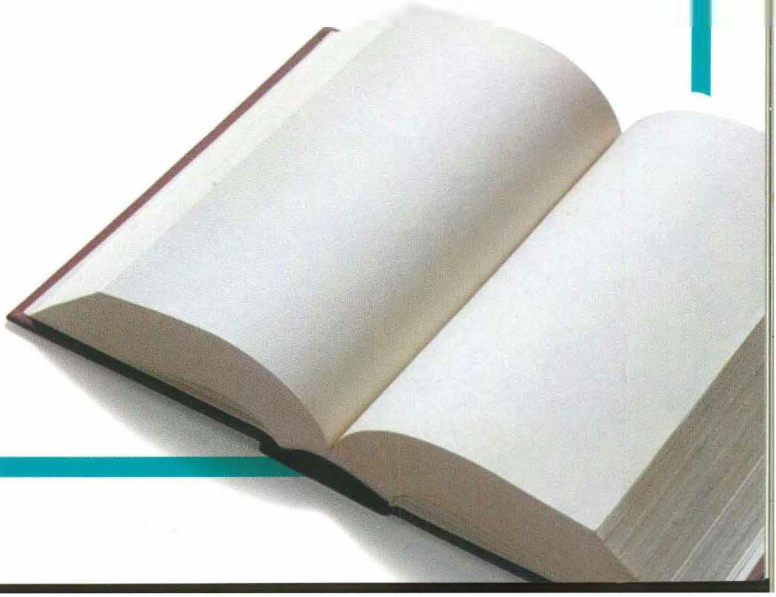
Milli Eğitim Bakanlığı Tavsiyeli 100 Temel Eser

100 TEMEL ESER ÖZETleri

PANAMA
KLASİKLER

1 • M. Kemal Atatürk - *Nutuk*
2 • Kutadgu Bilig'den Seçmeler
3 • Dede Korkut Hikâyeleri
4 • Yunus Emre Divanı'ndan Seçmeler
5 • Mevlana - *Mesnevî'den Seçmeler*
6 • Nasreddin Hoca Fıkralarından seçmeler
7 • Divan Şiirinden Seçmeler
8 • Halk Şiirinden Seçmeler
9 • Evliya Çelebi - *Seyahatnâmesi'nden Seçmeler*
10 • Kerem ile Aslı
11 • Sarnipaşazâde Sezai - *Sergüzeşt*
12 • Halit Ziya Uşaklıgil - *Mai ve Siyah*
13 • Hüseyin Rahmi Gürpınar - *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç*
14 • Ahmet Rasim - *Şehir Mektupları*
15 • Ahmet Hikmet Müftüoğlu - *Çağlayanlar*
16 • Ömer Seyfettin - *Hikâyelerden Seçmeler*
17 • Mehmet Âkif Ersoy - *Safahat*
18 • Ahmet Haşim - *Bize Göre*
19 • Yahya Kemal Beyatlı - *Eğil Dağlar*
20 • Yahya Kemal Beyatlı - *Kendi Gök Kubbemiz*
21 • Abdülhak Şinasi Hisar - *Boğaziçi Mehtapları*
22 • Ruşen Eşref Ünaydın - *Diyorlar ki*
23 • Yakup Kadri Karaosmanoğlu - *Kiralık Konak*
24 • Yakup Kadri Karaosmanoğlu - *Yaban*
25 • Refik Halit Karay - *Memleket Hikâyeleri*
26 • Refik Halit Karay - *Gurbet Hikâyeleri*
27 • Halide Edib Adıvar - *Sinekli Bakkal*
28 • Halide Edib Adıvar - *Mor Salkımlı Ev*
29 • Reşat Nuri Güntekin - *Anadolu Notları*
30 • Reşat Nuri Güntekin - *Çalıkuşu*
31 • Falih Rıfkı Atay - *Çankaya*
32 • Falih Rıfkı Atay - *Zeytindağı*
33 • Faruk Nafız Çamlıbel - *Han Duvarları*
34 • Nâzım Hikmet - *Memleketimden İnsan Manzaraları*
35 • Şevket Süreyya Aydemir - *Suyu Arayan Adam*
36 • Memduh Şevket Esendal - *Ayaşlı ile Kiracıları*
37 • Peyami Safa - *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*
38 • Peyami Safa - *Fatih-Harbiye*
39 • Nihad Sami Banarlı - *Türkçe'nin Sırları*
40 • Ahmet Hamdi Tanpınar - *Beş Şehir*
41 • Ahmet Hamdi Tanpınar - *Sahnenin Dışındakiler*
42 • Samiha Ayverdi - *İbrahim Efendi Konağı*
43 • Necip Fazıl Kısakürek - *Çile*
44 • Sabahattin Ali - *Kuyucaklı Yusuf*
45 • Ahmet Kutsi Tecer - *Şiirler*
46 • Ahmet Muhip Dıranas - *Şiirler*
47 • Âşık Veysel - *Dostlar Beni Hatırlasın*
48 • Orhan Veli - *Bütün Şiirleri*
49 • Cahit Sıtkı Tarancı - *Otuz Beş Yaş (Bütün Şiirleri)*
50 • Kemal Tahir - *Esir Şehrin İnsanları*
51 • Orhan Kemal - *Eskicinin Oğulları*
52 • Sait Faik Abasıyanık - *Kayıp Aranıyor*
53 • Sait Faik Abasıyanık - *Hikâyelerinden Seçmeler*
54 • Halikarnas Balıkçısı - *Aganta Burina Burinata*
55 • Kemal Bilbaşar - *Cemo*
56 • Samim Kocagöz - *Kalpaklılar*
57 • Tarık Buğra - *Küçük Ağa*
58 • Necati Cumalı - *Tütün Zamanı*
59 • Rıfat Ilgaz - *Karartma Geceleri*
60 • Orhan Hançerlioğlu - *7. Gün*
61 • Fakir Baykurt - *Kaplumbağalar*
62 • Faik Baysal - *Drina'da Son Gün*
63 • Abbas Sayar - *Yılkı Atı*
64 • Haldun Taner - *Hikâyelerinden Seçmeler*
65 • Oğuz Atay - *Bir Bilim Adamının Romanı*
66 • Aziz Nesin - *Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz*
67 • Sabahattin Kudret Aksel - *Gazoz Ağacı*
68 • Tarık Buğra - *Osmancık*
69 • Cemil Meriç - *Bu Ülke*
70 • Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil - *Gençlerle Başbaşa*
71 • Naki Tezel - *Türk Masalları*
72 • Salâh Birsel - *Boğaziçi Şıngır Mıngır*
73 • Bahattin Özkişi - *Sokakta*
74 • Beydeba - *Kelile ve Dimne*
75 • Eflatun - *Devlet*
76 • Eflatun - *Sokrates'in Savunması*
77 • Sadi - *Gülistan*
78 • Cervantes - *Don Kişot*
79 • Balzac - *Vadideki Zambak*
80 • Victor Hugo - *Sefiller*
81 • Goethe - *Faust*
82 • Daniel Defoe - *Robinson Crusoe*
83 • Dostoyevski - *Suç ve Ceza*
84 • Gogol - *Ölü Canlar*
85 • Turgenyev - *Babalar ve Oğullar*
86 • Tolstoy - *Savaş ve Barış*
87 • Gustav Flaubert - *Madam Bovary*
88 • Charles Dickens - *İki Şehrin Hikâyesi*
89 • Knut Hamsun - *Açlık*
90 • Jack London - *Beyaz Diş*
91 • Rabindranath Tagore - *Gora*
92 • Ernest Hemingway - *Çanlar Kimin İçin Çalıyor*
93 • William Faulkner - *Ses ve Öfke*
94 • Ivo Andriç - *Drina Köprüsü*
95 • Panait Istrati - *Akdeniz*
96 • John Steinbeck - *Fareler ve İnsanlar*
97 • M. Selimoviç - *Derviş ve Ölüm*
98 • Cengiz Dağcı - *Onlar da İnsandı*
99 • Cengiz Aytmatov - *Beyaz Gemi*
100 • Cengiz Aytmatov - *Gün Olur Asra Bedel*

ISBN 978-605-4401-89-5

/ panamayayinevi
/ panamayayincilik
/ panamayayincilik
www.panamayayincilik.com

100
TEMEL ESER
ÖZETLERİ

100 TEMEL ESER ÖZETLERİ

ISBN: 978-605-4401-89-5

Genel Yayın Yönetmeni
Caner Vural

Kapak Tasarımı
Leyla Çelik

Baskı-Cilt: BRC Basım Matbaacılık Ltd. Şti.
Sertifika No: 16045
Yayıncı Sertifika No: 18439

© Bu kitabın her hakkı saklıdır.
Yayıncının izni olmaksızın çoğaltılamaz,
kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Panama Yayıncılık
Yüksel Caddesi 7A/7
Kızılay-ANKARA
Tel-Fax: (0.312) 432 14 89
www.panamayayincilik.com
info@panamayayincilik.com

Depo
Libya Caddesi 25/B
Küçükesat-ANKARA

100 TEMEL ESER ÖZETLERİ

İÇİNDEKİLER

Türk Edebiyatı

Aganta Burina Burinata ..... Halikarnas Balıkçısı 9
Anadolu Notları ..... Reşat Nuri Güntekin 12
Ayaşlı ile Kiracıları ..... Memduh Şevket Esendal 16
Beş Şehir ..... Ahmet Hamdi Tanpınar 18
Bir Bilim Adamının Romanı ..... Oğuz Atay 22
Bize Göre ..... Ahmet Haşim 26
Boğaziçi Mehtapları ..... Abdülhak Şinasi Hisar 29
Boğaziçi Şıngır Mıngır ..... Salah Birsel 32
Bu Ülke ..... Cemil Meriç 36
Bütün Şiirleri ..... Orhan Veli 39
Cemo ..... Kemal Bilbaşar 42
Çağlayanlar ..... Ahmet Hikmet Müftüoğlu 45
Çalıkuşu ..... Reşat Nuri Güntekin 49
Çankaya ..... Falih Rıfkı Atay 52
Çile ..... Necip Fazıl Kısakürek 56
Dede Korkut Hikâyeleri ..... Dede Korkut 60
Divan Şiirinden Seçmeler 69
Diyorlar ki ..... Ruşen Eşref Ünaydın 75
Dokuzuncu Hariciye Koğuşu ..... Peyami Safa 78
Dostlar Beni Hatırlasın ..... Âşık Veysel 80
Drina'da Son Gün ..... Faik Baysal 85
Eğil Dağlar ..... Yahya Kemal Beyatlı 89
Esir Şehrin İnsanları ..... Kemal Tahir 94
Eskicinin Oğulları ..... Orhan Kemal 96
Fatih-Harbiye ..... Peyami Safa 98
Gazoz Ağacı ..... Sabahattin Kudret Aksal 100
Gençlerle Baş Başa ..... Ali Fuad Başgil 104
Gurbet Hikâyeleri ..... Refik Halit Karay 109
Halk Şiirinden Seçmeler 112
Han Duvarları ..... Faruk Nafiz Çamlıbel 115
Hikâyelerden Seçmeler ..... Ömer Seyfettin 119

Hikâyelerinden Seçmeler.....Haldun Taner.....122
Hikâyelerinden Seçmeler.....Sait Faik Abasıyanık 124
İbrahim Efendi Konağı.....Samiha Ayverdi.....128
Kalpaklılar .....Samim Kocagöz.....130
Kaplumbağalar.....Fakir Baykurt 135
Karartma Geceleri.....Rıfat Ilgaz 137
Kayıp Aranıyor .....Sait Faik Abasıyanık 141
Kendi Gök Kubbemiz.....Yahya Kemal Beyatlı 143
Kerem ile Aslı 145
Kiralık Konak .....Y. Kadri Karaosmanoğlu.....155
Kutadgu Bilig'den Seçmeler .....Yusuf Has Hacib 159
Kuyruklu Yıldız Altında
Bir İzdivaç .....Hüseyin Rahmi Gürpınar 163
Kuyucaklı Yusuf .....Sabahattin Ali 167
Küçük Ağa .....Tarık Buğra.....169
Mai ve Siyah .....Halit Ziya Uşaklıgil.....174
Memleket Hikâyeleri.....Refik Halit Karay 178
Memleketimden İnsan
Manzaraları.....Nazım Hikmet.....181
Mesnevî'den Seçme Hikâyeler...Mevlâna 184
Mor Salkımlı Ev .....Halide Edip Adıvar.....191
Nasreddin Hoca
Fıkralarından Seçmeler .....Nasreddin Hoca 196
Nutuk.....M. Kemal Atatürk.....202
Osmancık .....Tarık Buğra.....208
Otuzbeş Yaş (Bütün Şiirleri).....Cahit Sıtkı Tarancı.....211
Safahat .....Mehmet Akif Ersoy.....216
Sahnenin Dışındakiler.....Ahmet Hamdi Tanpınar.....220
Sergüzeşt .....Sami Paşazade Sezai 223
Seyahatnâmesi'nden Seçmeler...Evliya Çelebi 226
Sinekli Bakkal .....Halide Edip Adıvar.....230
Sokakta .....Bahattin Özkişi 232
Suyu Arayan Adam .....Şevket Süreyya Aydemir 236
Şehir Mektupları .....Ahmet Rasim 247
Şiirler.....Ahmet Kutsi Tecer 250
Şiirler.....Ahmet Muhip Dıranas 253
Türk Masalları .....Naki Tezel.....256
Türkçenin Sırları .....Nihad Sami Banarlı.....267

Tütün Zamanı ..... Necati Cumalı 271
Yaban ..... Y. Kadri Karaosmanoğlu 273
Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz ..... Aziz Nesin 277
Yedinci Gün ..... Orhan Hançerlioğlu 280
Yılkı Atı ..... Abbas Sayar 283
Yunus Emre Divanı'ndan
Seçmeler ..... Yunus Emre 287
Zeytindağı ..... Falih Rıfkı Atay 293

Dünya Edebiyatı

Açlık ..... Knut Hamsun 299
Akdeniz ..... Panait Istrati 303
Babalar ve Oğullar ..... Turgenyev 305
Beyaz Diş ..... Jack London 309
Beyaz Gemi ..... Cengiz Aytmatov 312
Çanlar Kimin İçin Çalıyor ..... Ernest Hemingway 317
Derviş ve Ölüm ..... Meşa Selimoviç 322
Devlet ..... Platon (Eflatun) 324
Don Kişot ..... Cervantes 326
Drina Köprüsü ..... Ivo Andriç 335
Fareler ve İnsanlar ..... John Steinbeck 340
Faust ..... Goethe 344
Gora ..... Rabindranath Tagore 348
Gülistan ..... Sadi 352
Gün Olur Asra Bedel ..... Cengiz Aytmatov 356
İki Şehrin Hikâyesi ..... Charles Dickens 359
Kelile ve Dimne ..... Beydaba 364
Madame Bovary ..... Gustave Flaubert 370
Onlar da İnsandı ..... Cengiz Dağcı 374
Ölü Canlar ..... Gogol 377
Robinson Crusoe ..... Daniel Defoe 380
Savaş ve Barış ..... Tolstoy 385
Sefiller ..... Victor Hugo 391
Ses ve Öfke ..... William Faulkner 395
Sokrates'in Savunması ..... Platon (Eflatun) 398
Suç ve Ceza ..... Dostoyevski 401
Vadideki Zambak ..... Balzac 404

AGANTA BURİNA BURİNATA

HALİKARNAS BALIKÇISI

Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir Kabaağaçlı) 1886-1973 yılları arasında yaşamıştır. İstanbul'da Robert Koleji'ni bitirdikten sonra Oxford Üniversitesi Yeni Çağlar Tarihi Bölümü'nde öğrenim görmüştür. Türkiye'ye döndükten sonra, Resimli Ay, İnci dergilerinde yazılar yazmış, karikatürler çizmiştir. Bir eserinde halkı savaş aleyhine kışkırttığı gerekçesiyle üç yıl Bodrum'a sürülmüştür. Cevat Şakir daha sonra İstanbul'a dönmeyip İzmir'e yerleşmiştir. Hayatını gazetecilik ve turist rehberliği yaparak kazanmıştır.

Cevat Şakir Kabaağaçlı, deniz hikâyeleri ile tanınmıştır. Ege ve Akdeniz kıyılarındaki olaylardan esinlenerek eserler yazmıştır. Denizciler, balıkçılar, sünger avcıları, denize karşı hayranlığını konu edinmiştir.

ESER HAKKINDA

1945 yılında yayınlanan roman Halikarnas Balıkçısının eserlerinin genel özelliklerini yansıtır. Romanda, deniz sevgisi, denizin çekiciliği, denizcilerin yaşadığı zorluklar, güzellikler genel olarak denizdeki yaşam bir kahraman vasıtasıyla anlatılmaktadır. Eserde, deniz bir başkahraman gibi işlenmiş, bu yüzdan yayınlandığı zaman çok ilgi görmüştür. Anı biçiminde yazılmıştır.

ÖZET

Mahmut, babası Süleyman Kaptan ile Milas'a gitmektedir. Milas'a vardıklarında ahbapları Bakkal Fehmi'nin yanına giderler. Bakkal Fehmi, Süleyman Kaptan'ı çok değişmiş bulur. Süleyman Kaptan'ın gözlerindeki neşe ve canlılık kaybolmuştur. Süleyman Kaptan, başından geçen üzücü bir hadiseyi anlatır. Kardeşi Davut'un ölümüne sebep olmuştur. Bir süre önce Davut, Süleyman

Kaptan'ın kayığına tayfa olarak yazılmıştır. Aynı gün, büyük bir fırtına çıkmış, gemideki herkes yere yatmıştır. Davut âdeta kendisini feda ederek dümende dimdik geminin yürümesini sağlamaya çalışmaktadır. Bu arada rando maçosu, rüzgârda savrularak Davut'un kafasını uçurur. Davut'un başsız vücudu Süleyman Kaptan'ın üzerine düşer, her yere kan bulaşır. Bir süre geçtikten sonra ceset koktuğu için denize atmak zorunda kalırlar. Süleyman Kaptan, bu kazadan dolayı kendisini suçlar. Çünkü onun yeterince sıkı bağlamadığı bir parça, Davut'un ölümüne sebep olmuştur. Kardeşinin bir mezarının olmasını bile engelleyen denizi hiç affetmez. Bu yüzden oğlu Mahmut'un asla denizci olmasını istememektedir. Bakkal Fehmi olanlara çok üzülür. Bir gün sonra Bodrum'a dönerler.

Süleyman Kaptan, oğlunu Kirpi Halil'in yanına çırak olarak verir. Kirpi Halil'in dükkânı oldukça kasvetli, karanlık, dar bir mekândır. Dükkânın iki müdavimi, Bahçıvan Nusret Ağa ile Kasım Efendi'dir. Her ikisi de iyi göememektedir. Nusret Ağa, fakir, pek çok sıkıntı çekmiş bir kişidir. Topal Murat da tıpkı Nusret Ağa gibi hayatın acımasız yüzü ile karşılaşmış biridir. Oğlu Aliş'in hasreti ile yanıp tutuşmakta, oğlunun ölü mü diri mi olduğunu bilmemektedir. Süleyman Kaptan, oğlunu buraya denizcilikten uzak tutmak için vermiştir. Oysa Kirpi Halil, deniz sevdalısı bir kişidir ve sürekli denizden bahsetmektedir. Tamir ettiği ayakkabıları denizcilik terimlerini söyleyerek Mahmut'a göstermektedir. Mahmut, burada herkesle dost olur. Özellikle Halil'in anlattığı deniz yaşamı onu çok etkiler. Mahmut, aynı zamanda mahalle mektebine de devam etmektedir. Mektebi ve hocayı hiç sevmemekte, onun ezberletmek istediği metinleri ezberlememekte, bu yüzden hep azar işitmekte, bazen de dayak yemektedir. Mahmut, hoca ders anlatırken deniz hayali kurmaktadır. Komşularının kızı ve yakın arkadaşı Fatma onun bu hâline çok üzülmektedir. Bu günlerde Mahmut'u derinden sarsan bir olay olur. Hayatı zorluk içinde geçmiş, oğlunun hasretiyle yanan Topal Murat ölmüştür.

Mahmut, yine mektepte falakaya yatırılmıştır. Fatma yanına gelerek babasıyla çıkacağı balığa gelmesini teklif eder. Mahmut büyük bir sevinçle kabul eder. Gece, denizde balık tutmak Mahmut için en güzel olaydır. Babasından çok zor izin alır ve Fatma, Fatma'nın babası Ateşoğlu ile kayıkta özlediği denize kavuşur. Fırtına çıktığı için yeteri kadar balık tutamazlar, karaya da ancak kürek çekerek sabaha doğru ulaşırlar. Mahmut ilk kez, denizin vefasızlığı ile karşılaşır. Mahmut bir kez daha onlarla balığa çıkınca denizin onun için vazgeçilmez olduğunu anlar. Mektebi bırakır! Babası ise denizden nefret etmekte, oğlunun istikbalini düşünmektedir. Mahmut, babasının uzun süreliğine sefere çıkmasından yararlanarak denize çıkmaya devam eder. Küçük amcası, cimri Hakkı Reis'in gemisine yazılır. Özlediği açık denizlere doğru yol almaya başlar. Gemide Topal Murat'ın oğlu Âliş'le karşılaşır. Denizde macera dolu günler geçirir. Fırtınada ölen tayfaların nasıl denize atıldığına şahit olur. Amcası Hakkı Reis'in tayfalara ve kendisine karşı acımasız tavrı onu zaman zaman yıldırır.

Mahmut, denizde iken bir mektup alır. Mektup annesindendir. Babasının, gemisiyle beraber bir seferde öldüğü, bütün serveti olan gemisinin battığı, evi geçindirme işinin ona kaldığı yazmaktadır. O anda tüm dünya Mahmut'un başına yıkılır âdeta. Mahmut, babasının bir sefer sırasında onu denizde görünce, gözleri dolarak, ona acı acı bakışını hatırlar. Babasının okşayıcı, sevgi dolu bir ifadeyle oğluna "Neden böyle ettin?" sözleri altında ezilir. Mahmut, bundan sonra annesine bakmak zorundadır. Ne var ki eline geçen para ile karnını bile doyuramamaktadır. Bir gün cimri amcası ile de tartışarak onun gemisinden ayrılır. Farklı gemilerle değişik yerlere gitmeye başlar. Delikanlı olmaya başlayan Mahmut, annesini de kaybeder. Maddi zorluklar, sıkıntılı bir hayat onu zorlamaktadır. Bir gün, memleketine dönmeye karar verir.

Memleketine döndüğünde, ilk işi Ateşoğlu'nun evine gitmek olur. Köyde her şey değişmiştir. Fatma ile görüşemez. Bazı esra-

rengiz olaylar hisseder. Fatma ile nihayet karşılaşır. Fatma, eski Fatma değildir. Bir balık seferinde, onu kötü emellerine alet edemeyen bazı adamların yüzüne sıktığı kurşunla yüzünün yarısı parçalanmış, gözünün biri akmıştır. Mahmut, Fatma'yı çok sevdiği için her şeye rağmen onunla evlenmek istediğini, memlekete onun için döndüğünü anlatır. Fatma, sonra konuşalım, diyerek ondan ayrılır. Ertesi gün Fatma onun hayatını mahvetmemek için köyü terk eder. Mahmut onu çok arar fakat bulamaz.

Mahmut, tekrar denize dönmeye hazırlanırken bir teklifle karşılaşır. Köyün zenginlerinden Zeynel Ağa, kızı Ayşe ile evlenmesini teklif eder. Yalnız denizlere sonsuza kadar veda edecektir. Ayşe ile Mahmut evlenirler. Varlıklıdırlar. Önce çok mutlu olurlar. Mahmut, özlediği sakin hayata kavuşmuştur. Bahçede sebze meyve yetiştirmektedir. Bir çocukları olacakken çocuk düşer. Gün geçtikçe Mahmut bir toprak adamı olamayacağını anlar. Denizleri her türlü zorluğuna rağmen çok özlemektedir.

Nihayet bir gün, ailesini, zenginliklerini feda ederek asıl sevgilisi olan denizi sonsuza dek tercih eder.

ANADOLU NOTLARI

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

Reşat Nuri Güntekin 25 Kasım 1889'da İstanbul'da doğmuş, 7 Aralık 1956'da Londra'da ölmüştür. İlk tahsilini Çanakkale'de yaptı. İzmir-Frerler okulundan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Bursa'dan başlayarak öğretmenlik, Müfettişlik ve Çanakkale milletvekilliği (1938-1943) yaptı. Paris Kültür Ataşeliği görevinden 1954'de emekli oldu, Kanser tedavisi için gittiği Londra'da hayata gözlerini kapadı. Yazı hayatına 1917'de başladı, ilk eseri bir uzun hikâye olan Eski Ahbap, aynı yıl yayınlandı. 1918 yılından itibaren, bir yandan tiyatro ile ilgili tenkitler,

diğer yandan hikâyeler yazmaya başladı. Çalıkuşu adlı romanının 1922'de Vakit dergisinde tefrika edilmesiyle geniş bir şöhret kazandı.

Milli Mücadele yıllarında gelişen "Memleket Edebiyatı" cereyanının en önemli temsilcilerinden birisidir. Sıcak ve sade bir üslûpla, büyük çoğunluğu Anadolu insanının çeşitli meselelerini, Anadolu tabiat ve dekorunu, köylü sınıfının aydınla ilişkilerini, kısaca yerli ve milli hayatımızı anlatan eserler verdi. Telif ve tercüme olarak eserlerinin sayısı yüze yakındır. Bunların içinde edebî tercümeler, edebiyat tarihleri, tiyatro tenkitleri ve adapteleri vardır.

ESER HAKKINDA

Daha ziyade roman, hikâye ve piyesleri ile tanınan Reşat Nuri Güntekin'in denemeciliği de aynı derecede başarılıdır. Yazar denemelerini topladığı Anadolu Notları'nda bir aydının Anadolu gezilerindeki izlenimlerini anlatmıştır. Anadolu Notları'ndaki şahıslar, Reşat Nuri Güntekin'in roman kahramanlarını, yaşadığı hadiselerden seçtiğini göstermektedir. Temiz bir üslup, alaycı, ironik bir dille yazılmış bir eserdir.

ÖZET

Gurbet

Bir tarafında üst üste binmiş viran ve simsiyah evler, bir tarafında İstanbul'un bazı eski yangın arsalarından pek farklı olmayan taş ve diken dolu bahçeler arasında tozlu bir caddede arkadaşımla yan yana yürüyorduk. Fazla şairane olmasa, can sıkıntısı renginde diyebileceğim bulanık ve dumanlı bir akşamdı. İhtiyar şair, biraz evvel yanımızdan geçen bir bisikletli çocuğa bakıp durarak:

'Ne... Nedir değilse eğer...'
'Hayatı birkaç adım fazla koşturup yormak.'

Diye Fikret'in iki me'yus mısrasını okumuştu. Bu mısralar o vakit bana, bu şiirsiz küçük kasabada şiir mısraları arasında görülmüş, başka bir talih hayali içinde ziyan olmuş bir hayatın elem ve ifadesi gibi görünmüştü. Hâlbuki aynı insan, Simav'da, başka hiçbir şey istemeden doğup ölmenin, en büyük bir saadet olduğunu, bana doğruluğundan şüphe edilemiyecek bir samimiyetle temin ediyordu. Bu ihtiyar şair, yeni bir şey öğretmiş oldu.

Anadolu, her yabancıya az çok bir garipseme duygusu verir. İnsanı ıssız bir dağ başında yakalayan bir geceyle, en mamur; fakat yabancı bir eğlence şehrinde yakalayan gece arasında bilmem pek büyük bir fark var mıdır? Çünkü netice itibariyle ikisinde de derece farkıyla aynı gurbet kurdunun için için kalbimizi kemirdiğini duyarız. Bu kurt bazı ağaç kurtları gibi, vücudumuzun yapısında doğmuş ve büyümüş bir tufeylidir. Herhangi bir kasabasında yaşayan İstanbullu memurun onun karanlık renklerle tasvir etmesi ve hayatsızlıktan şikâyet etmesi herhalde bundan ileri geliyor. Ağrılarının, içinde yattığı yataktan geldiğini vehmeden hasta gibi, bizde sırf kendi yüreğimizde getirdiğimiz ağrının mesuliyetini galiba haksız olarak Anadolu'ya yükletiyoruz. Erkenden kapılarını kapamış, mütevazı başına perdelerinin arkasında lambalarını yakmış evlere, sokaktan baktığımız zaman onları bir can sıkıntısı ve asteni yuvası gibi görüyoruz. Çaresini sokaklara dizilecek fenerlerde, dökülecek insanlarda aramaya yelteniyoruz. Hasretini çektiğimiz uzaktaki evimizin de bu saatte bir yabancıya aynı manzarayı göstereceğini aklımızdan geçiremiyoruz. Bütün manası ile düşündüğümüz hayât, acaba kaç binde kaçımız için mukadderdir. Hepimizin saadeti aşağı yukarı alıştığımız dekorun motiflerinden yapılmış değil midir? Böyle olduğu hâlde alışkanlık dediğimiz kudretin, bu çarpık çurpuk viran evlerde de aynı mucizeyi yapmış bu dekoru – ihtiyar şairimin Simav'a verdiği renklerle– boyamış olmasını, bir türlü aklımıza aldıramıyoruz.

•

Aynalar

İzmir'in meşhur askeri otelinin yerinde şimdi mükellef bir palas var. Onun altında, eski askeri kıraathanesinin yerindeki gazinoda kendi kendime gazete okuyorum.

Gözüm, ara sıra, pencerenin önünde nargile içerek sokağı seyreden şişman bir zata ilişiyor ve nedense bir türlü ayrılmıyor. Bu zatın çıplak başının etrafında heykellerde gördüğümüz defne kuronlar hâlinde bir kır saç halesi. Kır kaşları var, gözler biraz fırlamış bir guvatır uftalmit. Çene altında bir yumru başlangıcı... Netice itibariyle fazla bir hususiyeti olmayan bir yüz... Fakat bilmem niçin ara sıra gözüm iliştikçe bakıyor ve dalıyorum.

Bir aralık sokaktan geçen biri ile konusunca derhâl buluyorum: O, benim, çocuklukta Değirmen Dağı'nda tanıdığım bir çocuğun yüzüdür. O vakit vücudu incecikti. Şimdi başının etrafında bir defneden kuron kadar kalan saçları, kumral, sık ve kıvırcıktı. Ramazan geceleri, Tilkilik'te Karagöz'de tanıdığım bir akrabamı, Kemeraltı'nda gördüm. O zaman vara yoğa gülen tombalak bir çocuktu. Şimdi üstünden geçen otuz senede, hayat onu kâh bir oklava hamuru gibi yassıltmış, kâh hadde olup geçirmiş, hafifçe kamburlaşmış yüzü ile hiçbir berber usturasının giremeyeceği kadar çökük yanaklı, mahzun bir adam yapmıştır. Mendil almak isterken, küçük bir dükkânda Frer mektebindeki bir Musevi arkadaşımla karşılaştım. O da öyle... Sonbahar yaprakları gibi sararmış, kızarmış, renkten renge girmiş... İşinin iyi gitmediği belli. Muvaffakiyetsizliğin verdiği hilelerle, birkaç mendil üzerinde beni aldatmaya çalışıyordu. Bu çocuk o zaman en çalışkanımızdı, edebiyat meraklısı idi. Esther, Atali okur, sahnede oynar, idemallerden konuşurdu. Şimdi beni aldatmaya çalışıyordu.

Bir an kendimi hatırlamayı düşündüm. Fakat hatıralar gariptir: En umulmazları yaşar, en kuvvetli görünenleri olduğu gibi silinip gider. Çok kere müşterek hatıraları konuşmak için oturanlar, birinin hatırladığı ve hâlâ heyecanını duyduğu şeyi, ötekinin tamamıyla kaybettiğini, yalnız hatır için evet demesine rağmen hiçbir şey hatırlayamadığını görerek hayal kırıklığına uğrarlar.

Ben de doğrusu bundan korktum. İsmimi anlamayarak tekrar ettirmesinden, neredeydi diye sorup hatırlamamasından ürktüm. Sonra, beni mendiller üzerinde aldattığı için utanmasını da hesaba kattım.

Hulasa ayrıldık...

AYAŞLI İLE KİRACILARI

MEMDUH ŞEVKET ESENDAL

Memduh Şevket Esendal, 1883-1952 yılları arasında yaşamıştır. Kendi imkânları ile öğrenim gören yazar, 1906 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde müfettiş olarak çalışmıştır. Azerbaycan'da elçilik, Kabataş ve Galatasaray Lisesi'nde öğretmenlik, Tahran elçiliği, Elazığ ve Bilecik milletvekilliği, CHP genel sekreterliği yapmıştır. Eserlerinde hayattan aldığı konuları, temiz bir dil, sadelik ve içtenlikle işlemiştir.

ESER HAKKINDA

Eser, Türk toplumunun yaşadığı değerlerin çöküşü, bozulma ve yozlaşmayı anlatmaktadır. Cumhuriyet Türkiyesi'ndeki bir kesimi canlandırır. Otobiyografik bir romandır. Genel olarak, roman Ayaşlı'nın dokuz odalı dairesindeki hayatı, bu hayatı paylaşan insanlar arasındaki ilişkileri, değer yargılarını ortaya koyar.

ÖZET

1930'lu yıllardır. Ankara, başkent olduktan sonra çok pahalı bir şehir olmuştur. Bu yüzden ev kiraları çok yüksektir. İnsanlar, iç içe tek bir çatı altında yaşamak zorundadır. Yeni yapılan binalar şehirde âdeta kapışılmaktadır. Bu sıralarda Ayaşlı İbrahim Efendi, bir yolunu bulup 9 odalı bir daireyi uygun bir fiyata

kiralar. Odanın ikisini karısı ve üvey kızına ayırır. Diğerlerini kiraya verir. Dairede kiracılar ayrı odalara sahip olmakla birlikte banyo tuvaleti birlikte kullanmak zorundadırlar. Bu yüzden iç içe yaşamaktadırlar.

Dairedeki kiracılar genellikle orta halli kişilerdir. Hemen hepsi, Turhan Hanım'ın odasında kumar oynamak için birleşmeye başlar. Bu arada ilişkiler gitgide çetrefilleşir. Halide, hamiledir. İffet Hanım, gittikçe değişmektedir. Önce, saçlarını kestirir, kıyafetlerini modernleştirir. Tamamen bir salon kadını olmuştur. İffet Hanım, Cevat'la yasak bir ilişkiye girer ve zührevi bir hastalığa yakalanır. Turhan Hanım dairenin merkezi hâline gelir. Odasında bazı insanlar kumar oynarken, bazıları da seyretmektedir. Bazen oyunlar kavga ve tartışmaya dönüşür. Turhan Hanım, İskender Bey, İffet Hanım kumarlarda başrolü oynamaktadır.

Kumar oyunları sırasında ilişkiler gittikçe karmaşıklaşır, kahramanların birbiri ile olan ilişkileri ahlaksızlaşır. Abdülkerim ve Haki Bey, eşlerinin gözleri önünde başka erkeklerle olan samimiyetleri karşısında duyarsızdır. Ayaşlı İbrahim Efendi ise üvey kızı Faika ile birlikte yaşamaya başlar. Faika'nın kocası Fuat'ın bu durum umurunda bile değildir; çünkü o da bir başkası ile beraberdir. Ayrıca İskender Bey'in Turhan Hanım'la, Faika ile ve Abdülkerim Bey'in de hizmetçi Zinet'le ilişkisi vardır. Bankacı kahraman ise daire içindeki bu pis ilişkilerden çok tiksinmektedir.

Hizmetçi Halide, hamile kaldıktan sonra Rasim'le birlikte yaşamaya başlar: Raife ve Zinet ev işleri ile ilgilenirler. Hüseyin Bey, yeni bir vali atanan memleketine yeni bir ümitle döner. Şefik Bey, parasının büyük bir kısmını İskender'e kaptırır. Turhan Hanım, Ayaşlı İbrahim Efendi'nin kumardan pay istemesi üzerine daireden ayrılır, kendine müstakil bir ev tutar. Dairedeki hayatı canlı tutan Turhan Hanım'ın gitmesiyle daire canlılığını kaybeder. Adeta 'Suyu çekilmiş değirmen'e döner. Ayaşlı, dağılmayı önlemeye çalışır, İffet Hanım'ı Turhan Hanım'ın yerine koymayı dener; fakat beceremez. Hasan Bey'e felç iner ve kısa süre sonra ölür. Uygunsuz gençlerle düşüp kalkan Şefik Bey, başı kesilerek öldürülür. Afyon

kaçakçılığı yaptığı anlaşılan İskender Bey, tutuklanır. Fuat, Faika'yı döver ve onu tamamen terk ederek evden ayrılır. Bankacı ise Hasan Bey'in kızı Selime ile evlenir ve Adana'ya gider. Dr. Fahri de banka müdürünün yeğeni Melek Hanım'la evlenir.

Dairenin tüm kiracıları evi terk edince Ayaşlı İbrahim Efendi, evi tekrar kiralamaz. Dairenin son sakinleri Abdülkerim Bey ile İffet Hanım Alman pazarındaki bir apartman dairesine, Ayaşlı ve Faika yukarı şehirde bir eve taşınırlar. Birkaç ay sonra da Ayaşlı İbrahim Efendi ölür.

BEŞ ŞEHİR

AHMET HAMDİ TANPINAR

Ahmet Hamdi Tanpınar, (1901-1962) Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının en önemli yazarlarındandır. Çocukluğu ve gençliği, babasının işi nedeniyle değişik yerlerde geçmiş olan yazarın eserlerinin arka planı, bu yerlerde edindiği tecrübelerden dolayı çok zengindir. Ayrıca yazar, hem Batı hem de Doğu edebiyatı, musikisi, resim ve heykelciliği ile ilgilenmiştir. Bu anlamda, kültür hayatımıza fikirleriyle imza atmış bir düşünür; engin kültürü, sanatçı kişiliği ve üniversite hocalığı ile Türk kültür hayatında çığır açmış olan bir yazardır.

Roman, hikâye, şiir, deneme, makale gibi edebiyatın çok çeşitli alanlarında eserler vermiştir. Eserleri, Türk Edebiyatının başyapıtlarındandır. Eserlerinin başlıca konuları, İstanbul, zaman fikri, rüya, Doğu ve Batı medeniyetidir. Halit Ziya Uşaklıgil'den sonra en büyük üslupçudur.

ESER HAKKINDA

Sahnenin Dışındakiler, Tanpınar'ın Milli Mücadele dönemi İstanbul'unu başkahraman vasıtasıyla yansıttığı, siyasi meselelerin

fazlaca yer aldığı bir romanıdır. Eserin başlığı, yani sahnenin dışı İstanbul; sahnenin içi ise Kurtuluş Savaşının cereyan ettiği Anadolu'dur.

ÖZET

Ankara

Belki Milli Mücadele yıllarının bıraktığı bir tesirdir, belki doğrudan doğruya çelik zırhlarını giymiş ortada dolaşan bir eski zaman silahşörüne benzeyen kalesinin bir telkinidir; Ankara, bana daima destani ve muharip göründü. Şurası var ki şehrin vaziyeti de buna müsaittir. Daha uzaktan gözümüze çarpan şey iki yassı tepenin arasındaki geçidiyle tabii bir istihkâm manzarasıdır.

Ankara, uzun tarihinin şaşırtıcı terkipleriyle doludur. Asırlar içinde uğradığı istilalar, üst üste yangınlar ve yağmalar, şehirde geçen zamanların pek az eserini bırakmıştır. Acayip bir karışıklık içinde bu tarih daima insanın gözü önündedir. Türk kültürünün kendinden evvel gelmiş medeniyetlerden kalan şeylerle bu kadar canlı surette rast gele karıştığı, haşır neşir olduğu pek az yer vardır.

Erzurum

Hiçbir yerde memleketin Birinci Cihan Harbi'nde geçirdiği tecrübenin acılığı burada olduğu kadar vuzuhla görülemezdi. Bu, eski ressamların tasvir etmekten hoşlandığı şekilde, ölümün zaferi idi. Dört yıl, bu dağlarda kurtlara insan etinden ziyafetler çekilmiş, ölüm her yana doludizgin saldırmış, seçmeden avlamıştı. Uğursuz tırpan durmadan, bir saat rakkası gibi işlemiş, rast geldiği her şeyi biçmişti. Bununla beraber, nüfusu altmış binden sekiz bine inen Erzurum Milli Mücadeleye ön ayak olmuş, Ermenistan zaferini idrak etmiş, yavaş yavaş sağ kalan hemşerilerini toplamaya başlamıştı.

Erzurum Türk tarihine, Türk coğrafyasına 1945 metreden bakar. Şehrin macerası düşünülürse, bu yükseklik daima göz önünde tutulması gereken bir şey olur. Malazgirt Zaferinin açtığı

gedikten yeni vatana giren cedlerimizin fethettikleri büyük, merkezi şehirlerden biridir.

Tarihimizin ikinci dönüm yerinde, Milli Mücadelenin ilk temeli yine Erzurum'da atılır. Her şeye rağmen hür, müstakil yaşamak iradesi, ilkin bu kartal yuvasında kanatlanır. Atatürk, Erzurum'dan işe başlar. Tıpkı ilk fatihler gibi oradan Anadolu'nun içine doğru yürür; oradan başlayarak yurdumuzu, milletimizin tarihi hakları adına yeni baştan fethederiz.

Konya

Konya, bozkırın tam çocuğudur. Onun gibi kendini gizleyen esrarlı bir güzelliği vardır.

Bozkır kendine bir serap çeşnisi vermekten hoşlanır. Konya'ya hangi yoldan girerseniz girin sizi bu serap vehmi karşılar. Çok arızalı bir arazinin arasından ufka daima bir ışık oyunu, bir rüya gibi takılır. Serin gölgeleri ve çeşmeleri susuzluğumuza uzaktan gülen bu rüya, yolun her dirseğinde siline kaybola büyür, genişler ve sonunda kendinizi Selçuklu Sultanlarının şehrinde bulursunuz.

Mevlâna şairdir. Şiiri inkâr etmesine, küçük görmesine rağmen Şark'ın en büyük şairlerinden biridir. Nasıl Garp Orta Çağı, bütün azap korkusu, içtimai düzen veya düzensizliği ile rahmaniyet iştiyakı ve adalet susuzluğu ile Dante'nin eserinde toplanırsa, Müslüman Şark'ta bütün varlık hikmeti, Halk'la Halk olmak ihtirası ve cezbesiyle Divan-ı Kebir'dedir.

Bursa

Bu devir, haddi zatında bir mucize, bir kahramanlık ve ruhaniyet devri olduğu için, Bursa, Türk ruhunun en halis ölçülerine kendiliğinden sahiptir, denebilir. Bu hakikati gayet iyi gören ve anlayan Evliya Çelebi, Bursa'dan bahsederken "Ruhaniyetli bir şehirdir." der.

İster istemez sayarsınız: Gümüşlü, Muradiye, Yeşil, Nilüfer Hatun, Geyikli Baba, Emir Sultan, Konuralp... Bunlar hakikaten bir şehrin semt ve mahalle adları yahut tıpkı bizim gibi muayyen

bir zaman içinde yaşamış birtakım insanların anıldıkları isimler midir? Hepsinin mazi dediğimiz o uzak masal ülkesinden toplanmış hususi renkleri, çok hususi aydınlıkları ve geçmiş zamana ait bütün duygularda olduğu gibi çok hasretli lezzetleri vardır...

Bu kuruluş asrından sonra Bursa, sevdiği ve büyük işlerde o kadar yardım ettiği erkeği tarafından unutulmuş, boş sarayının odalarında tek başına dolaşıp içlenen, gümüş kaplı küçük el aynalarında saçlarına düşmeye başlayan akları seyrede seyrede ihtiyarlayan eski masal sultanlarına benzer. İlk önce Edirne'nin kendisine ortak olmasına, sonra İstanbul'un tercih edilmesine kim bilir ne kadar üzülmüş ve nasıl için için ağlamıştır.

Evliya Çelebi, Bursa çeşmelerinden bahsettikten sonra sözü, "Velhasıl Bursa sudan ibarettir." diyerek bitirir.

Canım Evliya!

Şimdi Bursa'da asıl zamanın yanı başında, bizim için ondan daha başka ve daha derin olarak mevcut olan ikinci zamanı yapan şeyin ne olduğunu öğrenmiş gibiyim. Bu ses ve onun etrafı kucaklayan, her dokunduğu şeyin özünü bir ebediyette tekrarlayan akisleri, bu mevsimlerin ve düşüncelerin ezeli aynası, zamanın üç çizgisini birden veren tılsımlı bir aynadır. Sanatın aynası da bundan başka bir şey değildir.

İstanbul

Asıl İstanbul, yani surlardan beride olan minareyle camilerin şehri, Beyoğlu, Boğaziçi, Üsküdar, Erenköy tarafları, Çekmeceler, Bentler, Adalar, bir şehrin içinde âdeta başka başka coğrafyalar gibi kendi güzellikleriyle bizde ayrı ayrı duygular uyandıran, hayalimize başka türlü yaşama şekilleri ilham eden peyzajlardır.

"Teşrinler geldi, lüfer mevsimi başlayacak." Yahut "Nisandayız, Boğaz sırtlarında erguvanlar açmıştır." diye düşünmek, yaşadığımız anı efsaneleştirmeye yetişir. Eski İstanbullular bu masalın içinde ve sadece onunla yaşarlardı.

Bugün mahalle kalmadı. Yalnız şehrin şurasına burasına dağılmış, eski, fakir mahalleliler var. Birbirlerinin hatırını sormak,

bir kahvelerini içmek, geçmiş zamanı beraberce anmak için zaman zaman gömüldükleri köşeden çıkan, bin türlü zahmete katlanarak semt semt dolaşan ihtiyar mahalleliler...

Bugünün mahallesi artık eskiden olduğu gibi her uzvu birbirine bağlı yaşayan topluluk değildir; sadece belediye teşkilatının bir cüzü olarak mevcuttur. Zaten mahallenin yerini yavaş yavaş alt kattaki üsttekinden habersiz, ölümüne, dirimine kayıtsız, küçük bir Babil gibi, her penceresinden ayrı bir radyo merkezinin nağmesi taşan apartman aldı.

BİR BİLİM ADAMININ ROMANI

OĞUZ ATAY

1934'te İnebolu'da doğan yazar, İTÜ İnşaat Fakültesi'ni bitirmiştir. İDMMA'da öğretim üyeliği yapmıştır. Mesleği mühendislik olan Atay, Türk Edebiyatında modern Batı romanı ve hikâyesi tarzında en iyi eser veren yazarlarımızdandır. Eserlerinde modern insanın bunalımını, yalnızlığını, toplumun aksayan yönlerini çoğu zaman ironik bir tarzda ele almıştır. İlk romanı, Tutunamayanlar 1970'te TRT Roman Ödülü'nü kazanmıştır. Romanla birlikte piyes, hikâye alanında da eser vermiştir.

ESER HAKKINDA

Oğuz Atay, bu eserde hocası Mustafa İnan'ın hayatını romanlaştırmıştır. Dolayısıyla biyografik bir romandır. Romanda sıradan, fakir bir halk çocuğu olan Mustafa İnan'ın uluslararası tanınan bir bilim adamı olma sürecinde yaşadığı zorluklar ve bu zorluklara rağmen ahlak ve erdeminden hiçbir şey kaybetmemesi anlatılmaktadır. Oğuz Atay, romana, hocasının resimlerini ekleyerek daha renkli bir kompozisyon oluşturmuştur.

ÖZET

Roman iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Mustafa İnan'ın doğumundan eğitim hayatı bitene kadarki dönem; ikinci bölümde ise hocalığından ölümüne kadarki süreç anlatılmaktadır.

Eser, Mustafa İnan'a şivesi ve görüntüsüyle çok benzeyen bir çocuğun Fen Fakültesine giriş sınavının sonuçlarını öğrenmek için beklediği bir kuyrukta başlar. Kuyruktaki diğer öğrenciler, çocuğa taşralı olarak bakmakta; onun sınavı kazanamayacağını düşünmektedir. Yan blokta ise Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu ödülleri dağıtılmaktadır. Orta yaşlı bir adam çocuğun yanına gelir. Bilimle uğraştığı belli olan bu orta yaşlı adam, Mustafa İnan'dan bahseder çocuğa. Törende "Bilim Hizmet Ödülü" ölümünden dört yıl sonra Mustafa İnan'a verilecektir. Törende çocuk, Mustafa İnan hakkında pek çok şey öğrenir. Oğuz Atay, bu orta yaşlı adam vasıtasıyla Mustafa İnan'ın hayatını anlatmaya başlar.

1971'de bilime verdiği hizmet dolayısıyla ödül alan Mustafa İnan, 24 Ağustos 1911'de Adana'da seyyar posta memuru Hüseyin Avni Bey'in oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Ekonomik durumları pek parlak değildir. Mustafa'dan önce altı çocukları ölmüştür. Mustafa'nın yaşaması da bir mucizedir. Çünkü Anadolu'da o dönemde fakirlikten salgın hastalıklar, kazalar, tıbbi imkânsızlıklar kol gezmektedir. Küçük yaşta damdan düşen Mustafa, ölümden zor kurtulmuştur. Yazar, "Mustafa İnan ölseydi bilim hayatımızda çok büyük bir boşluk olacaktı." der. Mustafa'nın çocukluk yılları 1. Dünya Savaşına denk gelir ve Adana Fransızlar tarafından işgal edilir. Aile, bundan sonra Anadolu'daki tüm halk gibi maddi sıkıntılar içinde bocalar. Mustafa zayıf bünyeli olduğu için ona özen göstermeye çalışırlar. Mustafa bu sıkıntıları erken yaşta tanıdığı için ağırbaşlı ve durgun bir kişiliğe sahip olmuştur. Kısa bir süre sonra, Mustafa'nın babası işi nedeniyle diğer şehirleri de gezmek zorunda kalır. Bu yüzden annesi, yokluk içinde, düşmanların işgal ettiği bir şehirde yapayalnız kalakalır. Bu yüzden yollardaki eşkıyalara rağmen Mustafa, kardeşleri ve annesi Ada-

na'dan kaçmak zorunda kalırlar. Konya'ya yerleşirler. Mustafa İnan burada Mevlâna'nın şehre verdiği manevi havanın da etkisiyle Divan Edebiyatına ilgi duyar. Bu arada maddi sıkıntıları gittikçe artan ailesi, tatillerde Mustafa İnan'ı bir kuyumcunun yanına çırak olarak verir.

Mustafa İnan, eğitim hayatı boyunca hiç defter kullanmaz. Çok zeki olduğu için buna gerek duymaz. Fakat babası kitapla, defterle uğraşmayan bu çocuğun okumayacağını düşünür. Mustafa, ailesine yük olmamak için kitap da almaz. Bu yüzden, sabahları erkenden kalkar; mektepteki yatılı okuyan çocukların kitaplarından çalışır. Savaş yılları, ekonomik sıkıntılar Mustafa'yı erken olgunlaştırmıştır. Mustafa İnan, öğrencilik yıllarında öğretmenlik de yapar. Arkadaşları konuyu anlamadıkları zaman Mustafa İnan'a gelirler; Mustafa onlara kısa sürede konuyu mükemmel şekilde anlatır. Öğretmek onun için vazgeçilmez bir tutkudur. Adana Lisesi'nde öğrenim gören İnan, arkadaşlarına hep yol gösterir, onlara okumalarını söyler ve ufuk kazandırmaya çalışır. Bu yüzden okuldaki herkesin dostudur.

Mustafa, 19 yaşında iken babasını kaybeder. Bütün ailenin geçimi Mustafa'nın sırtına yüklenmiştir. Bilim adamı ve öğretmen olmak istemektedir. Fakat bilgi ve zekâsına rağmen ailesi için en kolay yoldan para kazanabileceği okulu tercih etmelidir. Bu yüzden liseyi birincilikle bitiren Mustafa, fen fakültesine kayıt yaptırır. Arkadaşlarının gönlü razı olmaz ve ondan habersiz kaydını mühendislik fakültesine alırlar. Derslerde üstün bir başarı gösterir. Hocaları ona "Doçent" demeye başlarlar. Mustafa İnan, bu yıllarda ülkesi için çalışmaya, öğretmenlik yapmaya kesin karar verir. Almanca kursuna gider; her geçen gün kendini yetiştirmek için uğraşır. Mustafa İnan, üniversitede okuduğu yıllarda pozitif bilimler yeni yeni gelişmektedir. Bu yüzden aksayan pek çok şey vardır. İşini yapamayan, öğrenciye çok sert davranan hocalar, Mustafa'yı daha da idealist yapar. Ailesinin geçimine katkıda bulunmak için bu yıllarda lise öğrencilerine ders vermeye başlar.

Romanın ikinci bölümünde, Mustafa İnan'ın eşi Jale ile tanışma süreci anlatılır. Mustafa'nın ders verdiği, lise öğrencilerinden birisi de Jale'dir. Jale, Mustafa İnan Hocasına çok saygı duyar ve samimi bir ilişkileri olur. Sonra Jale, bursu çıkınca Almanya'ya gider. Mustafa, Jale yokken de onun ailesini her hafta ziyaret eder, aile Mustafa'ya çok alışır. Hâlâ hoca öğrenci ilişkileri olsa da Jale Hanımla Mustafa mektuplaşır. Daha sonra Mustafa İnan, doktora yapmak için İsviçre'ye gider. Burada ara sıra Jale Hanım'ı da ziyaret etmeye başlar. Mustafa İnan, arkasından Jale Hanım, İstanbul'a döner. Bundan sonra evlilik kararı alırlar. Oldukça rahat bir yaşamı olan Jale Hanım, Mustafa'nın geçindirmek zorunda olduğu bir ailesi olduğunu bilir. Evlilik teklifini yine de kabul eder. Maddi imkânsızlıklar ve Mustafa'nın ailesi yüzünden düğünleri çok zor olur. Evlendikten sonra aynı sıkıntılar devam eder. Mustafa İnan, önüne açılan bütün zengin olma yollarını reddeder. Üniversite hocalığı dışındaki tüm teklifleri devletine ihanet sayar. Bu yüzden, evine oldukça uzak olan üniversiteye çoğu zaman yürüyerek gitmek zorunda kalır. Bununla beraber, üniversitenin çok büyük gelişmeler katetmesini sağlar. O, İsviçre'de çok lüks şartlar altında çalışmayı reddetmiş, ülkesi için her zorluğa katlanacağına söz vermiştir. İlk doktorayı yaptırır, ilk kürsüyü kurar. Üniversitenin pek çok işini yüklenir. Evine çok yorgun dönmektedir. Hastalıktan çok korkan Mustafa İnan, dekan olduktan sonra sağlığına dikkat edememeye başlar. Bu günlerde, Yahya Kemal'in sohbetlerine büyük bir zevkle katılmaktadır. Bu arada, oğlu Hüseyin de büyümektedir. Mustafa İnan'ın ilme karşı tükenmeyen bir iştahı vardır. Dil, edebiyat, felsefe, tarih, matematik, sanat gibi her dalla ilgilenir. Öğrencilerini de kendisi gibi çok yönlü yetiştirmeye çalışır. Bu arada, makaleler, denemeler yayınlamaya başlar. Ülkesine, milletine çok bağlı olan Mustafa, beyin göçünden dolayı çok üzülmektedir.

Mustafa İnan'a milletvekilliği, bakanlık teklif edilir. Bu idealist adam bunları kabul etmez. Çünkü kendisinin en büyük görevinin eğitim olduğunu düşünmektedir. Elinin tersiyle tüm

maddi olanakları iten Mustafa İnan, ancak ömrünün sonlarına doğru bir daire sahibi olabilir. Bu daire yüzünden hiç sevmediği hâlde borçlanır ve son yıllarında parayla ilgilenmekten nefret ettiği için bu borçlar onu çok üzer. Karlı bir günde derse giden Mustafa İnan hastalanır. Doktorlar, yurt dışına gitmesi gerektiğini söylerler. Mustafa İnan, hiç istemediği hâlde Almanya'ya gider. Kendisine konan "Lösemi" teşhisinden haberi yoktur. Mustafa İnan'ın iyileşip öğrencilerine kavuşacağını ümit etmektedir. Hastalığı gittikçe ilerler. Her gün sancılar çeken Mustafa İnan ancak morfinlerle sakinleşir. Hiç yemek yememeye başlar ve nihayet 5 Ağustos 1967 yılında Mustafa İnan, uykusundan bir daha uyanamaz. Hayatı boyunca kendi ülkesinde yaşamak isteyen Mustafa İnan, Frengistan dediği yabancı diyarlarda can verir. Türk bilim hayatında bir dönüm noktası olan bu dehanın öldükten sonra dahi parasızlık peşini bırakmaz. Eşi Jale'nin kucağına faturalar yağmaya başlar. Bir imam bulamadıkları için Mustafa İnan'a son görevini oğlu Hüseyin yapar ve babasının ölüsünü yıkar. Öldükten ancak üç gün sonra hastanenin parası ödenir ve Türkiye'ye dönerler. Mustafa İnan'ın ölümünü duyan herkes yasa bürünür.

BİZE GÖRE

AHMET HAŞİM

Ahmet Haşim, 1885-1933 yılları arasında yaşamıştır. Galatasaray Lisesi'ni bitirmiştir. Güzel Sanatlar ve Harp Akademilerinde öğretmenlik yapmıştır. ilk şiirini 1901'de yazan Ahmet Haşim, şiire öğretmeni Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun etkisiyle başlamıştır. Ahmet Haşim, önce Fecr-i Ati topluluğuna katılmış, daha sonra müstakil bir şahsiyet olarak yazılarına, şiirlerine devam etmiştir. Kendine has sembollerle, İzlenimcilik akımının etkisiyle aruz vezniyle şiirler yazmıştır. Kendinden sonraki şairleri etkilemiştir.

ÖZET

Garden Bar'da Konuşan İki Adam

Şu ışıklar içinde görünüp kaybolan kadınlara bak! Ne derilerindeki beyazlık insan derisi beyazlığı, ne gözlerindeki siyahlık, insan gözü siyahlığı, ne dudaklarındaki kızıllık, insan dudağı kızıllığıdır. Tabiatın eserleri hiç de bu sahne yaratıkları kadar güzel değil! Kırmızı, sarı, yeşil, siyah boyalar, renksiz etleri, çipil gözleri, soluk dudakları değişikliğe uğratarak, harap uzviyetlerden birer gençlik ve güzellik mucizesi vücuda getirmiş. Kim diyor ki kadın şimdi, eskisi gibi, yüzünü sıkı örtüler altında saklamıyor? Ya boya örtüleri? Bunların altında hakiki çehreyi hiç görmek kabil mi? Boyalar olmasa bilmem kadın ne yapardı?

Kadın ne yapardı bilmem... Fakat boyalar olmasa bilmem ki göz nasıl boyanırdı?

Leylek

Senelerden beri leylek görmüyordum. Hatta bu kanatlı yaz seyyahlarının son senelerde İstanbul'a az rağbetleri herkesin dikkatini çekmişti. Sonradan öğrendik ki Mısırlılar, bilmem ne sebepten dolayı bu saygıdeğer kuşları arsenikli yemlerle öldürüyorlarmış.

Geçen gün sokakta, gölgeleri mor ve keskin yapan bir Afrika güneşi aydınlığında yürürken, birden damlar tarafından gelen bir leylek gagası takırtısıyla durdum. Senelerden beri hasret kaldığı dost sese kavuşan kulağım, âdeta mesut ağızların geniş tebessümüyle gerilmişti.

Leylek, yaz mevsiminin kuşu değil, bizzat yazdır. Kırmızı gagasının takırtısı, ses hâline gelmiş bir sıcak temmuzdur. Bir baca üstünden ufka çizilen bir leylek şekli, muhayyileye neler hatırlatmaz: Maviliği içi bayıltan sonsuz, derin gökyüzü... Yeşil bir vadide gizlenmiş minareli, küçük, beyaz bir şehir... Yarasaların uçuştuğu, kavak ağaçlarının hafif hafif sallandığı yeşil bir akşam... Sıcak bir Asya gecesi: Damların yan duvarlarına dayanarak, gizli gizli konuşan ve doğacak bakır bir ayı bekleyen siyah zülüflü,

kırmızı dudaklı, altın ve mercan gerdanlıklı kadınlar. Alçak bir gece semasına serpilmiş büyük yıldızlar... Bütün bu yıldızların içinde bir leyleğin düşünen gagası...

Muhakkak, leylek, ressam ve şairi birtakım karışık ve mevzun hayallere davet etmek üzere yaratılmış bir kuştur. İşte onun içindir ki maddeye tapan Mısır köylüsü, kendisine yaramayacak kadar güzel olan bu hayvanı öldürmek cesaretini kendinde buluyor.

Sinema

Boş vaktim oldukça sinemaya giderim. Yumuşak bir karanlığa gömülmüş, makinenin hışırtısını dinleyerek, vücudumun değil, ruhumun bir çetin yol üzerinde mola verdiğini hissederim. Karanlık, ölümün bir parçasıdır, onun için dinlendiricidir. Büyük dinlenme, bir karanlık denizine dalıp bir daha ışığa kavuşmamaktan başka nedir?

Sinemanın diğer bir fazileti de olgun yaşın, kafatası içinde, bir deste deve dikeni gibi sert duran acıtıcı mantığı yerine, çocuk safdilliğini ve kolayca aldanış kabiliyetini koymasıdır. Rüya âlemi üzerine açılmış sihirli bir pencereyi andıran beyaz perdede koşuşan, döğüşen, düşen, kalkan şu ahmak şahısların tatsız tuhaflıklarından veyahut kovboy süvariliklerinden veya harikulade hırsızlık vakalarından, başka türlü tat almak kabil olur muydu? İnsan saflığıyla beslenen sinema edebiyatı, henüz kıymetsiz yazarın işidir. Resmi, beyaz perde üzerinde kımıldayan şu rimel ile kirpiğin her teli bir ok gibi dikilmiş güzel kadının gözünden, damla damla akan sahte gözyaşları, zevkini ve aklıselimini şapka ve bastonuyla birlikte vestiyere bırakmayan adamı, teessürden değil, ancak can sıkıntısından ağlatabilir.

Sinema, böyle yormayan masum bir göz eğlencesi kaldıkça, yorgun başın munis bir sığmağıdır. Her zevkini kaybetmiş ruhu, çocukluk tazeliğine kavuşturan bu karanlıkta, basit musiki, tatlı bir ninni vazifesini görür. Ben, en güzel ve en dinlendirici uykularımı sinemanın, ipek yastıklar gibi başın arkasına yığılan yumuşak karanlığına borçluyum.

BOĞAZİÇİ MEHTAPLARI

ABDÜLHAK ŞİNASİ HİSAR

Abdülhak Şinasi Hisar, 1888-1963 yılları arasında yaşamıştır. Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra Paris'te Siyasal Bilgiler Fakültesinde okumuştur. Özel şirketlerde ve banka yönetim kurullarında görev yapmıştır. Şiir, anı, eleştiri, roman gibi türlerde eser vermiştir. "Fehim Bey ve Biz" adlı romanı CHP Hikâye ve Roman Mükâfatinde üçüncülük almıştır.

ESER HAKKINDA

Abdülhak Şinasi Hisar, eserlerinin pek çoğunda İstanbul'u ve İstanbul'un en önemli mekânı olan Boğaziçi, Çamlıca, Büyükada hayatını konu eder. O, mazinin güzelliklerini bugüne taşımak için edebiyatı bir araç olarak kullanır. "Boğaziçi medeniyeti" tabirini edebiyatımıza sokan ilk kişidir. Boğaziçi Mehtapları bu anlamda önemli bir eserdir. Abdülhak Şinasi Hisar'ın şahsi hayatından esinlenerek yazdığı denemelerden oluşur. Denemelerde İstanbul ve Boğaziçi'nin medeniyetimizdeki yerini yazarın usta üslubuyla görürüz.

ÖZET

Tabiat Sevgisi

İstanbul'da tabiatın emsalsiz güzelliği, şüphe yok ki Boğaziçi'ndedir ve İstanbul'un en güzel semti olan Boğaz'a o zaman gösterilen rağbet tabiata duyulan sevgiyi ve verilen kıymeti gösteriyordu. Theophile Gautier için olduğu gibi o zamanki hanımlar ve beyler için de tabiat var olan, görülen, sevilen bir şeydi. Bu ruhlar insan güzelliği kadar tabiat güzelliğini de duymasını ve sevmesini biliyorlardı. Bu insanlar daha tabiatla aralarını büsbütün açmamışlardı. Ruhları ve vücutları birbirlerinden tamamıyla ay-

rılmamıştı. Şehir her yanından denizlere ve dağlara, Boğaziçi de her yanından kırlara açılıyordu. Nakil vasıtalarının iptidailiği, kulübelerde oturanlardan ta saraylardan oturanlara kadar herkesi mevsimle alakalandırır, sıcak ve soğuk, rüzgâr ve kar, yağmur ve çamur herkesi meşgul ederdi. Soğuğu ve sıcağı bütün insanlar duyarlar, konakların, köşklerin odaları da mangallarla ısınırdı. Eski evlerin hayatı insanları tabiattan şimdiki apartmanlar gibi ayırmazdı. Eve bahçeden geçilir, bahçe sulanmak için bir kuyudan su çekilir, çiçekler bahçeden evlere girer, lavanta çiçekleri temizliği duyuran kokularını yataklara dökerdi. İnsanlar ne tattıkları zevki değiştiren mevsimleri, ne de sevdikleri hayvanları düşünmemezlik edemezdi. Evin en rahat köşelerinde kediler horlardı. Daha eskiden İstanbullu ata biner, ava giderdi. Şehirde kira arabaları kadar da kiralanan binek hayvanları vardı. Boğaziçi'nde de yalılar önünde oltayla yahut da açıkta kayıkla balık tutulurdu.

Boğaziçi'nin hemen kendine mahsus olan ve sularının nefis meyvelerine benzeyen balıkları vardır. Bunlar da insanları saatler ve mevsimlerle alakalandırır. Çünkü bazıları hemen her akşam, bazıları geceleyin tutulur, ekserisinin, birbirini takiple, aylara göre değişen ve hemen bütün seneyi kaplayan ayrı ayrı mevsimleri vardır.

Sessizliğin Şiiri

Maziyi anlamak ve duymak için bilinmesi lazım gelen, şimdi elimizden kaçırmış olduğumuz bir nimet, bize yardım elini uzatan bir ilah vardı ki o da her günümüzü saran nefis bir sessizlikti. Sükût, gramofonlarla yenilerek, radyolarla kovularak, otomobil, otobüs, tramvay gürültüleriyle delik deşik edilerek gitgide o kadar azalmış, daralmış, ufalmış, yeni hudutlarının içinde kalmış ve bizim saatlerimizin çoğundan o kadar uzaklaşmıştır ki bazen ona rast gelince bir lezzet gibi duyuyoruz. Biraz süren sessizlik bize ilaç diye koklanan bir ruh gibi tesir ediyor ve musiki yerine geçiyor. Vaktiyle Shakespeare de tam bir sessizliğin en tatlı bir musiki makamına geçtiğini söylemekte haklıydı.

Sükûta şimdi bir koruya, bir bahçeye girer gibi erişiyoruz. O zamanlarsa bu bizim tabii ve hemen daimi iklimimizdi. Sükût esas ve onun haricinde şarkı ve saz ise nadir tadılır zevklerdi. O zamanlarda bol bol kandığımız sessizliğe biz elbette şimdiki kadar acıkmış ve susamış değildik. Fakat bilakis ona pek alışkın olduğumuzdan tadını çıkarmasını daha iyi bilirdik.

Hayat mefhumunun düşünülmesi gündelik patırtılar arasında o kadar güçleşiyor ki bunu duyabilmek ve tadabilmek için şehrin gürültülerinden kurtulmuş, yıkanmış olmak lazım geliyor. Şimdi sükûttan öyle mahrumuz ki geçenlerde Boğaziçi kıyılarında dolaşırken eskiden bildiğim bir ruha tekrar kavuşur gibi olmuştum. Onu birdenbire tanıyamadım. Tattığım lezzete akıl erdiremiyordum. Sükût içinde kendi kulaklarımın uğultusunu işitiyordum. Meğer bu beni yavaş yavaş sarmış olan eski, rahat ve tatlı sessizlikmiş. Onun nurunda vücudumun ve ruhumun, eyvah! Ne boş patırtıların kurbanı olarak ne kadar yorgun, ne kadar yıpranmış olduğunu gördüm.

Şarkıların Dediklerinden

Boğaziçi'nde bazı yaz günleri her zamankinden daha güzel olur. Bu harikulade günlerde gökyüzü daha parlak, deniz daha berrak, dünya daha tılsımlı, hayat daha mucizeli, tabiat daha ilahî görünür. Bu müstesna günler ruhlarımızı son haddine kadar açar; fakat asla mesut etmez. Bilakis onların acı duyulan bir tadı vardır. Zira bilinmez nasıl bir yerden sırrını vermeyen bir ruh sanki bize bakar; acır mı, acımaz mı? Bilemeyiz; küçüklüğümüzü gördüğünü sanırız ve mahzun oluruz. Genişlemiş ruhumuza o günlerde hayat, bütün lezzetiyle, sanki az gelir. Ömrümüzün tabiat kadar güzel olmadığını ve dünya kadar ebedî olmadığını daha çok duyarız.

Henüz çocukken hassaslığımın daha çoğaldığı böyle günlerde, artmış bir merakla, bir çiçeğe, mesela bir sümbüle veya denizin içinde açılır kapanır bir köpüğe benzeyen bir pelteye bakarak uzun uzun daldığımı hatırlarım. İnsan o nazlı çiçeği gördükçe

hep mahvolan bu güzellikler nedir ve niçindir? Veya denizde canlanmış bir köpük gibi açılan kapanan peltenin âdeta nebati hayatını gördükçe hep mahvolan bu hayatlar nedir ve niçindir, demek ihtiyacını duyardım. O ihtişamlı günlerde bütün bu sualler hep cevapsız kalırdı. Şimdi ne hatırımdaki o güzel günlere baksam güya o nazlı çiçeğin bir nida işareti gibi açılıp beklediğini ve sularda yüzen peltenin bir sual işareti gibi açılıp kapandığını görüyorum.

BOĞAZİÇİ ŞINGIR MINGIR

SALAH BİRSEL

Salah Birsel, 1919 yılında Bandırma'da doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirmiştir. Salah Birsel, Fransızca öğretmenliği, İş müfettişliği, Kitaplık ve Ankara Üniversitesi Basımevi müdürlükleri gibi görevlerde bulunmuştur. Aynı zamanda Türk Dil Kurumu yönetim kurulu üyeliği de yapmıştır. Şiirde zekânın önemine inanmıştır. 1955'ten sonra Birinci Yeni şiirinden tamamen uzaklaşmıştır. Kendine ait, bağımsız bir şiir anlayışı geliştirmiştir. Konuları alaya alır gibi görünerek şiirinin düşündürücü yanını güçlendirmiştir. Nesirlerinde de mizah dikkat çekmektedir.

ESER HAKKINDA

Yazarın ifadesiyle bu kitap "Boğaziçi'nin gizli tarihi, Boğaziçi'nin insan haritasıdır." Öteden beri Osmanlı medeniyetinin göz bebeği olan Boğaziçi, Salah Birsel'in tatlı üslubuyla canlı bir şekilde anlatılmaktadır. Deneme türünde yazılan eser Boğaziçi yalılarındaki sosyal hayatı her cephesiyle sergilemektedir. Sultanlar, padişahlar, sadrazamlar, Göksu Frenkleri, Zımniler, Bostancılar Boğaziçi medeniyetini oluşturan bir harita sunar eserde.

ÖZET

Uç Baba Torik

Sıkı durun: 1898 yılı temmuzundayız.

Vaktaki Boğaz'da ilkyaz baş gösterip insanların yüreklerinde çitlembikler, papatyalar, kanaryalar açar; uzun ve ayakta duran gezilere dayanacak giysiler, pabuçlar da uykularından silkinip hazır ola geçerler.

Teşekkür Fatih Sultan Mehmet'e ve onun savaşkan gazilerine ki dünyayı kesip onarmış ünlü usta marangozlara gelerek şu İstanbul ilini ve Boğaz şehrini açmışlardır. Ama çokları, Boğaz'ın kim olduğunu, bu kocamandan kocaman keçi yolunun ne işe yaradığını pek bilmez.

Boğaz, en taze, en neşeli, en tangolu yüzünü haziran, temmuz, ağustos ve eylül aylarında gösterir. Ay ışıkları, seyir yerleri, saz şölenleri ile sıyrık zamparalar her köşeden fısıldar.

Boğaz, hadi Kandilliden başlayarak diyelim, zümrüt yeşili, krom yeşili, kobalt yeşili, Türk yeşili, nefti, çimen yeşili, limonküfü, küllenmiş çağla rengi, Veronez yeşil, Viktorya yeşili ve daha 88 yeşile boyanmış ağaçlar, çiçekler ve böceklerle ağzına kadar doludur. Türlü şaşkınlık veren korular arasında da deniz dudağı yalılar coşmayanları coşturur, koşmayanları koşturur.

Demek isteriz ki yazın ortaklık yerinde durduğumuza göre, yüzü ve oturumu yumuşak bir piyadeye atlayıp, döküntü Kız Kulesi sağda kalacak. Büyük ağızdan, altınla işlenmiştir. Kabartmaların ortalık yerine de akik ve Necef taşlar serpiştirilmiştir. Köşkün sağ ve solunda gömme sedefle yazılmış dualar okunur.

İshak Kuşu Garip Garip Öter

İshak Ağa Çeşmesi'ne "On Çeşmeler" adı da verilir. Kimileri ise "İshak Ağa Çeşmeleri" demeyi yeğler. İshak Ağa'nın Beykoz'da başka çeşmeleri de vardır. Bunlardan biri de Beykoz çayırının ortasındadır. Büyük Çeşme'den 4 yıl sonra yapılmıştır. Doğu ve batı yüzlerinde birer musluk yer almıştır. Bunun suyu da gürül gürül akar. Gümrükçünün kondurduğu üçüncü çeşme de Yalı-

köy'dedir ki "Yalıköy Çeşmesi" diye ünlenmiştir. Tophane kâtiplerinden halk ozanı Aşık Razı bu çeşmeleri gördükten sonra şöyle demiştir:

Öter İshak kuşu bak garip garip

Şimdi hazır ola geçelim. Tokat Kasrına doğru adımlarımızı sayacağız ki topu bin adımı geçmez. Yolumuz hep aynı düzlüğü sürdüren ve iki yakasında tepeler bulunan bir koyaktan geçmektedir. Tepeler ağaçlarla pıtrak. İsterseniz, bir ormanın içinden geçtiğini düşünebilirsiniz. Ama yanılmaca yok. 1673 yılındayız. Aylardan da temmuz.

Tokat Kasrı, koyağın bitiminde, kendisini sürekli gölgeler içinde tutan ağaçların ortasındadır. Burada Hindistan'dan getirilmiş bir kestane ağacı göklere sala verir ki gövdesini üç adam güçlükle sarar. Ağaç baştanbaşa daldır. En üstteki dalların görünmesine de olanak yoktur.

Kasrı, Fatih Sultan Mehmet yaptırtmıştır. Sadrazam Mahmut Paşa, Anadolu'daki Tokat Kalesini ele geçirdiği gün Fatih buradaki koruda avlanıyordur. Sevinçli muştuyu alınca şu buyruğu savurmuştur:

"Tez şurada bir hadika-i irennüma bina edin ve adına Tokat Bahçesi deyin, etrafına da avlanan hayvanların muhafazası için Tokat suruna benzer bir çit çekin."

O yıl, burada bir köşk de yapılmıştır ki adına Tokat Kasrı denilmiştir.

1 Ağustos 1673 günü Fransız paşatoru Mösyö Nointel buradan da (Tokat Kasrı) şeref almaya gelmiştir. Bostancıbaşı kendisine köşkü gezdirmiş; ama kapalı olan bir odayı gösterememiştir. Ekselans hazretleri, daha sonra, bahçede ve koruda da ömrünü artırmış ve seyirlik devşirmeye gelen Türklerle karşılaşmıştır. Türkler kuzu çevirdiklerinden paşatora da tahta bir çanak içinde bir but sunmuşlardır. Elçi de inceliğini göstermek için ikramı geri çevirmiştir. Ama gerek kuzuya, gerekse kuzuyla

birlikte yenen pilava öylesine ağzı sulanmıştır ki ertesi gün, daha sabah açılmadan, yine Tarabya'dan sandalla yola çıkarak, adamlarıyla buraya gelmiştir. Yanlarında yemek, kap kaçak getirdikleri için Türklerin bir gün önceki yemek sefasını, onlar da o gün sürmüşlerdir. Elçi, dinlenmek üzere, sonra yine kasra gelmiş ve duvarlarda bir gün önce göremediği levhalarla karşılaşmıştır. Bu levhalardan birinde:

Ağaçlar altın olsa inciler yaprak
İnsanın gözün doyurmaz illa toprak

ikiliği yazmaktadır ki elçiye, her zamanki gibi eşlik eden Antoine Galland, kendisine bunun "yalnızlık içinde güzellik olmayacağı" anlamına geldiğini döktürmüştür. Elçi, öteki levhada neler dendiğini öğrenmek isteyince de Galland, onun da dünyaya geldiği vakit herkesin sevindiğini, bizimse gülmemiz gerektiğini şavullayan bir dörtlük olduğunu söylemiştir ki o dörtlük işte şu anda sizin de karşınızdadır:

Fikr et ey dil ki doğduğun vakit
Halk handan idi ve sen giryan
Ana say et ki öldüğün vakit
Halk giryan ola ve sen handan.

BU ÜLKE

CEMİL MERİÇ

Cemil Meriç, 1916'da Hatay'da doğmuştur. Fransız eğitim sistemi uygulayan Antakya Sultanisi'nde öğrenim görmüştür. Tercüme bürosunda çalışmıştır. İlkokul öğretmenliği, Nahiye müdürlüğü yapmıştır. İstanbul'a gidiş gelişlerinde Nazım Hikmet gibi sosyalistlerle diyaloga geçmiştir. Hatay hükümetini devirme suçu nedeniyle hapis yatmıştır. 1940'ta İstanbul Üniversitesi'nde Fransız Dili ve Edebiyatı okumuştur. İstanbul Üniversitesi'nde okutmanlık yapmıştır. 1955 yılında gözleri görmemeye başlamıştır. Çalışmaları ve okumaları, körlüğüne rağmen hızla devam etmiştir. 1984'te beyin kanamasından ölmüştür.

ESER HAKKINDA

Bu eser, Cemil Meriç'in düşüncelerinden, izlenimlerinden, duygularından, anılarından oluşan, kendini anlamak ve anlatmak için kaleme aldığı, yayımlanmış ya da yayımlanmamış yazılarının kronolojik bir sıra içinde derlenmesinden oluşmuştur. Ülkemizin trajedisini anlatan önemli bir denemedir.

ÖZET

Siham-ı Kaza

Hakikati bulan, başkaları farklı düşünüyor diye, onu haykırmaktan çekiniyorsa hem budala hem de alçaktır. Bir adamın "Benden başka herkes aldanıyor." demesi güç şüphesiz; ama sahiden herkes aldanıyorsa ne yapsın?

Sağ ile Sol

Mefhumların kâh gülünç kâh korkunç maskelerle raksa çıktığı bir karnaval balosu, fikir hayatımız. Tanımıyoruz onları,

nereden geliyorlar bilen yok. Firavunlara benziyorlar, kalabalığa çehrelerini göstermeyen firavunlara. Ve aydınlarımız, o meçhul heyulalar için ehramlara taş taşıyan birer köle.

Gerici Kim?

Canavarlarla dolu bir ormandayız. Yolumuzu hayaletler kesiyor. Tanımadığımız bir dünya bu. İthal malı mefhumların kaypak ve karanlık dünyası... Gerçek, kelimelerin arkasında kayboluyor.

Ne güzel tarif: "Gerici, bir toplumun gelişmesini sağlayacak hiçbir yeniliği istemeyen, her yönüyle eskiyi özleyen ve eski düzeni getirmeye çalışan (kimse)" (Meydan Larousse) tarifin tek kusuru bu ucubenin hangi çağda, hangi ülkede yaşadığını söylememesi.

Murdar bir hâlden muhteşem bir maziye kanatlanmak gericilikse, her namuslu insan gericidir.

IV. Murat'a, "Süleyman devrine dön!" diye haykıran Koçi Bey'den Reşit Paşa'ya kadar Osmanlı Devletinin bütün ıslahatçıları gerici. Dante, yaşadığı çağdan iğrenir, Balzac eserini iki ezeli hakikatin ışığında yazar: Kilise ve krallık. Dostoyevski maziye âşık. Dante gerici, Balzac gerici, Dostoyevski gerici!

Gerici, ilerici... Düşünce hürriyeti bu mülevves kelimelerin esaretinden kurtulmakla başlar, düşünce hürriyeti ve düşünce namusu.

Argo

Argo, kanundan kaçanların dili. Uydurma dil, tarihten kaçanların... Argo, korkunun ördüğü duvar; uydurma dil şuursuzluğun. Biri günahları gizleyen peçe, öteki irfanı boğan kement. Argo, yaralı bir vicdanın sesi; uydurma dil, hafızasını kaybeden bir neslin. Argo. Her ülkenin; uydurma dil, ülkesizlerin.

Sen Biraz Gelişmişsin

Kıt'aları ipek bir kumaş gibi keser biçerdik. Kelleler damlardı kılıcımızdan. Bir biz vardık cihanda, bir de küffar...

Zafer sabahlarını kovalayan bozgun akşamları. İhtiyar dev, mazideki ihtişamından utanır oldu. Sonra utanç, unutkanlığa bıraktı yerini, "Ben Avrupalıyım" demeye başladı, "Asya bir cüzamlılar diyarıdır."

Avrupalı dostları, acıyarak baktılar ihtiyara ve kulağına: "Hayır delikanlı," diye fısıldadılar, "Sen biraz gelişmişsin."

Ve Hıristiyan Batının göğsümüze iliştirdiği bu idam yaftasını, bir nişan-ı zişan gibi gururla benimsedi aydınlarımız.

Asaletini Kaybeden İrfan

İrfanı hisarla kuşatmış Doğu, mabede bezirgan sokmamış. Yıllarca davar gütmüş, odun taşımış çömez... Meşaleyi çetin imtihanlardan sonra tutuşturmuşlar eline. "Emanetlerin ehline tevdi ediniz." demiş din.

Mürit: Ceset. Can: Mürşidin nefesi. Hint'te hocaların soyadı taşınırmış. Karabetlerin en mukaddesi, şakirtle üstat arasındaki bağ. Asırlar geçti, birer birer söndü meşaleler. İrfan asaletini kaybetti. Hafızaya çakıl taşı gibi saplanan bilgi kırıntılarına yeni bir ad bulduk: Kültür. Genç kuşaklar, Batının bit pazarlarından ithal edilmiş bu hazır elbiselere küçümseyerek bakıyor. Hoca öğretmen oldu, talebe öğrenci. Öğretmen ne demek? Ne soğuk, ne haysiyetsiz, ne çirkin kelime. Hoca öğretmez! Yetiştirir, aydınlatır, yaratır. Öğrenci ne demek? Talebe isteyendir; isteyen, arayan, susayan.

İnananlar Kardeştir

Bu ülkenin bütün ırklarını, tek ırk, tek kalp, tek insan hâline getiren İslamiyet olmuş. Biyolojik bir vahdet değil bu. Ne kanla ilgisi var ne kafatasıyla. Vahdetlerin en büyüğü, en mukaddesi. İster siyah derili, ister sarı... İnananlar kardeştir. Aynı şeyleri sevmek, aynı şeyler için yaşamak ve ölmek. Türk'ü, Arap'ı, Arnavut'u düğüne koşar gibi gazaya koşturan bir inanç; gazaya, yani irşada. Altı yüzyıl beraber ağlayıp, beraber gülmek. Sonra bu muhteşem rüyayı korkunç bir kâbusa kalbeden meşum bir

salgın: Maddecilik. Tarihin dışına çıkan Anadolu, tarihin ve hayatın. Heyhat, bu çöküşe kıyametlerin ihtişamı da yok, şiirsiz ve şikâyetsiz.

Şiddet Avrupa'nın Tanrısı

Çağdaş Avrupa'nın en "insancı" filozoflarına bir göz atın, hepsi şiddete âşık. Soyumuzun alın yazısıymış bu. "Kullanılan şiddet, şiddeti kökleştiriyor mu, yok mu ediyor; bizi geriye mi götürüyor, ileriye mi? İşte asıl mesele" diyorlar.

Şiddeti yok eden şiddet, yalanların en alçakcası değilse vehimlerin en şairanesi. Her kavganın ezeli mazereti: Son kavga olmak.

Bu tahrip ihtirası, bir asrın imtiyazı, daha doğrusu yüz karası değil, Kabil'den beri uzayıp giden bir lanet zinciri. Kıyıcılık kanında var Avrupalının. Yunan destanları birer cinayet salnamesi; Yunan, İskandinav veya Germen destanları. Machiavelli'ye göre "Mecbur kalınınca kuvvet haktır." Mecbur kalınınca, yani istenince. Şair: "Din şehit ister, asuman kurban." diyor; evet, Avrupalının dini.

BÜTÜN ŞİİRLERİ

ORHAN VELİ

Orhan Veli Kanık 13 Nisan 1914'te İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Öğreniminin bir kısmını Galatasaray Lisesi'nde tamamlamıştır. Lise hayatının diğer kısmını Melih Cevdet Anday ve Oktay Rıfat Horozcu ile tanıştığı Ankara'da sürdürmüştür. İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümünü yarıda bırakmıştır. PTT'de ve Tercüme Odası'nda çalıştıktan sonra Yaprak dergisini çıkarmıştır. 1950'de, çok genç yaşta, beyin kanamasından ölmüştür. Garip akımının öncülerindendir.

Bütün Şiirleri ve Garip Akımı

Orhan Veli Kanık'ın Bütün Şiirleri ilk olarak Varlık yayınları tarafından 1951'de basılmıştır. Bu yıldan 1981 yılma kadar yirmi kez basılan kitap, Türk edebiyatında en çok okunan şiirleri barındırmaktır. Orhan Veli, Garip akımının kurucularından biri olarak şiirlerini Garip anlayışıyla vücuda getirmiştir.

Garip akımının başlıca özellikleri şunlardır:

- Mısracı zihniyete, vezin ve kafiyeye karşıdır.
- Bütün edebi sanatları, ses ve şekil oyunlarını reddeder.
- Şiirin günlük konuşma diliyle, alelade kelimelerle yazılabileceğini savunur.
- Şiirin gelenekten uzak olması gerektiğini iddia eder.

ÖZET / SEÇMELER

Güzel Havalar

Beni bu güzel havalar mahvetti,
Böyle havada istifa ettim
Evkaftaki memuriyetimden.
Tütüne böyle havada alıştım,
Böyle havada âşık oldum;
Eve ekmekle tuz götürmeyi
Böyle havalarda unuttum;
Şiir yazma hastalığım
Hep böyle havalarda nüksetti,
Beni bu güzel havalar mahvetti.

Anlatamıyorum

Ağlasam sesimi duyar mısınız,
Mısralarımda; Dokunabilir misiniz,
Gözyaşlarıma, ellerinizle
Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerinse kifayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce.

Bir yer var, biliyorum;
Her şeyi söylemek, mümkün;
Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum;
Anlatamıyorum.

İstanbul'u Dinliyorum
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Önce hafiften bir rüzgâr esiyor;
Yavaş yavaş sallanıyor
Yapraklar, ağaçlarda;
Uzaklarda, çok uzaklarda,
Sucuların hiç durmayan çıngırakları;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı.

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Kuşlar geçiyor, derken;
Yükseklerden, sürü sürü, çığlık çığlık.
Ağlar çekiliyor dalyanlarda;
Bir kadının suya değiyor ayakları;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Serin serin Kapalı çarşı;
Cıvıl cıvıl Mahmutpaşa;
Güvercin dolu avlular.
Çekiç sesleri geliyor doklardan,
Güzelim bahar rüzgârında ter kokuları;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Başımda eski âlemlerin sarhoşluğu,
Loş kayıkhaneleriyle bir yalı;
Dinmiş lodosların uğultusu içinde
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Bir yosma geçiyor kaldırımdan;
Küfürler, şarkılar, türküler, laf atmalar.
Bir şey düşüyor elinden yere;
Bir gül olmalı;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Bir kuş çırpınıyor eteklerinde;
Alnın sıcak mı, değil mi, biliyorum;
Dudakların ıslak mı, değil mi, biliyorum;
Beyaz bir ay doğuyor fıstıkların arkasından
Kalbinin vuruşundan anlıyorum;
İstanbul'u dinliyorum.

CEMO

KEMAL BİLBAŞAR

Kemal Bilbaşar 1910-1983 yılları arasında yaşamıştır. Edirne Öğretmen Okulu'nu ve Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirdikten sonra öğretmen olarak çalışmıştır. 1961 yılından itibaren öğretmenlik mesleğinden ayrılarak yazı hayatına yoğunlaşmıştır.

1937'de ilk hikâyesini yazmıştır. Eserlerinin konularını daha ziyade Batı Anadolu hayatından almaktadır. Taşra hayatındaki gelenek ve görenekler, değerler, sosyal hayat yerel bir üslupla eserlerinde kendini gösterir. Refik Halit'le başlayan memleket hikâyeciliğini hicivci bir dille devam ettirmiştir.

ESER HAKKINDA

Kemal Bilbaşar'ın üçüncü romanı olan Cemo, konusunu Doğu Anadolu bölgesindeki hayattan almaktadır. Yer yer destan havası hissedilen roman, bir kitle hikâyesini anlatmaktadır. Doğu

Anadolu'daki ağalık sistemi, etnik gruplar, siyasi gelişmeler ve kadın erkek ilişkileri yerel bir üslupla ortaya konmuştur. Romanda halk dili romanın akıcılığını ve gerçekçiliğini artırması bakımından önemli bir yer tutar.

ÖZET

Değirmenci Cano, bulunduğu yerin beyinin en iyi çalışanlarındandır. Bey, ona çok güvenmekte, özel işlerini ona yaptırmaktadır. Bey, bir başka beyin kızı Kevi'ye gönül vermiştir. Fakat Kevi'yi babası daha zengin bir başka beye satmıştır. Birkaç gün sonra Kevi gelin gidecektir. Cano'nun beyi bunu kabul edemez ve yardımcısı Cano'yu gelinin götürüleceği gün gelini kaçırıp kendisine getirmekle görevlendirir. Cano günü gelince Kevi'yi kaçırır. Fakat dağda ona âşık olur. Kevi de ona karşılık verince üç sene beyden ve Kevi'nin babası olan beyden ve Cano'nun beyinden kaçarak yaşamaya çalışırlar. Bu arada bir de kızları olur: Cemo. Üç sene geçtikten sonra beyler peşlerini bırakır. Kendi dertlerine düşmüşlerdir. Sarı saçlı, mavi gözlü paşa (Atatürk) ağalık sistemine son vermiş, bu yüzden bey ve ağalar menfaatleri için yol aramaya başlamışlardır.

Cano, Şeyh Mahmut adındaki beyin yanına sığınır. Karısını onlara emanet eder. Karısı Kevi ikinci çocuğuna hamiledir. Cano'nun askere gitmesi gerekmektedir. Nitekim askere gider. Parlak bir askerlik sürecinden sonra Şeyh Mahmut'un yanına döner. Bir miktar parası da vardır artık. Hayaller kurar. Fakat evine geldiğinde kötü bir sürpriz onu beklemektedir. Karısı ikinci çocuklarını doğurmak için uzaklaşmış, ondan bir daha haber alınamamıştır. Öldüğü kesinleşmiştir. Cano âdeta yıkılır. Kızı Cemo'yu alarak değirmene gider. Değirmenciliğe başlar. Tüm sevgisini ona verir. Onu iyi yetiştirmek için çırpınır. Cemo, çelik gibi kuvvetli, çok güzel bir kız hâline gelir. Etraftaki tüm zenginler onu istemektedir. Fakat Cano, kızının gönlünü yapacak kişiye kızını verecektir. Gözü parada değildir. Bu arada, Sorikoğlu da Cemo'ya musallat olur, onu almak ister. Kızını Sorikoğlu'na

vermek istemez. Bir süre sonra Şeyh Mahmut'un şehirde avukat olan oğlu köyü başka bir ağaya satmaya karar verir. Sorikoğlu köye talip olur. Cano bunu hiç istememektedir. Sorikoğlu her kötülüğü yapacaktır çünkü...

Bir gün, Sorikoğlu, Cemo'yu kaçırmaya çalışır. Cemo direnir, Sorikoğlu kaçıramaz. Cano, kızına çok iyi dövüş öğretmiştir. Karar verir. Karlar yağmaya başladığında dövüşte başarılı olan kişiye kızını verecektir. Köyün delikanlıları o günü bekler.

Memo, ailesi Şeyh Sait tarafından öldürülmüş biridir. Dayısı onu yetiştirmiş ve çancılık sanatını öğretmiştir. Memo, bir gün şah kızı olan Senem'i görür. Aşık olur. Şahtan ister. Fakat bey olmadığı için şah onu kovar ve bir de tutuklatır. Askere alınır. Diyarbakır'a askerliği çıkar. Senem'i göremeyeceği için çok üzgündür. Memo, önceleri Zaza olduğunu sanan bir komutandan sürekli dayak yer. Daha sonra bir başka komutan gelir ve ona çok yakınlık gösterir. Askerden döndüğünde Senem'in evlendiğini duyar, dünyası yıkılır. Yengesi sürekli onu evlendirmeye çalışır. Memo hiç bir kıza yüz vermez.

Memo, bir iş sırasında Cemo ile karşılaşır. Bu yabani kıza hayran kalır. Babasından ister. İlk defa Cemo da razı olunca Cano büyük bir mutlulukla kızını verir. Memo, karısını alarak dayısının evine götürür. Yengesi kendi istediği kızları almadığı için çok kızar ve evi terk eder. Cemo, bu yaşayışa çok zor alışır. Ev işi hiç bilmemektedir. Köydeki kadınlarla da sürekli kavga eder. Bu arada Cano'nun başı sıkışmıştır. Onun kaldığı yerleri Sorikoğlu en sonunda satın almıştır. Köyün ağası olacaktır. Kızını vermediği için de Cano'ya eziyet edecektir. Cano, damadından yardım ister. Memo, köyde etrafına bir grup toplar. Komutanı sayesinde devlet onlara tapulu arsalar verir. Bu grupla oraya göç ederler. Arsaları birlikte işleyerek hiçbir ağaya vergi vermeyeceklerdir. Önce her şey yolunda gider. Fakat Sorikoğlu onlara yapmadığını bırakmaz.

Bir gün, Memo, karısı hamile olduğundan çan satmaya gider. Yolda ona Sorikoğlu pusu kurdurmuştur. Kurtulur; fakat

herkes onun öldüğünü sanmaktadır. Bu arada eski sevdiği Senem'le karşılaşır. Onu kuma olarak alır ve onun oymağının beyi olur. Fakat aklı Cemo'dadır. Bir süre sonra köyüne geri döner. Köyde her şey darmadağın olmuş, devletin verdiği araziler Sorikoğlu tarafından yakılmıştır. Pek çok köylü öldürülmüştür. Herkes çok zor durumdadır. Sorikoğlu Cemo'yu da kaçırmak isterken onun hamile olduğunu öğrenmiş ve karnına vurmuştur. Cemo hastanededir. Memo hastaneye koşar. Fakat karısının çocuğunu kaybettiğini ve kaymakam vekiline götürüldüğünü öğrenir. Bu işin altında Sorikoğlu'nun olduğunu düşünür. Köye gider ve Sorikoğlu'nun kaymakam vekili ile evinde şölen hazırladığını, Cemo'yu da oynatacağını duyar. Sorikoğlu'nun evini basar ve Cemo'yu kurtarır. Ağayı (Sorikoğlu) da öldürür ve evi yakar. Sonra kayınpederi Cano, karısı Cemo ile bey olduğu Dersim'e doğru yola çıkarlar.

ÇAĞLAYANLAR

AHMET HİKMET MÜFTÜOĞLU

Ahmet Hikmet Müftüoğlu 1870-1927 yılları arasında yaşamıştır. Galatasaray Lisesinden mezun olmuştur. Konsolosluk, müsteşarlık, profesörlük yapmıştır. İlk defa, 1896'da Servet-i Fünun dergisinde yayımladığı bir hikâye ile bu gruba dâhil olmuştur. Daha sonra Türkçülük ve Yeni Lisan akımı etkisinde yazılar yazmaya başlamıştır. Eserleri, Haristan ve Gülistan, Gönül Hanım, Çağlayanlar'dır.

Milli şair unvanı verilen Mehmet Emin Yurdakul'un Türk şiirinde açtığı çığırı Ahmet Hikmet Müftüoğlu Çağlayanlar'da hikâyeleriyle devam ettirmiştir. Yazar, bu eserdeki hikâyelerinde Türk destanlarından, tarihinden, faydalanmış; Trablus, Balkan, I. Dünya savaşlarında yaşanan olayları anlatmıştır. 1922'de ya-

yınlanan Çağlayanlar, 18 parçadan ibarettir. Milli edebiyatımız içinde uyandırdığı milliyetçilik duygularıyla çok önemli bir yere sahiptir.

ÖZET

Sümbül Kokusu

Pazar günü, Budapeşte Darülfünunu Tabiiyyat şubesinde öğrenim gören Hüseyin Arif, Macaristan'ın dar sokaklarından birinin kasvetli, dar evlerinden birinde, gazete okumaktadır. Gazetede Çanakkale Savaşı'nın gidişatıyla ilgili pek çok haber vardır. İstanbul'un, Boğazlar'ın her yanının sarıldığı, ülkenin çok zor durumda olduğu yazmaktadır. Hüseyin Arif, memleketinin düştüğü bu durumdan dolayı büyük bir hüzün içindedir. Ülkenin cephane durumu çok eksiktir. Oysa düşman askerlerine her yandan yardım gelmektedir. Onların her türlü imkânı karşısında Türk askerinin yalnızca bir göğsü, bir de pazusu vardır.

İstanbul; camileriyle, mavi denizi ve göğü, mezarlıkları, surları ile gözlerinin önüne gelmektedir. Ona göre, İstanbul'un hamalları Avrupa'nın lordlarından daha asildir. Kaldığı Macar topraklarındaki sokaklara göre İstanbul'un sokakları daha nurani, daha neşelidir. İçinden bir çığlık kopar. Allah'a, vatanımı düşmana çiğnetme, diye yalvarır.

Bu hüzün içinde, memleketine ait neyi varsa hepsini koklar. Sonra pencereyi açar. Ev sahibi dört gün önce bir sümbül vermiştir. Pencereyi açınca duyduğu sümbül kokusuyla irkilir. Sümbül saksısının üzerine kapanarak ağlamaya başlar. O sırada kapı vurulur. Gelen Mehmet Siyavuş'tur. Mehmet'e sümbülü derinden koklamasını söyler. Mehmet Siyavuş da irkilir. Çünkü sümbül, İstanbul kokmaktadır. Mart aylarında İstanbul'da işportalarda "bahariye kokuları" diye satılan sümbül kokusunu hatırlarlar. İkisi de "Ah vatan!" derler. "Vatanı kaybediyoruz." diye ağlamaya başlarlar. İki genç, bir şey yapmaları gerektiğine karar verir. Hüseyin Arif arkadaşına: "Yaşamak alçaklıktır. Çanakkale cephesinde ölmeliyiz." der. Birbirlerine sarılarak ikisi de vatan

için savaşmaya karar verir. İki gün içinde eşyalarını satarlar. Pasaport işlemleri için gittiklerinde görevli onlara "Talebelerin askerlikleri ertelendi." dediğinde, onlar büyük bir huzurla "Biz gönüllü gidiyoruz." cevabını verirler.

Padişahım Alınız Menekşelerimi, Veriniz Gülümü

Samime Hanım, kanepede gazeteleri okumaktadır. Yanında Ayşecik vardır. Ayşecik, Samime Hanım'ın hizmetçisidir. Samime Hanım'ın kocası, Ayşecik'in de babası ve nişanlısı Trablus cephesine gittiklerinden beri koca evde birbirlerine arkadaşlık etmektedirler. Ayşecik, bu eve akrabası olan Samime Hanımın kocası Tuğrul Bey'in babasından haber alabileceği ümidiyle gelmiştir. Fakat Tuğrul Bey de kısa zaman sonra cepheye gitmiştir.

Samime Hanım ile Ayşe iki dert ortağı olmuşlardır. Her ikisi de her gün Allah'a cephedeki yakınları için yalvarmakta, evde matem havası esip durmaktadır. Samime Hanım, Ayşe'ye kocasından, Ayşe de utanarak nişanlısından bahsetmekte; böylelikle avunmaktadırlar.

Ayşe, Samime Hanıma muharebeden bir haber olup olmadığını sorar. Samime Hanım, gazetedeki haberi okumaya başlar. Gazetede şunlar yazmaktadır:

'On üç zırhlıya karşı bir asker'

"Salı sabahı düşman zırhlılarından on üçü Trablus'un şark tarafında kalan Hamidiye İstihkâmı'nı dövmeğe başlamışlardır. İstihkâmda on bir neferle bir çavuş vardı. Neferlerin dokuzu bir müddet sonra şehit, ikisi mecruh olmuş ve sağ kalan Mehmed Çavuş isminde bir kahraman henüz parçalanmayan birkaç topla, dünyanın hiçbir muharebesinde işitilmemiş, hiçbir memleketin tarihinde görülmemiş bir inat ve metanetle tek başına düşmana mukabele etmiş ve nihayet tunç toplarla beraber o polat vücut da başına yağan yüzlerce gülle altında parça parça olmuştur. Böyle emsalsiz erlere malik olan millet dünyanın en büyük milletidir."

Gazetedeki haberi duyan Ayşe, haykırmaya ve ağlamaya başlar. Haberdeki Mehmet Çavuş babasıdır. Ayşe baygınlık geçirir.

Samime Hanım, onu teselli etmeye çalışır. İkisi de abdestlerini alarak Allah'a secde ederler. Dakikalarca ağlayarak Allah'a dua ederler. Samime Hanım, Ayşe'ye yatmasını ve Allah'a nişanlısının yaşaması için dua etmesini söyler.

Ayşe rüyasında nişanlısı Tosun'u görür. Bir melek, onu Trablusgarb'a nişanlısının yanına götürür. Nişanlısının yanında babası da vardır. Babası, nişanlısını götürmesini, onun yerine de savaşacağını söyler ve gider. Ayşe, Tosun'a sarılarak ağlamaya başlar. Tosun'la birlikte bir yere otururlar. Tosun, düşman kurşunu askerlerimizin bağrını delerken, buradan ayrılamayacağını söyler. Bu arada, Tosun'un her yerinden inciler akmaktadır. Ayşe incileri toplayıp padişaha vererek nişanlısının bedelini vereceğini düşünür ve sevinir. Tosun, düğmesini açtığında içinden mücevherler dökülmeye başlar. Tosun, ona: "Benim bedelim bu çöllerin bütün kumlarıdır. Ben bitmeyince Trablus, bitmez." der. Padişaha bir demet çiçek götürmesini söyler. Ona son söylediği cümle: "Gönlüm diyor ki ben şehid olmamışsam mutlaka çiçekleri padişaha vereceksin."

Ayşe, sabah olunca hemen bahçeden çiçek toplar. Padişaha gidecektir. Dolmabahçe Sarayı'nın önünde elinde çiçeklerle duracak, padişah onu görünce Ayşe'yi yanına çağıracaktır. O da padişaha: "Alınız menekşelerimi, veriniz gülümü!" diyecektir. Bu düşüncelerle evden çıkar. Yolda birkaç bölük asker görür. İçlerinde Tosun da vardır. Onu görünce gözleri kararır ve oracığa düşüverir.

Ayşe aldanmıştır. Gördüğü asker Tosun değildir. Elindeki menekşeler de çamurun içine düşmüştür. O anda rüyada Tosun'un: "Ben şehid olmamışsam mutlaka çiçekleri padişaha vereceksin." dediğini hatırlar. Ağlayarak onun şehid olduğunu anlar.

ÇALIKUŞU

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

Yazarın özgeçmişi için bakınız sf.: 12

ÖZET

Roman, Feride'nin hatıra defteridir. Feride, kendisine yabancı bir şehirde, bir otel odasında hatıralarını yazarken geriye dönerek, çocukluk ve ilk genç kızlık dönemlerini anlatır.

Kendi deyimiyle "bambaşka bir çocuk" olan Feride, bir süvari binbaşısının kızıdır. Pek küçükken önce annesini, birkaç yıl sonra da babasını kaybetmiş, Erenköy Kozyatağı'ndaki teyzesinin himayesi altında büyümüştür. Besime Teyze onu, Nötre Dame de Sion Fransız Kız Lisesi'nde okutmuştur.

Besime Teyze'nin genç ve yakışıklı oğlu Kamuran, ciddî ve ağırbaşlı bir insandır. Feride'nin çekindiği ve tatsız şakalarına muhatap edemediği Kamuran, çalıkuşuna benzeyen bu canlı, cıvıl cıvıl haşarı kızı sever. Onu sık sık okulunda ziyaret eder. Feride'nin yaramazlıkları tarife sığar gibi değildir. Herkes ondan yaka silker ama yine ondan kimse vazgeçemez. Çalıkuşu adı onun bu yaramaz hallerinden dolayı takılmıştır. Kamuran, Feride'yle evlenmeyi aklına koymuştur, önce nişanlanırlar. Kamuran dört yıl için Avrupa'ya gider. Bu arada Feride okulunu bitirir. Düğünden üç gün önce çarşaflı bir genç hanım, Feride'yi ziyaret ederek, İsviçre'de bulunduğu sırada Kamuran'ın Münevver adında hasta bir genç kadına evlenme vaadinde bulunduğunu söyler. Kamuran'ın Münevver'e yazdığı mektupları verir. Münevver de Kamuran'ı sevmiştir. Bunun üzerine Feride köşkten kaçar. Herkes onun yeni bir delilik icat ettiğini sanadursun, emektar bir dadının evine sığınan Feride, lise diplomasından cesaret alarak Anadolu'da bir öğretmenlik ister. Bunu başarır da. B. (Bursa) vi-

lâyetinde bir okula tayin edilir. O günden sonra da başından geçenleri bir mektup defterine not etmeye başlar. Kasabada boş yer olmadığı için, Feride'yi Zeyniler Köyü denilen, hiçbir öğretmenin gitmeyi kabul etmediği kuş uçmaz kervan geçmez bir köye verirler. Orada, öğrencilerinden bir kaçı, küçük Vehbi ve bilhassa Munise, Feride'nin tesellisi olur. Bütün kız çocuklarının Ayşe ya da Zehra diye adlandırıldığı bu köyde Munise adı Feride'ye çok cana yakın gelmiştir. Kızı evlât edinmek ister. Munise, köylülerin sevmediği bir kötü kadının kızıdır. Kadın, kocasından başka bir erkeği sevdiği için, Munise'nin babası, köyden başka bir kadınla evlenmiş ve anasını boşanmıştır. Ara sıra gelip, kaçamak olarak kızını görmektedir. Çalıkuşu birçok zorluğu yenerek Munise'yi yanına almayı başarır.

İkisi mesut bir ömür sürmeye başlarlar. O günlerde bir posta soygunu olur. Eşkiya ile jandarma arasında çıkan çatışmada yaralanan bir zabiti köy odasına getirirler. Feride orada yaşlı bir askerî doktorla tanışır. Hayrullah Bey adındaki bu doktor, böyle bir yerde, aklından bile geçmeyecek böyle bir öğretmen bulmuş olmaktan o derece şaşırır ki, işin içinde bir sır olduğunu anlar ve Feride'nin daha iyi bir yere nakledilmesi için el altından gerekli teşebbüslere girişir. Bir teftiş sonunda Feride'nin okulu kapatılır. Ve Çalıkuşu, Zeyniler'den ayrılmak zorunda kalır. Vilâyet merkezindeki Darülmuallimat'a Fransızca öğretmeni tayin edilir. Feride yeni bir yere nakledilmesini ister. Bu sefer onu Ç.. (Çanakkale) Rüştiyesi'ne tayin ederler.

Ç.'de geçirdiği günlerden sonra, bir vapurla İzmir'e gelir. İzmir'de Reşit Bey adında zengin birisinin çocuklarına mürebbiyelik eder. Bunlar da sıkıntılı ve acı günlerdir. Bir tesadüf eseri, Reşit Bey'in uzaktan akrabası olduğunu öğrenir. Bir albümde Kamuran'ın resmini görmüştür. Reşit Bey'in kızı Sebahat, Kamuran'ın Münevver Teyzesi'nin kocası olduğunu söyler. Kamuran, uzun zaman kendi "Çalıkuşu"nu beklemiş, o dönmeyince Münevver'le evlenmiştir. Feride'nin, her gittiği yerde güzelliği bir takım olaylara sebep olduğundan burada da barınması güçleşmiştir.

Böylece birkaç yer dolaşıp birkaç evlenme teklifini reddederek nihayet Kuşadası'na gelir. Doktor Hayrullah Bey de emekliye ayrılmış, oraya yerleşmiştir. Yaşlı dost, kızın elinden tutar. Ona yardım eder, onu korur. Munise bu arada iyice büyümüş, süsüne düşkün bir kız olmuştur. Doktorun bir uzak köye hastaya gittiği sırada hastalanır. Nezle zannedilen hastalık giderek şiddetlenir ve Munisecik kuşpalazından ölür.

Kader, Feride'yi sanki bütün sevdiklerinden ayırmaya ahdetmiştir. Munise'den sonra çevrenin baskısı, dedikodusu o kadar artar ki Hayrullah Bey hiç olmazsa görünüşü kurtarmak maksadıyla Feride'yi alır, onunla kâğıt üzerinde evlenir. Bir müddet geçince Hayrullah Bey de zaten yaşlı olduğundan, ölür. Yalnız, ölmeden önce Feride'nin ailesinin yanına döneceğine dair söz almıştır. Onun defterini okumuş, başına gelenlerin sebeplerini öğrenmiştir. Feride'nin kaybolduğunu sandığı defteri, Hayrullah Bey tarafından bir zarfa konularak, Kamuran'a mahsus bir emanet haline getirilmiştir. Feride, rahmetli kocasının vasiyetini yerine getirmek için verdiğinin ne olduğunu bilmeden bu emaneti Kamuran'a teslim eder.

Feride'nin dönüşünden en çok memnun olan Kamuran'ın babası Aziz Bey'dir. O, bu dönüşte hayırlı bir alâmet görür. Feride birkaç günlüğüne izinli olarak gelmiştir. Kendisine kalırsa, mutlaka yine görevine gidecektir. Kamuran, vaktiyle verdiği söze bağlı kalmış, Münevverle evlenmiştir. Ama kadın zaten hasta olduğundan kısa bir süre sonra ölmüştür. Kamuran, kız kardeşi Mülganla bir gece sabaha kadar Feride'nin defterini okuduktan sonra Hayrullah Bey'in yazılı tavsiyesini yerine getirmeyi, Feride'yi bir daha ne olursa olsun hiç bir sebeple kaçırmamaya karar verir. Nitekim Feride'nin gideceği gün, bütün hazırlıklar tamamdır. Kamuran güya onu almak için gelen arabadan iner ve Feride'ye kalbini açar. Aynı sersemliği iki defa tekrarlamayacağını söyleyerek gitmesine engel olur.

ÇANKAYA

FALİH RIFKI ATAY

1894 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Falih Rıfkı fıkra, makale, gezi türlerindeki gazete yazılarıyla ve özellikle Atatürk'ü yakından tanıtan anılarıyla ün kazandı. İlk yazıları, Servet-i Fünun dergisinin genç yazarlara ayrılan ek sayfalarında yayımlanan Falih Rıfkı'nın Tecelli(1911) dergisi ile Süleyman Bahri'nin yönettiği Kadın (1912) dergisinde Cenap Sahabettin ile Ahmet Haşim'in eserlerini hatırlatan şiirleri çıktı.

I. Dünya Savaşında yedek subay olarak Suriye'ye gitti; 4. Ordu kumandanı Cemal Paşa'nın hususi kâtipliğini yaptı. Suriye ve Filistin'deki savaş anılarını "Ateş ve Güneş" (1918) kitabında topladı.

Kurtuluş Savaşı sona erdiği sırada İzmir'de Atatürk ile görüşmeye gelen gazeteciler arasındaydı. Atatürk'ün isteği üzerine İkinci Büyük Millet Meclisi'ne Bolu'dan milletvekili seçildi. (1922) Daha sonra uzun yıllar Ankara milletvekili olarak TBMM'de bulundu. Hâkimiyeti Milliye, Milliyet ve Ulus gazetelerinin başyazarlığını yaptı.

Yeni Türk Alfabesinin hazırlanması ve uygulanması sırasında Dil Encümeni'nde görev aldı.

ESER HAKKINDA

Falih Rıfkı, Çankaya isimli eserinde Atatürk'ün hayatını ve inkılâpları çok güzel bir Türkçeyle anlatmıştır. Bu eser sayesinde hem Atatürk'ün hayatı ve inkılâpları gün yüzüne çıkarılmış, hem de yakın dönem Türk siyasi hayatına ışık tutulmuştur. Eseri önemli kılan unsurlardan birisi de Atatürk'ü çok yakından tanıyan biri tarafından kaleme alınmış olmasıdır. Diğer taraftan kullanılan dilin akıcılığı ve yazarın döneme ait bütün gerçekleri samimi bir

şekilde anlatması da eserin kıymetini artıran özelliklerdendir. Yazar, Atatürk'ü yakından tanıdığı için Atatürk hakkındaki başka yerde bulamayacağımız özel ve kıymetli bilgiler eserde bulunabilmektedir.

ÖZET

Harf İnkılâbı Hakkında

Nihayet Atatürk 1928 yılı haziranında Ankara'da bir komisyon kurulmasını Maarif Vekili, rahmetli Necati'den istedi. Dolmabahçe Sarayı'nda ziyaretine gittiğim Atatürk, "Hemen Ankara'ya git, komisyona katıl ve bu işi çabuk bitiriniz." dedi.

Komisyon alfabesini İstanbul'da Atatürk'e ben getirdim. Uzun uzun tetkik etti. Konuştuklarından birtakımı "q" harfinde ısrar ediyordu. Hatta bir aralık Atatürk bu tavizde bulunmaya da karar verdi. Ertesi gün vazgeçirdik. Bu arada bir "q" harfi tehlikesi atlattık. Biz Türkçe kelimelerde "k"nin ince seslilerle daima "ke", kalın seslilerle "ka" okunduğunu düşünerek, "q"yu alfabeye almamıştık. Ben yeni yazı tasarısını getirdiğim günün akşamı Kazım Paşa (Özalp) sofrada:

Ben adımı nasıl yazacağım. "q" harfi lazım diye tutturdu. Atatürk de; "Bir harften ne çıkar, kabul edelim." dedi.

Böylece Arap kelimesini Türkçeleştirmekten alıkoymuş olacaktık. Sofrada ses çıkarmadım. Ertesi günü yanına gittiğimde meseleyi yeniden Ata'ya açtım. Atatürk el yazısının büyük harflerini bilmezdi. Küçük harfleri büyütmekle yetinirdi. Kâğıdı aldı Kemal'in baş harfini "q"nun büyütülmüşü ile sonra da "k"nın büyütülmüşüyle yazdı. Birincisi hiç hoşuna gitmedi. Bu yüzden "q" harfinden kurtulduk. Bereket Atatürk, "q"nun büyük harfini "Q" bilmiyordu. Çünkü "Q", "k"nın büyütülmüşünden "K" daha gösterişli idi."

Atatürk'ün Şeref Hakkındaki Görüşleri

Atatürk, şahsi şerefinin olduğu kadar, Türk şerefinin ihtiraslı düşkünü idi. Kibirli değildi. Neferleri ve hizmetçileri ile arkadaşça konuştuğunu hatırlarım. Fakat gururlu idi...

Bu gurur, Türk şerefini yabancılar karşısında korumak bahis konusu olduğu zaman özellikle öne çıkardı. Garbci idi. Ama Tanzimatçılar gibi "mukadder" bir Batılı üstünlüğünü kabul etmezdi. Aşağılık duygusu altında ezilmezdi.

Onun Türk tarihi ile uğraşması, bilakis, aydınları ve halkı bu aşağılık duygusundan kurtarmak için olmuştur.

Yabancı memleketlere veya milletlerarası konferanslara giden arkadaşlarına:

— Sesiniz benim sesimdir, unutmayınız, derdi.

Herkes de ona hesap vereceğini bilerek protokol ve itibar eşitliği üzerinde titiz davranırdı. Şu hikâyeyi anlatmıştım: Rahmetli Fevzi Çakmak Yugoslavya manevralarına gitmişti. Fransız Genelkurmay Başkanı Gamlin de davetliler arasında idi. Yemekte sıra meselesi çıkınca Mareşal olduğu için Fevzi Çakmak'ın general olan Gamlin'den önce oturması lazım geliyordu. Gamlin razı olmadı:

— O mareşal ise de ben Fransız ordusunun Genelkurmay Başkanıyım, demişti.

Fevzi Çakmak eğer yeri verilmezse gelmeyeceğini söylemesi üzerine güç durumda kalan Yugoslavlar ayakta bir ziyafet tertiplemişlerdi. Fevzi Çakmak dönüşte vak'ayı Atatürk'e anlattı. Atatürk dedi ki:

— Biliyorsunuz, Alman ordusu Renani'yi işgal edeceği zaman Hitler kıt'a komutanlarına, eğer Fransızlar mukavemet ederse geri dönmeleri emrini vermişti. Fransa hükümeti Gamlin'e mukavemet etmesini söyledi. Fakat Gamlin bunun için umumi seferberlik istedi. İç politika durumu umumi seferberliğe elverişli olmadığı için Fransa olup bittiye boyun eğmek zorunda kaldı. Gamlin biraz cesaret gösterseydi, Fransa Renani'yi kaybetmezdi. Sanat ve mesleğinde ve asıl vazifesinde bu kadar zaaf gösteren bu adam, sofra sırası meselesinde bakınız ne yapmış! Dikkat ediniz, bu adam Fransa'nın başına bir felaket getirecektir.

Nitekim Gamlin Hitler ordularının bir iki hafta içinde yıkıverdiği Fransız ordularının başında bulunuyordu. İnönü İtalya'ya resmi bir seyahat yapacağı vakit Atatürk:

— Sen Türkiye'nin başvekilisin. Mussolini de resmen İtalya'nın başvekilidir. Arada hiçbir fark tanımayacaksınız, demişti.

Yolda idik. İlk verilen programda Mussolini istasyona gelmiyordu. İnönü Roma'da yerleşince karşılıklı ziyaretler yapılacaktı. Türk heyeti eğer program değişmezse yarı yoldan memlekete dönüleceğini İtalyan protokolcülerine haber verdi. Trende bir telaştır, gitti.

Roma'ya vardığımız zaman İtalyan Başvekili Mussolini, sırtında jaket atayı ve başında silindir şapkası ile Türkiye Başvekilini bekliyordu.

Atatürk'ün Merakı

Atatürk giyime, ev ve eşya düzen ve temizliğine pek meraklı idi. Askerler arasında sivil kıyafete iyi alışanların başında geldiğini sanıyorum. Evi de hiçbir zaman "bekâr kokmamıştır."

Arkadaşlarının, hatta uzaktan tanıdıklarının yeni yaptırdıkları evleri gezer, banyo ve sıhhi tesisata bilhassa dikkat ederdi. Bir dostuna misafir gittiği zaman da eğer nazı geçerse tenkitlerini esirgemezdi. Duvara asılı şeylerde en küçük eğriliği görür, kalkıp düzeltirdi.

Gittiği yerlerde "Banyosu nerede?" diye soruşları, her gün yıkanma âdetini en mütevazı Türk yuvalarına kadar sokmak içindi. Banyo, evlerimizde Atatürk devrinden sonra "harcıâlem" olmuştur. Kendisi harpte ve siper hayatında bile evinde olduğu gibiydi.

Misafir gittiği evlerde ev sahibi ile konuşarak eşyanın yerlerini değiştirdiği olurdu. Yemek odası dar ve sıkıntılı bir odada ise ve yemeğe kalacaksa sofrayı salona taşımaktan üşenmezdi. Atatürk'ün misafirlikleri tesadüf olmakla beraber ev sahiplerini rahatsız etmezdi. Kendi mutfağı, çok defa gittiği evlere yardım ederdi.

Bir gün şimdiki Atatürk Bulvarı'nda taşralı bir zenginin yaptırdığı bir buçuk katlı büyük köşkü geziyorduk. Tesadüf ev sahibini de orada bulmuştuk. Adamcağız bir gün Atatürk'ün kendisine de uğrayacağına ihtimal vermediği için mimarı hem

yapının, hem de döşemenin hoşa gider olmasında serbest bırakmış idi. Salonu, yemek odasını, yatak odalarını dolaştık. Sonra aşağı indik. Bir odada muşamba örtülü kötü bir masa, aynı kötülükte bir iki dolap, duvar kenarlarında da yer minderleri vardı. Ev sahibi büyük bir saflıkla:

— Paşam efendim, biz çoluk çocuk burada yemek yer, oturuz, diyordu.

Fakat ne de olsa Cumhuriyet okullarında yetişen çocuğunun şimdi üst kata çıkmış olduğuna şüphe eder misiniz?

ÇİLE

NECİP FAZIL KISAKÜREK

Necip Fazıl Kısakürek 1905-1983 yılları arasında yaşamış en önemli edebiyatçılarımızdan birisidir. Şiir, monografi, piyes türlerinde eserler vermiştir. Edebi kişiliği, Paris'te eğitim gördüğü senelerde şekillenmiştir. Necip Fazıl'ın şiirlerinde yakından tanıdığı Fransız şiirinden izler görülür. Yaşamının ikinci kısmında değişen düşüncelerine paralel olarak eserlerinde tasavvufi unsurlar yoğunlaşır. Metafiziğin önemli olduğu eserlerinde insanın varoluş nedenleri, evrendeki yeri, yalnızlığı, iç âleme ait duygu ve düşünceleri önemli bir yer tutar. Necip Fazıl, 1980'de Kültür Bakanlığı Büyük Ödülünü; 1981'de Türk Edebiyatı Sultanü'ş Şuara (Şairlerin Sultanı) unvanını almıştır.

ESER HAKKINDA

Necip Fazıl'ın bütün şiirlerini topladığı eserdir. Şairin bütün şiirlerinin bir arada toplanmış olması onun edebî kişiliğindeki değişimleri görmeyi sağlamaktadır. Necip Fazıl, eserinde şiirlerini konularına göre sıralamıştır.

ÖZET / SEÇMELER

Çile

Gaiblerden bir ses geldi; bu adam,
Gezdirsin boşluğu ense kökünde!
Ve uçtu tepemden birdenbire dam;
Gök devrildi, künde üstünde künde...

Pencereye koştum: Kızıl kıyamet!
Dediklerin çıktı; ihtiyar bacı!
Sonsuzluk, elinde bir mavi tülbent,
Ok çekti yukardan, üstüme avcı.

Ateşten zehrini tattım bu okun.
Bir anda kül etti can elmasımı.
Sanki burnum, değdi burnuna (yok)un.
Kustum, öz ağzımdan kafatasımı.

Bir bardak su gibi çalkalandı dünya;
Söndü istikamet, yıkıldı boşluk.
Al sana hakikat, al sana rüya!
İşte akıllılık, işte sarhoşluk!

Ensemin örsünde bir demir balyoz,
Kapandım yatağa son çare diye.
Bir kanlı şafakta, bana çil horoz,
Yepyeni bir dünya etti hediye.

Bu nasıl bir dünya hikâyesi zor;
Mekânı bir satıh, zamanı vehim.
Bütün bir kâinat muşamba dekor,
Bütün bir insanlık yalana teslim.

Nesin sen, hakikat olsan da çekil!
Yetiş körlük, yetiş, takma gözde cam!
Otursun yerine bende her şekil;
Vatanım, sevgilim, dostum ve hocam!

Aşk ve Korku
Aşk korkuya peçedir, korku da aşka perde,
Allah'tan nasıl korkmaz, insan onu sever de...

Sakarya Türküsü
İnsan bu, su misali, kıvrım kıvrım akar ya:
Bir yanda akan benim, öbür yanda Sakarya.

Su iner yokuşlardan, hep basamak basamak;
Benimse alın yazım, yokuşlarda susamak.

Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir:
Oluklar çift, birinden nur akar, birinden kir.

Akışta demetlenmiş, büyük, küçük, kainat:
Şu çıkan buluta bak, bu inen suya inat!

Fakat Sakarya başka, yokuş mu çıkıyor ne?
Kurşundan bir yük binmiş, köpükten gövdesine:

Çatlıyor, yırtınıyor yokuşu sökmek için.
Hey Sakarya, kim demiş suya vurulmaz perçin?

Rabbim isterse, sular büklüm büklüm burulur.
Sırtına Sakarya'nın, Türk tarihi vurulur.

Eyvah, eyvah, Sakarya'm, sana mı düştü bu yük?
Bu dâvâ hor, bu dâvâ öksüz, bu dâvâ büyük!..

Ne ağır imtihandır, başındaki Sakarya!
Binbir başlı kartalı nasıl taşır kanarya?

İnsandır sanıyordum mukaddes yüke hamal;
Hamallık ki, sonunda, ne rütbe var, ne de mal,

Yalnız acı bir lokma, zehirle pişmiş aştan.
Ve ayrılık, anneden, vatandan, arkadaştan!

Şimdi dövün Sakarya, dövünmek vakti bu ân;
Kehkeşanlara kaçmış eski güneşleri an!

Hani Yunus Emre ki, kıyında geziyordu?
Hani ardına çil çil kubbeler serpen ordu?

Nerede kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna?
Giden şanlı akıncı, ne gün döner yurduna?

Mermerlerin nabzında hâlâ çarpar mı tekbir?
Bulur mu deli rüzgâr o sedayı: Allah bir!

Bütün bunlar sendedir, bu girift bilmeceler;
Sakarya, kandillere katran döktü geceler.

Vicdan azabına eş kayna kayna Sakarya.
Öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya!

İnsan üç beş damla kan, ırmak üç beş damla su:
Bir hayata çattık ki, hayata kurmuş pusu.

Geldi ölümlü yalan, gitti ölümsüz gerçek.
Siz, hayat süren leşler, sizi kim diriltecek?

Kafdağını assalar, belki çeker de bir kıl!
Bu ifritten sualin, kılını çekmez akıl!

Sakarya, saf çocuğu, mâsum Anadolu'nun,
Divanesi ikimiz kaldık Allah yolunun!

Sen ve ben, gözyaşıyle ıslanmış hamurdanız;
Rengimize baksınlar, kandan ve çamurdanız!

Akrebin kıskacında yoğurmuş bizi kader;
Aldırma, böyle gelmiş, bu dünya böyle gider!

Bana kefendir yatak, sana tabuttur havuz:
Sen kıvrıl, ben gideyim, son Peygamber kılavuz!

Yol onun, varlık onun, gerisi hep angarya:
Yüzüstü çok süründün, ayağa kalk, Sakarya!

DEDE KORKUT HİKÂYELERİ

DEDE KORKUT

Dede Korkut hikâyeleri, Oğuz Türklerinin en bilinen epik destanlarındandır. Bu türün ilk örnekleri 15-16. yüzyılda yazıya geçirilmiştir. Dede Korkut Kitabındaki hikâyeler tarih boyunca dilden dile, anlatıcıdan anlatıcıya aktarılan bir sözlü gelenek ürünüdür. Bu süreç içerisinde değişikliklere uğrayan hikâyeler 16. yüzyılda yazıya geçirilmişlerdir.

Dede Korkut, destanların ilk anlatıcısıdır. Dede Korkut Hikâyelerinde veli bir kişi olarak ortaya çıkar. Oğuzlar önemli meseleleri ona danışırlar. Keramet sahibi olduğuna inanılır. Gelecekten haberler verdiği söylenir. Ozan ve Kam'dır. Oğuzname'de, Dede Korkut'un 295 yıl yaşadığı ve Muhammed bin Abdullah Muhammed'e elçi olarak gönderildiği anlatılmaktadır. Oğuz Han'a vezirlik yapmış olduğu da bilinir. Kopuz çalıp, hikmetli sözler söyler. Kopuzuna da kendine duyulduğu gibi saygı duyulur.

Dede Korkut sıradan insanlardan, devlet adamlarına kadar herkesin saydığı ve danıştığı bilgedir, öğüt vericidir. Bilgeliği eğitici, öğretici ve tenkit edicidir. Onun bu kişiliği tarih ve toplum yaşantısından gelmektedir. Geçmiş Alplerin başından geçen olayları anlatır ve öğütler verir.

ÖZET

Dirse Han Oğlu Boğaç Han

Hanlar Hanı Bayındır Han, yılda bir kez şenlik düzenleyip, bütün Oğuz beylerini konuk ederdi. Yine bir şenlik zamanı idi, Şenlikte, Han'ın emri gereğince, oğlu ve kızı olmayanlar kara çadırda kalacak, altına kara keçe döşenecek, kara koyun eti verilecekti.

Oğuz Hanlarından Dirse Han'ın hiç çocuğu yoktu. Bu yüzden onu kara çadıra yerleştirdiler. Sebebini sordu. "Çocuğun olmadığı

için" cevabını alınca, yanında getirdiği kırk yiğidi ile şölen yerini terk etti. O kızgınlıkla gelip hanımına acı sözler etti. Hanımı, "Ona büyük bir şölen tertip etmesini, açları doyurmasını, çıplakları giydirmesini, hayır dualar almasını, bu dualar içerisinden birisinin kabul olabileceğini" söyledi. Dirse Han, hanımının dediği gibi yaptı.

Dualar kabul oldu. Hanımı gebe kaldı. Zamanı gelince bir erkek çocuğu doğurdu. Çocuk büyüdü, gürbüz bir delikanlı oldu, On beş yaşına gelince, Bayındır Han'ın yiğitleri arasına karıştı.

Bir gün arkadaşları ile otururken, Bayındır Han'ın üç kişinin sağ yanından, üç kişinin de sol yanından, demir kazıklarla zor zapt ettiği boğası, bunların elinden kurtulup sağa sola saldırmaya başlayınca, herkes kaçmış, Dirse Han oğlu ortada yapayalnız kalmıştı. Boğa üzerine hücum edince, yumruğu ile alnının ortasına bir tane yerleştirdi, boğa kıçüstü yere devrildi. Kalkıp hücum etti, akıbeti aynı oldu. Sonunda, oğlan boğayı yendi. Bıçağı ile kafasını kesti. Böyle bir yiğitlik görülmemişti.

Dedem Korkut geldi, oğlanla beraber babasının yanına gitti, boy boyladı, soy soyladı, oğlanın adı "Boğaç" olsun dedi.

Dirse Han, oğluna Beylik verdi, taht verdi. Ancak, Dirse Han'ın kırk yiğidi bu durumu hazmedemediler. Baba ile oğlun arasını açmak için yalanlar, dedikodular, asılsız haberler ürettiler. Sonunda, Dirse Han'ı oğluna düşman ettiler. Bir av sırasında, Dirse Han, oku ile oğlunu iki kürek kemiği arasından vurdu. İçi kan ağlaya ağlaya çadırına döndü. Hanımı, oğlum nerede diye sorunca, cevap veremedi. O kırk hain iyidir, sağdır, avdadır, deyince, annesi yanına kırk ince belli kız alarak, oğlunu aramaya çıktı. Bu arada, Hızır gelmiş, oğlanın yarasını sıvazlamış::

"Korkma oğul, dağ çiçeği ile ananın sütü sana ilaç olacak, iyileşeceksin." demişti.

Anası, oğlunun yanına varır, al kanlar içinde görünce, ağıta durur. Oğlan sese uyanır ve Hızır'ın söylediklerini anlatır. Kızlar dağ çiçeği topladılar, anası memesini üçüncü sıkmada sütü getirebildi. Süt ile çiçekleri yarasına sürdüler. Gizlice beyin otağının

yakınlarına getirdiler. Aradan kırk gün geçti. Oğlan iyileşti yine aynı yiğit oldu. Kırk hain, oğlandan korktular. Dirse Han'ı kaçırıp, gâvur ellerine götürdüler. Anası, bütün bu olanları oğluna anlattı. Oğlan, kırk yiğidini yanına alıp, namert kırk kişinin elinden savaşarak babasını kurtardı. Baba oğul sarmaş dolaş oldular. Sonra yurtlarına döndüler. Bayındır Han, olanları duydu. Oğlana Beylik verdi, taht verdi. Dedem Korkut da geldi, tahtının tacının ulu, ömrünün uzun, kılıcının keskin olması için dualar etti...

Kam Püre'nin Oğlu Bamsi Beyrek Boyu

Hanlar, oğulları ile birlikte Bayındır Han'ın otağında toplanmışlardı. Bunu gören Kam Püre ağladı. Niye ağladığı sorulunca da, "Bir oğlum yok ki soyumu devam ettirsin, Han'ıma hizmet etsin, bunun için ağlıyorum."

Bütün Hanlar, Kam Püre için dua ettiler. Kam Püre'nin bir oğlu oldu. Bu sırada Bay Piçen'in de bir kızı oldu. Oğlanı ve kızı beşik kertmesi yaptılar. Kam Püre'nin oğlu, büyüdü on beş yaşında güzel bir delikanlı oldu. Adını alma zamanı gelmişti.

Bezirgânların kervanını çapulcular soymuş, bezirgânbaşı canını zor kurtarmıştı. Bezirgân başı vara vara Kam Püre oğlunun çadırının olduğu yere kadar geldi. Durumu anlattı. Oğlan, yanına Bezirgânbaşını katıp, eşkıyaların peşine düştü. Bir yerde onları eğlenirken yakaladı. Daldı ortalarına. Hepsini çil yavrusu gibi dağıttı. Bütün malları kurtardı. Bezirgânbaşı ondan ne isterse almasını isteyince bir boz aygır, bir gürz ve bir yay seçti.

Bezirgânbaşı onları, Kam Püre Hanın oğluna getirdiklerini söyledi. Oğlan sesini çıkarmadı vardı babasının yanına.

Bezirgânbaşı ve adamları geldiler. Oğlanı Kam Püre'nin yanında görünce çok şaşırdılar, varıp önce onun elini öptüler. Kam Püre bu işe çok kızdı. Lakin olanları öğrenince çok sevindi. Oğluna ad koyma zamanı gelmişti. Bütün beyler toplandılar.

Dedem Korkut geldi, boy boyladı, soy soyladı, "Adını Bamsi Beyrek koyalım" dedi. Hep beraber dualar edildi.

Bütün Beyler ve Bamsi Beyrek, bir gün ava çıkmışlardı. Bir

Alageyiği kovalayan Bamsi Beyrek, bir kırmızı çadır gördü. "Bu kimindir?" diye merak etti, Banu Çiçek, "Ne arıyorsun?" diye sordu. "Beşik kertmem Banu Çiçek'i arıyorum" deyince, "Ben onun dadısıyım, yarışta, ok atmada ve güreşte beni yenersen ancak onu görebilirsin." dedi. Kabul etti. Bamsi Beyrek kızı yendi.

Kız dedi ki "Banu Çiçek benim." Oğlan parmağındaki yüzüğü çıkarıp kızın parmağına takarak nişanı yaptı. Sonra vardı babasının otağına olanları anlattı.

Lakin kızın abisi Deli Karçar, kardeşini isteyeni öldürmekle ün yapmıştı. Bu işe bir çare düşündüler; Dedem Korkut'u bu işi çözmesi için görevlendirdiler. Dedem Korkut yollara düştü. Vara vara Deli Karçar'ın yol üstündeki otağına geldi. Dileğini söyledi. Deli Karçar çok kızdı. Kılıcını çıkarıp Dedem Korkut'a vurmak için kaldırdı. Dedem Korkut "Elin kurusun" diye beddua edince, eli kurudu. Bu sefer Dedem Korkut'a yalvar yakar oldu. Dedem Korkut, dua etti eli eski haline döndü... Bu sefer de Deli Karçar, kızı vermek için bin at, bin deve, bin koç, bin kulaksız köpek, bin pire istedi. Dedem Korkut geldi, Kan Püre'ye söyledi. Hepsini tamam ettiler. Dedem Korkut bunları alıp, Deli Karçar'ın yanına vardı. Deli Karçar'a oyun edip, pireleri içine koydu. Deli Karçar, yalvar yakar olunca, onu saldı.

Uzatmayalım, düğün oldu. Ancak, gece yarısı, Bamsi Beyrek uykuda iken, Banu Çiçek'te gözü olan Bayburt Hisarı Beyi saldırıp, Bamsi Beyrek ile otuz dokuz yoldaşını esir aldı,

Han Beyrek, Deli Dündar, bütün Oğuz Beyleri karalar bağladılar. Bunu işiten, bütün eş, dost, yaran hep karalar giydiler... Bamsi Beyrek'in izi bir türlü bulunamadı... Aradan on altı yıl geçti. Yalancı Yartaçuk, Bamsi Beyrek'in kendisine hediye ettiği gömleği, kana bulayıp, babasına götürdü. Onları, oğullarının öldüğüne inandırdı. Arkasından Banu Çiçek ile sözlendi.

Bir gün, Bamsi Beyrek'in babasından öğütlü olan bezirgânlar, Bayburt Hisarı'na uğradılar. Baktılar ki, şölen var. Bamsi Beyrek'e de kopuz çaldırıyorlardı. Bamsi Beyrek, bezirgânları tanıdı. Onlarla şair dilinde konuşarak, bütün sevdiklerinin sağ olduğunu,

Banu Çiçek'in ise Yalancı Yartaçuk ile sözlendiğini öğrendi. Hem kendisi, hem de otuz dokuz yoldaşı ağlaya ağlaya bir hal oldular. Bayburt Hisarı'nın, Bamsi Beyrek'e âşık olan kızı olanları öğrenince, Bamsi Beyrek'in kaçmasına yardım etti. Yolda atını bulup bindi. Tam da, Banu Çiçek ile Yartaçuk'un düğün şöleni olurken, yurduna vardı. Fakir bir âşık kılığında idi. Kızlar, acıyıp karnını doyurdular. Kılığı düzelsin diye verdikleri Bamsi Beyrek'in kaftanını giyince hemen tanır oldular. Bamsi Beyrek, kaftanı giymekten vazgeçti. Eski elbiselerle düğünün içine girdi. Ok atışıyorlardı. Aldı Yartaçuk'un yayını, bir çekmede parça parça etti. Bamsi Beyrek'in yayı ile okunu getirdiler. Bir atışta yüzüğü parçaladı. Bütün Oğuz Beyleri buna sevinip, gülüştüler.

Oğuz Hanı "Dile benden ne dilersen" diye: buyurdu. "Karnımı doyurmak isterim" dedi. Han dedi ki: "Bir günlük beyliğim, onun olsun." Öyle oldu, Bamsi Beyrek, yemek yedi, sonra sofraları, kazanları tekmeledi. Ardından kızların yanına gitti. Orda oyunlar oynandı en sonunda, Banu Çiçek Bamsi Beyrek'i tanıdı. Babasına koşup müjdeyi verdiler. Babasının gözleri kör olmuştu. "Parmağını kanatsın, gözüme sürsün, oğlum ise gözüm açılır." dedi. Öyle yaptılar, gözleri açıldı. Yartaçuk bunu haber alınca kaçtı. Bamsi Beyrek peşine düştü, yakaladı. Aman dileyince bıraktı. Yiğitleri ile birlikte Bayburt Hisarı'na yollandılar. Cümle Oğuz Beyleri ardından devam ettiler. Yaman savaş oldu. Bayburt Hisarı zapt edildi...

Beyrek, Bayburt Hisarı'nın kızını aldı, gelin getirdi. Kırk gün kırk gece düğün yaptılar. Dedem Korkut geldi. "Bu Oğuz Destanı Bamsi Beyrek'in olsun." dedi.

Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Beyini Anlatır

Oğuz'da bir Deli Dumrul vardı. Bir kuru çayın üzerine köprü yaptırmış, geçenden otuz üç akçe, geçmeyenden döve döve kırk akçe alır idi. "Var mı benden güçlüsü" diyerek de meydan okur idi. Bir gün köprünün yakınında bir genç öldü. Sahipleri "Azrail'in gencin canını aldığını" söylediler. Deli Dumrul

Azrail'e meydan okudu. Bu Allah'ın gücüne gitti. Azrail'i, Deli Dumrul'a gönderdi. Deli Dumrul, kırk arkadaşıyla yemekte iken, Azrail gelip kıstırdı. Deli Dumrul şaşırdı, Azrail olduğunu anlayınca, kılıcını çekip saldırdı. Azrail bir güvercin oldu. O da atla peşine düştü. Bir iki güvercin öldürdü. Dönerken, Azrail atını ürkütünce, yere kapaklandı. Başı, gözü yarıldı. Azrail gelip tepesine çöktü. Deli Dumrul şimdi güdemiyor, hırıldıyordu. "Bre Azrail aman, Tanrının birliğine yoktur güman, canımı alma Azrail" diyerek af diledi. Azrail de "Benden af dileyeceğine, Allah'tan dile" dedi. Deli Dumrul da başladı Allah'a yalvarmaya:

"Yücelerden yücesin
Kimse bilmez nicesin
Güzel Tanrı
Nice cahiller seni gökte arar, yerde ister
Sen kendin müminlerin gönlündesin
Ölümsüz güçlü Tanrı
Benim canımı alırsan sen al
Azrail'in almasına izin verme."

Bu yalvarmalar Allah'a hoş geldi. Azrail'e dedi ki: "Bu deli can yerine can bulsun, hayatı bağışlansın." Azrail bunu Deli Dumrul'a iletti.

Deli Dumrul, önce yaşlı ana ve babasına gidip, kendi canı yerine, canlarını vermelerini istedi. Kabul etmediler. Vardı hanımının yanına, hanımı "Canım sana feda olsun" deyince. Deli Dumrul, Allah'a yalvardı: "Yüce Tanrı ulu yollar üzerine imaretler yaptırayım senin için, çıplak görürsem giydireyim senin için. Alırsan ikimizin canını birlikte al, bırakırsan ikimizin canını birlikte bırak, iyiliği çok, güçlü Tanrı."

Tanrı, Azrail'e, Deli Dumrul'un anasının ve babasının canını almasını; Deli Dumrul ile eşine de yüz kırk yıl ömür verdiğini söyledi.

Dedem Korkut geldi, boy boyladı, soy soyladı, ne de güzel söyledi.

Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Boyunu Anlatır

Oğuz zamanında, Kanglı Koca isminde bir gürbüz er, onun da, Kan Turalı isimli yiğit bir oğlu vardı. Oğluna, "Gel seni evlendireyim." dedi. Oğlu, iyi de, "Benden hızlı, benden nişancı, benden kuvvetli bir kız isterim." deyince, babası, "Oğlum sen kız istemiyor, yavuz bir yiğit istiyorsun." diye cevap verdi. Kan Turalı çıktı kız aramaya. Koca Oğuz illerini gezdi, bir tane dahi istediği gibi bulamadı.

Trabzon Tekfurunun tam da böyle bir kızı vardı. Lakin kızı almak için üç tane canavarı haklamak lâzımdı. Nice gençler, diğer canavarların yüzünü dahi görmeden, birincisi tarafından haklanmış, kelleleri kale duvarına asılmış idi. Kan Turalı, "Ben bu canavarları öldürür, bu kızı da alırım." diyerek babasından izin istedi. Babası, oğlu vazgeçsin diye çok diller döktü. Amma ne mümkün? Çaresiz razı olup, şans diledi.

Kan Turalı kırk yiğit yoldaşı ile Trabzon iline vardı. Tekfurun adamları beylerine haber verdiler. Bey onları çağırtıp, ağırladı. Kan Turalı "Ne için geldiniz?" sualine, "Allah'ın emri ile kızınızı almaya gelmişim." diye cevap verdi.

Tekfur, Kan Turalı'nın soyunmasını söyledi. Vücudu ve yüzü çok güzeldi. Tekfur'un kızı Selcan uzaktan gördü, vuruldu, "Keşke babam razı olsa da şu oğlana varsam." dedi.

Ortaya Kara Boğa canavarını getirdiler. Bunu gören Kan Turalı'nın yoldaşları ağlaştılar. Kan Turalı "Ne ağlaşırsınız, verin gürzümü." deyip, Boğa ile kavgaya tutuştu. Nice boğuşmadan sonra, Boğayı yere çaldı. Kafasını kesti, derisini yüzdü, getirip Tekfur'un önüne koydu.

Bu sefer, karşısına bir aslan çıkardılar. Onun da hakkından geldi... Yetmedi, canavar deveyi üzerine saldılar. Kan Turalı onu da yendi... Tekfur, "Bu yiğidi çok sevdim, kızımı da verdim." dedi. Ateşler yakıldı, yemekler yapıldı, Kan Turalı ile kız gerdeğe konuldu. Kan Turalı "Anamın babamın elini öpmeden gerdeğe giremem deyip, atına atladı ve baba yurduna geldi. "Babama haber salın, yiğit oğlu geldi." diye ünleyip, beklemeye başladı.

Bu arada Tekfur'un kızı, kılıç kuşanıp yiğidinin peşine düşmüştü. Tekfur'un kendisi de kızını vermekten caymış, altı yüz askeri ile o da, oğlanın peşine düşmüştü. Kan Turalı yorgunluktan uykuda idi. Kız babasının adamlarından önce yanına vardı. Tekfur'un adamları gelip, etraflarını sarınca, yiğidini uyandırdı. Birlikte savaştılar. Selcan Hanım, epeyce düşman hakladı. Döndü geldi, Kan Turalı yok. Bu sırada, Kanglı Koca ve hanımı, savaş yerine varmışlardı. Baktılar oğlan yok, bir yiğit kız var. Kız, onların kim olduğunu anladı. Hep beraber yürüdüler.

Kız baktı, ilerde bir kavga var. Anladı ki Kan Turalı oradadır. Kavganın üstüne vardı, düşmanı önüne kattı. Düşman neye uğradığını şaşırdı. Kan Turalı ile Selcan Kız böylece bir kere daha kavuştular... Beraber, Kanglı Koca'nın yanına vardılar...

Toylar edildi, düğünler yapıldı. Dedem Korkut geldi, boy boyladı, soy soyladı, güzel sözler söyledi.

Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Boyu Anlatır

Bir gün Oğuz üzerine düşmanlar gelip, bir karışıklık yaratıp kaçtılar. Bu esnada, Aruz Koca'nın yere düşen oğlunu, bir Aslancık kapıp kendi yuvasına götürdü. Aradan yıllar geçti. Aslana benzer bir adam sürekli Oğuz atlarına saldırıyordu. Aruz Koca anladı ki bu oğludur. Oğlanı tutup getirdiler. Yedirdiler, içirdiler, lakin durmayıp kaçtı. Kaç defa getirdilerse, o kadar kaçtı. En son Dedem Korkut konuştu, adını da Basat koydu. Basat kaçmaktan vazgeçti.

Bir gün Oğuz yaylaya göçtü. Yaylada, bir çoban bir peri kızı ile yattı. Bir yıl sonra, peri kızı getirip oraya bir paket bıraktı. Paket durdukça büyüdü. İçinden bir gözü tepesinde olan bir yaratık çıktı. Aruz Koca, Bayındır Han'a dedi ki, "Han'ım, ver bunu benim Basat'la beraber büyüteyim." Han izin verince, alıp evine getirdi. Bir sütanne tuttular. Üç emmede, canını aldı. Kaç dadı getirdilerse eme eme öldürdü. Neticede sütle beslemeye karar verdiler. Ancak, günde bir kazan süt yetmiyordu. Büyüdükçe, ele avuca sığmaz bir yaramaz oldu. Bütün oba elinden yaka

silkti. Aruz Koca, onu evden kovdu. Anası, gelip Tepegöz'ün parmağına bir yüzük taktı. Bundan sonra onu kılıç kesmeyecek, ok batmayacaktı.

Tepegöz eşkıyalığa başladı. Üstüne nice savaşçılar vardı, baş edemediler. Cümle Oğuz ilini haraca bağladı. Her kapıdan hizmetçi aldı. Sıra Basat'a geldi. Babasının, anasının elini öpüp, helalleşti. Tepegöz'ün yakınına gelince, birkaç ok attı, çarptı kırıldı. Tepegöz farkına varıp, Basatı tuttuğu gibi, çizmesinin içine koydu. Sonra da uyudu. Basat, baktı sadece gözünde et var. Kızgın şişi et olan yere soktu. Tepegöz'den bir ses çıktı ki yerler, gökler inledi. Basat kaçtı, Tepegöz peşine düştü. Bir ağıla girdi, koyun kılığına girip kaçtı. Tepegöz ne yaptıysa, Basat ile başa çıkamadı. En sonunda, Basat Tepegöz'ün kendi kılıcıyla boynunu vurdu. Cümle Oğuz Basat'ı takdir etti. Dedem Korkut da gelip boy boyladı, soy soyladı, Basat için güzel sözler söyledi.

Salur Kazan'ın Tutsak Olup Oğlu Uruz'u Çıkardığı Boy

Kazan Han, Trabzon Tekfuru'nun kendisine gönderdiği şahin ile avlanınak için emir verdi, hazırlıklar yapıldı, ava çıkıldı. Şahini saldılar. Peşinden de atları ile gittiler. Şahin düşman sınırlarına girmişti, bizimkiler de girdiler. Nihayet bir yerde konaklayıp, uyudular. Baskın oldu. Kâfirler Kazan'ın yirmi beş erini şehit edip, Kazan Bey'i de tutuklayıp bir kuyuya attılar.

Bir gün gelip, "Bizi öv, seni serbest bırakalım." dediler. "Oğuz erenleri dururken, sizi övmem." dedi. Öldürmeye cesaret edemeyip, yeniden bir domuz ahırına hapsettiler. Kimse izini bulamadı.

Aradan yıllar geçti. Oğulcuğu Uruz büyüdü, delikanlı oldu. Lakin Bayındır Han'ı babası sanıyordu. Bir gün, adamın biri ona laf atarak "Senin baban Kazan Han'dır, o da Tuman Kalesi'nde hapistir." deyince gerçeği sorup öğrendi. Tabii ki, yerinde duramaz oldu. Oğuz beyleri de birlik oldular, hep beraber Tuman Kalesi'ne doğru yola çıktılar. Yalnız, savaşçı değil, tüccar kılığındaydılar. Yol üzerinde bir kaleyi zapt ettiler. Düşman ayaklandı. Tekfur'un başkanlığında toplandılar. Çare olarak Kazan Han'ı zindandan

çıkarıp, hasımlarının üzerine saldırtmada karar kıldılar. Varıp Kazan Han'a, "Üstümüze bir düşman geldi, bunların hakkından ancak sen gelirsin." deyip güzelce tam teçhizat silahlandırdılar.

Kazan Han meydana çıktı. Baktı Oğuz beyleri gelmiş, savaşmak için sıra sıra dizilmişler. Gelenler Kazan Han'ı tanımadılar. Sıra ile karşısına çıkan Oğuz beylerini usulünce, canlarını fazla yakmadan yendi. En sonunda oğlu Uruz babasına hücum etti. Yaman vurup, omzundan yaraladı. Bir daha vuracaktı ki, babası "Oğlum, ben senin babanım" dedi. Uruz o an attan indi, babasının elini öptü. Cümle Oğuz beyleri sıra ile Kazan Han'ın elini öptüler. Sonra hep birlikte kâfire saldırıp, kalesini zapt ettiler...

Obalarına döndüklerinde, yedi gün yedi gece, düğün ettiler, toy ettiler. Dedem Korkut geldi, o da düğüne katıldı.

DİVAN ŞİİRİNDEN SEÇMELER

Divan edebiyatı, Türklerin İslâm dinini benimsemesinden sonra ortaya çıkan yazılı edebiyattır. Arap ve Fars edebiyatının etkisi altında gelişmiştir. Bu etki, Arapça ve Farsça sözcüklerin Türkçe'ye girmesinin yanı sıra, bu dillerin anlatım biçimlerinin benimsenmesiyle de kendini gösterir. Bu edebiyata Divan edebiyatı denmesinin nedeni, şairlerin şiirlerini divan denen el yazması kitaplarda toplamış olmalarıdır.

İslâm dininin benimsenmesinden sonra, Kuran'ın Arapça olmasından dolayı pek çok toplumun kültür dili değişime uğradı. İranlılar 9. yüzyılda edebiyat ürünlerini, Yeni Farsça diye adlandırılan bir dille vermeye başladılar. İran edebiyatının bu ürünlerinden Türk edebiyatı büyük ölçüde etkilenmiştir. Öte yandan Anadolu'da kurulan Türk devletleri, resmi yazışma dili olarak Arapça ve Farsça'yı kullandılar. Bu durum edebiyat dilinin değişmesine de yol açtı. Özellikle saray çevresindeki şairler ve ya-

zarlar, yapıtlarını Arapça ve Farsça yazmaya başladılar. Osmanlı Devleti döneminde Arapça ve Farsça'nın yoğun etkisinde kalmış olan Osmanlıca dili divan edebiyatında kullanılan ana dildir.

Divan Edebiyatının Genel Özellikleri

1- Nazım birimi genellikle beyittir ve cümle beyitte tamamlanır. Beyit, cümleye egemendir.

2- Nazım ölçüsü 'aruz'dur.

3- Dili Arapça, Farsça, Türkçe karışımı olan Osmanlıca'dır.

4- Şiirlerde tam ve zengin uyak kullanılmıştır.

5- Şiirlerin konuyu içeren başlıkları olmadığı için nazım biçimlerine göre adlandırılmışlardır.

6- Duygu ve düşünceler değişmez sözlerle anlatılır.

7- Anlatılan şey değil, anlatış biçimi ön plandadır.

8- Soyut bir edebiyattır. İnsan ve doğa gerçekte olduğundan farklı ele alınmıştır.

9- Aydın zümrenin edebiyatıdır. Medrese kültürü hakimdir. Genellikle saraya ve çevresine seslenir.

10- Sanatlara bolca yer verilmiş, sanat yapmak amaç durumuna gelmiştir.

11- Ulusal bir edebiyat olmayıp dinin etkisiyle şekillenmiştir. Arap ve İran edebiyatının etkisi çok fazladır.

12- Şiirde daha çok aşk, sevgili, içki, din ve kadercilik gibi konular işlenmiştir.

13- Nazım ön planda tutulmuş, nesre pek az yer verilmiştir.

Divan Edebiyatı Nazım Biçimleri

Gazel: Özellikle aşk, güzellik ve içki konusunda yazılmış belirli biçimdeki şiirlere denir. Beyit sayısı genellikle 5-9 arasında değişir. Gazelin ilk beyti mutlaka kendi arasında uyaklı olur.

Kaside: Din ve devlet büyüklerini övmek amacıyla belirli kurallar içinde yazılan uzun şiirlerdir. En az 33, en çok 99 beyitten oluşur.

Mesnevi: Her beyti kendi içinde uyaklı uzun nazım biçimidir.

Mesneviler aşk, dini ve tasavvufi, ahlaki-öğretici, savaş ve kahramanlık, bir şehri ve şehrin güzelliklerini anlatma, mizah gibi türlü konularda yazılmıştır.

Kıta: Yalnız ikinci ve dördüncü dizeleri birbiriyle uyaklı iki beyitlik nazım biçimidir.

Müstezat: Gazelin özel bir biçimine denir. Uzun dizelere kısa bir dize eklenerek yazılır.

Divan Edebiyatı Nazım Türleri

Tevhit ve Münacât: Tanrının birliğini ve yüceliğini anlatan şiirlere tevhit, Tanrıya yapılan yalvarış ve yakarışları anlatan şiirlere de münacât denir.

Naat: Hz. Muhammed'i övmek için yazılan şiirlere denir.

Mersiye: Bir kimsenin ölümü üzerine duyulan üzüntü ve acıyı anlatmak için yazılan şiirlerdir. (Bu türün, Eski Türk Edebiyatı'ndaki adı sagu, Halk Edebiyatı'ndaki adı ise ağıttır).

Methiye: Bir kimseyi övmek için yazılan şiirlerdir. Bunlar da genellikle kaside biçiminde yazılmıştır.

Hicviye: Bir kimseyi yermek için yazılan şiirlerdir.

Fahriye: Şairlerin kendilerini övmek amacıyla yazdıkları şiirlerdir.

Divan Edebiyatının Önemli Şair ve Yazarları

Hoca Dehhani, Mevlana, Ali Şir Nevâi, Şeyhi, Süleyman Çelebi, Fuzûli, Bâki, Nâbi, Nefi, Nedim, Şeyh Galip, Evliya Çelebi.

Divan Edebiyatı'nda Düzyazı

Divan, şiire ağırlık veren bir edebiyattır. Düzyazı, ancak bilimsel çalışmalarda, tarihlerde, kimi sanatsal metinlerde ve gezi türü eserlerde kullanılmıştır.

Divan Edebiyatı'nda düzyazılar, yazılış amacı ve dil tutumu dikkate alınarak üçe ayrılır: Sanatlı (süslü) Düzyazı, Orta Düzyazı, Sade Düzyazı

Yüksek bir medeniyetin zengin düşüncenin sanat ve estetik değerleri zirveye çıkmış bir neslin şiiridir divan şiiri. Dolayısıyla bu şiiri tanımak ve anlak için üç dilin mürekkep ifadesi olan Osmanlıcayı saray kültürünü doğunun mistik edebiyat ve felsefesini çok iyi bilmek gerekir.

ÖZET / SEÇMELER

İlm kesbiyle pâye-i rif'at
Arzû-yı muhâl imiş ancak

Aşk imiş her ne var âlemde
İlm bir kıyl ü kâl imiş ancak

***

Ne tende cân ile sensiz ümîd-i sıhhat olur
Ne cân bedende gam-i firkatinde râhat olur

Ne çâre var ki firâkınla eğlenem bir dem
Ne tâli'im meded eyler visâle fırsat olur

Ne şeb ki kûyuna yüz sürmesem ol şeb ölürün
Ne gün ki kâmetini görmesem kıyâmet olur

Dil ise gitti kesilmez hevâ-yı aşkından
Nasîhat eylediğimce beter melâmet olur

Belâ budur ki alıştı belâlarınla gönül
Gamın da gelse dile bâis-i meserret olur

Nedir bu tâl'i ile derd-i Nef'i-i zârın
Ne şûhu sevse mülâyim dedikçe âfet olur
***

Aşka kâbil dil mi yok şehr içre yâ dilber mi yok
Mest yok meclisde bilmem mey mi yok sâgar mı yok

Gonca-i dil açılıp hâtır nice şâd olmaya
Bâğda güller mi yok gülşende bülbüller mi yok

Görmeziz bir dil ki tûtî gibi güftâr eyleye
Söyledir mi yok cihânda bilmezin söyler mi yok

Sengden dil kem mi yâ seng-i siyâhı la'l eder
Afitâb-i feyz-bahşâ-yı bülend-ahter mi yok

Niçin ebkâr-i ma'ânî beslemez erbâb-i nazm
Yoksa Yahyâ gibi üstâd-i sühan-perver mi yok

***

Azm-i sefer ettin dil-i nâçârı unutma
Gittin güzel ammâ bu dil-efkârı unutma

Gâhîce uyandıkça şebistân-i safâda
Şol gice olan sohbet-i hemvârı unutma

Vardıkça şeker-hâba girip bister-i nâza
Ne zehr içer dîde-i bîdârı unutma

Ben sabr edeyim derd ü gam-i hecrine ammâ
Sen de güzelim ettiğin ikrârı unutma

Ağlatmayacaktın yola baktırmayacaktın
Ol va'de-i tekrâr-be-tekrârı unutma

Yok tâkati hicrânına lutf eyle efendim
Dil-haste-i aşkın olan Esrârı unutma
***

Fârig olmam eylesen yüz bin cefâ sevdim seni
Böyle yazmış alnıma kilk-i kazâ sevdim seni
Ben bu sözden dönmezem devr eyledikçe nüh felek
Şâhid olsun aşkıma arz u semâ sevdim seni

Bend-i peyvend-i dilim ebrû-yı gaddarındadır
Rişte-i cem'iyyetim zülf-i siyeh-kârındadır
Hastayım ümmîd-i sıhhat çeşm-i bîmârındadır
Bir devâsız derde oldum mübtelâ sevdim seni

Ey hilâl-ebrû dilin meyli sanadır doğrusu
Sûy-i mihrâba nigâhım kec-edâdır doğrusu
Râ kaşından inhirâf etsem riyâdır doğrusu
Yâ savâb olmuş veya olmuş hatâ sevdim seni

Bî-gubârım hasret-i hattınla hâk olsam yine
Sıhhatim rûh-i lebindendir helâk olsam yine
Tîğ-i gamzenden kesilmem çâk çâk olsam yine
Hâsılı beyhûde cevr etme bana sevdim seni

Gâlib-i dîvâneyim Ferhâd u Mecnûn'a salâ
Yüz çevirmem olsa dünya bir yana ben bir yana
Şem'ine pervâneyim pervâ ne lâzımdır bana
Anlasın bîgâne bilsin âşinâ sevdim seni

DİYORLAR Kİ

RUŞEN EŞREF ÜNAYDIN

1892 yılında İstanbul'da doğdu. Galatasaray Sultanisini ve Edebiyat Fakültesini bitirdi. Türkçe ve Fransızca öğretmenliği yaptı.

Yazarlık hayatına 1914'te tercümanlıkla başladı. 1918'de Yeni Gün muhabiri olarak Kafkasya'ya, Tasviri Efkar muhabiri olarak Sivas'a gitti. Dergi ve gazetelerde mülakat ve gezi türünde yazıları yayımlandı. 1920'de Anadolu hükümetinin çağrısı üzerine İnebolu yoluyla Ankara'ya gitti; Türk Kurtuluş Savaşına katıldı.

"Servet-i Fünun", "Donanma", "Tedrisat", "Türk Yurdu" ve "Yeni Mecmua"da yayımladığı mülakat, mensur şiir ve hatıra türünde yazılarıyla tanındı. Mustafa Kemal Paşa'nın yakın çalışma arkadaşlarından biri olan Ruşen Eşref Ünaydın, Mustafa Kemal Paşa'yı Türk basınında ilk defa tanıtmasıyla ünlüdür.

ESER HAKKINDA

Edebiyatımızın ünlü sanatkâr ve fikir adamlarıyla yaptığı bir dizi mülakatı içerir.

ÖZET

Nigar Hanım;

"Kim bilir hanımefendi, size ilk şiir hevesini veren sebepler ve ilhamlar nelerdi? Okudum ki pek küçük yaşta ruhunuzu ifade etmeye başlamışsınız."

"Bana ilk şiir hevesini veren yaradılışımdır. Çünkü ben on iki yaşında bir çocuktum; kardeşim bir kaza sonunda ölmüştü ve benim en evvel ki şiirim de maalesef bir ağıt oldu. Türkçeyi ben Kadıköy'ünde, Fransız mektebinde iken okuyup öğrendim. Babam, bana öğretmen olarak Celal Sahir Bey'in kayın babası olan Ebüllisan Şükrü Efendi'yi seçmişti. İlk yazılarım çıkmaya

başladığı zaman ben on dört yaşındaydım. Diyebilirim ki şairlik zevkini annemden almışımdır; çünkü annem, efendim, gayet çok şiir okurdu. Zavallı, hasta olduğu zaman daima beyitler okurdu. Bununla beraber benim en büyük ilham kaynağım vatanımdır."

"Eski edebiyatımızı çok okur muydunuz hanımefendi? Eskiler arasında duygularınızı en fazla okşayan şairler hangileriydi?"

"O zamanlar ben eski divanları okurdum. Leyla, Şeref divanları; fakat Muhlis Paşa divanı ki Esat Muhlis Paşa çocuklarımın eniştesinin yani Sadullah Paşa'nın babasıdır. O vakitler, sabahlara kadar dirseklerim yazıhane üstünden kalkmazdı. Zaten bütün hayatımda uyku uyumamaktan mustarip oldum efendim."

"Bendeniz de öyle!"

"Hep eski divanları okurdum; daha doğrusu elimin altına ne geçerse okurdum. Bu benim âdetimdir. Bir taraftan da Hugo, Musset, Lamartine... Eskiler arasında beni en fazla Fuzuli duygulandırdı. (ve biraz acele acele söyledi) Fuzuli, Fuzuli; hala da bugün de Fuzuli ve Nedim. Bunların ikisi arasında o kadar fark vardır ki; birisi aşk ve sevdada derin... Öteki de şuhluğundan, şakraklığından severdim belki... Fakat ikisi arasında hiç aynı duyguma tesir eden ortak bir nokta görmedim. Şeyh Galib'i de çok severdim. Ee... o zamanların edebiyatı bu idi. Sonra bende ilhamlarımı yazı haline getirmeye başladım. O tarihte Muallim Hayret Efendi'nin Saadet de benim için yazdığı makaleler, son derece teşvik edici bir tol oynamıştır.

Ömer Seyfettin;

Genç ve çalışkan hikayeciye de müracaat ettim. Evvela "Beni bu serinin içine katmayın." diye özür diledi. Aradan bir müddet geçmişti. Bir gün oturduğum evi şereflendirdi. "Ben söyleyeceklerimi yazdım. Siz de bu yazar benim ahbabımdır; yüzünde, hareketlerinde, sözlerinde öyle dikkate çarpacak bir şey yoktur, dersiniz cancağızım." dedi. Birkaç defa omuzlarımı okşadı. Kâğıtları bırakıp çıktı gitti. Kendisine teşekkürler ettim. Ömer Seyfettin Bey şunları yazmış:

Eski edebiyat; daha ben çocukken evimizde birçok divanlar vardı. Onları okuya okuya edebiyata heves ettim. Fakat eski edebiyatın çeşnisini, zevkini tattığımı iddia edemem. Çünkü bunun için başka bir ilim, başka bir tahsil ister. Pek gençken gazeller falan da yazdım. Fakat bunlar saçma şeylerdi. O vakit bu yana aklımda sadece Leyla ile Mecnun'lar kaldı. Demek ki aslında yalnız onları anlayabiliyormuşum. Bugün artık eski edebiyatımıza hiç taraftar kalmadığı için bu mevzu bahse bile değmez sanırım. Divan edebiyatı! İşte olsa olsa edebiyat tarihi için lüzumlu bir saha! Daha fazlasına aklım ermez. Şinasi'den sonraki edebiyata gelince: Namık Kemal Bey'i çok sevdim. 'Evrek-ı Perişan'dan sayfalar ezberledim. Bana canlılık zevkini veren; beni iyiye, doğruya, güzele samimiyetle alakadar eden Namık Kemal'dir sanıyorum. Ne yalan söyleyeyim, Hamid'i pek o kadar anlayamıyorum. Ekrem Bey'e gelince, Nejat'ı için yazdığı şeylere hala bayılırım. Bunlar ne kadar insana tesir eden şeylerdir.

Edebiyat-ı Cedide: 'Fikret! İşte bana mükemmellik şevk ve isteği veren kimse! Lise sınıflarında iken hep Rübab'ı okuyordum. Halit Ziya bizim ilk üstadımızdır. Ben, bir gece hiç uyumamış sabaha kadar Bir Ölünün Defteri'ni okumuştum. Yalnız onun skolâstiktir. Yoksa tekniği öyle kuvvetlidir ki Avrupa'nın güneydoğusunda, mesela Romanya'da, Sırbistan'da, Bulgaristan'da, Yunanistan'da o kuvvette bir romancı yoktur. Buna emin olunuz. Eğer Tevfik Fikret'le onun arkadaşları tabii dili kavrayabilmiş olsalardı, şüphesiz, bizimde edebi klasiklerimiz olurdu. Çünkü onlar modern edebiyatın tekniğini olduğu gibi anlamış ve kabul etmişlerdir.'

"Bana gelince; ortaya esaslı bir eser koymadan sanatkârlık hülyasına kapılmam bile! Edebiyatımızın hedefi: Çok laf, aza eserdir. Ben şimdilik hedefi ve bu anlayışı bozmaya çalışıyorum. Ağustos böceği gibi, öterek yan gelmekten ise, karınca gibi çalışmak daha iyi değil mi? Şimdiye kadar öttüğümüz elverdi; biraz da iş yapalım ki çorak edebiyatımız şenlensin, değil mi? Siz de bu fikirdesiniz sanıyordum."

DOKUZUNCU HARİCİYE KOĞUŞU

PEYAMİ SAFA

Peyami Safa 1889'da İstanbul'da doğmuş, 15 Haziran 1961'de İstanbul'da ölmüştür. Şair İsmail Safa'nın oğludur. İki yaşında iken sürgünde bulunan babasını kaybetti. Dokuz yaşında önemli bir hastalık geçirdi. Tahsilini tamamlayamadan 13 yaşında hayata atıldı. Posta-Telgraf Nezaretine memur oldu. Kendi kendisini yetiştirdi. Çok iyi Fransızca öğrendi, ilk eserini 13 yaşında iken yazdı. Bu, Eski Dost adlı bir romandır.

15 yaşından itibaren öğretmenlik yapmaya başladı. 19 yaşında kardeşinin de tesiriyle basın dünyasına girdi. Yirminci Asır adında bir akşam gazetesi çıkardı. O tarihten ölümüne kadar tam 43 yıl yazı yazdı. Sadece kalemiyle geçindi. Kültür Haftası (15 Ocak - 3 Haziran 1936, 21 sayı) ve Türk Düşüncesi (Aralık 1953 - Nisan 1960, 63 sayı) adlı dergileri çıkardı. Başta Milliyet, Tercüman, Son Havadis gibi gazeteler olmak üzere çeşitli dergi ve gazetelerde yazılar yazdı, fıkra yazarlığı ve başyazarlık yaptı.

Geçimini sağlamak maksadıyla 140'a yakın romanında Server Bedi takma adını kullandı. Çok cepheli bir sanatkâr olan Peyami Safa, son derece geniş kültürlü bir insandı. Kuvvetli sezişleriyle, duygu ve düşünceyi esas alan tahlillere dayalı psikolojik romanlar yazdı. Türkçenin en güzel psikolojik romanları onundur.

Sanat, edebiyat, felsefe, psikoloji ve sosyoloji dallarındaki makaleleri ve gazetelerdeki fıkra ve denemeleriyle edebiyatımızın en güçlü yazarlarından birisi kabul edilmiştir.

ESER HAKKINDA

İlk baskısı 1930'da yapılan bu roman, edebiyatımızda en çok okunan eserlerden biridir. Roman, ruh tahlilleri açısından da çok önemlidir. Aynı zamanda otobiyografik bir romandır. Bütün

olayların başkahramanı olan hasta çocukla yazarın hayatı ve kişiliği pek çok yerde birleşmektedir.

ÖZET

Romanın 15 yaşındaki kahramanı, 9 yaşından beri çektiği dizindeki meçhul hastalık dolayısıyla gitmiş olduğu hastaneden bitkin bir şekilde ayrılır. Doktor, dizindeki hastalığın, bacağının kısalmasına sebep olacağını bildirmiştir. İstanbul'un kenar mahallelerinden birinde annesiyle yalnız oturmaktadır ve felâketli haberi annesine mümkün olduğu kadar geç vermek için eve gitmek istemez. Ancak yapacak işi, gidecek başka yeri olmadığından eve gitmek zorundadır. Tramvayla mahallesine doğru hareket edince, şehir gürültüleri, onun aksi istikametine doğru uzaklaşmakta ve şehir bu gürültülerle birlikte geride kalmaktadır.

Eşiklerinde, kapı önlerinde soluk yüzlü, çıplak ayaklı, ürkek ve sessiz çocukların oynadıkları sokaklardan geçerek, evine gelir. Annesini üzmek istemediğinden, tesellinin hâkim olduğu bazı kısa ve yanlış açıklamalar yapar, hastalığının vehanemetini annesinden saklar. Ertesi gün, Erenköy'e, uzaktan akrabaları olan Paşa'ya gider. Köşktekilerin ısrarı üzerine orada kalır. Çocukluğundan beri arkadaş oldukları, Paşa'nın kızı Nüzhet ile aralarında hissî bir yakınlık vardır. Fakat kendisinden dört yaş büyük olmasına rağmen ruhen çocuk olan Nüzhet'i Ragıp adında bir doktor istemektedir. Bu evlenmeye sadece yengesi taraftardır. Kendisi ise Paşa'nın Doktor Ragıpla ilgili endişelerine fazlasıyla katılmakta, Nüzhet'in, otuz beş yaşındaki koskoca bir insanla anlaşamayacağını düşünmektedir.

Yengesi, Nüzhet'le aralarını açmak için bir çare bulmuştur: Hasta gencin hastalığının bulaşıcı olması söz konusudur. Dolayısıyla Nüzhet bu gençten uzak durmalıdır. Yengesinin bu davranışı onu son derece etkiler ve bu sebeple hemen o gece köşkten ayrılmaya karar verir. Fakat annesinin de köşke gelişi onu Erenköy'de kalmaya mecbur eder. O akşam, yengesi, yemeğe Doktor Ragıp ile annesini de davet etmiştir. Yemekte açılan siyasî

bir münakaşada, geleceği üzerinde nasıl olumsuz tesirleri olacağını düşünmeksizin Doktor ve Paşa'nın kozmopolit fikirlerine muarız olur. Bu olay Paşa'yla aralarını açmış, Paşa'nın kendisine duyduğu iyi hisleri değiştirmiştir. Bu arada Nüzhet de annesinin telkinleriyle kendisine karşı oldukça değişmiştir. Aralarında her şeyin bittiğini düşünür. Her şey öylesine ani bir değişiklikle nihayet bulmuştur ki artık tek kelime bile konuşmamaktadırlar. Sonunda dönecekleri gün gelir. Annesiyle birlikte köşktekilere veda ederler.

Felâketler birbirini kovalamaktadır. Bir müddet önce fenalaşan hastalığı zamanla daha kötü bir hal alır. Yapılan bütün muayeneler ameliyata gidilmesinin şart olduğunu ortaya koymuştur. Dizindeki hastalığın aşırı ifrazat yüzünden ciğer veremine dönüşmesi mümkün olduğundan bacağın bütünüyle kesilmesi ihtimali mevcuttur. Ameliyat edilmek üzere 9. Hariciye Koğuşu'na yatırılır. Operatörlerin gösterdikleri olağanüstü gayret ve ihtimam sayesinde bacağı kesilmekten kurtularak sadece biraz kısalır. Bu arada Paşa'ya nüzul indiğini ve son bir defa kendisini görmek istediğini, Doktor Ragıp ile Nüzhet'in nikâhlanmak üzere olduklarını öğrenir. Yapılan pansumanlardan sonra hastaneden çıkacağı gün gelmiştir.

Günlerce yattığı bu odada daha önce olduğu gibi her zaman bir başka insanın inleyeceğini, üstünden çıkarıp attığı ropdöşambr içinde kendisinden sonra ve edebiyyen bir hastanın bulunacağını şimdiden bilmektedir.

DOSTLAR BENİ HATIRLASIN

ÂŞIK VEYSEL

Âşık Veysel Şatıroğlu, 1894 yılında Sivas'ın Şarkışla ilçesine bağlı Sivrialan köyünde dünyaya geldi. Yoksul bir çiftçi ailesinin çocuğu olan Âşık Veysel, yedi yaşında iken geçirdiği çiçek hastalığı sonucu sol gözünü kaybetti. Bir süre sonra da bir kaza

geçirdi ve sağ gözünü kaybetti. Ancak sağ gözüyle sadece ışığı seçebilecek kadar görüyordu. Başına gelen bu felaketlerden sonra kendi kendine avunması için babası ona bir saz aldı.

Baba dostları Molla Hüseyin ve yöre âşıklarından Âşık Âlâ'dan ders aldı. Köylerine gelen gezgin halk ozanlarını dinledi. Bir süre sonra kendisi de gezgin halk şairi oldu ve 1928 yılından başlayarak yöredeki köy, kasaba ve kentleri dolaşmaya başladı.

1931 yılında, Sivas Lisesi edebiyat öğretmeni olan Ahmet Kutsi Tecer ve arkadaşları tarafından kurulan "Halk Şairlerini Koruma Derneği"nin düzenlediği "Halk Şairleri Bayramına katılarak tanındı. Cumhuriyetin 10. yıl kutlamalarında "Türkiye'nin İhyası Hazreti Gazi" dizesiyle başlayan şiiri okumak üzere, üç ay yürüyerek Ankara'ya geldi. Ahmet Kutsi Tecer'in katkılarıyla, 1942-1944 yılları arasında, ülkenin değişik yerlerinde saz öğretmenliği yaptı. 1965 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi, özel bir kanunla, vatani hizmet tertibinden "ana dilimize ve milli birliğimize yaptığı hizmetlerden dolayı" Âşık Veysel'e maaş bağladı. 21 Mart 1973 tarihinde aynı yerde öldü.

ESER HAKKINDA

Halkla aydınlar arasında bir köprü kurmuş olan Veysel'in şiirleri konu bakımından epeyce zengin bir çeşitlilik göstermektedir. Yunus'un etkisi altında kalarak söylediği şiirlerinde halk kültürünün mayasına karışan yönleriyle tasavvuftan izler bulunur. Aşk şiirlerindeki deyişleriyle de Karacaoğlan'ı hatırlatır. Şiirlerinde yer yer yöresinin özellikleri de görülür.

ÖZET / SEÇMELER

Dostlar Beni Hatırlasın
Ben giderim adım kalır
Dostlar beni hatırlasın
Düğün olur bayram gelir
Dostlar beni hatırlasın

Can kafeste durmaz uçar
Dünya bir han konan göçer
Ay dolanır yıllar geçer
Dostlar beni hatırlasın

Can bedenden ayrılacak
Tütmez baca yanmaz ocak
Selam olsun kucak kucak
Dostlar beni hatırlasın

Ne gelsemdi, ne giderdim
Günden güne arttı derdim
Garip kalır yerim yurdum
Dostlar beni hatırlasın

Açar solar türlü çiçek
Kimler gülmüş kim gülecek
Murat yalan ölüm gerçek
Dostlar beni hatırlasın

Gün ikindi akşam olur
Gör ki başa neler gelir
Veysel gider adı kalır
Dostlar beni hatırlasın

Benim Sadık Yârim Kara Topraktır
Dost dost diye nicesine sarıldım
Benim sadık yârim kara topraktır
Beyhude dolandım boşa yoruldum
Benim sadık yârim kara topraktır

Nice güzellere bağlandım kaldım
Ne bir vefa gördüm ne faydalandım
Her türlü isteğim topraktan aldım
Benim sadık yârim kara topraktır

Koyun verdi kuzu verdi süt verdi
Yemek verdi ekmek verdi et verdi
Kazma ile dövmeyince kıt verdi
Benim sadık yârim kara topraktır

Âdemden bu deme neslim getirdi
Bana türlü türlü meyve yetirdi
Her gün beni tepesinde götürdü
Benim sadık yârim kara topraktır

Karnın yardım kazma ile bel ile
Yüzün yırttım tırnak ile el ile
Yine beni karşıladı gül ile
Benim sadık yârim kara topraktır

İşkence yaptıkça bana gülerdi
Bunda yalan yoktur herkesler gördü
Bir çekirdek verdim dört bostan verdi
Benim sadık yârim kara topraktır

Havaya bakarsam hava alırım
Toprağa bakarsam dua alırım
Topraktan ayrılsam nerde kalırım
Benim sadık yârim kara topraktır

Dileğin varsa iste Allah'tan
Almak için uzak gitme topraktan
Cömertlik toprağa verilmiş Hak'tan
Benim sadık yârim kara topraktır

Hakikat ararsan açık bir nokta
Allah kula yakın kul da Allah'a
Hakk'ın gizli hazinesi kara toprakta
Benim sadık yârim kara topraktır

Bütün kusurlarımı toprak gizliyor
Merhem çalıp yaralarım tuzluyor
Kolun açmış yollarımı gözlüyor
Benim sadık yârim kara topraktır

Her kim ki olursa bu sırra mazhar
Dünyaya bırakır ölmez bir eser
Gün gelir Veysel'in bağrına basar
Benim sadık yârim kara topraktır

Derdimi Dökersem Derin Dereye

Derdimi dökersem derin dereye
Doldurur dereyi düz olur gider
Irak ipler geldi girdi araya
Korkarım yâr benden yoz olur gider

Ilgıt ılgıt yeller eser seherde
Yâr beni düşürdü onulmaz derde
Yâr ile buluşsak bir tenha yerde
Duyar düşmanlarım söz olur gider

Pervane ateşten sakınmaz canı
Uğruna koymuşum başı bedeni
Doldur tüfengini hedef al beni
Yaram doksan dokuz yüz olur gider

Veysel der çıkayım bir yüce dağa
Ağaçlar bezenmiş yeşil yaprağa
Bir gün olur tenim düşer toprağa
Karışır toprağa toz olur gider

DRİNA'DA SON GÜN

FAİK BAYSAL

1922 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini Saint Joseph Lisesi'nde tamamlamıştır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirmiştir. Bundan sonra çevirmenlik ve öğretmenlik yapmıştır. İlk şiirleri Gündüz dergisinde yayınlanmıştır. Faik Baysal, 1943'ten sonra Varlık dergisinde yazmış, romanlarını tefrika hâlinde yayınlamıştır. Eserlerinin konularını, büyükbabasının yanında geçirdiği çocukluk yıllarından almıştır. Roman kahramanları çoğu zaman Adapazarı ve çevresinde, İstanbul'un kenar semtlerinde sefalet içinde yaşayan insanlardır.

ESER HAKKINDA

Eser, Faik Baysal'ın belgesel niteliğinde bir savaş romanıdır. Romanın en önemli özelliği, ilk kez bir Türk yazarının yurt dışında geçen yaşanmış olayları, evrensel bir düzeyde anlatmasıdır. 1972'de yayınlanan Drina'da Son Gün, Yugoslavya'da geçmekte ve eski bir Türk ailesinin iç savaş sırasında Türkiye'ye göçmesini anlatmaktadır.

ÖZET

Yaz akşamları daima kırmızı akan Çeotina Suyu boyunca bir otobüs Taşlıca, Priboy, Višigrad yolcularını aldıktan sonra batıya doğru yol almaktadır. Çok eski ve sürekli bozulan Fiat marka otobüste yolcular iç içedir. Birden korkunç bir şey olur. Hitler'in askerleri otobüse doğru yaklaşmaktadır.

Yolcular tedirgin olurlar. Korkudan ne yapacaklarını bilemezler. Çünkü Alman askerleri o günlerde Yugoslavya'da suçsuz pek çok kişinin hayatına son vermiştir. Askerler gelir ve sakallı

bir adama doğru silahlarını doğrulturlar. Adamın hâli onları şüphelendirmiştir. Adamın her yerini kontrol ederler, zorla eskimiş botlarını dahi çıkarttırırlar. Hiçbir şey bulamayınca öfkelenirler ve işkence yapmak için adamı yanlarına alırlar. Bir kısım Alman askeri de otobüsün üstündeki tavukların tamamının kafasını koparıp onları ezer. Bu manzara yolcuların midesini bulandırır. Tavukların yerinde kendilerinin olabileceğini düşünürler. Götürülen adamın adı Popoviç'tir. Sırp, Hırvat, Türk, her milletten insanın olduğu otobüste Alman askerlerine, yaptıkları zulümden dolayı lanetler yağdırılır. Fakat kısa süre sonra Hırvat, Türk ve Sırplar arasındaki düşmanlık, kavgalarla ortaya çıkar. Bir Türk olan Mehdi Azamoviç Balkanlara çıktığı söylenilen ve kahraman sanılan Neniç ve Mihailoviç'e lanet eder. Onların Türkleri oradan kovmaktan başka bir şey istemediklerini söyler. Çocuğu hasta olan bir Sırp kadın, Neniç'in kahraman olduğunu haykırınca Türkler neredeyse onu öldürecek hâle gelir. Sonra anne olduğu için affederler. Otobüsteki pipolu adam daha sonra Mehdi ile görüşmek istediğini söyler. Mehdi, Selmonoviçlerin evinde kaldığını söyleyince birden bütün otobüs susar. Bu eski, köklü bir aile olan Selmonoviçlerin herkes üzerinde etkin bir rolü vardır. Türklerin sonsuz cesaret ve ümit kaynağıdırlar. Neniç ve Mihailoviç, Almanlardan çok bu aileden korkmaktadır. Otobüs sakin bir şekilde yoluna devam ederken Çentikler arabayı pusuya düşürür. Sırp kadın bağırmaya başlar: "Kahrolsun Türkler, Kahrolsun Almanlar!" Kadın âdeta Türklerden öç almaktadır. Kapıları kırarak giren Çetnik haydutları herkese bağırarak paralarını almaya başlar. Haydutlar, çocuğu ağladığı için en çok Sırp kadına işkence yaparlar. Herkesin bütün değerli eşyalarını aldıktan sonra çekip giderler.

Otobüsün ilk durağında Mehdi Azamoviç iner. Evine gider. Savaştan nefret etmektedir. Yol boyunca yaşadığı tehlikeler onun moralini iyice bozmuştur. Azamoviç, evinde dinlenmek üzere yattığında birinin kendisine doğru yaklaştığını duyar. Çok korkar. Ölümü yanı başında hisseder. Gelen, on iki yıllık arkadaşı Sırp

Mordaç'tır. Mordaç, beş ay önce aniden kaybolmuştur. Bir Türk çiftliğinde çalıştığı için öldürüldüğüne inanılmaya başlanmıştır. Fakat şimdi çökmüş bir hâlde de olsa sapasağlam karşısındadır. Arkadaşı yanlarından ölümle tehdit edildiği için ayrılmıştır. Şimdi herkesin kahraman sandığı katil, hırsız Neniç'in yanında Almanlara karşı savaşmaktadır. Azamoviç, arkadaşına ne kadar Neniç'in bir kahraman olmadığını anlatsa da Mordaç ona inanmaz. Neniç'in Almanların işini bitirdikten sonra Türkleri de bu topraklardan atacağını söyler. Bir süre sonra çiftliği de basacaklardır. Tek şartları çiftliğin sahibi Rıza Selmanoviç'in kızı Elmasa'yı vermeleridir. Çetenin önde gelenlerinden Gorli, kıza göz koymuştur. Ayrıca Almanlar atılına kadar çeteyi beslemelerini istemektedirler. Azamoviç, Mordaç'ın bu kadar nankör olabildiğine inanamaz. Selmanoviç yıllarca Mordaç'ı her kötülükten korumuştur. O yüzden, Azamoviç çok sinirlenir onun tekliflerine. Böyle ahlaksız bir örgütün Yugoslavya'nın bağımsızlığı için çalıştığına inanmaz. Mordaç gider gitmez Alman askerleri kapıya dayanır. Azamoviç, hayatının tehlikeye girmesine rağmen Mordaç'ı ele vermez. Almanlar adamı bulamayınca çeker giderler. Fakat giderken arabaları ile yüzlerce insanı besleyen tarlaları çiğnerler. Azamoviç bunu yapmamaları için yalvarsa da bir işe yaramaz. Toprağı ölmüştür. Aç kalacak çocukları düşünerek ağlamaya başlar. Rıza Selmanoviç gece rahat bir uyku uyuyamamıştır. Türklerin hâlini düşünmektedir. Bir de Almanların sürekli bombaladığı Londra'da olan oğlundan uzun zamandır mektup alamamaktadır. Sabah bir gazeteyi okurken yakından tanıdıkları Mirza adındaki bir kadının Almanlar tarafından kurşuna dizildiği haberini okurlar. Herkes şok olur. Namuslu bir kadın olarak bildikleri Mirza, Neniç'in metresi olduğu için öldürülmüştür. Rıza Selmanoviç artık doğru ile yanlışı ayırt edememektedir. Aynı gün kötü haberlerin devamı gelir. Aile dostları Osmaniç, Neniç'in adamları tarafından dövüle dövüle kemik torbasına dönmüş bir hâlde evinde can çekişmektedir. Kısa süre sonra da ölür. Rıza Selmanoviç'in içindeki nefret iyice büyümektedir.

Birkaç hadiseden sonra Selmanoviç, eli silah tutan Türkleri toplayarak Balkanlarda savaşmaya karar verir. Yardımcısı Nezir'le çiftliğe giderler ve Mehdi Azamoviç'i bulamazlar. Tekerlek izlerinden Almanların Mehdi'yi götürdüklerini anlarlar.

Mehdi Azamoviç, Alman askerlerinin elindedir. Askerlerin elindeki tek esir Mehdi değildir. Mirza da ellerindedir. Alman komutan, kadına karşı kötü niyetlidir. Mirza kötü emellere alet olmamak için direnmektedir. Alfons Karr adındaki komutan, Mirza'ya emellerini açıkça söyler. Kabul edilmeyince onun Neniç'in metresi olduğunu itiraf etmesini söyler. Mirza suçsuz olduğu hâlde mecbur kalır ve kurşuna dizilmek üzere hücreye gönderilir. Alfons Karr, bununla da yetinmeyerek öldürüldükten sonra çocuklarının getirilip annelerinin cesedini görmelerini emreder. Mehdi, bu olanlar karşısında buz kesilmiştir. İnsanlığa, zavallı kadına yardım edemediği için lanetler yağdırır. Mirza az sonra kurşuna dizilir ve çocuklarının anneleri öldürülürken seyretmeleri sağlanır. Tam bir vahşettir. Azamoviç de aynı akıbete uğrar. Türkler, Türk Divisia adlı bir örgüt kurmaya karar verirler. Örgütün başı Rıza Selmanoviç'tir. Selmanoviç Belgrad'a gider. Belgrad yıkılmış, herkes işsiz kalmıştır. Savaş, her yeri mahvetmiştir. Burada şehrin en zenginlerinden Türk iş adamı İstanbuloviç'ten yardım istemeye gider. İstanbuloviç ve diğer iş adamları her türlü yardımı yapacaklarını vaat ederler. İşler iyi gitmesine rağmen Selmanoviç havaya uçan insan parçalarını ve Belgrad'ın bombalarını unutamaz. Selmonoviç'i daha sonra uğradığı Nevesni'de daha kötü sahneler beklemektedir. Yüzlerce insan ölmüştür. Cesetlerden başka bir şey görülmemektedir. Bu arada Dündar Selmanoviç, ailesinin yanına dönmeye karar verdiği gün öldürülür. Türk Divisia örgütü de Balkanlarda Türklere yapılan kıyıma boyun eğmeyerek, halkı korumaya çalışmaktadır. Başta Selmanoviç olmak üzere örgütün baştaki üyeleri her zorluğa göğüs germektedir. Selmanoviç ve arkadaşlarını etkileyecek bir olay meydana gelir. Mordaç örgütün önde gelenlerinden Çavuş'u öldürürken, daha sonra da Selmanoviç'in kızı Elmasa'yı kaçırır-

ken yakalanmıştır. Mordaç, Neniç'in Alman uşağı olduğunu anlamış, artık Gorli için çalışmaktadır. Selmanoviç ve arkadaşlarının elinden kurtulur; fakat bu sırada onun çok sevdiği katil Gorli de layık olduğu şekilde öldürülmüştür.

Bahar geldiğinde Drina'da havalar çok serttir. Türkler gittikçe zor duruma düşmektedir. Her gün onlarca Türk öldürülmektedir. Savaş, pek çok ülkeye sıçramış, Hitler'in galip çıkamayacağı belli olmaya başlamıştır. Mihailoviç ve grubu önlerine gelen her Türk'e olmadık işkenceler yapmaktadır. Osmaniç'in karısı, kızı, Şevvale Ana, Elmasa yurtlarından, evlerinden ağlayarak kaçmaya başlamışlardır. Peder Yuvan, kadın ve çocuklardan oluşan bu Türklere yardım eder. Onların kaçması için her şeyi yapar. Fakat yolda Mihailoviç'in adamları arabaya baskın yaparak pederi öldürürler. Bir Hristiyan papazı kendi dininden olmayanları kurtarmak için ölmüştür. Bu arada Türk askerlerinin yardımı ile kurtulurlar ve papazı ağlayarak gömerler. Başta Şevvale Ana olmak üzere hepsi ağlayarak, Türkiye'ye gitmek fakat kendi vatanlarına tekrar dönmek üzere Fiat marka otobüse binerler.

EĞİL DAĞLAR

YAHYA KEMAL BEYATLI

2 Aralık 1884'te Üsküp'te dünyaya gelen Yahya Kemal, 1 Kasım 1958'te İstanbul'da vefat etmiştir. İlköğrenimini Üsküp'te tamamlayan Yahya Kemal, Selanik'te başladığı orta öğrenimini 1902'de geldiği İstanbul'da Vefa Lisesi'nde tamamladı. Bir süre sonra da 1903 yılında Paris'e giden Yahya Kemal, Fransızca öğrendikten sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne girdi. Dokuz yıl kaldığı Paris'ten 1912'de İstanbul'a döndü. 1915-1923 yılları arasında İstanbul Üniversitesinde çeşitli dersler okuttu. 1923 yılında ise Urfa milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne

girdi. Ardından 1926 yılında Varşova, 1929 yılında da Madrid Orta Elçiliklerine atandı. Yurda döndükten sonra ise önce 1935-1942 yıllarında Tekirdağ, 1943-1946 yılları arasında ise İstanbul milletvekilliği yaptı. 1948 yılında yeniden büyük elçi olarak Pakistan'a gitti, bir yıl sonra emekliye ayrılarak yurda döndü.

ESER HAKKINDA

Eğil Dağlar, Yahya Kemal'in Kurtuluş Savaşı sırasında kaleme aldığı yazılardan oluşan bir eserdir. Ayrıca eser, Kurtuluş Savaşının günü gününe yazılmış en yakın tarihidir. Yahya Kemal bu eserle, Milli Mücadeleye bilgi ve fikirle hizmet etmiş, milletimizin kendine güvenmesi ve dimdik ayakta durması için neler yapması gerektiğini anlatmıştır. Kitapta Yahya Kemal'in Kurtuluş Savaşı için yazmış olduğu 86 yazı vardır. Bunlardan bazıları şöyledir: Milli Fikirler, Misak-ı Milli, Ramazanla Beraber, Kandiller Yanarken, Yunan Buhranı, Tevekkül ve Vazife, İstanbul'da Bekamız, İlimde Amel, Kıssadan Hisse, İstiklal Hissimiz, Yeni Türk Ruhu, 23 Nisan, vb.

ÖZET

Bu şehir Türk'tür ve Türk olmasa insaniyet güzelliğinden bir âlem kaybeder.

Mütarekenin ilk senesi, eli bayraklı Yunan taşkınlığı, yapılacak her alâyiş gibi yapılmayacak her nümayişi yapmış, İstanbul'u yâr ü ağyâre bir Yunan şehri olarak göstermeye çalışmış bizim gibi ecnebilerin gözlerini de uzun bir müddet Elenizmos'un tütsüsüyle bulandırmıştı. O senenin ramazanı geldi. Bir gece Rumları tanıyan ve bizi seven bir ecnebi ile Moda'daydım. Karşıdan İstanbul, mahyalarıyla, minarelerinin şerefelerindeki kandilleriyle görünüyordu. O ecnebi bu manzaraya baktı, baktı: "Bu şehir Türktür ve Türk olmasa insaniyet güzelliğinden bir âlem kaybeder!" dedi. Bu heyecanından biraz sonra da bu muazzam mahya ve kandil nümayişi karşısında hatırına gelen bir mülahazayı söyledi:

"Rumlar bir senedir bu şehri bize Yunanlı göstermek için ne çarelere başvurmadılar, kendi evlerinden sonra Beyoğlu'nda Türk emlakini da maviye beyaza gark ettiler, siz ses çıkarmadınız; lakin bu akşam ne sizin ne de hükümetinizin tertibi eseri olarak minareler kendiliğinden öyle bir nümayiş yaptılar ki bu şehrin milliyetini tamamıyla gösterir." Hakikaten İstanbul'un o gece nümayişi, o senenin bütün çirkin nümayişlerini söndürmüştü.

Bu akşam İstanbul'u bir daha o hâlinde göreceğiz. Yalnız artık gönlümüz mahyalara kanmıyor. Uzun seneler vatanda gurbet nasıl olurmuş duyduk. Kaza ve kaderin cilvesinden sonra istiyoruz ki ramazanı cedlerimiz gibi ferahlı bir Müslüman kalbiyle idrak edelim.

Bugünkü Türkler siyasette, ilimde, medeniyette, hayatı telakkide daima üçe ayrıldıkları gibi ramazanı tahassüste de üçe ayrılıyorlar.

Bu üç zümrenin yalnız müşterek bir noktası var! Ramazana tehassür! Bir zümreye göre ramazan bir şehrayindir. Çörekli börekli, davullu dümbelekli, meddahlı Karagözlü, kahveli; nargileli, şuruplu şerbetli, amberli hacıyağlı, kandilli kâğıt fenerli bir şehrayin.

Bu zümrenin ramazan geldi mi hasreti coşuyor, hey gidi günler hey! Nerede eski ramazanlar diye bir acıklı hikâyedir tutturuyorlar ki her mevzu gibi yavaş yavaş beylik üsluba geçecek. İkinci bir zümre başta Dârü'l-Hikmetü'l-İslâmiyye ve bütün müttekîler ramazanı böyle anlayışa sinirleniyorlar, diyorlar ki: "Ramazanı bizim mütemeddinlerimizin sevdiği tarzda, bir şehrayindir, rengârenk gûnâgûn levhaları olan bir eski şark âlemidir, diye Frenkler de seviyor; hatta bu efendilerin çoğu, ramazanı sevmeyi onların şairlerinden, ressamlarından öğrenmiş olsalar gerek! Ramazan nefsimizle, dünyevi hırslarımızla mücadele ettiğimiz bir aydır.

Camilerimizde potinlerini çıkaramayanlar, pantolonları yüzünden diz çökemeyenler bir gün, hatta o değil, iftira kadar ancak birkaç saat açlığa katlanamayanlar, neden seviniyorlar?"

Cedlerimizin mübarek ananelerini güden bu muttaki, musalli, mutekid zümre hiç olmazsa bu ay müddetince orucu, namazı, sadakayı, nefsimizi tezkiyeyi tavsiye ediyor. Lakin bir zamandır bu memlekette bir üçüncü zümre türedi. Bu zümre diyor ki: "Senede bir defa gelen bu otuz günlük sürekli şehrayin içinde büyük mazinin şaşaasını yaşıyoruz; lakin bu levha mazidir, biz onun içinde bir müzede dolaşır gibi dolaşıyoruz, zevk alıyoruz, eğleniyoruz. Kendimiz ondan değil ve ona Frenkler kadar yabancıyız. Eğer bu levhanın biraz daha hayatı varsa o eski sürekli hayattan bakiyedir; eski İslam medeniyeti söndükten sonra İslâm imamı da gevşedi. İbadet bile ancak bir teamül hâline girdi. Bunun içindir ki Yunan Hükümeti gibi bu milletin, bu dinin imhasına çalışan bir hükümet, zapt ettiği Müslüman memleketlerinde Müslüman ahaliye jandarmalarının kırbacıyla namaz kıldırmak, cezayı nakdi tertibiyle oruç tutturmak istihzasına cüret ediyor. Emindir ki, bugünkü Müslümanların ibadeti o eski iman devirlerimizdeki ibadet gibi bir iman olmaktan uzak ve sadece bir teamüldür. Eğer bugünkü ibadetlerimiz cetlerimizinki gibi pür iman olsaydı, Yunan Hükümeti aksine hareket ederdi. Müslümanların elinden her türlü hakkı hayatlarını aldığı gibi ibadetlerine de mâni olurdu.

Biz cedlerimiz kadar Müslüman, onların diyanetine sahip, onlar kadar imanı hararetli olursak bu mübarek ay yeni bir şaşaa ile dirilir. Bir müze, bir şehrayin olmaktan çıkar, her sene tekerrür eden bir tasfiye merhalesi olur."

Kimi eski ramazanlara mütehassir, kimi ramazanı cetlerimizin lezzetiyle hâlâ yaşıyor. Kimi ramazanın da her şey gibi zevalinden korkuyor. Maamafih ramazan eski medeniyetimizin ufak tefek güzellikleriyle devrine devam ediyor. Her sene gibi bu sene de ramazana girerken biraz gurbetten çıkacağız!

"Eğil dağlar eğil üstünden aşam
Yeni talim çıkmış varam akşam!"

Felâketin bin acısına mukabil bir hayrı da olmaz olur mu? Yunanlılar bin seneden beri Hudâvendigâr toprağına kök salmış olan Türklüğün köklerini koparmaya savaşırken o topraklar altında yatan ilk Türk beylerini, ilk İslam şehitlerini, ilk Osmanlı padişahlarını uyandırdılar. İki sene evvel İzmir rıhtımında açtıkları facia devresinde bu millet umdukları gibi kanlar içinde boğulmadı, bilakis kanlar içinde dirildi, gözlerini açtı, yeni, yepyeni bir hayat idrak etti. Ertuğrul'un türbesini yıktıklarını duyanlar Küçük Asya'nın bütün dağlarından yavaş yavaş iniyor, Söğüt'e doğru yürüyor. Bu saat Hudâvendigâr toprağına doğru, bütün Anadolu'da öyle önüne geçilmez bir yürüyüş var; Tesalya ovalarını inleten meşhur türkü bütün Anadolu vadilerinden geliyor:

"Eğil dağlar eğil üstünden aşam
Yeni talim çıkmış varam alışam!"

Ah bu türkü! Yirmi dört sen evvel hangi şehirden, hangi köyden, hangi kulübeden birdenbire aksetti? Türkleri daima şen olan İzmir'den mi? Daima kahramanca olan Aydın'dan mı? Yoksa daima bağrı yanık olan Edirne'den mi? Nereden? Güftesini üslubu gibi bestesinin zevkinden de nereden çıktığı belli değil; her türkünün iklimi şivesinden az çok belli olur, bunun bilakis menşei Rumeli midir? Anadolu mu anlaşılamıyor, o kadar milli!

Yirmi dört sene evvel ilk çıktığı zaman vatanın bütün sokaklarında, Tesalya'ya doğru redif taşıyan Anadolu ve Rumeli trenlerinde yalnız bu türkü işitiliyordu:

"Eğil dağlar eğil üstünden aşam
Yeni talim çıkmış varam akşam!"

Bu türkü yeni Türk şiirinin ilk ve maatteessüf son güzel eseridir; çünkü ondan beri bu kadar şevkli, atılışlı, canlı mısralar söylenmedi. Üst tabakanın edebiyatı ya bir nazire gevelemesi yahut da sıkıntı veren bir sinir iniltisi hâlinde iken alt tabakanın

insanları köylüler: "Eğil dağlar! Eğil!" tarzında ne kadar atılışlı bir hayalle kıyam ediyorlardı, yeni talim çıktığını haber almış koşuyorlardı, yeni ve muntazam bir millet olmağa ne kadar şâyân-ı dikkat bir heves gösteriyorlardı.

ESİR ŞEHRİN İNSANLARI

KEMAL TAHİR

Kemal Tahir, 1910'da İstanbul'da doğmuştur. Gazi Hasan Paşa Rüştiyesi'ni bitirip girdiği Galatasaray Lisesi'nin ikinci sınıfından ayrılarak öğrenimini yarıda bırakmıştır. Avukat kâtipliği, ambar memurluğu, gazetecilik gibi işlerde çalışmıştır. 1938'de sosyalist düşünceleri sebebiyle 15 yıl hapis cezası almıştır. Çankırı, Malatya, Çorum, Nevşehir cezaevlerinde yatmıştır.

1950'de genel aftan yararlanarak hapisten çıkar. Özellikle 1955'ten itibaren yayınladığı romanlarıyla Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının önemli isimlerinden biri olmuştur. Ayrıca Osmanlı tarihiyle ilgili görüşleri de onun Türk düşünce tarihinde farklı bir yer tutmasını sağlamıştır. 21 Nisan 1973'te İstanbul'da ölmüştür.

ESER HAKKINDA

Yazarın 1956 yılında yayınladığı bir eserdir. Türk edebiyatında Milli Mücadeleyi konu alan önemli romanlardan biridir. Romanda, ülkesinin meselelerine duyarsız bir aydının, duyarlı hâle gelmesi anlatılır.

ÖZET

Roman, İspanya'da yaşayan Kâmil Bey ve ailesinin ülkesine dönmesiyle başlar. Yıl, 1916'dır. Osmanlı Devleti, her geçen gün güç ve toprak kaybetmektedir. Kâmil Bey de Batı'da bulunduğu

dönemde ekonomik sıkıntılar yaşadığı için, İstanbul'a, bazı emlaklarını satmak için gelmektedir. Kâmil Bey, eşi Nermin Hanım ve kızı Ayşe, Batı kültürünü çok iyi bilmelerine rağmen kendi kültürlerine fazlaca önem vermezler.

İstanbul'a gelen Kâmil Bey, Bağlarbaşı'nda babasından kalma köşkü onartarak oraya yerleşir. Bir yandan da yine babasından kalma mülklerle ilgili işleri takip eder. Bu esnada Galatasaray Lisesi'nden arkadaşı Ahmet'le karşılaşır. Arkadaşı, Kâmil Beyden kendilerine yardım etmesini rica eder. Kâmil Bey, Nedime Hanım'ın çıkardığı Karadayı gazetesinde çalışmaya başlar. Anadolu'daki Milli Mücadeleye destek veren Nedime Hanım ve arkadaşları Karadayı gazetesi vasıtasıyla Anadolu'yla haberleşmektedirler. Bu işleri yaparken Kâmil Bey, yavaş yavaş, ülkesiyle ilgili meselelerle ilgilenmeye başlar.

Düşman güçlerinin Anadolu'daki askerlere saldırı planlarını ele geçiren Nedime Hanım ve arkadaşları bunu Anadolu'ya ulaştırmaya çalışırlar. Bu işi, Kâmil Bey üstüne alır. Ancak Kâmil Bey, bu planları bir sandık içinde gemiye verirken yakalanır. Çünkü Nedime Hanım'a yardım ediyor gözüken Niyazi, İstanbul hükümetinin ve işgal kuvvetlerinin ajanlığını yapmaktadır. Kâmil Bey'i de o haber vermiştir.

Kâmil Bey, tutuklandıktan sonra birçok kere sorguya çekilir. Paşa oğlu olduğu için kendisine ceza vermeyeceklerini ancak Nedime Hanım'ın yaptıklarını anlatmasını isterler. Kâmil Bey de Milli Mücadeleye destek veren bir kadını ele vermenin büyük bir alçaklık olacağını düşünür ve Nedime Hanım'ı ele verecek hiçbir şey anlatmaz. Bu esnada Nermin ve ailenin diğer üyeleri Kamil Bey'in tutuklandığını duyunca büyük bir şaşkınlık yaşarlar. Ancak Kâmil Bey, sorumsuz bir aydın olmaktan, sorumlu bir aydın olmaya doğru değişim yaşadığı için kendisine yöneltilen eleştirileri fazlaca önemsemez. İstanbul Hükümeti tarafından kendisine Roma elçiliğinde bir iş teklif edilmesine rağmen, Nedime Hanım'ı ele vermemek için kabul etmez.

ESKİCİNİN OĞULLARI

ORHAN KEMAL

1914 yılında Ceyhan'da doğan Orhan Kemal'in asıl adı Mehmet Raşit Öğütçü'dür. Babası, Adana'da kurduğu Ahali Partisi yüzünden ortaya çıkan kargaşa sebebiyle Suriye'ye kaçmıştır. Bu yüzden Orhan Kemal'in öğrenim hayatı son bulmuştur. Pamuk fabrikasında işçilik, kâtiplik yapmıştır. 1950'den sonra hayatını kaleminden kazanmaya başlamıştır. Bulgaristan ve Romanya Yazarlar Birliği'nin davetlisi olarak gittiği Sofya'da, 1970'te, beyin kanamasından ölmüştür.

Romanlarında konu ve kişi bulmakta zorluk çekmemiş, zengin bir şahıs kadrosuna ve konuya yer vermiştir. Olay ve malzemeye önem vermiştir. Tabilik ve gerçeğe uygunluk eserlerinin başlıca özelliğidir.

ÖZET

Topal eskici, oğulları Mehmet ve Ali ile birlikte ayakkabı tamiri yapan bir dükkân işletmektedir. Eskici, önceden zengin bir ailenin çocuğu olduğu için varlıklı bir hayat yaşamıştır. Ayakkabı tamirciliğinden kazandığı para onu hiç memnun etmemektedir.

Bir gün, tam karşısına aynı işi yapan bir başka dükkân daha açılır. Dükkânın sahibi Yugoslav göçmenidir. Dükkânın açılması ile eskicinin dükkânı artık aileyi besleyemeyecek hâle gelir. Eskici, işini kaybeden, üç çocuk babası olan oğlu Mehmet'in yeniden bir iş bulması gerektiğini düşünmeye başlar. Bu fikrini küçük oğlu Ali'ye söyler. Ali, babasına çok sinirlenir. Kendi çıkarları için öz oğlunu fazlalık gibi görmesine kızar. Olgun bir kişi olan Mehmet durumu öğrenince üzülmez. Babasını haklı bularak karısıyla gitmeye karar verir. Ali de bunu duyunca ağabeyiyle evden ayrılmayı düşünür.

Eskici, oğullarının bu başkaldırışına çok içerler. Üst üste şarap içer ve sarhoş bir hâlde oğlunun evine gider ve orada ağlar. Ali, karın tokluğuna çalıştığı hâlde hakaret gördüğü babasından bıkmıştır. Dükkânda babasıyla kavga eder ve ağabeyiyle gideceğini söyler. Eskici, önce bir sürü kötü laf sayar, sonra yalnız kalacağını düşünerek ağlamaya başlar. Mahallede de eskicinin karısı, oğlu ve gelini hakkında dedikodu eder ve onların evden ayrılışını kabullenemez.

Ali, Mehmet'in evine gider. Babasının hakaretlerini anlatır. Artık dükkâna ve eve dönmeme kararını açıklar. O sırada kutlu amelesi toplayan elçi gelir. Mehmet, Ali ve Mehmet'in karısı avans alırlar. İki kardeş karar verirler. Kütlüden kazandıkları para ile seyyar bir eskici dükkânı açacaklardır. Eskici, oğluna yaptığı hakaretten pişmanlık duymaktadır. Karısını Ali'ye gönderir, dönmesi için her yolu dener. Ali dönmez. Mehmet bir ara babasının dükkânına uğradığında ağzından kutlu işine girdiklerini kaçırır. Babası önce çok öfkelenir. Sonra Mehmet'e, Ali'yi benden ayırma diye yalvarmaya başlar. Mehmet planlarını anlatır babasına. Eskici, biraz ikna olur. Oğullarının kazandıkları ile kendilerininkileri birleştirince "ısmarışçı" dükkânı açabileceklerini hayal eder. Böylelikle eski zengin günlerine geri dönebilecektir. Mehmet, herkesin bu zengin olma zaafından yararlanarak onları kutu işinde çalışma konusunda ikna eder. Evin kızı Zeliha ikna olmaz yalnızca. Asil bir soydan gelen ailesine bunu yakıştıramamaktadır.

Aile, kötü bir kamyonla çalışmak için tarlaya doğru yol alır. Bu yolculuk esnasında Zeliha ile kamyonun şoförü Ünal arasında bir ilişki başlar. Aile, bir çadırda kalmaktadır. Sefil bir hayat vardır. Gece Zeliha ve Ünal buluşurlar. Birbirlerinden ayrılmayacaklarına söz verirler. Bu arada ailenin yiyecekleri tükenmek üzeredir. Herkes elçinin gelip avans vermesini beklemektedir. Elçi yerine Ünal gelir ve içki, yiyecek Atebrin hapı getirir. Aileye sıtma musallat olmuştur. Zeliha ve Mehmet'in çocukları ateş içinde yanmaktadır. Yine de aile pamuk toplamaya devam eder. Çünkü eski varlıklı günlerine dönebilmeleri için bu şarttır.

Eskici ile Ali yine kavga eder. Bunun üzerine eskici tarladan dükkânına geri dönmeye karar verir ve damadı gibi görmeye başladığı Ünal'a birlikte çalışmayı teklif eder. Ünal için bu çok iyi bir tekliftir. Fakat Ali ve Mehmet'ten çekinir. Herkes, Ali'yi Mehmet'in kışkırttığına inanmaktadır. Eskici Mehmet'e tokat atar, onları evlatlıktan reddettiğini söyleyerek karısı, kızı ve Ünal ile şehre döner. Tarlada ailenin yiyeceği tamamen tükenmiştir. Elçi gelince avans isterler, elçi ise az pamuk topladıkları için onlara kızar. Pamuklar tartılır ve toplanan pamuk avansın yarısını bile karşılamaz. Elçinin getirdiği usta işçiler onlara verilen tarlaya dalıp pamuk toplamaya başlarlar. Yeni gelen ailelerden birinin kızı olan Zeynep, sıtmadan harap olmuş Mehmet'in ailesine yardım eder ve Ali ile aralarında bir aşk başlar.

Eskicinin öfkesi geçmiştir. Ünal'ı bir hayvan gibi görmekte ve oğullarını özlemektedir. Bir gün Ali'nin dükkânının kapısına yığılıp kaldığını görür. Eskici onu kucaklar ve ağlamaya başlar. Mehmet, Ali'den daha kötü durumdadır. Mehmet'i hastaneye götürürler. Fakat yer bulamazlar. Eskici dükkânını satıp parayı oğullarının iyileşmesi için harcar. Gelin Zeynep, damat Ünal'ın fabrikada iş bulmasıyla roman sona erer.

FATİH-HARBİYE

PEYAMİ SAFA

Yazarın özgeçmişi için bakınız sf.: 78

ÖZET

İstanbul'da, Fatih'te babası Faiz Beyle oturan Neriman, Dalülelhân'da alaturka bölümü talebesidir. Şinasi de aynı semtte oturur ve Darülelhân'a devam eder. Neriman'la Şinasi uzun yıllardan beri tanışmakta ve birbirlerini sevmektedirler. Neriman'ın

babası Faiz Bey, muhafazakâr bir insandır. Fakat Şinasi'ye olan güveni dolayısıyla Neriman'la olan arkadaşlığını hoş görür, hatta kızıyla evlenmesine izin verir. Şinasi ile Neriman'ın ilişkisi bu "meşru dekor" içerisinde devam eder. Bu tabii ilişki, iki kardeş kadar, bir karıkoca ilişkisine de benzemektedir. Bundan dolayı muhafazakâr bir semt olan Fatih halkı, bu ilişkiyi son derece "ahenkli" bulmakta ve hoş görmektedir. Fakat tam bu günlerde Neriman, Macit'le tanışır. Macit, Beyoğlu adamıdır. Neriman, kendini bu hayatın çekiciliğine kaptırır. Artık, sessiz ve karanlık Fatih'i; müslümanca hayat tarzını beğenmez olur. Macit'le buluşmaya başlar. Şinasi ve Faiz Bey, bu durumun ve Neriman'daki değişmelerin farkındadırlar. İkisi de üzgündür. Neriman, her şeyi geride bırakarak, Macit'e, onun temsil ettiği baloya gidecekken bir Rus kızının macerasını öğrenir; son derece güzel bir Rus kızı, fakir bir Rus artistiyle sevişmektedir. Beyoğlu'nun küçük bir odasında sefil bir hayat yaşamaktadırlar. Bir türlü evlenemezler. Delikanlı gitar çalarak çok az para kazanıyor; ama kız hayatından memnundur. Bununla birlikte zamanla tatmin edilemeyen ihtiyaçları bir ızdırap halini alır. O günlerde karşısına zengin bir Rum delikanlısı çıkar; kız onunla yaşamaya başlar. Para, refah, eğlence ve istediği her şeye kavuşur. Öte yandan Rus genci boyuna susar, ızdırabından kimseye bahsetmez. Kız ise maddî zenginliğe kavuşmuştur ama hep mahzundur. Çünkü "yeni hayatı sahtedir". Bir gece yarısı zengin Rum'u terk ederek eski sevgilisine döner. Hikâyeyi anlatanlar "para mara boş laf. Saadet başka şey" diye eklerler. Bu hadise Neriman'ın kararı üzerine etkili olmuştur. Bocalamaları, tereddütleri sona erer: Tekrar, Şinasi'ye, babasına ve Fatih'e döner. Şinasi ile evlenirler.

GAZOZ AĞACI

SABAHATTİN KUDRET AKSAL

Sabahattin Kudret Aksal 1920-1993 yılları arasında yaşamıştır. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nü bitirmiştir. Öğretmenlik ve yöneticilik yapmıştır. Önce Garip akımının etkisinde olan şiirler yazmıştır. Bu şiirlerde gündelik hayatın sevinç ve mutluluklarını, avarelikleri dile getirmiştir. Daha sonraki şiirlerinde ise kişinin evrendeki yeri, değeri felsefi bir bakışla işlenmiştir. Öykülerinde ise küçük insanın psikolojisini, aile bireyleri arasındaki ilişkileri anlatmıştır.

ESER HAKKINDA

1954 yılında yayınlanan Gazoz Ağacı, Sait Faik Hikâye Ödülü'nü almıştır. Sabahattin Kudret Aksal'ın hikâyeleri Sait Faik'i hatırlatır. Avare insanların anlık yaşamları, aile içindeki sarsıntılar, yakınların ölümü, ihaneti, çocukluğunda ve ilerleyen yaşamında gözlemlediği olaylar hikâyelerinin konusunu oluşturur. Gazoz Ağacı'nda da benzer konuları işlemiştir. Gazoz Ağacı isimli hikâye kitabında yer alan bazı hikâyelerin isimleri şunlardır: Bir Dostluk, Hayriye Hanım, Bizim Olan Sokaklar, Çekirdek, Gazoz Ağacı.

ÖZET

Hikâyenin başında, mahalle ve mahalle yaşantısının kısa bir görünümü verilmektedir. Mahalle, denize yakın bir yerdedir. Mahallenin bakkalı, kokusu, türlü türlü renkleriyle çocukları kendine çekmektedir. Eski, tahta evlerin oluşturduğu dar sokaklarda çocuklar gündüzleri birdirbir, geceleri saklambaç oynamaktadır. Bazen bu saklambaca gençler de katılmaktadır.

Bakkalın yanı başında da Hacı Emin'in kahvesi bulunmaktadır.

Yaz ve kış mevsimlerinde çok kalabalık olan bu kahvede, işsiz gençler maça kızı, pişpirik, kaptıkaçtı oynamaktadır. Kahvehane, özellikle akşamları kalabalıklaşır, gündüzleri sadece birkaç genç bulunur.

Bu mahalledeki kadınlar da akşam beşe doğru yanlarında yiyeceklerle sahile inerler. Kadınlar hep beraber deniz kıyısında eğlenirler.

Kendi hâlinde olan bu mahallenin en büyük heyecanı, bir gencin bir kıza ilgi duyması veya birilerinin evlenmesi hadisesidir. Dedikodu, tüm mahalleye hemen yayılıverir.

Saim de kahvenin karşısındaki pembe evin kızına âşık olmuştur. Haber, hemen mahallede yayılmıştır. Saim, artık kızı görebilmek için günün her vakti kahvededir. Saim, kızı seyretmekten başka bir şeyle ilgilenemez olduğu için sürekli oyunlarda yenilmektedir. Her yenildiğinde karşısındaki gazoz aldığı için en sonunda adı "Gazoz Ağacı" na çıkmıştır. Saim'in içi aşkla dolu olduğundan bu lakabı umursamamaktadır.

Bir gün yolda kızla karşılaşır. Heyecanlanır, dili tutulur. Ona sadece: "Nereye?" diye sorabilmiştir. Kız da yıllardan beri onu tanıyormuş gibi "Eve..." diye cevap vermiştir. Saim'in aylardan beri içi yanmaktadır. Heyecanlansa da kıza duygularını anlatmalıdır. Kıza, onu sevdiğini söyleyiverir. Kıza, onunla evlenmek istediğini anlatır.

Saim, bu olaydan sonra çok değişmiştir. O hovarda genç, un fabrikasında çalışmaya başlamıştır. Tek istediği şey, kızla beraber mahalleden kaçmak, küçük bir odacık tutup yaşamaktır. Düzenli bir hayatı istemektedir. Sabahları işe gittiği, eşinin ona yemek hazırladığı günleri hayal etmektedir.

Bir gün, Saim bu düşüncelerini gerçekleştirir. Kızı da yanına alarak şehrin bir başka ucunda bir apartmanın çatısında bir odalık bir eve taşınır.

Artık, sabahları erken kalkmakta, işine gitmektedir. Eşi Melahat'la düzenli bir hayata başlamıştır. Akşamları, işin yorgunluğunu karısının onu evde beklediğini düşününce atmaktadır.

Eviyle ilgili her şey onu çok mutlu etmektedir. Karısı, o eve gelir gelmez ona sıcacık yemekler hazırlamaktadır. Karısına gününün nasıl geçtiğini sormaktadır her akşam. Karısı Melahat hiçbir yeri bilmediği için bütün gün kocasını evde beklemekten başka bir şey yapmamaktadır.

Yine böyle bir gün, akşam Melahat evde kocasını beklemektedir. Saim, eşinin ona hazırladığı sıcak yemekleri yer. Melahat, Saim'in sigara içmesini bekler. Sonra Saim, Melahat'ın canının sıkıldığını düşünerek onu gezmeye götürür. Saim'le Melahat ışıklı, aydınlık, kalabalık bir caddeye çıkarlar. Bir mağazada mankenin üzerinde gördüğü elbiseye dalar, gider. Melahat, mahalleden ayrılırken böyle kıyafetleri olacağını hayal etmiştir. Oysa kocası, onun vitrindeki kıyafete bakmasına bile tahammül edememektedir. Kocasının hastalık için sakladığı 30 lira ile ona elbise almasını ister. Saim, sinirlenir. Birlikte sinemaya giderler. Melahat, çok mutsuzlaşmıştır. Sinemada sessiz sessiz ağlar. Evlerine gidene kadar tek kelime konuşmazlar. Saim de o mahallede içini titreten kızın yanında, eşi olarak bulunduğunu düşünür. Ona olan aşkının zayıfladığını hisseder. Artık hiç heyecan duymamaktadır. Aynı sebeplerden dolayı edilen kavgalarla süren, Melahat'ın canı sıkılarak Saim'i beklediği günler geçer. Melahat çok sıkılmaktadır. Küçücük evin işi sabah erkenden biter. Ondan sonra yapacak hiçbir şey bulamaz. Mahallede hiç kimseyi tanımamaktadır. Saim de yalnız dışarıya çıkmasına izin vermemektedir.

Bir gün, Melahat değişik bir şey yaşar. Dış kapıyı açtığında karşısında bir genç görür. Genç, alt kattaki terzinin çırağıdır, sigara içmek için onların kapısını önüne gelmiştir. Genç, ondan sigara içtiğini ustasına söylememesini rica eder. Saim'e bu olayı söylemez. Çırak her gün kapıya gelmekte, sohbet etmektedir. Böylece Melahat da sıkılmaktan kurtulmaktadır. Melahat, çocukla bir konuşmasında kocasının olduğunu söyler. Çocuk çok üzülür. Melahat da çocuğun üzülmemesi için "O sadece geceleri gelir." der. O anda, Melahat memleketini bu genç için değil de Saim için terk ettiğine üzülür. Bu genç, onu daha mutlu edecektir. Ona ko-

casının almadığı elbiseleri alacaktır. Saim, ona hayallerindeki hiçbir şeyi vermemiştir. Günler geçtikçe, çırak artık Melahat'ın evine gelmeye, onunla sohbet etmeye başlar. Çocuk ona "abla" diye hitap etmekte; fakat onu sevdiğini söylemektedir. Çocuk, ona bir miktar parasının olduğunu, onunla kaçabileceğini söyler. Melahat buna güler. Kocası da aynı şeyi söyleyerek onu buraya getirmiştir. Aynı şeyleri yaşayacak olduktan sonra bu çocukla kaçması anlamsızdır. Fakat artık Saim'i hiç sevmediğini anlamıştır. Kocasına bir mektup bile bırakmadan onu terk etmek düşüncesi, onu mutlu etmektedir. Çocukla bu kaçışı, günlerce konuşurlar fakat kesinleştirmezler. Saim'le hayatları da aynı şekilde sürüp gitmektedir.

Akşam yemeklerini her günkü gibi ısıtan Melahat, Saim'i merak eder. Gece yarısı olmuştur, Saim hâlâ gelmemiştir. Evlendiklerinden beri ilk defa eve geç gelecektir. Yarı umursamaz, yarı merak hâlinde uyuyakalır. Sabah olduğunda, kocasının hâlâ gelmediğini görür. Akşam Saim aynı vakitte gelir. Melahat'a hiçbir açıklama yapma ihtiyacı duymaz. Melahat ona kızarak gece neden gelmediğini sorar. Saim eski mahalle kahvesine gittiğini, geceyi de evinde geçirdiğini söyler. Melahat, çok üzülür. Anlar ki Saim artık ondan sıkılmıştır. Aynı şekilde yemeklerini yer ve uyurlar. Saim, zamanla bu kaçamaklarını artırır. Haftada birkaç gün üst üste eve gelmemeye başlar. Yine böyle eve gelmediği bir günün sonunda, eve gelir. Kapıyı Melahat açmaz. Eşyalarını da alarak gitmiştir. Saim sadece "Niye gitti acaba?" diye sorar kendi kendine. Gece yanında bir boşluk hisseder, o kadar. Aradan üç dört gün geçtikten sonra Melahat gelmeyince evi boşaltır, eski mahallesine döner.

Ertesi baharın son günlerinde, Saim ve arkadaşları Sirkecide yerler, içerler, eğlenirler. Saat 10'a doğru Beyoğlu'na çıkarlar. Işıklar yanan bir kokteyl salonuna girerken arkadaşı, Saim'e: "Bak seninki" der. Melahat yanında bir adamla yanlarından geçer. Saim: "Ne yapalım yahu, benimkiyse benimki" diyerek umursamaz. Melahat ise onları görmemiştir bile.

GENÇLERLE BAŞ BAŞA

ORD. PROF. DR. ALİ FUAD BAŞGİL

Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil, 1893 yılında Samsun'un Çarşamba ilçesinde doğdu. İlk tahsilini Çarşamba, orta tahsilinin ilk yıllarını İstanbul'da yaptı. 1914'ten itibaren tahsilini yarıda bırakarak yedek subay sıfatıyla dört yıl Kafkas cephesinde savaştı. Orta tahsilinin geri kalan kısmını Paris Buffone Lisesi'nde tamamladı. (1921) Yüksek öğrenimine Grenoble Hukuk Fakültesi'nde devam etti. Paris Hukuk Fakültesi'nde "Boğazlar Meselesi" konulu teziyle doktor oldu; ayrıca Paris Siyasi İlimler Okulu ile Edebiyat Fakültesi'nden diploma aldı. Lahey Devletler Hukuku Akademisi'nin kurlarına devam ederek burayı bitirdikten sonra yurda döndü.

1930 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'nde açılan imtihanı kazanarak doçent oldu. Bir yıl sonra aynı fakültenin Roma Hukuku profesörlüğüne tayin edildi. 1933 yılının sonlarına kadar Hukuk Fakültesi'nde Roma Hukuku, Gazi Terbiye Enstitüsü'nde Medeniyet Tarihi dersleri okuttu. 1939 yılında ordinaryüs profesör oldu. 10 Nisan 1961'de emekliye ayrıldı. 17 Nisan 1967'de vefat etti; kabri Karacaahmet Mezarlığı'ndadır.

ESER HAKKINDA

"Gençlerle Baş Başa" isimli kitabı Başgil'in en çok okunan eseri olmuştur. Yazar bu eserinde "babacan ve sevecen" bir üslup yakalamış ve gençlere öğütler vermiştir. Bu öğütler daha çok onun yaşadıkları tecrübelerden oluşmaktadır. Üslup olarak Yusuf Has Hâcib ve Ali Şir Nevâî gibi eski Türk bilgelerini hatırlatan Başgil, kendini milletine karşı sorumlu hissetmiş ve gençlerin iyi yetişmesi, hatalardan mümkün olduğu kadar korunması için yılların birikiminden yararlanarak böylesine güzel bir eser ortaya koymuştur.

ÖZET

Muvaffak Olma Yolunun Tehlikeleri ve Düşmanları

Yetişme ve muvaffak olma yolunun genç yolcusu! Bil ki tuttuğun yolda birçok tehlikeli geçitlerin ve yol kesen düşmanların vardır. Gerçi bunlara yalnız sen değil, hayat yolunun her yolcusu rastlayabilir. Fakat bu düşmanlar, senin gibi hayatın henüz eşiğindeki tecrübesiz masumlara musallat olmayı (sataşmayı) çok sever. Senin bunlarla pençeleşecek ve bu düşmanları alt edecek silahın yok değildir. Elverir ki sen bu silahları kullanabilesin. Kullanmayı bilmez de bir defa alt olursan, bir daha belini kolayca doğrultamazsın. Müsaade et, et de sana, evvela yolunu bekleyen düşmanları ve rastlayacağın tehlikeleri göstereyim.

1- Muvaffakiyetin ilk düşmanı tembelliktir.

Muvaffak olma yolunda senin ilk büyük düşmanın tembelliktir. Burada sana tembelliği tarif edecek değilim. Onu sen, ben, hepimiz az çok tanırız. Zira öteden beri denile geldiği gibi "İnsan tembel bir hayvandır." Yalnız ben sana şunu söyleyeceğim ki tembellik insan karşısına çıkıp da mertçe savaşan bir düşman değildir.

Bilakis, eski peri hikâyelerindeki kahramanlar gibi şekilden şekile girecek ve binbir hile kullanarak alt etmeye çalışan bir namerttir. Tehlikenin büyüklüğü de buradan gelmektedir.

Tembelliğin yerine, adamına ve çağına göre girmediği kalıp yoktur. Herkesin mizacına göre tavır alır ve konuşur. Dilimizde aldığı çeşitli isimler de onun bu sinsiliğini gösterir. Tembelliğin adı havaîliktir. Bir adı gevşeklik, bir adı hoppalık ve züppelik, bir adı uyuşukluk, üşengeçlik, keyfine düşkünlük, tenseverliktir. Tembellik herkesin karşısına her zaman aynı kılıkta çıkmaz. O mesleksiz aktör gibi daima rol değiştirir. Bazen samimi ve iyiliği sever bir dost tavrı alır. Bazen en meşru bir mazeret kılığına girer; hasta olur, yorgun düşer ve herkesi hâline acındırır. Bazen tatlı bir dille konuşur ve gönül çeler. Onun kandırıcı bir felsefesi ve safsata ilmeklerinden örülmüş bir edebiyatı vardır. Tembelliğin kitabından sana bazı parçalar okuyayım da dinle:

Adam sen de... Çalışanlar ne olmuş sanki?

Üzme kendini şu ölümlü dünyada çalışmak yıpranmaktır.

Hayat dediğin bir şanstır.

Şansın varsa, her şeyin var demektir.

Şansın yoksa kendini parçalasan da bir şey olamazsın.

Zaten suyu getiren de testiyi kıran da bir.

Sen testiyi kır, suyu başkaları getirsin de afiyetle iç...

Hem bir işin olacağı varsa sırt üstü yatsan da olur, olacağı yoksa yırtınsan da olmaz.

Hele dursun bakalım, şimdi şöyle yaslan da yarın sabah yaparsın.

Hem sana çalışmak yaramıyor; iştahın kaçıyor, neşen sönüyor.

Huy bu ya, ben bütün sene kitabı, defteri koltuğumda gezmekten; hele kütüphane köşelerinde pineklemekten hoşlanmıyorum...

İmtihanlara şöyle yirmi gün kala kafayı vurur, dersleri hazırlar ve imtihanları mis gibi geçerim...

Nedense benim yalnız imtihan üstü zihnime bir açıklık geliyor; sene içinde sanki uykudayım...

Hem de hacet (lüzumu var) muvaffak olanın ve olmayanın gideceği yer mezarlık değil mi?

Dünyaya insan bir defa gelir; hayatın zevkini çıkarmaya bak.

Tembelliğin kitabında daha neler ve ne boş sözler var. Bildiğin şeylerle başını ağrıtmayayım. Yalnız şunu söyleyeyim ki eğer tembel isen ve tembelliğin uzvi (bedene ait) bir hastalıktan ileri gelmiyor da ruhi bir gevşeklik, uyuşuk, üşengeçlik, hoppalık ve havaîlik (önemsememek) şeklinde ise iradeni kullanmak suretiyle muvaffakiyetin bu düşmanını yenebilirsin. Eğer bedeni bir arızan varsa bunun ilacını hekimler bilir...

2- Muvaffakiyetin bir diğer düşmanı kötü arkadaştır.

Genç dostum! Gittiğin yolda ikinci bir tehlikeli düşmanın da kötü arkadaştır. Arkadaşın kötüsü, emin ol ki bir gencin başına gelebilecek kötülüklerin en kötüsüdür. Ve her kötülük

gibi o da sinsi ve maskelidir. Hem maskesini gayet maharetle vurunur. Dost ağzı kullanır. Seni esirger ve yardımına koşar görünür. Seni kendisine imrendirmek için yapmadığı şaklabanlık kalmaz. Tembellik senin içindedir ve sana senin ağzınla konuşur. Arkadaşın kötüsü ise sana kendi ağzını kullanır ve seni tembellikten daha çabuk kendine bağlar. Zaten tembelliğin işi asma, hoppalığa ve züppeliğe düşme şekli ekseriya kötü arkadaş telkinleri ile başlar. Ve zaman ile alışkanlık hâlini alarak içimizde yerleşir. Kötü arkadaşın yaman felsefesi vardır. Sana her fırsatta gerek sözleriyle ve gerek hâl ve tavrıyla telkin ve tekrar eder:

— Gençliğini yaşa kardeşim, bu gençlik her zaman ele geçmez. Sana öğüt verenler vaktiyle günlerini yaşayıp da şimdi senin güzel gençliğini kıskananlardır, aldırma eğlenmeye bak... Daha neler demez ki...

Arkadaşın kötüsü çalışanlardan rahatsız olur, muvaffak olanları hiç belli etmeden kıskanır, muvaffak olmayı küçümsemek ve alaya almak suretiyle intikam alır. Seni kendine benzetmek ve kendi düştüğü çukura sürüklemek için başvuracak çare arar. Sözleri ile ve yaşayış tarzı ile manevi enerjini kırar ve sende hainçe bir ruhi gevşeklik yaratır. Sözün kısası, inan ki kötü arkadaş bir gencin hayatında rastlayacağı en büyük bahtı karalıktır. Hele tembellikle arkadaşın kötüsü birleşir de yakana ikisi birden yapışırsa, her biri bir ömre yeten bu iki şerir (kötülük işleyen) düşmandan kendini kurtarma çok güç olur.

Sözlerime kulak ver; arkadaş olacağın kimsede arayacağın şartlar; çalışkanlık, dürüstlük ve iyilikseverlik olsun. Bu meziyetlerle bezenmiş olan bir insan, diğer bütün iyi vasıflara da sahip demektir. Bunu unutma ve bu şartı bulamadığın kimse ile sakın arkadaş olma.

Çalışma Hayatının ve Umumiyetle Muvaffak Olmanın Kanunları

Okuyucum! Her işin ve mesleğin kendi bünyesine mahsusu çalışma ve işleme usul ve kaideleri vardır ve bunu meslek

sahipleri bilir. Bir de fizik ve fikri her nevi iş ve çalışma hayatının ve umumiyetle muvaffak olmanın, düşünen aklın ve şaşmaz kanunları hâlinde, birtakım umumi ve rasyonel ilkeleri vardır ki ben burada bunlardan benim bildiğim kadarını hülasa edeceğim:

Çalışmak için müsait gün ve saat bekleme. Bil ki her gün ve her saat çalışmanın en müsait zamanıdır. Çalışmak için müsait yer ve köşe arama. Bil ki her yer ve her köşe çalışmanın en müsait yeridir. Bir günde ve bir zamanda yapman lazım gelen bir işi (bir dersi, bir vazifeyi) ertesi güne bırakma. Zira her günün derdi gibi işi de kendine yeter.

Bir zamanda yalnız tek bir iş yap, yalnız bir ders, bir kitap, hatta bir fasıl üzerinde çalış. Ta ki dikkatin ve kuvvetin yayılıp zayıflamasın. Bir zamanda birden fazla iş yapayım diyen, hiçbirini tam ve temiz yapamaz. Dünyaca tanınmış olan büyük İslam mütefekkiri İmam-ı Gazali'ye "İhya-i Ulûm" (İlimlerin Yeniden Canlandırılması) adlı muazzam eserini nasıl bir çalışma ile vücuda getirdiğini sormuşlar: Bir zamanda yalnız bir fasıl, bir bahis, bir mesele üzerinde çalıştım, demiş.

Başladığın bir işi, bir dersi, bir kitabı, bir vazifeyi yapıp bitirmeden başka bir işe, derse, kitaba ve vazifeye başlama. Yarıda kalan iş, başlanmamış demektir.

Bir günün işini, dersini, vazifesini bitirdikten sonra ertesi gün ne iş yapacağına karar ver. Yahut hiç olmazsa çalışmaya başlamadan evvel, hangi iş, ders, kitap üzerinde çalışacağını düşünüp kararlaştır ve çalışmaya bu kararla otur.

Bir işe başlamadan, bir dersi öğrenmeye, bir kitabı okumaya oturmadan evvel düşün ve çalışman için lazım olan şeyleri yanında ve elinin altında bulundur. Ta ki, ikide bir kalem, kâğıt aramaya kalkıp da dikkatin dağılmasın.

Çalışmaya oturduğun zaman tıpkı ateş hattında düşmanı gözetleyen bir asker gibi uyanık ol ve dikkat kesil. Ve bütün ruhi ve bedenî kuvvetinle kendine işe ver.

Bir işe başlamadan evvel o işi, dersi, vazifeyi, kitabı en kısa bir zamanda, en kolay ve en temiz bir surette nasıl yapmanın,

nasıl öğrenip etüt etmenin mümkün olduğunu iyice düşünüp hesapla.

Genç arkadaşım. Yukarıda sıraladığını düsturları okuyup unutasın diye değil; kulağına küpe yapasın ve ileride beni anasın diye yazdım. Senden beklediğim, beni hayırla anmandır.

GURBET HİKÂYELERİ

REFİK HALİT KARAY

Refik Halit Karay 1888-1965 yılları arasında yaşamıştır. Karakayış ailesindendir. Galatasaray Sultanisi ve Mekteb-i Hukuk'ta okumuştur. Fecr-i Ati topluluğunun kurucularından olan Karay, uzun yıllar gazetecilik yapmıştır. Kirpi takma adıyla eleştiriler ve siyasi yazılar yazmıştır. Bu yüzden I. Dünya Savaşı'na kadar Anadolu'ya sürgün edilmiştir. Robert Koleji'nde öğretmenlik, Sabah gazetesinde yazarlık, Posta-Telgraf müdürlüğü yapmış, Aydede isimli mizah dergisini çıkarmıştır. Milli Mücadele aleyhindeki yazı ve davranışları yüzünden "yüz ellilikler" listesine alınmış, yurdu terk etmek zorunda kalmıştır.

Özellikle hiciv, mizah, deneme, fıkra ve hatıra türünde eserler yazmıştır.

ÖZET

Eskici

Hikâyenin başında, Marmara Denizi'nin rıhtımında yolcu uğurlamak için toplanan insanların kendi aralarında konuşmaları yer alır. Bir çocuk, Arabistan'a uğurlanacaktır. Çocuğun yakınları bir yükten kurtuldukları için sevinçlidir. Arabistan'da halasının yanında rahat eder, diye düşünürler. Oysa amaçları sorumluluktan kurtulmaktır. Hasan, (Arabistan'a gönderilen çocuk) beş yaşlarında, yetim ve öksüz bir çocuktur. Annesini yeni kaybetmiştir. İstan-

bul'daki yakınları onu halasının yanına göndermeyi uygun görmüşlerdir. Hasan, önce, vapur seyahati boyunca çok eğlenir. Yolcuları sempatikliği ile neşelendirir, herkesle sohbet eder. Peltek, şirin konuşmaları ile vapurdaki yolcular onu çok severler. Fakat vapur her uğradığı yerde bir sürü yolcu bırakmaktadır. Bir süre sonra, vapurda Hasan'ın dilini anlayan, Türkçe konuşan insan çok az kalır. Hasan'ı bir durgunluk alır. Yolcuların dilini anlamaz, kendini yalnız hisseder. Artık ona Hasan diye hitap eden kimse kalmamıştır. Kalanlar ise "Hassan" diye seslenmektedir.

Vapur, Hayfa'ya geldiğinde o da vapurdan ayrılır. Onu bir trene koyarlar. Hasan, trende köşeye büzülür. Hiç konuşamaz, konuşsa da kimse onun dilinden anlamaz. Dışarıdaki portakal ve meyve bahçelerini seyreder. Zamanla manzara değişir. Hiç ağacın olmadığı, dümdüz yerlerden geçmeye başlarlar. Hasan, İstanbul'u, memleketini özler. Buraların hayvanları bile çok gariptir. Kambur, koca koca tüylü, soğuk hayvanlar görür pencereden.

Hasan'ı istasyonda indirirler. Siyah bir örtü giymiş, kolları altınlarla dolu bir kadın onu bağrına basar. Bu, halasıdır. Hiç annesinin kokusuna benzemeyen bir kokusu vardır. Halası da anlamadığı bir dille konuşmaktadır. Hasan, halasının basık, tek katlı toprak evinde haftalarca hiç konuşmaz. Saçları çok kısa kesilmiş, entari giyen erkek çocukları ile de hiç konuşmaz.

Uzun bir süre Hasan hiç konuşmaz. Zamanla o da diğer çocuklar gibi giydirilir, yer sofrasında çatal bıçak kullanmadan yemek yemeyi, hatta Arapça'yı dahi öğrenir. Fakat o yine çok durgun ve sessizdir.

Bir gün, halası sokaktan bir satıcıyı çağırır. Önüne bir sürü eski ayakkabı koyar. Satıcı oturur ve bunları tamire koyulur. Hasan'ın bu tamir çok dikkatini çeker. Satıcı, ayakkabının çivisini ağzına alarak düzeltmektedir. Hasan, boş bulunarak satıcıya sorar: "Ağzın acımıyor mu?" Satıcı şaşırarak "Sen Türk müsün?" der. Hasan, bir Türk'le karşılaşmış olmaktan çok mutludur. Haftalarca süren sessizliğine mukabil sürekli konuşmakta, ona mem-

leketindeki hayatını anlatmaktadır. Sanki bir tanıdığına rast gelmiş gibidir. Satıcı da zevkle onu dinlemektedir. Birbirlerine sokulmuş vatan hasretini dindirmeye çalışırlar.

Satıcı, işini bitirince gitmek zorundadır. İkisi de ağlamaya başlar. Hasan, satıcıya "Gitme be!" der. Satıcı da ağlayarak ona: "Ağlama be!" der. Ayrılık anında her ikisi de vatan hasreti ile gözyaşı dökmektedir.

Çıban

Hikâye, bir binbaşının dilinden anlatılmaktadır.

Asker (Binbaşı), hikâyenin başında Halep çıbanının korkulacak bir tarafının olmadığından, hatta güzel bir bayanı daha da güzelleştireceğinden bahseder. Herkesin korktuğu Halep çıbanından daha da korkunç bir çıban vardır: Hadramut çıbanı.

Asker, başından geçen bir hadiseyi anlatmaya başlar. Bir gün, Yemen valisi ve kumandanı İzzet Paşa, onu ve yanındakileri iki Arap emiri arasındaki kavgaya son vermek için Hadramut hududuna gönderir.

Hadramut'a varırlar. Burası, koskoca bir çölde yer yokmuş gibi beş altı katlı binaların yapıldığı, garip bir yerdir. Yağmur 3-4 senede bir yağmakta, yağdığında da sel olarak gelmektedir. Evler, âdeta bir rüzgârda toz hâline gelecekmiş gibi iğretidir. Asker, ilk geldiği gün emirin kölesi ona cibindirik içinde yatmasını söyler. Aksi hâlde Hadramut çıbanına yakalanabilir. Asker, çarşıda gezerken yüzünün yarısı bu çıban yüzünden yok olmuş, oyulmuş, kemikleri görünen kadınlarla karşılaşır. Çok korkar ve geceleri her yerini örterek uyur.

Bir gün, alnında hafif bir kaşıntı hisseder. Bir kırmızılık vardır. Hemen, emire gider. Bir cadıya benzeyen kadın getirirler. Kadın, muayene ettikten sonra habis çıban olduğunu söyler. Tek bir tedavi yolu vardır. Bu uygulanmazsa yüzünün yarısı ile gözünün teki bu çıbanla oyulup gidecektir. Çıban, kıvama gelince hurmalıklar altında bir döşeğe yatırılır. Cadı kadın çıbanın uç kısmına çok ince bir iğne geçirir. Bu iğneye bağlı ipi hurma ağaç-

larından birine bağlar. On gün kımıldamadan yatacaktır. Hayatı bu ipliğe bağlıdır. İplik koptuğu anda, çıban onun yüzünü ve gözünü yok edecektir. Çıbanın özünün kuruması gerekmektedir. Bu acaip tedavi süresince ip koparsa asker şakağına bir kurşun sıkarak intihar etmeye karar verir. Her gün, ya yağmur yağarsa, ya kölelerden biri o uyuduğu anda başını tutmayı unutursa diye düşünerek korku içinde yaşamaktadır.

Nihayet on günün sonunda cadı görünümlü kadın gelir. Özün alındığı müjdesini verir.

Binbaşı, yanağında küçük bir yanığa benzeyen izi göstererek "imparatorluk zabiti neler çeker?" der.

HALK ŞİİRİNDEN SEÇMELER

Sözlü edebiyat geleneği, Türklerin İslamiyet'i kabulüyle başlayan kültürel değişikliklere uyum sağlamış, özünü kaybetmeden biçim ve içerik bakımından bazı değişikliklerle varlığını sürdürmüştür. Çoğunlukla halkın ortak yaşayışını, beğeni ve değerlerini yansıtan bu geleneğe "halk edebiyatı" adı verilir. Türk halk edebiyatının ilk örnekleri, İslamiyet'in kabulünden önceki Türk edebiyatında görülmektedir. Ozan, kam, baksı, şaman, oyun gibi adlarla anılan sanatçılar; kopuz adı verilen çalgı eşliğinde sığır, şölen ve yuğ törenlerinde, sade bir dille hece ölçüsünü ve dörtlük nazım birimini kullanarak şiirler söylemişlerdir.

Halk Edebiyatının Genel Özellikleri

1- İslamiyet'ten önceki edebiyatımızın İslam uygarlığı içindeki biçimidir. Bir anlamda sözlü edebiyat dönemimizin gelişmiş biçimi olarak düşünebiliriz.

2- Halk edebiyatı ürünleri yazılı değildir. Müzik eşliğinde sözlü olarak oluşur.

3- Divan edebiyatında olduğu gibi şiir yine egemen türdür.
4- Şiirlerde başlık yoktur, biçimiyle adlandırılır.
5- Nazım birimi dörtlüktür.
6- Ölçü, hece ölçüsüdür. En çok yedili, sekizli, on birli kalıplar kullanılmıştır.
7- Şiirlere genel olarak yarım uyak hâkimdir.
8- Dil halkın konuştuğu günlük konuşma dilidir.
9- Halk edebiyatı gözleme dayalıdır.

Halk şiirinde "mâni" ve "koşma" tipi olarak iki ana biçim vardır. Aslında az sayıda olan öteki biçimler bu iki ana biçimden çıkmıştır.

ÖZET / SEÇMELER

Ala Gözlerini Sevdiğim Dilber
Ala gözlerini sevdiğim dilber
Göster cemalini görmeye geldim
Şeftalini derde derman dediler
Gerçek mi sevdiğim sormaya geldim

Gündüz hayallerim gece düşlerim
Uyandıkça ağlamaya başlarım
Sevdiğim üstünde uçan kuşların
Tutup kanatların kırmaya geldim

Senin aşkların gülmez dediler
Ağlayıp yaşını silmez dediler
Seni bir kez saran ölmez dediler
Gerçek mi efendim sormaya geldim

Senin işin yiyip içmek dediler
Yaren ile konup göçmek dediler
Göğsün cennet koynun uçmak dediler
Hak nasip ederse görmeye geldim

Mail oldum senin ince beline
Canım kurban olsun tatlı diline
Aşık olup senin hüsnün bağına
Kırmızı güllerin dermeye geldim

Karacaoğlan der ki işin doğrusu
Gökte melek yerde huma yavrusu
Söyleyim ben sana sözün doğrusu
Soyunup koynuna girmeye geldim

Karacaoğlan

Sen Bir Çiçek Olsan Ben Bir Yaz Olsam

Her sabah her sabah suya giderken
Yar yolunda toprak olsam toz olsam
Bakıp dört köşeyi seyran ederken
Kara kaş altında ela göz olsam

Uğrunu uğrunu giderken yola
Nice dilsizleri getirir dile
Gövel ördek gibi inerken göle
Ya bir şahin olsam ya bir kaz olsam

Veysel ördek olsun sen de göl yârim
Yeter artık kerem eyle gel yârim
Lale sümbül mor menekşe gül yârim
Sen bir çiçek olsan ben bir yaz olsam

Aşık Veysel

HAN DUVARLARI

FARUK NAFİZ ÇAMLIBEL

Faruk Nafiz Çamlıbel 1898'de İstanbul'da doğmuştur. Faruk Nafiz, daha Tıp Fakültesi'nde okurken ilk şiirlerini neşretmiştir. İlk şiirleriyle edebiyat çevrelerinde ismi duyulmuştur. Kabataş Lisesi, Amerikan Kız Koleji gibi meşhur okullarda öğretmenlik yapmıştır. Akbaba ve Karikatür gibi ünlü mizah gazetelerinde yazmıştır. Aruzu, Türkçede en iyi kullanan şairlerimizdendir. Anadolu'yu yansıtan memleket şiirleriyle tanınmıştır.

ESER HAKKINDA

1969'da yayınlanan Han Duvarları ile Faruk Nafiz Çamlıbel Anadolu'dan ses getiren şairler arasında yerini almıştır. Bu eserle İstanbullu aydın ilk defa haşin Anadolu tabiatı ve insanı ile karşılaşmıştır. Şiirde Anadolu manzarası bütün ayrıntılarıyla şairin bakış açısıyla ortaya serilir.

ÖZET / SEÇMELER

Han Duvarları

Sabahleyin gökyüzü parlak, ufuk açıktı,
Güneşli bir havada yaylımız yola çıktı.
Ben gurbetten gurbete giden yolun üstünde
Ben üç mevsim değişmiş görüyordum üç günde.
Uzun bir yolculuktan sonra İncesu'daydık,
Bir handa, yorgun argın, tatlı bir uykudaydık.
Gün doğarken bir ölüm rüyasıyla uyandım!
Baş ucumda gördüğüm şu satırlarla yandım!
Garibim, namıma Kerem diyorlar
Aslı'mı el almış harem diyorlar
Hastayım derdime verem diyorlar

Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış'ım ben.
Bir kitabe kokusu duyuluyor yazında,
Korkarım, yaya kaldın bu gurbet çıkmazında.
Ey Maraşlı Şeyhoğlu, evliyalar adağı!
Bahtına lanet olsun aşmadınsa bu dağı.
Az değildir, varmadan senin gibi yurduna,
Post verenler yabanın hayduduna, kurduna!
Arabamız tutarken Erciyes'in yolunu:
'Hancı, dedim, bildin mi Maraşlı Şeyhoğlu'nu?'
Gözleri uzun uzun burkulu kaldı bende, dedi.
— Hana sağ indi, ölü çıktı geçende!

Yaşaran gözlerimde her şey artık değişti,
Bizim garip Şeyhoğlu buradan geçmemişti...
Gönlümü Maraşlının yaktı kara haberi.
Aradan yıllar geçti, işte o günden beri
Ne zaman yolda bir hana rastlasam irkilirim.
Çünkü sizde gizlenen dertleri ben bilirim,
Ey köyleri hududa bağlayan yaslı yollar,
Dönmeyen yolculara ağlayan yaslı yollar!
Ey garip çizgilerle dolu han duvarları,
Ey hanların gönlümü sızlatan duvarları...

Kıskanç
Sakın bir söz söyleme... Yüzüme bakma sakın!
Sesini duyan olur, sana göz koyan olur.
Düşmanımdır seni kim bulursa cana yakın,
Anan bile okşarsa benim bağrım kan olur...
Dilerim Tanrı'dan ki sana açık kucaklar
Bir daha kapanmadan kara toprakla dolsun,
Kan tükürsün adını candan anan dudaklar,
Sana benim gözümle bakan gözler kör olsun!

Sanat
Yalnız senin gezdiğin bahçede açmaz çiçek,
Bizim diyarımız da bin bir baharı saklar!
Kolumuzdan tutarak sen istersen bizi çek,
İncinir düz caddede dağda gezen ayaklar.

Sen kubbesinde ince bir mozaik arar da
Gezersin kırk asırlık bir mabedin içini
Bizi sarar bir sülüs yazı görsek duvarda,
Bize heyecan verir bir parça yeşil çini...

Sen raksına dalarken için titrer derinden
Çiçekli bir sahnede bir beyaz kelebeğin,
Bizim de kalbimizi kımıldatır yerinden
Toprağa diz vuruşu dağ gibi bir zeybeğin.

Fırtınayı andıran orkestra sesleri
Bir ürperiş getirir senin sinirlerine,
Istırap çekenlerin acıklı nefesleri
Bizde geçer en hazin bir musiki yerine!

Sen anlayan bir gözle süzersin uzun uzun
Yabancı bir şehirde bir kadın heykelini,
Biz duyarız en büyük zevkini ruhumuzun
Görünce bir köylünün kıvrılmayan belini...

Başka sanat bilmeyiz, karşımızda dururken
Yazılmamış bir destan gibi Anadolu'muz.
Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken
Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!

Çoban Çeşmesi
Derinden derine ırmaklar ağlar,
Uzaktan uzağa çoban çeşmesi.
Ey suyun sesinden anlayan bağlar,
Ne söyler şu dağa çoban çeşmesi?

Gönlünü Şirin'in aşkı sarınca
Yol almış hayatın ufuklarınca,
O hızla dağları Ferhat yarınca
Başlamış akmağa çoban çeşmesi...

O zaman başından aşkındı derdi,
Mermeri oyardı, taşı delerdi.
Kaç yanık yolcuya soğuk su verdi,
Değdi kaç dudağa çoban çeşmesi!

Vefasız Aslı'ya yol gösteren bu,
Kerem'in sazına cevap veren bu,
Kuruyan gözlere yaş gönderen bu..
Sızmadı toprağa çoban çeşmesi.

Leyla gelin oldu, Mecnun mezarda
Bir susuz yolcu yok şimdi dağlarda,
Ateşten kızaran bir gül arar da
Gezer bağdan bağa çoban çeşmesi.

Ne şair yaş döker, ne âşık ağlar,
Tarihe karıştı eski sevdalar
Beyhude seslenir, beyhude çağlar
Bir sola, bir sağa çoban çeşmesi!

HİKÂYELERDEN SEÇMELER

ÖMER SEYFETTİN

Ömer Seyfettin 1884-1920 yılları arasında yaşamıştır. Harp okulunu bitirdikten sonra çeşitli yerlerde asker olarak çalışmıştır. Askerlikten ayrılınca Selanik'e gelmiştir. 1911'de Genç Kalemler dergisinde hikâyelerini yayınlamaya başlamıştır. Balkan Savaşına subay olarak katılan yazar, Yunanlılara esir düşmüştür. Ülkeye dönünce, hayatının sonuna kadar Kabataş Lisesi'nde öğretmenlik yapmıştır.

Ömer Seyfettin, Yeni Lisan hareketinin öncülerindendir. Süslü, kimsenin anlayamayacağı Türkçeye karşıdır. Konuşulan Türkçe ile sade bir dille milli bir edebiyatın oluşması için uğraşmıştır. Hayatı boyunca 140 kadar hikâye yazmıştır.

ÖZET

Diyet

Koca Ali, kılıç yapımıyla uğraşan ve askerlik yapan biridir. Kendi dükkânında sürekli kılıç yapmakta, hiç kimseyle konuşmamaktadır.

Koca Ali'nin ailesi oldukça zengin bir ailedir. Babası haksız yere idam edilmiştir. Onu amcası okutmuştur. Koca Ali bu zor hayatta kimseye minnet etmeyen biri olduğu için Anadolu'ya gelir. Kendi emeği ile demircilik yaparak geçinmeye çalışır.

Koca Ali işinin dışında sadece mescide gitmekte, mescitte Mesnevî dinlemektedir. Dilini anlamadığı hâlde, ahenginden dahi çok duygulanmaktadır. Yine böyle mescidden evine döneceği bir gün sokakta biraz dolaşır. Daha sonra evine gelir ve uyur. Uykusunun arasında kapısı hızlıca çalmaya başlar. Dizdarlar gelmiştir. Evini ararlar. Gece altın keseleri çalınmış, keseler de Koca Ali'nin evinin yanında bulunmuştur.

Evinde bir de kan görünce bütün şüpheler onun üzerinde toplanır. Koca Ali, ne yapsa suçsuz olduğunu anlatamaz. Ceza olarak sağ eli kesilecektir. O, kolunun kesilmesindense başının kesilmesini ister.

Koca Ali, mahallede çok sevilen biridir. Kimse onun suçlu olduğuna inanamaz. Mahalleli cimri ve zengin Kasap Hacı Mehmet'e gider. Ondan Koca Ali'nin diyetini ödemesini ister. Yeniçeriler, Kasap Hacı Mehmet'e, Koca Ali'ye yardım etmesi durumunda, Koca Ali'nin onun işlerini göreceğini söylerler. Kasap Mehmet, böylelikle Koca Ali'nin diyetini öder ve kolunun kesilmesini önler. Koca Ali, çok zor bir hayatın içine girmiştir. Kasap Mehmet, bütün işlerini ona yaptırmaktadır. Çok huysuzdur. Sürekli ödediği parayı Koca Ali'nin başına kakar. Koca Ali hiç cevap vermez, sabretmeye çalışır. Aradan bir hafta geçer. Koca Ali, balta ile kolunu keserek Kasap Mehmet'in yüzüne atar. Böylelikle kolunu kaybeder; fakat gururunu ve özgürlüğünü kazanır.

Pembe İncili Kaftan

Şah İsmail'e gönderilmek üzere bir elçi aranmaktadır. Gönderilecek elçinin yiğit, cesur ve devletin haysiyetini koruyacak biri olması gerekmektedir. Şah İsmail, çok zulmeden, gaddar biridir. Divan toplantısında vezir, Şah İsmail'in kötülüklerinden bahseder.

Muhsin Çelebi, vaktini kitap okumakla geçiren, devlete çok bağlı, zengin bir kişidir. Elçi arandığını öğrenince sadrazama giderek gönüllü elçi olacağını söyler. Sadrazam önce Muhsin Çelebi'yi deli zanneder. Muhsin Çelebi, sıradışı, pervasız, cesur, tam aradıkları gibi bir insandır. Muhsin Çelebi, elçiliği tek bir şartla kabul eder. Tüm masrafları kendi cebinden karşılayacaktır. Çiftliğini, mandırasını ipotek eder. Adından çok söz edilen, çok pahalı pembe incili kaftanı satın alır. Şah İsmail'in sarayına gider.

Şah İsmail, Osmanlı elçisini beklemektedir. Sarayında tahtının arkasına cellâtlar diker. Muhsin Çelebi gelir ve Şah İsmail'in

eteğini öpmeden Yavuz Sultan Selim'den getirdiği fermanı uzatır. Şah İsmail onun bu gururlu tavrına çok sinirlenir. Muhsin Çelebi bununla da yetinmez. Üzerindeki harikulade kaftanı yere serer ve Şah İsmail'in karşısına kaftanın üzerine oturur. Çıkarken de gururlu bir şekilde kaftanı orada bırakır. Şah İsmail, sinirinden hiçbir şey yapamaz.

Muhsin Çelebi, her şeyini uğruna sattığı kaftanı İran sarayında ülkesi uğruna bırakmıştır. Ülkesine döndüğünde her şeyini kaybetmiş; fakat devletinin şanını yüceltmiş biri olarak hayatına devam eder.

Ferman

Sefere çıkmış Osmanlı ordusu yağmur altında kalmıştır. Ordu mola verir. Konak yerine geldikleri hâlde, padişahın çadırı yoktur. Otağcılar da ortada bulunmamaktadır. Herkes padişahın çadırının kaybolduğunu söylemektedir. Ordunun önde gelenlerinden yiğit Tosun Bey, bu duruma çok şaşırır. Hiddetinden inlemektedir. Koskoca padişaha layık olmayan bir durumdur çünkü. Mahmut Çelebi ve Perviz Efendiye: "İki konak arasında bir otağı yapamayan biri nasıl devleti idare eder?" der. Tosun Bey, normalde padişahını çok seven biridir. Hiddetinden bu şekilde konuşmuştur.

Sadrazam, bir süre sonra Tosun Bey'i çağırır, ona bir ferman verir. Niş beyine götürmesini söyler. Tosun Bey, fermanı yolda okur. Fermanda kendisinin idam edilmesi yazılmaktadır. Önce çok sinirlenir, kendisi gibi eşine ender rastlanan, vatanı için çalışan birinin nasıl olur da idam edileceğini anlayamaz. Sonra vatanına itaat eder ve fermanı hiç okumamış gibi Niş beyine götürür. Niş Bey'i onu hürmetle karşılar. Ona kıymak istemez. Bunun Mahmut Çelebi ve Perviz Efendi gibi entrikacıların padişahı kandırmasından kaynaklandığını anlar. Tosun Bey, tüm teslimiyeti ile padişahın emrinin yerine getirilmesini söyler.

HİKÂYELERİNDEN SEÇMELER

HALDUN TANER

1915-1986 yılları arasında yaşamıştır. Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra Heidelberg Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğrenim görmüştür. Türkiye'ye dönünce, İstanbul Üniversitesi'nde Alman Dili ve Edebiyatı okumuştur. Tercüme gazetesinin başyazarlığını yapmıştır. Milliyet gazetesinde pazar sohbetlerini yıllarca sürdürmüştür. İlk hikâyesinin adı "Töhmet" olan yazar, mizah ve yergi gücü yüksek, büyük şehrin yaşamlarını anlatan hikâyeler yazmıştır. Haldun Taner, hikâyelerinde yapma bir edebiyattan kaçınmayı ve bugünün sosyal meselelerine de değinmeyi amaç edinmiştir. Toplumun aksaklıklarını realist bir şekilde veya güldürme yolu ile ortaya koymaya çalışır.

ÖZET

Konçinalar

Hikâye, yazarın iskambil kâğıtlarını kişileştirip, onlara hayali özellikler yüklemesi şeklinde kurgulanmıştır.

Yazarın iskambil destesinden en sevdiği kâğıt The Joly Jocker'dır. The Joly Jocker'ı uçarı, cambaz, sihirbaz, neşe dolu bir kişi olarak düşünür. Çünkü bu kâğıtlar her girdikleri oyuna renk ve neşe katmaktadır.

Destenin en itibarlı kâğıtları, Beyler, yani 'As'lardır. Yazar, oldum olası aslardan nefret etmektedir. Onların her birinde bir kral havası vardır. Yazar ise asla as olamayacağı için onlardan hoşlanmaz.

Maça beyinde uğursuz bir şeyler sezer. Ona göre, onun sarayında karanlık işler çevrilmekte, mahzenlerinde kelleler uçurulmaktadır.

İspati(sinek) beyini ise bir Bizans beyine benzetir.

Kupa beyi içlerinde kendisini en yakın hissettiğidir. Onu Osmanlı hanedanına mensup olarak hayal eder.

Karo beyi bir Selçuklu sultanı olmalıdır. Asil, kibar bir havası vardır. Nazik, sevimli biridir.

Resimli kâğıtlar içinde yazarın en çok kanının ısındığı Kupa kızıdır. Kupa kızı; beyaz tenli, etine dolgun, hanım hanımcık bir kızdır. Liseyi bile okuyamamıştır. Ama dikiş nakış bilir. Evin bütün temizlik işlerini yapar. Evlenince de eşi bulunmaz bir hayat arkadaşı olacaktır. Çünkü bu tür kadınlar çocuklarına ve kocalarına çok düşkün olurlar. Onunla evlenince kayın, akıllı uslu Kupa oğlu olacaktır ayrıca.

Babaları Kupa papazı babacan, cana yakın, hoşsohbet bir insandır. Sürekli fıkralar anlatıp güler.

İspati (sinek) kızı ise sakin, masum gibi görünür. Fakat içten pazarlıklıdır. Ona hiç güven olmaz. Çok temiz gibi görünür; fakat ahlaksızın tekidir. Maçanın oğlu ile sinemalara, plajlara gider. İspati oğlu ise ablasından beterdir. Sarhoş, kumarbaz biridir.

Karolara gelince, kişizade, güngörmüş bir ailedir. Babaları hariciyeden emeklidir. Kızları matmazellerle el bebek gül bebek büyütülmüştür. Beş senedir İngiliz Filolojisi'ne gider, bir türlü bitiremez. Erkek kardeşi ise oğlandan daha çok kıza benzeyen, şımartılmış, eroin dahi kullanan biridir. Yazar, böyle asil babadan böyle çocukların olduğuna hayıflanır.

Maçalar bir Ermeni ailesidir. Gedikpaşa'da otururlar. Peder, koyu bir Katolik'tir. Oğlu, Mahmutpaşa'da bir tuhafiye işletmektedir. Kızı, Maça kızı; esmer, karakaşlı, kara gözlü biridir. Çok tutucudur. Çok kaba sofudur. Ağırbaşlı bir kısmet beklemektedir.

Resimli kâğıtlardan sonra onlularla dokuzlular gelir. Bunlar önemli oyunlara katılma imtiyazına sahiptirler. Bu yüzden hâllerinde bir budalalık göze çarpar. Dokuzluları, mabeynci veya stile, uşağa benzetir. Sekizliler ve yedililer ise ancak bahçıvan yamağı olabilirler.

Konçinalar'a en son sıra gelir. En pespaye oyunlarda bile işe yaramazlar. Oyunları, üzgün ve küskün dışarıdan seyrederler. Varoluşlarının sebebi, öbür kâğıtlara basamak olmaktır. Bu yüzden kölelere benzerler.

Yazar, deste içindeki bu derebeylik sisteminden ve adaletsizlikten nefret etmektedir. Deste içinde demokrasiyi sağlayacak parya ile beyleri aynı sınıfta olduracak bir oyun yoktur. Bunu anladığı günden beri yazar, artık her kâğıda eşit değer tanıyan biricik oyun Pasyans dışında oyun oynamamaktadır.

HİKÂYELERİNDEN SEÇMELER

SAİT FAİK ABASIYANIK

Sait Faik Abasıyanık 1906-1954 yılları arasında yaşamıştır. İlk ve orta öğrenimini Adapazarı'nda ve İstanbul Erkek Lisesi'nde tamamlamıştır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ndeki eğitimini yarıda bırakarak İsviçre'ye ekonomi öğrenmeye gitmiştir. Bir süre Fransa'da da kaldıktan sonra Türkiye'ye geri dönmüştür.

Sait Faik'in basılan ilk yazısı Uçurtmalar'dır. Ona ün kazandıran hikâyelerini Varlık dergisinde yayınlamıştır. Sait Faik, çok başarılı bir İstanbul hikâyecisidir. Hikâyelerine kendi sıkıntı ve avarelikleri ile birleşen kadere küskün insanları konu edinmiştir.

Sanatla ilgisi daha lise sıralarında başlayan Sait Faik yazmaya şiirle başlamıştır.Bu arada hikâye de yazmaya başlayan Sait Faik, kendisini bu yolda teşvik eden Kenan Hulusi Koray'ın aracılığıyla "Uçurtma" adlı ilk yazısını yayımlamıştır. (9 Aralık 1929). "İpekli Mendil" adlı ilk hikâyesi 15 Nisan 1934 tarihli Varlık dergisinin 19'uncu sayısında çıkan Sait Faik, o yılların birbiri ardına batıp çıkan dergilerinde, gazetelerin eklerinde hikâyeler yayımlamış, ilk kitabını da 1936 yılında çıkarmıştır: Semaver.

Sait Faik, Türk hikâyeciliği için bir dönüm noktasıdır. Bilindiği

gibi Türk hikâyeciliğinde iki büyük isimden söz edilir: Ömer Seyfettin ve Sait Faik Abasıyanık. Sait Faik hem güzel Türkçesi, hem anlaşılır bir dille yazması sayesinde kısa sürede kendini fark ettirmiştir. Onun hikâyelerinde konu önemli değildir; çünkü her şeyi hikâye konusu yapabilmektedir. Kimi zaman bir semaveri, kimi zaman bir fabrika işçisini, kimi zaman da bir balığı anlatmış; ancak yakaladığı tatlı üslupla büyük bir beğeni toplamıştır. İlk hikâyelerinde olayları toplumcu bir açıdan gözlemeye çalıştığı, gözlemci bir gerçekçiliğe yöneldiği görülür. Denilebilir ki hayatın içindeki "sıradan adam"ı edebiyatımıza getiren, yerleştiren, bilinmeyen yönlerini gösteren, bir moda hâline getiren odur.

ÖZET

Dülger Balığının Ölümü

Hepsinin gözleri güzeldir. Hepsinin canlıyken pulları kadın elbiselerine, kadın kulaklarına, kadın göğüslerine takılmaya değer. Nedir o elmaslar, yakutlar, akikler, zümrütler, şunlar bunlar? Mümkün olsaydı da balolara canlı balık sırtlarının yanar döner renkleriyle gidebilselerdi bayanlar; balıkçılar milyon, balıklar şan ve şeref kazanırdı. Ne yazık ki soluverir ölür ölmez, öyle ki büzülmüş böceklere döner balıksırtının pırıltıları. Benim size ölümünü hikâye edeceğim balığın öyle parıltılı, yanar döner pulları yoktur. Pulu da yoktur yâ zavallının. Hafifçe, belirsiz bir yeşil renkle esmerdir. Balıkların en çirkinidir. Kocaman, dişsiz, ak ve şeffaf naylondan bir ağzı vardır: Sudan çıkar çıkmaz bir karış açılır. Açılır da bir daha kapanmaz.

Vücudu kirlice, esmer renkte demiş miydim?

Rum balıkçıların Hrisopsaros –Hristos balığı– dedikleri bu balık, vaktiyle korkunç bir deniz canavarı imiş. İsa doğmadan evvel, Akdeniz'de dehşet saçarmış. Bir Fenikeli denize düşmeye görsün! Devirdiği Kartacalı çektirmesinin, beni İsrail balıkçı kayığının sayısı sayılamamış. Keser, biçer; doğrar, mahmuzlar; takar, yırtar; koparır, atar; çeker, parçalarmış. Akdeniz'in en gözü pek; insandan, hayvandan, fırtınadan, yıldırımdan, beladan,

işkenceden yılmaz korsanı, dülger balığının adından bembeyaz kesilirmiş.

İsa, günlerden bir gün, deniz kenarında gezinirken sandallarını büyük bir korkuyla bırakıp kaçan balıkçılar görmüş. "Ne oluyorsunuz?" diye sormuş Balıkçılar: "Aman!" demiş. "El aman! El aman bu canavardan! Sandalımızı kırdı, arkadaşlarımızı parçaladı. Hepsinden kötüsü, balık tutamaz olduk, açlıktan kırılırız."

İsa, yalın ayak, başı kabak, dülger balıklarının yüzlercesinin kaynaştığı denize doğru yürümüş. En kocamanını, uzun parmaklı elleriyle tutup sudan çıkarmış. İki elinin başparmağı arasında sımsıkı tutmuş, eğilmiş, kulağına bir şeyler söylemiş...

O gün bugündür dülger balığı, denizlerin görünüşü pek dehşetli; fakat huyu pek uysal, pek zavallı bir yaratığıdır. Birçok yerlerinde çiviye, kesere, eğriye, kerpetene, testereye, eğeye benzer çıkıntıları, kemikle kılçık arası dikenleri vardır. Dülger balığı adı ona bunlardan ötürü takılmış olmalı.

Bütün bu alet ve edavatın dört yanını, şeffaf naylondan diyebileceğimiz işlemeli bir zar çevirmiştir. Kuyruğa doğru bu incecik zar azıcık kalınlaşır, rengi koyulaşır, bir balık kuyruğunun biçimini alır.

Oltaya tutuldu muydu dünyasına, sulara küsüverir. Nasıl bir korku içine düşer kim bilir? Onun için dünya bomboştur artık. Oltadan kurtulsa da fayda yoktur. Suyun yüzüne yamyassı serilir. Kocaman gözleriyle insana mahzun mahzun bakar durur. Sandala aldığınız zaman dakikalarca onun sesini işitirsiniz. Ya sesini! Bir o, bir de kırlangıç balığı sandalda ölünceye kadar ikide bir feryada benzer, soluğa benzer acı bir ses çıkarır. İnce zardan ağzını bir kere ağlara vurmasın, küstüğünün resmidir dülger balığının.

Bir gün, balıkçı kahvesinin önündeki; yarısı kırmızı, yarısı beyaz çiçek açan akasyanın dalına asılmış bir dülger balığı gördüm. Rengi denizden çıktığı zamandı. Yalnız aletlerinin etrafını çeviren incecik, ipekten bile yumuşak zarları titreyip duruyordu. Böyle bir oynama hiç görmemiştim. Evet, bu bir oyundu. Bir görünmez iç rüzgârının oyunuydu. Vücutta, görünüşte hiçbir

titreme yoktu. Yalnız bu zarlar zevkli bir ürperişle tatlı tatlı titriyorlardı. İlk bakışta insana zevkli, eğlenceli bir şeymiş gibi gelen bu titreme, hakikatte bir ölüm dansıydı. Sanki dülger balığının ruhu, rüzgâr rüzgâr, bu incecik zarlardan çıkıp gidiyordu; bir dirhem kalmamışçasına.

Hani bazı yaz günleri hiç rüzgâr yokken, deniz üstünde bir meneviş peydahlanır. İşte böyle bir cazip titremeydi bu. İnsanın içini zevkle, saadetle dolduruyordu. Ancak balığın ölmek üzere olduğu düşünülürse, bu titremenin anlamı hafifçe acıya yorulabilirdi. Ama insan, yine de bu anlam'a almamaya çalışıyordu. Belki de bu, harikulade tatlı bir ölümdür. Belki de balık, hâlâ suda, derinliklerde bulunduğunu sanıyordur. Karnı tok, sırtı pektir. Akşam olmuştur. Denizin dibinin kumları gıdıklayıcıdır. Altta dişi yumurtaları, üstte erkek tohumları sallanıyor, sallanıyor, sallanıyordu. Vücudunu bir şehvet anı sarmıştır... Birdenbire dehşetli bir şey gördüm: Balık tuhaf bir şekilde, ağır ağır ağarmaya, rengini atmaya, hem de beyaz kesilmeye giden bir hâl almaya başlamıştı. Acaba bana mı öyle geliyor? Sahiden rengini mi atıyor? Demeye, dikkatli bakmaya lüzum kalmadan yanılmadığımı anladım.

Kenarları süsleyen zarların oyunu çabuklaşmaya, balık da gitgide, saniyeden saniyeye pek belli bir hâlde beyazlaşmaya başladı. İçimde dülger balığının yüreğini dolduran korkuyu duydum. Bu hepimizin bildiği bir korku idi: Ölüm korkusu.

Artık her şeyi anlamıştı. Denizlerin dibi âlemi bitmişti. Ne akıntılara yassı vücudunu bırakmak, ne karanlık sulara, koyu yeşil yosunlara gömülmek... Ne sabahları birdenbire, yukarılardan derinlere inen, serin aydınlıkta uyanıvermek, günün mavi ve yeşil oyunları içinde kuyruk oynatmak, habbeler çıkarmak, yüzeye doğru fırlamak... Ne yosunlara, canlı yosunlara yatmak, ne akıntılarla aletlerini yakamozlara takarak yıkanmak, yıkanmak vardı. Her şey bitmişti.

Dülger balığının ölüm hâli uzun sürüyor. Sanki balık, su hava dediğimiz gaz suya alışmaya çalışmaktadır. Hani biraz dişini sıksa alışması mümkündür gibime geldi.

Bu iki saat süren ölüm hâlini, dört saate, dört saati sekiz saate, sekiz saati yirmi dörde çıkardık mıydı; dülger balığını aramızda bir işle uğraşırken görüvereceğiz sanıyorum.

Onu atmosferimize, suyumuza alıştırdığımız gün, bayramlar edeceğiz. Elimize görünüşü dehşetli, korkunç, çirkin ama aslında küser huylu, pek sakin, pek korkak, pek hassas, iyi yürekli, tatlı ve korkak bakışlı bir yaratık geçirdiğimizde böbürlenerek onu üzmek için elimizden geleni yapacağız. Şaşıracak, önce katlanacak. Onu şair, küskün, anlaşılmayan biri yapacağız. Bir gün hassaslığını, ertesi gün sevgisini, üçüncü gün korkaklığını, sükûnunu kötüleyecek, canından bezdireceğiz. İçinde ne kadar güzel şey varsa hepsini birer birer söküp atacak. Acı acı sırıtarak İsa'nın tuttuğu belinin ortasındaki parmak izi yerlerini, mahmuzları, kerpeteni, eğesi, testeresi ve baltasıyla kazıyacak. İlk çağlardaki canavar hâlini bulacak.

Bir kere suyumuza alışmaya görsün. Onu canavar hâline getirmek için hiçbir fırsatı kaçırmayacağız.

İBRAHİM EFENDİ KONAĞI

SAMİHA AYVERDİ

Sâmiha Ayverdi, 1905 yılında İstanbul'da Mediha Hanım ve Miralay İsmail Hakkı Bey'in kızı olarak dünyaya geldi. Ekrem Hakkı adında bir de oğulları olan aile, kızlarına "eli açık, cömert" anlamına gelen "sâmiha" adını verdi. Eğitimine beş yaşında iken mahalle mektebine giderek başladı. Daha sonra Süleymaniye İnas Numune Mektebi'ne devam etti ve 1921 yılında mezun oldu.

Sâmiha Ayverdi ilk kitabını 1938 yılında yazar. Kırktan fazla eseri olan Ayverdi roman ve hikaye yazarak başladığı edebî hayatına tarihi ve sosyal içerikli biyografi, hatıra, mektup, makale

türünde eserlerle devam eder. Edebiyat araştırmacılarına göre bir yazarın eserleri onun hayatının yansımasıdır. Sâmiha Ayverdi'nin de eserlerinde, kaynağını yazarın hayatından alan üç ana konu vardır: "Tasavvuf, tarih şuuru ve medeniyet inşası, İstanbul".

ESER HAKKINDA

Samiha Ayverdi'nin İbrahim Efendi Konağı adlı eseri hem bir ailenin hem de bir devletin dramıdır. Eserdeki hikâye, görkemli bir konakla birlikte muhteşem bir devletin yıkılışıdır. Pek çok yazar İbrahim Efendi Konağı'nı yazarın en büyük eseri olarak görmektedir.

ÖZET

İbrahim Efendi, Gediz'in ileri gelenlerinden bir tiftik tüccarının oğludur. Uzun seneler Meclis-i Maliye reisliği yapmıştır. Ailesinden büyük bir miras kalmıştır. Çok varlıklı ve geniş bir çevresi olan İbrahim Efendi lüks içinde yaşamaktadır. Kışları Şehzadebaşı'ndaki konağında; yazları da Çengelköy'deki köşkünde geçirmektedir. Geniş bir aileyi, pek çok çalışanı barındıran konak, çevrede tanınan ve herkesin hayran olduğu bir binadır. İbrahim Efendi, çocukları ile debdebeli bir yaşama sahiptir. Kardeşleri, Hilmi Bey ve Bahise Hanım'la birlikte iki kızı Şükriye ve Şevkiye Hanım'dan oluşan geniş bir ailesi vardır. Fakat damadı Salih Bey, onun mirasına konmak için her yola başvurmaktadır. Para hırsı, ona her kötülüğü yaptırmaktadır. Diğer damadı Yusuf Bey ise rahat yaşayışı tercih eden Salih Bey'e göre daha iyi niyetli biridir. Bohem hayatı yaşamaktadır. Karısının huysuzluklarına katlanamadığı için en sonunda intihar eder.

İbrahim Efendi konağında aynı debdebeli hayat sürüp gitmektedir. Eğlence ve düğünlerle pek çok kişinin gelip gittiği konakta selamlık, harem ve konağın diğer bölümleri canlılık içindedir. Fakat bir gün İbrahim Efendi kalp krizi geçirir ve hayata veda eder. Konağın idaresi büyük kızı Şevkiye Hanım'a

kalmıştır. Bu, işleri anlamayan, huysuz bir kadındır. Para hırsıyla yanıp tutuşan Salih Bey, İbrahim Efendi öldüğü hâlde servete dokunamadığı için konağı terk eder. Artık servete yaklaşamayacağını anladığından, usanmıştır.

Konağın gelirleri azalmaya başlar. Yeni kâhya Zaim Bey, Şevkiye Hanım'ın işten anlamadığını fark ederek onu kandırır. Yönetimi eline alır. Zamanla uyanıklığı sayesinde bütün servete el koyar. Şevkiye Hanım ve Şükriye Hanım avukatlara giderler, kalan mücevherlerini de avukatlara kaptırırlar. Bir sonuç almayınca parasız kalırlar. Zaim Bey, onlara konağın çatı kısmında kalabileceklerini söyler. Çok sıkıntılı bir süreden sonra kayınbiraderleri eczacı Sedat onlara yardım eder ve Fatih'te bir ev kiralar onlar için. Bakımlarını da o üstlenir. Fakat bir süre sonra bu evde Şükriye Hanım vefat eder.

KALPAKLILAR

SAMİM KOCAGÖZ

Samim Kocagöz 1916-1993 yılları arasında yaşamıştır. İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirmiştir. Lozan'da sanat tarihi derslerini takip etmiştir. İlk hikâyelerini 1940'lı yıllarda yayınlamıştır. Roman ve hikâyelerinin konuları daha ziyade Söke yöresindeki halkın yaşamından ve ekonomik şartlarından, sınıf çatışmalarından almıştır. Dünya hikâye yarışmasında Sam Amca adlı hikâyesi birinci olmuştur.

ESER HAKKINDA

Samim Kocagöz, romanı olayları yaşamış bir kişiden dinleyerek oluşturmuştur. Roman Kurtuluş Savaşı sürecini anlatır. Yer yer çok canlı parçalara rastlanmakla birlikte eserin dili savruktur.

ÖZET

İzmir, düşman askerleri tarafından işgal edilmek üzeredir. Hasan Tahsin Bey, kışlada ne yapacaklarını düşünür. Herkes ümitsizdir. İzmir valisi başta olmak üzere tüm yetkililer İstanbul Hükümetinden emir almakta ve işgal karşısında sessiz kalmaktadır. Buna karşılık teslim olmak istemeyenler Redd-i İlhak adında bir cemiyet kurmuşlardır. Hasan Tahsin Bey, bu cemiyetle de bir şey yapamayacaklarını düşünüp kahrolmaktadır. İzmir limanından aylardır hazırlık için Yunan üniformaları ve silahlar sızmaktadır. Hasan Tahsin Bey, Yusuf'a Rumların başlarına dert olacağını söyler. Yusuf ona nişanlısından, gelecekteki hayallerinden bahseder. Fakat arkadaşı Hasan Tahsin'in garip bir hâli vardır, İzmir'deki Yunanlıların işgal hazırlıkları, Rumların sevinç gösterileri karşısında Hasan Tahsin değişik bir tavır sergilemekte, sanki bir planı varmış gibi hareket etmektedir.

Yusuf, Hasan Tahsin'in evine gider. Orada medeni olduklarını iddia eden büyük devletlerin yaptıkları zulümlerden konuşurlar. Hasan Tahsin, düşmana karşılık vermek niyetindedir. Akşam Hasan Tahsin'den ayrılırken Hasan Tahsin sanki son görüşmeleri imiş gibi hareket eder. Yusuf'un içi sıkılır. Hasan Tahsin kararlıdır. Kurtuluş Savaşının ilk kıvılcımı olacaktır. Vatanı için her şeyi göze almıştır. Yanına birkaç yazı ve bir bomba alarak dışarı çıkar. Tarih 15 Mayıs 1919'dur. Yolda Yusuf'la karşılaşır. Yusuf, körfeze düşman donanmasının girdiğini haykırır. Birlikte İzmir sokaklarında dolaşırlar. Her yerde Rumlar eğlenmekte, Yunan askerleri şehre doğru gelmektedir. Hasan Tahsin, Yusuf'a veda eder. Yusuf hiçbir şey anlamaz. Nasıl savaşacaklarını sorar.

Hasan Tahsin, kendini paramparça edeceklerini bildiği hâlde Yunan askerlerine doğru gider. Hasan Tahsin bombayı Yunan askerlerine fırlatır. Bir anda darmadağın olurlar. Fakat kısa sürede Hasan Tahsin'i öldürüp linç ederler. Hasan Tahsin'in ölü yüzünde bir tebessüm vardır. Yusuf, bu görüntüye dayanamaz, sokaklarda Yunan askerleri ile çatışır ve bir eve sığınır. Bir süre sonra valinin etkisizliği karşısında sinirleri bozulur.

Yunanlılar şehri katliama başlamışlardır. Yusuf, pek çok vatanseverin öldürülmesine şahit olur. Yusuf, amcasının çalıştığı gümrük bürosuna gider. O anda Yunan askerleri gelir ve onların feslerini çiğnerler. Hepsini iş yerinden çıkarırlar. Yusuf ve yanındakiler Yunan askerlerine esirdir. Yusuf'un tek isteği onların elinden kurtulabilmektir. Yusuf şans eseri kurtulur ve kendini Türk Ocağı'na atar. Olup bitenleri anlatır. Türk Ocağı'nda silahlar toplanmıştır. İlk fırsatta Anadolu'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne katılacaklardır. Yusuf bu amaçlarına ulaşmak için yola çıkar. Yaralanır. Ateşler içinde amcasının evinde üç gün yatar. Nişanlısı Nemide hep yanındadır. Bir süre sonra Yusuf, amcasının yardımıyla Anadolu içlerine doğru yola çıkar. Parsalı Rasim, İlyas, Salih ve Yusuf, Salihli'de toplanan Müdafaa-i Hukuk birliklerinin yanına giderler. Salihli'ye varmadan önce Yusuf ailesini görmek için Manisa'ya uğrar. Fakat evde kimse yoktur, mahalledeki tüm evler talan edilmiş, insanlar toplatılmıştır. Arkadaşı Salih ve Yusuf evin içindeki kanları izleyerek kömürlüğe giderler. Korkunç manzara ile karşılaşırlar. Yusuf'un kardeşi Neriman Yunan askerlerinin saldırısına uğramış, kan içindedir. Kız, şerefini korumak için kendini asmıştır. Yusuf ağlamaya başlar. Vatanı için toparlanmaya çalışırlar. Şehit kız kardeşini bahçeye gömer ve yaslara bürünmüş hâlde oradan uzaklaşırlar.

İstanbul Hükümetinin bütün engellemelerine rağmen Mustafa Kemal, Sivas kongresini toplamıştır. İstanbul'da Damat Ferit Paşa, düşmanla anlaşma yapmış, Milli Mücadeleyi yok etmeye çalışmaktadır. Bu planların gerçekleştiği yerlerden biri de Bebek'te bir konaktır. Darülfünun talebesi Talip, konaktaki gelişmeleri öğrenmekle görevlidir! Fatih'te bir depoda "On dört" lakaplı birinden emirler almaktadır. On dört, ona Anadolu'daki sevindirici gelişmelerden ve Milli Mücadelenin gücünden bahsetmektedir. Onlar, Milli Mücadelenin İstanbul'daki koludur. İstanbul hiç güvenli olmadığı için Talip çok dikkatli olmalıdır. Planları Bebek'teki paşa yalısının kızı ile ilişkiye girerek İstanbul Hükümetinin emellerini önceden öğrenmektir. Bebek yalısının sahibi

Sadrazam Damat Ferit'in ser kâtibi'dir. Kızı Müjgan'ı Talip kendine âşık edebilirse pek çok şey öğrenebilecektir. Bunun için işe koyulur ve kısa sürede Müjgan ona karşılık vermeye başlar. Aralarındaki yakınlaşma arttıkça Talip Müjgan'ın çok zeki ve bilgili bir kız olduğunu görür. Kolejde okumakta ve birkaç dil bilmektedir. Ayrıca Mustafa Kemal yanlısıdır. Talip'in niyetini tahmin etmiştir. Kendisinin de onlardan yana oluğunu söyler. Müjgan ağlamaktadır ve onları asla ele vermeyeceğine söz verir. Artık Talip'i her konuda bilgilendirecektir.

15 Eylül 1919'dur. Kumandan 23 yaşındaki Seyfi'ye emirleri vermektedir. Mülazım Seyfi kendisine verilen mektubu hiç okumamak şartıyla Çankırı'ya ulaştırmakla görevlidir. Görevi çok gizli ve önemlidir. İsyan eden Kastamonu valisini tevkif edip Miralay Osman Bey'i kurtarmakla görevlidir. Yolda aynı işle görevli bir bölükle karşılaşırlar. İzmir'den yola çıkan Yusuf ve arkadaşları da onlarla beraberdir. Gittikleri yerlerde halkı teşkilatlandırmaya çalışmaktadırlar. 'Bir süre sonra Miralay Osman Bey'i de kurtarırlar. Artık Kastamonu tamamıyla Kuvayı Milliye'ye katılmıştır. Miralay Osman Bey ve diğerleri bunu bildiri hâlinde dağıtırlar. Yusuf ve arkadaşları Kastamonu'ya doğru yol almaktadırlar. Gelişmelerden habersizlerdir. Kastamonu'ya geldiklerinde şehrin bomboş olduğunu görerek şaşırırlar. Fakat anlarlar ki Kastamonu tamamen Milli Mücadeleye katılmıştır. Çok sevinirler ve günlerdir hasret kaldıkları çayı içmek için arkadaşlarının yanına giderler.

Kastamonu'nun Kuvayı Milliye'ye katılması diğer illeri de cesaretlendirmiştir. Yusuf bunun için çok mutludur. Fakat İzmir'de bıraktığı nişanlısını düşündüğü zaman kalbini bir sıkıntı kaplamaktadır. Yusuf, isyancıları götürmek üzere yanındakilerle Ankara'ya doğru yol almaya başlar.

Mehmet ve Osman hükümet konağındaki kaymakamı korumakla görevlendirilmiştir. Pek çok yerde başarılara imza atmış Yörük Ali Efe, bulundukları şehre, kaymakama gelir. Yörük Ali Efe, tehlikeli olmaya başlamıştır. Oradakileri korkutur. Uzun za-

mandır para ve silah yardımı yapılmadığı için nerdeyse yardımdan vazgeçecektir. Söke halkı toplanıp istediği parayı verdikten sonra iş tatlıya bağlanır.

1920'dir. Müjgan; Talip'e İstanbul Hükümeti ile ilgili öğrendiklerini anlatmakladır. Evden kaçırdığı evrakları Talip'e verir. Müjgan, vatanı için büyük tehlikelere göğüs germekte, buna karşılık Talip'ten sadece Anadolu'ya giderken onu da götürmesini istemektedir. Talip, bir süre sonra Müjgan'ı evleneceği kız olarak ailesiyle tanıştırır. Bir süre sonra Müjgan'ın babası durumu fark eder ve kızını yanına çağırır. Ağlayarak vatan haini bir babanın vatansever kızı olduğu için ona teşekkür eder ve Mustafa Kemal'in yanında olmasını istediğini anlatır. Müjgan çok şaşırır ve babasının tehlikeyi göze alarak yaptığı fedakârlıklar karşısında ağlamaya başlar. Babası, Müjgan'a bütün bildiklerini anlatır, yakında İstanbul'un işgal edileceğini Talip'e bildirmesini söyler. Fakat babasının bu durumunu Talip başta olmak üzere kimseye bildirmeyecektir. O, hep Damat Ferit yanlısı gibi görünmelidir. Müjgan'a Talip'le savaş bitene kadar görüşmemesini tembih eder.

İstanbul işgal edilmiştir. Düşman askerleri hükümetle işbirliği yapıp ilk olarak Kuvayı Milliyeci mebusları tevkif etmeye başlarlar.

Bütün bunlar olup biterken Anadolu'da Kuvayı Milliye hızla ilerlemektedir. Fakat Yusuf ve yanındakiler Hürriyet ve İtilaf Fırkası yanlıları olduğunu sandıkları kişiler tarafından yakalanmış ve hapsedilmiştir. Yusuf'un yanında Milli Mücadele yanlısı olan mebuslar da vardır. Birçoğuna büyük işkenceler yapılmış, mallarına el konulmuştur. İstanbul'da Damat Ferit Paşa Hükümeti, Atatürk ve yanlılarının idam edilmesi kararı çıkarmıştır. Düzce'de bir hapishanede olan Yusuf'un da içlerinde bulunduğu 9 kişi idam edilmek üzere bir alana götürülür. Tam kurşuna dizileceklerken öldürmekle görevli olanlardan birinin insafa gelmesi ile kurtulurlar. Kurtaran kişi, Milli Mücadele yanlısıdır.

KAPLUMBAĞALAR

FAKİR BAYKURT

Fakir Baykurt 1929 yılında Burdur'da doğmuştur. Gönen Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra öğrenimine Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nde devam etmiştir. Değişik yerlerde öğretmenlik, müfettişlik yapmıştır. Daha sonra, TÖS ve TÖB Genel Başkanı olmuştur. Eserlerinde Anadolu'nun köy hayatını yansıtmaya çalışmıştır. Çok sayıda eser vermiştir. Yılanların Öcü adlı romanıyla Cumhuriyet gazetesi Yunus Nadi Roman yarışmasında birincilik almıştır.

ESER HAKKINDA

Fakir Baykurt, eserlerinde köy sorunlarını ve gerçeklerini gözler önüne sermeye çalışır. Sosyal yaralara parmak basar. "Kaplumbağalar" romanında da bu anlayışının tezahürü görülür. Fakir Baykurt, bu romanının önemini şu cümlelerle dile getirmektedir:

"Bu roman, her türlü teknik ve elektronik araçların büyük gelişmeler gösterdiği ve üretkenliğin alabildiğine arttığı bu dünyada, yiyeceği yıllık zahireyi, yanıp kül olmuş topraklardan parmaklarıyla toplamaya çalışan ve varlığını sürdürebilmek için istekle üreten Türk köylüsünün hayatından bir kesittir."

ÖZET

Roman, Ankara'ya 100, Kızılırmak'a 15 km uzaklıkta Cilan Tozak köyünde geçmektedir.

Tozak, çevresi Sünni köyleriyle çevrili bir Alevi köyüdür. Alevilik geleneği ve kültürü bu fakir ve kıraç köyde hâlâ hüküm sürmektedir. Köy, her imkândan yoksun, susuz, karasal bir köydür. Üzüm yetişmemektedir. Köylülere, civar köylerden de

üzüm verilmemektedir. Çünkü Sünniler şarabı günah saymaktadır.

Köylüler, yoksulluk ve sıkıntı içinde hayatlarından bezgin bir hâlde yaşarken Eğitmen Rıza bir öneride bulunur. Tozak'ın kıyısındaki düzlük, bağ hâline getirilebilir. Bütün köy halkı ve Rıza canla başla çalışırlar. Verimsiz, taş dolu, susuz toprakları beş altı ay içinde bağ hâline getirirler. Bağ, o kadar verimlidir ki köyün hem şarap hem de pekmez ihtiyacını karşılayabilir.

Tozaklılar bu olaydan sonra daha mutlu, daha neşeli olurlar. Eski eğlenceleri devam eder. Eskiden susuz, yeşilsiz olan köy âdeta dirilmiştir. Köylünün "Purluk" dediği bağa kaplumbağalar akın etmeye başlar. Çünkü hayvanlar güneşin yakıcılığından bu yeşilliğe sığınarak kurtulmaktadır. Kır Abbas, bağı korur ve canlandırırken, kaplumbağalara da yardım eder. Onların serinlikten faydalanmalarını sağlar. Kır Abbas, yaşına rağmen hiç para almadan bu işleri üstlenmiştir.

Köyde törenler düzenlenmektedir. Köye âdeta bereket gelmiştir. Halkın yüzü gülmekte, koyunların dişi doğurması için adaklar adanmaktadır. Bir akşamüstü, köye havadan kara bir şey düşer. Düşen şey, meteoroloji gözlem aracıdır. Köylü, çok çekinir ve bu yabancı cisimden korkarlar. Bu cismi okulun bir odasına kapatırlar.

Ertesi gün, toprakları ölçmek için kadastro komisyonu gelir. Köylü devletten gelen her şeye temkinli yaklaşmaktadır. Bu komisyondakilere güvenmezler. Komisyondaki insanlar kendilerine hiç benzememektedir. Kendilerinden bir şey alacaklarını zannederler. Oysa komisyon, herkesin mülkünü ölçüp üzerlerine yazdıktan sonra gidecektir. Fakat beklenmeyen bir gelişme olur. Purluk'taki bağın, devlete ait olduğuna karar verir komisyon üyeleri. Köylü kendilerine ait olduğunu ispatlamaya çalışsa da başaramaz. Memurlar tutanak tutarak hükümete havale eder işi.

Devlet ve köylü arasında bir çekişme başlar. Köylü, çok zayıf ve cahildir. Kendini savunacak güçte değildir. Köylü gelişmeleri takip edemez, olan olur. Tozaklılara Purluk arazisi yüzünden ev

başına yüklü bir kira yüklenir. Köylü ne yapacağını şaşırır; çünkü bu kadar parayı asla ödeyemeyecektir. Avukatlara, yargıca, memurlara giderler, hepsi de sadece kendilerini düşündüğü için onlara yardımcı olmaz.

En sonunda, köylüler zorluklarla yeşerttikleri tarlalarını bozarlar. Köydeki bütün sığırları tarlaya sürerler. Yeşil tarla eski hâline döner. Köylüler yıkılan ümitleri ve gözyaşlarıyla emeklerine ağlarlar.

Kaplumbağalar da eskisi gibi güneşin yakıcı alevleri altında kalakalmıştır. Onlar da köyü terk eder. Kır Abbas, yeni doğan torununa Yeşer ismi verir. Fakat devlete kırgındır. Eğitmen Rıza da köy okulunda yaşamına devam eder.

KARARTMA GECELERİ

RIFAT ILGAZ

Rıfat Ilgaz 1911-1993 yılları arasında yaşamıştır. Kastamonu Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra ilkokul öğretmenliği yapmıştır. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü'nde gördüğü eğitimden sonra çeşitli yerlerde Türkçe öğretmenliğinde bulunmuştur. Hayatının kalan kısmında gazetecilik, mizah ve oyun yazarlığı yapmıştır. Toplumcu şiirin önde gelen isimlerindendir. Eserlerinde sosyal meselelere değinmiştir.

ESER HAKKINDA

Roman, İstanbul'un İkinci Dünya Savaşı'nın sınırlara dayandığı günlerini anlatmaktadır. Şehirde baskın tehlikesine karşı geceler karartılmaktadır. İstanbul'da sağcı-solcu davaları ve sıkıyönetim de kendini göstermektedir. Başkahraman Mustafa Ural, böyle bir zamanda yazdığı kitaplardan dolayı tutuklanan bir aydın olarak karşımıza çıkar. Biyografik özellikler taşıyan eserde bir

aydının fikirlerinden dolayı çektiği sıkıntılar ve savaş dönemi İstanbul'unun siyasi, ekonomik ortamı çarpıcı bir şekilde sunulmaktadır.

ÖZET

Mustafa Ural bir süredir hapishanededir. Çok zor şartlar altında yaşamaktadır. Kaldığı oda nem ve pire içindedir. Verilen yemek ise sadece kuru bir ekmektir. Mustafa Ural, insan yüzü göremediği bu yerde, suçunun ne olduğunu bilmeden günlerini geçirmektedir. Tarihin 6 mı, 7 mi yoksa 8 Haziran mı olduğunu bilmemektedir. Bir süre sonra ani bir değişiklik olur. Koğuşların hepsi boşaltılmaktadır. Bütün hapishane boşalır. Mustafa Ural, günlerden sonra ilk defa gökyüzünü ve İstanbul'u gördüğü için mutludur. Fakat bu değişikliğin sebebini anlayamaz. Mahpuslardan biri savaş dolayısıyla sığınaklara götürüldüklerini söyler. Komutan, konuşanı vuracaktır. Mustafa Ural'ın Halil adındaki başka bir mahkûmla konuştuğunu görür komutan ve onları taş odaya gönderir. Taş oda, en korkunç cezaların verildiği kısımdır. Taş odada Halil'le sohbet etmeye başlayan Mustafa ona hapse giriş sürecini anlatmaya başlar.

Mustafa Türkçe öğretmenidir. Sıkıyönetim bölgesindedir. Mustafa, rahatsız olduğu için bir süre sanatoryumda kalmıştır. Bu yüzden raporludur. Bir öğretmen arkadaşı yanına gelir ve eserlerinin tehlikeli görüldüğünü ve dikkatli davranması gerektiğini söyler. Kitapları toplatılmaktadır.

Mustafa, arkadaşından sonra evine gittiğinde apartmanın kapısında polisleri görür. Ayten, gelmemesi için uyarır. Mustafa, hakkında tutuklanma kararının çıktığını anlar ve ne yapacağını şaşırır. Karısının yanına gider ve şifreli bir şekilde durumunu anlatır. Eşi, ona bir miktar para verir. Mustafa, hep yakalanacağı korkusuyla İstanbul sokaklarını dolaşır. Arkadaşı asteğmen İlhan'ın yanına gider. Ondan kimsenin şüphelenmeyeceğini düşünür. Fakat arkadaşı ona çok soğuk davranarak başını derde sokmamasını anlatır ve teslim olmasını söyler. Mustafa, çok

büyük hayal kırıklığına uğrar ve dostluklarının bittiğini söyleyerek oradan ayrılır. Gece, evine gider. Karısı polislerin her yerde onu aradığını ve kitaplarının tamamen toplandığını söyler.

Sabaha doğru evden bir yabancı gibi çıkar. Gazetelerden iki yüz kişinin tutuklandığını, kendisinin de arandığını okur. Suçu, propaganda mahiyetinde kitap yayınlamaktır. Sokaklarda yakalanma korkusuyla geçirdiği bir günden sonra dostu Cengiz'in yanına sığınır. Cengiz, istediği kadar yanında kalabileceğini söyler. Mustafa çok sevinir. Tek göz bir odada kalan Cengiz'in evindeki en büyük sorun odun ve kömürdür. Tüm şehirde odun, kömür çok pahalıdır. Cengiz ve Mustafa paralarını birleştirerek aldıkları odunlarla ısınmaya çalışırlar. Cengiz, Mustafa'ya her konuda saygı duymakla birlikte politikadan uzak durmaktadır. Fakat hocasını bu zor günlerinde saklamakta kararlıdır.

Mustafa, Cengiz'in evinde sessiz, sakin bir süre geçirir. Fakat bir gün Cengiz'in kız arkadaşı Çiğdem eve gelir. Çiğdem Mustafa'nın bir kanun kaçağı olduğunu anlar ve polise şikâyet edeceğini söyler. Mustafa bu yüzden buradan ayılmak zorunda kalır. Yine sokaklardadır. Ne yapacağını bilemez. Gördüğü her kişiden şüphelenir. Yakalanma korkusu ile geçen bir süreden sonra babaannesi ile yaşayan Nihat'ın yanına gitmeye karar verir. Nihat, okulunu uzattığı için bitirme sınavlarına hazırlanmaktadır. Nihat, babaannesine Mustafa'yı gündüzleri eve gelip ona ders anlatan bir hoca olarak tanıtır. Birkaç gün Mustafa burada dinlenir. Hatta sağlığı da düzelir. Fakat bir gün Nihat'ın babaannesi Mustafa'nın orada kaldığını anlar ve çok sinirlenir. Mustafa oradan da ayrılmak zorunda kalır.

Bir gece Mustafa yolda bir polise yakalanır. Sıkıyönetim günleri olduğu için kimliğini sorar polis. Mustafa kendisini bir kadın arkadaşının yanından gelen bir öğretmen olarak tanıtır. Acele ile çıktığı için ceketini güya onun evinde unutmuş ve kimliği de içinde kalmıştır. Böylelikle kurtulur. Mustafa, Cengiz kız arkadaşından ayrıldığı için onun yanında yeniden kalmaya başlar. Karısını ve çocuğunu çok özlediği bir gün her şeyi göze

alarak gece yarısı evine gider. Karısı ona çok soğuk davranır. Nerdeyse onun teslim olmasını istemektedir. Mustafa Ural, karısının davranışlarına bir türlü anlam veremez. Bu arada kapı çalınır. Gelen komşularının kızı Ayten'dir. Ayten, babasının Mustafa'yı polise şikâyet etmeye gittiğini söyler. Mustafa'nın hemen kaçması gerekmektedir. Mustafa kaçarken onu en çok üzen Şükran'ın onu uğurlamamasıdır.

Mustafa polisten kaçmaya başladığından beri bir ay geçmiştir. Maaşını karısının yardımı ile alır. Bir gün Ayten'le buluşur. Ayten, hocasına yazdığı hikâyeleri okutur. Bir de Şükran'ın İlhan'la gezmeye gittiğini söyler. Mustafa'nın kalbine bir şüphe düşer. Karısının ve çocuğunun başında olmamasının sonunun böyle olmasına şaşırmaz.

24 Mayıstır. Mustafa'nın sağlığı hücrede kalmaya müsait hâle gelmiştir. Artık yakalansa dahi hapishane koşullarında yaşayabileceğini düşünmektedir. Ve beklenen gün gelir. Mustafa yolda önceden karşılaştığı polisle karşılaşır. Polis onun önceki sefer yalan söylediğini öğrenmiştir. Apar topar onu emniyete götürür.

Mustafa Ural ve Halil taş odada gözaltında iken bir gelişme olur. Mustafa, savcıya sevk olunmuştur. Mahkemede Mustafa'yı kötü bir sürpriz beklemektedir. Karısı Şükran da oradadır. Fakat karısının onun savcıya sevk olunduğunu bilmesine imkân yoktur. Bir başka mesele için orada olmalıdır. Birden bir duruşmada İlhan'ı görür. İlhan işlediği suçtan dolayı askerler tarafından sorguya çekilmektedir.

KAYIP ARANIYOR

SAİT FAİK ABASIYANIK

Yazarın özgeçmişi için bakınız sf.: 124

ESER HAKKINDA

Yazarın iki romanından birisi olan Kayıp Aranıyor 1953 yılında yayınlanmıştır. Roman, Sait Faik'in hikâyeci kişiliğini yansıtmaktadır. Dolayısıyla romandan çok küçük hikâyeler topluluğuna yakındır. Sait Faik, romanda hayatın bazı anlarını şiirsel bir tarzda sunmuştur.

ÖZET

Nevin, Cemal'le birlikte İstanbul'un ayazlarını iliklerine kadar hissetmesine rağmen vapurun dış kısmında oturmaktadır. Cemal'le konuşmalarından aralarında bir yakınlık olduğu anlaşılmaktadır. Cemal, bir halk çocuğudur. Nevin ise bir kaç dil bilen yabancı memleketlerde eğitim görmüş bir kadındır. Aralarındaki bu büyük uçurumu umursamadan sohbet ederler. Sohbetlerinde Cemal'in cahilliği gülünç bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Nevin'le Cemal'in evlenme gibi bir planları vardır. Fakat her ikisi de ailelerinin buna karşı çıkacağından emindir.

Nevin, İstanbul'un bir köyünde yaşayan halk tarafından sevilen biridir. Erkek gibi meyhanelere takılmasına, Cemal ve diğer erkeklerle samimi konuşmalarına halk olumsuz bakmamaktadır. Yaptığı her kabahat onun aldığı ecnebi eğitimine yüklenmektedir. Nevin, kocasından ayrılalı bir yaz geçmiştir. Ankara'daki kocası ile evliliklerine son vermiş; fakat henüz boşanma gerçekleşmemiştir.

Nevin, babasının köşkünde mutludur. Babası ile aralarında çok sıcak bir ilişki vardır. Konsolos Vildan Bey, yıllarca her

gittiği ülkeye kızını götürmüş, onunla her şeyini paylaşmıştır. Nevin, annesi ile aynı samimiyeti hiç kuramamıştır.

Şu anda ailesinin yanında olmaktan memnundur. Çünkü o, gazeteci ve entelektüel kimliği ile yaşayan kocası Özdemir ile mutlu olamamıştır. Bu köyde halkın samimiyeti ve sıcaklığı arasında daha huzurludur.

Nevin Ankara'da evli olduğu günlerdeki hayatını düşünür. Başlangıçta her şey normaldir. Kendisi ve kocası Özdemir gazetecidir. Bir gün işe giderken bir otobüs biletçisi ona "Şeker ablacığım!" hitabında bulunmuş, ardından otobüse bindiği her seferde genç çocuk onunla yakınlaşmaya çalışmıştır. Elini öpmüştür. Eşine bu durumu anlatmayan Nevin, çocuğun samimiyetinden hoşlanır.

Nevin, bir sabah kalktığında kocası Özdemir'in rahatsız olduğunu görür. Özdemir işe gidemeyeceğini söyler. Nevin'den gazetedeki işlerini halletmesini rica eder. Nevin bütün gün kocasının işleri ile uğraşır. Öğle vakti gelince kocasını merak eder ve hiç alışkanlığı olmadığı hâlde evine gider. Fakat karşısındaki manzara korkunçtur. Özdemir hasta falan değildir. Masadaki yemek ve içkilerden ziyafet çektiğini anlar. Yatak odasında ise Amerikalı bayan bir iş arkadaşı ile onu uygunsuz vaziyette görür. Eşyalarını toplar ve evi terk eder. Nevin, bir otel odasına gider ve gördüklerini hatırladıkça midesi bulanır. Bir süre geçtikten sonra ikisinin ayrılma durumunda olduğunu bilen arkadaşları veda yemeği düzenlerler. Nevin, orada Özdemir'in arkadaşları tarafından çirkin ithamlara maruz kalır. Çünkü Nevin'i biletçi ile gören biri Nevin'in biletçiye yüz verdiğini ve bu yüzden ayrıldıklarını sanmıştır. Nevin, biletçinin masumiyetini ve aralarında hiçbir şey geçmediğini anlatır ve herkes bu çirkin dedikodudan dolayı utanır. Nevin, kocasının aldatmasından hiç bahsetmez. Kısa bir süre sonra da Ankara'dan İstanbul'a döner.

Nevin, kocasından ayrıldıktan sonra İstanbul'da tiyatro kurmak gibi birkaç girişimde bulunmuş; fakat başarılı olamamıştır. Cemal'le ilişkileri ise gittikçe ciddileşmektedir. Bir gün annesi bu

ilişkiyi öğrenir ve kızına asla müsaade etmeyeceğini söyler. Bu süre zarfında Cemal de Nevin gibi bir kızın onun yaşadığı koşullarda yaşayamayacağını anlar ve dost olarak ayrılırlar.

Nevin, boşanma davası için Ankara'ya gider. Kocası ile geçirdiği son bir günden sonra kararından vazgeçmez ve boşanır. Anadolu'ya giden bir tren bileti alır ve babasına mektup yazar. Nevin artık hayatına Ayşe ismiyle devam edecek ve yeni bir şehirde yeni bir hayata başlayacaktır. Amacı saadeti bulmaktır. Mektupta ne zaman döneceğini ve adresini bildirmez. Konsolos Vildan Bey, mektup eline geçince perişan olur ve yıllarca her gazeteye "Kayıp Aranıyor!" ilanı verir. Aradan dört yıl geçmiştir ve kayıptan bir haber yoktur.

KENDİ GÖK KUBBEMİZ

YAHYA KEMAL BEYATLI

Yazarın özgeçmişi için bakınız sf.: 89

ÖZET / SEÇMELER

Bir Başka Tepeden

Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul!
Görmedim gezmediğim, sevmediğim hiçbir yer.
Ömrüm oldukça, gönül tahtıma keyfince kurul!
Sade bir semtini sevmek bile bir ömre değer.

Nice revnaklı şehirler görülür dünyada,
Lakin efsunlu güzellikleri sensin yaratan.
Yaşamıştır derim, en hoş ve uzun rüyada
Sende çok yıl yaşayan, sende ölen, sende yatan.

Rindlerin Akşamı
Dönülmez akşamın ufkundayız. Vakit çok geç;
Bu son fasıldır ey ömrüm nasıl geçersen geç!
Cihana bir daha gelmek hayal edilse bile,
Avunmak istemeyiz öyle bir teselliyle.
Geniş kanatları boşlukta simsiyah açılan
Ve arkasında güneş doğmayan büyük kapıdan
Geçince başlayacak bitmeyen sükunlu gece.
Guruba karşı bu son bahçelerde, keyfince,
Ya şevk içinde harab ol, ya aşk içinde gönül!
Ya lale açmalıdır göğsümüzde yahud gül.

Rindlerin Ölümü
Hafız'ın kabri olan bahçede bir gül varmış;
Yeniden her gün açarmış kanayan rengiyle,
Gece, bülbül ağaran vakte kadar ağlarmış
Eski Şiraz'ı hayal ettiren ahengiyle.
Ölüm asude bahar ülkesidir bir rinde;
Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter.
Ve serin serviler altında kalan kabrinde
Her seher bir gül açar, her gece bir bülbül öter.

Sessiz Gemi
Artık demir almak günü gelmişse zamandan,
Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan.
Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol;
Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne de bir kol.
Rıhtımda kalanlar bu seyahatten elemli,
Günlerce siyah ufka bakar gözleri nemli.
Biçare gönüller! Ne giden son gemidir bu!
Hicranlı hayatın ne de son matemidir bu!
Dünyada sevilmiş ve seven nafile bekler;
Bilmez ki giden sevgililer dönmeyecekler,
Birçok giden her biri memnun ki yerinden,
Birçok seneler geçti; dönen yok seferinden.

Endülüs'te Raks

Zil, şal ve gül. Bu bahçede raksın bütün hızı...
Şevk akşamında Endülüs üç defa kırmızı...
Aşkın sihirli şarkısı yüzlerce dildedir.
İspanya neş'esiyle bu akşam bu zildedir.
Yelpâze çevrilir gibi birden dönüşleri,
İşveyle devriliş, saçılış, örtünüşleri...
Her rengi istemez gözümüz şimdi aldadır;
İspanya dalga dalga bu akşam bu şaldadır.
Alnında halka halkadır âşüfte kâkülü,
Göğsünde yosma Gırnata'rın en güzel gülü...
Altın kadeh her elde, güneş her gönüldedir;
İspanya varlığıyla bu akşam bu güldedir.
Raks ortasında bir durup oynar, yürür gibi;
Bir baş çevirmesiyle bakar öldürür gibi...
Gül tenli, kor dudaklı, kömür gözlü, sürmeli...
Şeytan diyor ki sarmalı, yüz kerre öpmeli..
Gözler kamaştıran şala, meftûm eden güle,
Her kalbi dolduran zile, her sîneden: 'Ole!'

KEREM İLE ASLI

Söyleyeni belli olmayan Türk aşk hikâyesidir. Kerem ile Aslı'nın ilk olarak kim tarafından, ne zaman ve hangi coğrafyada ortaya çıktığı bilinmemektedir. Ancak bilinen bir gerçek vardır ki o da bu hikâyenin eski âşıklar tarafından en çok anlatılan bir aşk hikayesi olduğudur. Kerem ile Aslı Türkiye'de ve Oğuz grubu Türk boylarında olduğu gibi bazı başka milletlerde de (Ermeni, Gürcü, Lezgi, vb.) bilinen ve sevilen bir halk hikâyesidir. Bunun sonucu olarak hikâye geniş bir coğrafyaya yayılmış ve farklılıklar olmuştur.

ÖZET

Bir zamanlar İran'ın güzel bir beldesi olan İsfahan şehrinde çok adaleli, merhametli, güçlü, kuvvetli bir padişah varmış. Hazineleri altınlarla dolu olan bu padişahın çocuğu olmuyormuş. Gece gündüz evlat hasretiyle yanıp tutuşan bu padişah, derdini, kederini biraz olsun unutabilmek için İsfahan'ın en güzel yerine eşi benzeri olmayan bir saray yaptırmaya karar vermiş.

Hazinedarı olan Keşişi bir gün huzura çağırtmış. Bu Keşişin de hiç çocuğu yokmuş. Padişahla Keşiş aynı dertle yanıp tutuşurlarmış. Huzura gelen Keşişle birlikte sarayın planını yapmışlar. Daha sonra zamanın bütün mimarlarını, ustalarını ve bahçıvanlarını saraya toplamış ve nasıl bir saray istediğini onlara da anlatmış.

İsfahan beldesinin en güzel yerine harikulade bir saray yapılmış. Sarayın bahçesi cennet bahçesi gibi olmuş. Bahçenin ortasında pembe mermerlerden bir havuz varmış. Havuzun o billur sularında kumrular oynaşıp duruyormuş. Bülbüller güllerin etrafında şarkılar söylüyor, tavus kuşları ise dört bir yanı süslüyormuş. Yine bu bahçenin içine beyaz mermerlerden bir saray kurulmuş. Eşi benzeri olmayan bu sarayda padişah eğlenceler düzenleyerek kederini unutmaya çalışıyormuş.

Günlerden bir gün yine o güzel sarayda eğlence düzenlenmiş. Padişahın karısı Hanım Sultan ve Keşişin karısı da eğlenceye katılmak üzere yola koyulmuşlar. Tam saraya varmak üzereyken karşılarına aksakallı, nur yüzlü bir ihtiyar çıkmış. Hanım sultana bir elma fidanı, Keşişin karısına da bir armut fidanı vermiş ve bunları sarayın en nadide köşesine dikmelerini söylemiş.

Hanım Sultan ve Keşişin karısı hemen fidanları dikmişler. Kendi elleriyle suluyor ve özenle bakıyorlarmış. Hanım sultan; dünyada bir evladım olmadı bari dikili bir fidanım olsun, diye düşünüyormuş. Aylar geçmiş fidanlar ağaç olmuş. Yemyeşil yaprakları, güçlü dalları olmuş ancak hiç meyve vermiyorlarmış. Hanım sultan ağlamaya ve üzülmeye başlamış: "Diktiğim fidan bile meyve vermiyor, ben ne talihsiz bir kadınım." diyormuş.

Bir gün yine böyle düşünerek ağlayan Hanım Sultan, sarayın

salonunda uyuyakalmış. Rüyasında kendisine ve Keşişin karısına fidan veren nur yüzlü ihtiyarı görmüş.

Gözyaşları içinde ihtiyarın ellerine sarılan Hanım Sultan:

— Ey mübarek insan! Ne olursa senin duanla olur. Yıllarca evlat hasretiyle yanıp tutuştum. Şimdi de bir fidan diktim, o bile meyve vermedi. Ne olacak benim bu hâlim, diye ağlamaya başlamış.

Nur yüzlü ihtiyar:

— Sen hiç merak etme. Senin dualarının kabulü için ben de dua ettim, inşallah duaların kabul olacak ve sen de muradına ereceksin. Senin ağacın meyve verdi. Eğer onu yersen dileğin kabul olur, demiş.

İhtiyarın bu sözlerinden sonra, korku ve heyecanla uyanan Hanım Sultan, Keşişin karısını da yanına alarak bahçeye koşmuş. Gerçekten de kendisinin diktiği elma ağacının üzerinde bir tane ama çok güzel görünen bir elma varmış. Keşişin karısının diktiği armut ağacında ise hiç meyve yokmuş. Hanım sultan, Keşişin karısı üzülmesin diye elmayı ikiye bölmüş ve ona dönerek:

Bu elmanın yarısını sana veriyorum ama bir şartla. Eğer kızın olursa benim oğluma vereceksin. Yok, eğer oğlun olursa benim kızımı alacaksın demiş. Keşişin karısı bu teklifi hemen kabul etmiş ve elmaları yemişler.

Bir süre sonra Keşişin karısı da Hanım Sultan da hamile kalmışlar. Zamanları dolunca da Keşişin karısının bir kızı, Hanım Sultan'ın ise bir oğlu olmuş. Oğlanın adını, "Ahmet Mirza", kızın adını ise "Kara Sultan" koymuşlar.

Aylar yıllar geçtikçe yavrular da büyüyorlarmış. Keşişin kızı bir ay parçası kadar güzelmiş. Kızını padişaha vermek istemiyormuş. Çünkü padişahla aynı dinden değillermiş. Padişaha verdikleri sözden nasıl döneceklerini düşünmeye başlamışlar. Keşiş:

— Eğer şehri terk etmezsek padişahtan bize rahat yok, demiş. Fakat karısının aklına daha iyi bir fikir gelmiş. Keşişe dönerek:

— Bir süre sonra kızımızın öldüğünü söyleriz ve buralardan bu nedenle uzaklaşmak isteriz, demiş.

Aradan bir yıl gibi bir zaman geçince Keşiş hemen padişahın huzuruna varmış ve kızının öldüğünü, bu üzüntüyle artık buralarda yaşayamayacağını anlatmış.

Bunun üzerine padişah Keşişe biraz altın vererek azat etmiş.

Arzularına muvaffak olan Keşişle karısı derhâl vakit geçirmeden İsfahan'a üç günlük uzaklıkta olan bir köye gitmişler. Güzel bir köşk yaparak orada yaşamaya başlamışlar.

Diğer taraftan padişahın oğlu Mirza Bey 13-14 yaşlarına gelmiş. Babası onu en iyi hocalarda okutuyormuş. Mirza Bey'in çok kurnaz ve zeki bir arkadaşı varmış. Adı Sofi olan bu arkadaşı bir gün Mirza Bey'e:

— Bak Mirza Bey! Bu kadar okuduğumuz yeterli. Bu gençlik bir daha elimize geçmez. Biraz da eğlenelim, avlanmaya gidelim, seyahatlere çıkıp dünyayı dolaşalım, demiş.

Sofi'nin bu söylediklerini haklı bulan Mirza Bey öncelikle av hazırlıklarını başlatmış. Bu arada Mirza Bey bir gece rüyasında Kara Sultanı görmüş ve âşık olmuş. Uyandığında yüreğinin cehennem ateşi gibi yandığını hissediyormuş. Yerinde duramaz bir hâl almış. Ancak aşk şerbetini kimin elinden içtiğini bilmiyormuş. Hayalinde tek kalan ay kadar güzel bir simaymış. Kalbi aşk ateşiyle yanan Mirza Bey, babasından izin alarak arkadaşı Sofi ile birlikte avlanmaya çıkmış.

Gide gide Keşişin yaşadığı köye varmışlar. Padişahın oğlu Mirza Bey av sırasında çok güzel bir şahine rastlamış. Şahini yakalamaya karar vermiş. Atını arkadaşı Sofi'ye bırakmış ve şahinin peşinden gitmiş. Şahin çok güzel bir bahçeye girmiş. Mirza Bey de peşinden girmiş. O güzel bahçede şahini ararken karşısına çok güzel bir köşk çıkmış. Mirza Bey güllerin, sümbüllerin ve yaseminlerin arasında kurulmuş olan bu muhteşem köşkün pencerelerine bakarken olduğu yerde donup kalmış. Aklını kaybetmek üzereymiş. Çünkü tam karşısındaki pencerede ay parçası gibi

bir kız oturmuş, gergef dokuyormuş. Padişahın oğlu yalnız bir kez bakabilmiş bu güzel kıza. O anda aklı başından gitmiş. Rüyasında ona aşk şerbeti içiren dilberin o olduğunu fark etmiş. Ona doğru ilerlemiş ve ona hitaben:

Başı yastık göre mi?
Gözü dilber görenin
Gözüne uyku gire mi?
Zülfüne berdar olanın

demiş ve kollarından yakalayarak kendine doğru çekmiş. Sonra da:

— Ey güzel, sen hangi bahçenin sümbülüsün, deyince:

— Babam İsfahan Şahı'ın eski hazinedarı Keşiştir. Kerem eyle... Görmesin... Beni salıver gideyim, diye yalvarmış.

Delikanlı:

— Aslı nedir, salıvereyim?

Kız:

— Kerem eyle, diyerek yalvarmış.

Delikanlı aslı nedir? Derken birden bire aklına gelmiş ve kıza şunları söylemiş:

— Seni bırakırım ama bir şartım var. Benim adım Kerem, senin adın da Aslı olacak ve bundan sonra birbirimizi böyle çağıracağız, demiş.

Bunun üzerine güzel kız, Kerem'in ateş ve aşk dolu gözlerine bakarak:

— Peki, kabul ediyorum. Bundan sonra benim adım "Aslı", senin adın ise "Kerem" olsun.

Böylece kendi kendilerine isimlerini koymuşlar. Bu zaman içinde genç kızın kalbi de alev alev yanmaya başlamış.

Aslı'nın böyle yalvarmalarına dayanamayan Kerem onu bırakmış. Kerem'in kollarından kurtulan genç kız köşkün içinde kaybolmuş. Kerem de Aslı'nın işlediği gergefin üzerindeki çevreyi alıp koynuna koymuş ve koşarak arkadaşının yanına gitmiş. Ar-

kadaşı Sofi ile birlikte İsfahan'a dönmüşler. Ama Kerem artık eski Kerem değilmiş. Hiç konuşmuyor ve hiç yemiyormuş. Oğlunun bu hâlini gören padişah bir gün Kerem'i karşısına alarak:

— Oğlum ben senin babanım. Niçin derdini anlatmıyorsun, diye sorunca Kerem:

— Baba benim derdim bu şekilde anlatılmaz. Bana bir saz getirin size derdimi anlatayım, demiş.

Bu söz üzerine padişah hemen bir saz getirmelerini emretmiş. Kerem ise sazının tellerine dokunarak derdini dökmeye başlamış.

Kerem sözünü söyledikten sonra susmuş. Babası:

— Oğlum bu türkü bana bir şeyler anlattıysa da tam olarak ne demek istediğini anlayamadım, demiş.

Bunun üzerine, Kerem yerinden kalkmış ve bir tek kelime bile söylemeden odadan çıkmış. Onun bu hâli padişahı fena hâlde düşünceye salmış. Günler geçiyormuş ama Kerem hiç konuşmadan sarayın penceresinden etrafı seyrediyormuş. Padişah Kerem'in derdini anlayanı ödüllendireceğini bildirmiş. Nihayet bir gün uyanık bir kadın kurnazlıkla Kerem'in Aslı'yı sevdiğini öğrenerek padişaha haber vermiş. Bunun üzerine padişah derhâl Keşişi çağırtmış ve ona kızının öldüğüne dair yalan söyleyerek hainlik yaptığını, ancak ne olursa olsun kızını alacağını söylemiş. Padişahın, kızı zorla alacağını anlayan Keşiş bir kurnazlık daha düşünmüş ve beş ay süre istemiş. Bunun üzerine padişah beş ay bekleyebileceğini ancak ilk önce onları nişanlayacağını söylemiş.

Keşiş padişahın elinden kurtulmak için kızının namına Kerem'e bir nişan yüzüğü bırakmış. Kızının takması için de padişahtan bir nişan yüzüğü almış ve sarayı terk etmiş. Bu müjdeli haberi duyan Kerem bir deli gibi yerinden fırlamış. Duvarda asılı olan sazını eline almış coşkulu bir sesle türkü söylemeye başlamış.

Kerem'in günleri artık zevk ve sefa içinde geçiyormuş. Ancak bu beş aylık süre Kerem'e çok uzun gelmiş, sazını eline alarak babasının huzuruna çıkmış ve bir türkü söylemiş.

Kerem'in böyle üzüldüğünü gören babası:

— Oğlum ben Keşişe beş ay süre verdim, bu süre de doldu. Artık düğün hazırlıklarına başlayabiliriz, demiş.

Diğer taraftan Keşiş, padişahın yanından ayrıldıktan sonra kendi köşküne dönmüş ve padişahtan kurtulma planları yapmaya başlamış. Bir gece yarısı kıymetli eşyalarını toplayıp köyünü terk etmiş, tabi bu olanlardan padişahın haberi yokmuş. O, düğün hazırlıklarını tamamlayıp büyük bir kafileyle yola çıkmış. Kafilenin en önünde olan Kerem köye yaklaşınca görmüş ki herkes köyü terk ediyor. Oradan geçen yaşlı birine neden köyü terk ettiklerini sormuş. Yaşlı adam da köyde bulunan bilgili bir Keşişin köyü terk ettiğini bundan korkarak onların da köyü terk etmeye karar verdiklerini söylemiş. Yaşlı adam sözlerini bitirince Kerem, Keşişin kızını alarak kaçtığını anlamış. Gözlerinden yağmur gibi yaşlar dökülmeye başlamış eline sazını alarak bir türkü söylemiş.

Kerem gözyaşları içinde bunları söyledikten sonra doğruca Aslı ile buluştukları bahçeye girmiş. Ancak orada kızın işlediği gergeften başka bir şey kalmadığını görmüş. Yüreğinden aşkın alevleri yükseliyormuş. Gözyaşlarını Aslı'nın ellerinin değdiği gergefe dökerek bir türkü söylemiş.

Bunları ah vah içinde söyleyen Kerem şehrin içinde gezerken birisini Aslı'ya benzetmiş ve eyvah sevgilim beni unutmuş, burada eğlenmekte, diyerek yine almış eline sazı ve bir türkü söylemiş.

Bu türküyü işiten kız:

— Bak beyim, ben Aslı değilim, sen beni ona benzetmiş olacaksın. Senin aradığın kız Hoy şehrine gitti, demiş.

Kerem arkadaşı Sofi'yi de yanına alarak Aslı'nın peşine düşmüş. Gide gide Hoy şehrine varmışlar. Orada bulunan birilerine bu taraftan bir Keşişle ailesi geçti mi, diye sormuş. Onlar da:

— Geçti ama onlar Şuşi köyüne gitti, demişler.

Kerem ile Sofi ertesi gün Şuşi köyüne doğru yol almışlar. Yolda bir yaylada bulunan yolcuları görmüşler ve onlara Aslı'yı

görüp görmediklerini sormuşlar. Onlar da, Aslı'yı gördüklerini ancak bir türkü söylemesi karşılığında yerini bildireceklerini söylemişler.

Kerem almış sazı eline ve bir türkü söylemiş.

Türküyü çok beğenen yolcular:

— Senin aradığın Keşiş buradan geceli otuz gün oluyor. Onlar Kelb'e gitti, demişler.

Bundan sonra Kerem ile Sofi Kelb'e doğru yol almaya başlamış. Kelb'e vardıklarında bu defa da Kars'a gittiklerini öğrenmişler. Oradan tekrar Hoy'a gitmişler. Kerem Aslı'nın peşinde perişan bir vaziyette iken padişaha haber gitmiş. Bunun üzerine padişah:

— Eyvah! Biricik oğlum mahvolacak, diyerek hemen Kerem'i aramaya koyulmuş. Nihayet onu Aslı'nın bahçesinde ah vahlar içinde bulmuş. Koşarak Kerem'in yanına gelmiş ve ona:

— Ey oğul... Bu ne hâl? Hele sabret, bir çaresini bulacağız, diye teselli etmeye başlamış. Ancak aşk ateşiyle yanan Kerem eline sazını alarak derdini dökmeye başlamış.

Oğlunun üzüntüden öleceğini düşünen padişah onu Aslı'dan vazgeçirmeye çalışmış ama bağrı yanan Kerem bu sözleri dinlememiş. Anasıyla ve babasıyla helalleşerek tekrar Sofi ile birlikte Aslı'yı aramaya koyulmuş. İlk önce Gence'ye oradan, Revana, Çıldır'a, Ahıshay'a, Şerki'ye, Orhan'a, Oltu'ya, Narman'a, Bayat'a, Ürgüp'e, Tiflis'e, Ahlat'a, Muş'a, Malazgirt'e, Pasin Ovası'na, Uzun Ahmet'e, Hasan Kalesi'ne, Erzurum'a, Eşen Kalesi'ne, Varbik'e, Tercan'a, Cinci Beli'ne, Eşkat'a, İbrit'e, Ayaş, Zile, Sivas, Parmak Ovası, Kayseri ve Antakya'ya gitmişler.

Bu arada Keşiş Halep'e gelip bir eve misafir olmuş. Ev sahibi onun yabancı olduğunu anlayınca nereden geldiğini sormuş. O zaman Keşiş bir ah çekip:

— Hâlimi hiç sorma! Ne kadar kaçtıysam Kerem peşimi bırakmadı. Kaça kaça nihayet buralara geldim. Neredeyse burayı da bulur. Bir türlü elinden kurtulamıyorum, demiş. Ev sahibi:

— O gelmeden kızı buradan birine verelim, bakar ki kızı

başkaları almış, o zaman vazgeçer, sen de kurtulursun, demiş. Keşiş de hemen alelacele kızı nişanlayıp düğün hazırlıklarına başlamış.

Gelelim Aslı ah edip, gece gündüz "İlahi, babamın iki gözlerini kör eyle!" diyerek ağlayıp dururmuş. Kerem ile Sofi Halep'e varmışlar. Oradaki bir kahveye oturmuşlar. Halep Paşası'nın külhanbeyi kolgezerken Kerem'i görmüş o da kahveye girmiş, bakalım Kerem külhanbeyine ne söylemiş:

Ela gözlüm sana meftun olalı
Benim çektiğimi bir Mevla bilir.
Yay niçin açılmaz gülün dehan
Gönül ne yaz bilir, ne şita bilir.
Mecnun olur gezerim dağlar yolunu
Deremedim şu cananın gülünü
Aşık olan anlar aşkın hâlini
Yalandır, doğrudur pek ala bilir

Külhanbeyi:

— Ey âşık, hangi bağın gülü, hangi bahçenin sümbülüsün? Nereden gelir nereye gidersin, demiş. Kerem:

— Buralardan bir Keşiş geçti mi? Kendisi İsfahanlıdır, diye sormuş.

Külhanbeyi:

Onlar buradadır deyince, Kerem öyle bir ah etmiş ki ağzından alevler yükselmiş. Bu alevler neredeyse külhanbeyini yakacakmış. Kerem'in derdini anlayan külhanbeyi:

— Sen merak etme, ben seni kıza kavuştururum; ama kız da seni istiyor mu, deyince Kerem "evet" demiş.

Bu arada Aslı'nın düğünü olmaktaymış. Külhanbeyi hemen bir kadın bularak Aslı'nın yanına göndermiş. Kadın Aslı'yı bulmuş ve Kerem'in geldiğini söylemiş. Gizlice birlikte Kerem'in yanına gelmişler. Uzun ayrılıktan sonra kavuşan âşıklar bir süre hasret gidermişler. Kerem'in geldiğini haber alan Keşiş:

— Bizi burada da buldu, bundan kurtulmanın çaresi yoktur. İyisi mi kızı vereyim; ama bir oyun edeceğim ki kıyamete kadar söylensin, demiş. Kızı Kerem'e vermiş ancak kızının elbisesini kendisi yapmak istemiş. Elbiseyi yapmış, boydan boya sihirli düğmeler koymuş, kızına da:

— Bak kızım muradına ereceksin ama bir şartım var, eğer bu şartımı yerine getirmezsen hakkımı sana helal etmem, düğün gecesi bu elbisenin düğmelerini Kerem'e açtıracaksın demiş.

Bir mübarek gecede Aslı ile Kerem'i gerdek odasına koymuşlar. Kerem:

— Ey sevdiğim Hak Teala'ya şükür bizi yine kavuşturdu, deyince Aslı:

— Ey sevdiğim, sana bir şey söyleyeceğim ama sakın gücenme. Babam yemin verdirdi, elbisemin düğmelerini sen çözeceksin, yeminimin yerine gelmesini isterim. Kerem düğmeleri çözmeye başlamış; ama son iki tanesine gelince bakmış ki düğmeler yeniden iliklenmiş. Yine çözmeye başlamış, yine son iki tanesine gelince hepsi iliklenmiş. Böylece devam etmiş.

Nihayet sabah namazı olmuş. Muradına eremeyen Kerem bunun bir oyun olduğunu anlamış, öyle bir "ah" etmiş ki ağzından çıkan alevler tepesinden başlayarak onu yakmaya başlamış. Aslı bir de bakmış ki Kerem'i ateş bürümüş, yaptığına pişman olup:

— Vay baba, ocağım söndü, diyerek başlamış Kerem'in üstüne su dökmeye. Bu sırada Kerem yine sazına sarılıp alevler arasında bakalım ne demiş:

Gel Aslı'm sen ağlama
Yanarım Aslı'm yanarım
Ciğerim aşka dağlarım
Yanarım Aslı'm yanarım
Bir ateş düştü özüme
Mailim ela gözüne
Ölmeden gel mezarıma
Yanarım Aslı'm yanarım

Çektiğim dert ile elem
Benden ibret alsın âlem
Böyle çalınmıştır kalem
Yanarım Aslı'm yanarım

Kerem'im söylenir adım
Arşa dayandı feryadım
Elimden gitti muradım
Yanarım Aslı'm yanarım

Kerem bunları söylerken cayır cayır yanıp kül olmuş. Feryatlar koparan Aslı'yı annesi teselli etmeye çalışmış ama ne çare. Aslı, Kerem'in külünün başında kırk gün beklemiş. Kırk gün sonra küller etrafa savrulmaya başlayınca saçıyla süpürmek istemiş. Kerem'in külüyle Aslı'nın da saçları tutuşmaya başlamış ve o da cayır cayır yanmış. Daha sonra da Aslı'nın külü Kerem'in külüne karışmış.

İşte ey dostlar, bu iki âşığın düğünleri cennete kalmış. Görmek bizlere de nasip olur inşallah...

KİRALIK KONAK

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 27 Mart 1889'da Kahire'de doğmuş, 13 Aralık 1974'de İstanbul'da ölmüştür. XVII. yüzyılın sonlarından itibaren Saruhan vilâyeti denilen Aydın ve Manisa bölgesinde hüküm sürmüş Karaosmanoğluları sülâlesindendir. İlk ve orta tahsilini Manisa, İzmir ve İskenderiye'de tamamladı. 1908'de İstanbul'a geldi. Yazı hayatına 1909'dan itibaren Fecri Ati topluluğu içinde ve şiirle başladı. 1915'de Peyam, 1916'dan sonra İkdam gazetesinde makale ve hikâyeler yazdı. Dergâh mecmuasının

yazarları arasına girdi. Milli Mücadele'ye katıldı. Milletvekili oldu (1923-31 Mardin, 1931-34 Manisa, 1961-65 Manisa). Tiran, Prag, Lahey, Bern elçiliği görevlerinde bulundu.

1932'de Kadro dergisini çıkardı. Ulus gazetesinde başyazarlık yaptı. Deneme, makale, hikâye, mensur şiir, monografi ve hatıra türlerinde eserleri olan Yakup Kadri, yaygın şöhretini romanları ile sağladı. Yakın tarihimizin önemli olaylarını, Tanzimat döneminden itibaren değişen, bunalan nesillerin hayat görüşlerini işledi. Düşünceye dayanan tezli romanlar yazdı. Romantik realist bir sanat anlayışı vardır. Eserlerinin birçoğu yabancı dillere çevrildi.

ESER HAKKINDA

Bu roman ilkin 1922'de basılmıştır. Yeni harflerle ilk baskısı 1939'dadır. Töre romanıdır. Yakup Kadri, bu eserinde XIX. yüzyıl Osmanlı efendisinin, İkinci Meşrutiyet devri aşırı alafrangasının, Birinci Dünya Savaşı sırasındaki gençliğin, yani üç neslin güzel bir portresini çizer. Cemiyet ve insanları bir konak çevresinde özetlemiştir. Nesilleri birbirinden ayıran hızlı değişimin ortaya vurduğu uçurum, ahlâk buhranı ustaca gösterilmiştir. Gerçekçi bir romandır.

ÖZET

Naim Efendi ailesi, o yaz Kanlıca'ya, yazlığa çıkmamıştır. O eski devirler geçmiştir artık. Naim Efendi, bir zamanlar en büyük devlet memurluklarında bulunmuştur ama, artık emeklidir. Karısı ölmüştür. Kızı Sekine Hanım, sessiz bir kadındır. Damadı olacak züppe, Servet Bey, konağı dilediği gibi çekip çevirmek sevdasındadır. Naim Efendi, anlamadığı dilden konuşan bir insanla karşı karşıya kalınca ne yapacaksa, Servet Bey'e karşı da öyle hareket etmiş, sessizce olup bitenlere boyun eğmiştir.

Servet Bey, Müslümanlıktan ve Türklükten nefret eden bir kazasker oğludur. Müthiş bir hayranlığı vardır, ama Avrupa hayranlığı Frenk taklitçiliği. Kızı Seniha ise, körpe, ince, çevik vücuduyla ipekböceği gibi sürekli bir değişim halindedir. Pazartesi

günleri, Seniha'nın çay günleridir. Faik epeydir ona fazlaca yakınlık gösterir. Halasının torunu Hakkı Celis de ona âşıktır. Başlıca zevki, Seniha'ya, onun için yazdığı şiirleri okumaktır. Seniha, bütün bu patırtılar arasında kendisini çok huzursuz hisseder. Nihayet hekimler ona hava değişimi tavsiye ederler. Bunun üzerine Seniha, birkaç ahbabıyla birlikte bir zaman kalmak üzere Büyükada'ya geçer. Orada turlara çıkmak, içki ve kumar âlemlerine dalmakla vakit öldürmeye, can sıkıntısını, huzursuzluğunu gidermeye çalışır. Bu arada, maksadına ulaşma yolunda Faik Bey'den çok yardım görür. Adada onların seviştiklerini herkes duyar, bilir! Naim Efendi'ye ve Servet Bey'e imzasız mektuplar yağar.

Ailenin bu gidişine para dayanmayacağı için elde son kalan öteberiyi, bu arada Kanlıca'daki yalıyı da satmak gerekir. Bu işlerden asıl dertlenen Hakkı Celis'tir. Daha pek genç olduğu halde zavallı çocuk, gönül çelmek nedir öğrenmemiştir. Bir büyük adam gibi ıstırabın acısını bilir ve tanır. Kimseye de sır vermez. Kendine kapanır. Benzinde bir tatlı solukluk, gözlerine bir hülyalı bakış gelir. Ne derslerine çalışır, ne evde kitap okur. Büyükannesi Selma Hanımefendi ikide birde, "Bu çocuğa bir hal oldu," derse de Kimse aldırmaz. Hakkı Celis ise, yaralı bir hayvan gibi boyuna insanlardan kaçmak, yalnız kalmak isteklerine kapılır. Eskiden her şeye rağmen onun yanında bulunmak istediği halde artık onu arayıp sormaz olur. Çünkü bu Seniha, onun sevmiş olduğu kız değildir artık. Bu Seniha onu korkutur, utandırır. Yoksa Seniha, büyük halasının oğlu Hakkı Celis'e karşı, hele son zamanlarda, her zamankinden çok daha nazik davranır.

Öte yandan Faik Bey, Seniha'ya karşı ciddî bir duygu beslemediği halde onun kalbiyle oynamaktan çekinmemiştir. Nihayet ondan paraca yardım da ister. Seniha ilk defa o gün, Faik Bey'e sevgisi uğrunda duygularından, vücudundan yaptığı fedakârlıklara acır. İşlediği yanlışlığın ağırlığını anlar. Faik'ten bir çocuğu olacağını anlayınca durum büsbütün kötüleşir. Çünkü Faik, Seniha'yla evlenmeyi kabul etmemiştir. Meseleyi bütün aile öğrenir. Naim Efendi, torununun geleceğini kurtarmak için onuru bir

tarafa bırakıp Faik Bey'in babası Kasım Paşa'ya koşar. Ama hiç kimseye sözünü dinletemez.

Seniha bunu öğrenince deliye döner, büyükbabası Naim Efendi'ye ne hakla bu ziyareti yaptığını, neden kendisini küçülttüğünü sorar. Yaptığı yanlış hareket kendisini küçültmüyormuş da, Naim Efendi'nin müracaatı küçültüyormuş gibi davranması ihtiyar adamı çileden çıkarır. Seniha, Faik Bey'le seviştiklerini büyükbabasından saklamaz. Evlenmek noktasında her ikisinin önceden anlaştıklarını bildirir.

Naim Efendi, Seniha'yı tanımaz hale gelmiştir. Torununun acayip fikirleri ona gayet tuhaf görünmektedir. Torunuyla yaptığı bu görüşmeden sonra aylarca hasta yatar. Seniha ise, bir türlü utancını yenip büyükbabasını ziyaret edemez, odasına giremez. İhtiyar adamın felâketine kendi sözlerinin sebep olduğunu bilir.

Naim Efendi, konağı kiraya çıkarır. Niyeti kız kardeşinin yanına çekilmektir. Ama kiracılar ev bakmaya geldikçe rahatı kaçar, sinirleri bozulur.

Hakkı Celis, bir gün Seniha'yı meşhur salonunda ziyarete gider. Seniha'nın güzelliği, yaşayışının şatafatı, kötülüğü karşısında ümidini büsbütün kaybedip ağlar. Bu görüşmeden sonra da cepheye gider. On beş gün sonra, bir akşam Servet Beylerde bir ziyafet verilir. Yemekte Türk ve Alman subayları da vardır. Azmi Bey adında bir subayı nişanlısı olarak takdim eden Seniha, sofrada, henüz cepheden dönmüş, elbisesinin tozları bile süpürülmemiş bir subayın verdiği havadisi dinler. Buna göre Hakkı Celis, akla durgunluk verecek bir savaş gücü içinde, âdeta harikalar yaratarak mutlaka ölmek istercesine hücumlara katılmış ve nihayet ölmüştür. Bu tafsilât, sofradaki bazı hanımların gözlerini yaşartır. Seniha ise sadece süslüdür.

KUTADGU BİLİG'DEN SEÇMELER

YUSUF HAS HACİB

Türk edebiyatına ait ilk önemli eserdir. 1070 yılında yazılan bu eserin ismi Kutadgu Bilig'tir. İslam tesirine giren Türklerin birkaç yüzyıl geçmeden böylesine bir sanat eseri kaleme alması bu konudaki kabiliyetlerinin en önemli göstergesidir. Eser, Yusuf Has Hacib tarafından 1070 yılında kaleme alınmış ve Doğu Karahanlı hükümdarına takdim edilmiştir. Yazar, eser için 18 ay uğraşmış ve 50 yaşında iken tamamlamıştır.

Balasagunlu olduğu bilinen yazarın; soylu bir aileden geldiği, bilginliği, seçkinliği ve faziletleri ile ün kazandığı görülmektedir. Devrin hükümdarı ondaki şairlik gücünü görmüş ve ona, kendi sarayında "Has Hacib" unvanını vermiştir.

ÖZET

Kutadgu Bilig, Mesnevî tarzında kaleme alınmış 6645 beyitlik bir siyasetnamedir. Eser, bütün klasik şark eserleri gibi Allah'a hamd, Peygambere ve dört halifeye övgü ile başlar. Ardından baharın güzelliklerini tasvir ile devam eden şair, usta bir şekilde bahar tasvirinden hükümdarın övgüsüne geçer. İsminden de anlaşılacağı gibi eser, insana her iki dünyada, tam manasıyla kutlu olmak için lazım olan yolu göstermek maksadıyla kaleme alınmıştır.

Eserde işlenen esas konu "ideal insan"dır. Şair, kendi devrinde ideal bir insanda bulunması gereken vasıfları şöyle sıralar: Bu insan, bütün kötü vasıflardan arınmış ve iyi huylarla bezenmiş bir insandır. Allah'a sıkı sıkı bağlı, takva sahibi bir mümindir. Zamanının bütün ilim ve hünerlerini öğrenmiş bir âlim ve hâkimdir. Bütün alfabeleri ve dilleri bildiği gibi şiir, belagat, hesap, hendese, tıp vb. ilimlere vâkıf olmanın yanında okçuluk,

avcılık, satranç vb. hünerlere sahiptir. Adaletten ve doğruluktan şaşmaz; ağırbaşlı ve alçak gönüllüdür. Hırsızlık yapmaz, yalan söylemez, içki içmez, dedikodu etmez. Son derece cömert ve iyilikseverdir. Etrafındaki insanlara merhametli ve insaflı davranır. Adet ve geleneklere, görgü kurallarına uygun hareket eder.

Her şeyden de önemlisi şair, bu ideal insan tipini soyut olarak ortaya koymaz; onu cemiyet içine yerleştirerek fertlerin diğer fertlerle ve devletle olan münasebetlerini inceler. Böylece eser, hem sosyoloji, hem de siyaset ilmi ile ilgili bir eser hâline gelir.

Eserin yapısı da son derece dikkat çekicidir. Eser yarı hikâye ve yarı temsil tarzındadır. Arada hareketi hazırlayıcı ve izah edici monologlar ve canlı tabiat tasvirleri ile süslenmiş olan sahneler yerleştirilmiştir. Bu haliyle o, öyle mükemmel bir üslup ve mimari içine yerleştirilmiştir ki bu malzemeye başka ne gibi bir şekil verilebileceğini düşünmek bile güçtür.

Bu durumda Kutadgu Bilig'e yarı hikâye, yarı tiyatro tarzında kurulmuş alegorik, manzum bir Mesnevidir diyebiliriz. Esas yapı, manzum hikâye şeklinde olmakla beraber şahısların karşılıklı konuşmaları esere tiyatro havası katmaktadır. Eserde hikmet ve nasihat üslubunun örnekleri de göze çarpar. Şair, hikâyesini, dört kavramı temsil eden dört şahsın karşılıklı konuşmaları üzerine kurmuştur. Bunlar hükümdar Kün Toğdı "adalet", vezir Ay Toldı "baht", vezirin oğlu Ögdilmiş "akıl", vezirin kardeşi Odgurmış "akıbet" kavramlarını temsil etmektedir.

Kutadgu Bilig'den

Allah adı ile söze başladım
Yaratan, besleyen, bağışlayan Rabbim!
Pek çok övgü ile binlerce sena
Kadir ve Allah'a yoktur fena
Kara yer, mavi gök, güneş, ay, gece,
O yarattı varlık, gündüz, zamane
Diledi, yarattı kamu mevcudu
Her dilediği "ol" deyince oldu

Tamamıyla muhtaçtır yaratılmış,
İhtiyaçsız Allah'tır ona yok eş
Ey güçlü, kadir, sonsuz, ihtiyaçsız Rabbim!
Yakışmaz senden başkasına bu isim

Ululuk senindir, büyüklük senin
Senden başka yok senin eşin, dengin
Ey bir Allah, sana şerik koşulmaz
Senden önce ve sonra hiçbir şey olmaz
Ey ihtiyaçsız Rabbim bu muhtaç kulun
Şefkatle bağışla günahını bütün
Yalnız sana sığındım sensin ümidim
Muhtaç olduğum yerde sen tut elim

Peygamber Aleyhisselam Övgüsünü Söyler
O getirdi Allahtan sana davet
Böyle doğru yola girdin ey yiğit
Atasını annesini feda etti
Yol gösterdi tek dileğiyle ümmeti
Gündüz yemedi gece uyumadı
Seni diledi Rab'den başka dilemedi
Seni diledi gece gündüz zahmetle
Onu öv sen şimdi rızasını dile
Bütün kayguyu oldu ümmet için
Kurtulmasını dilerdi rahat için

Devlet Yöneticilerine Öğütler
Gönlün düz, özün temiz Rabbe tapın
Halka şefkatli merhametli davran
Hevesine akıl ile hâkim ol
Nefsini bilgi ile tutup bastır
Vücudu düz dilersen hevesin boynunu kır
Heves ölünce vücudun eğrisi düzelir
Gayret et hevese esir olma
Heves ile nefis din hırsızıdır

Gençlere Öğütler
Sevinçle yürüyen ey güzel yiğit
Sözümü boş sanma gönülden işit
Gayret et şaşma doğruluk yolundan
Gençliğini heder etme faydalan
Aziz tut gençlik geçer senden hemen
Kaçar bu hayat nice sıkı tutsan
Sende varken gençliğin gücü henüz
Boş durma ibadet kıl aralıksız
Hasretim gençliğe pişmandır özüm
Pişmanlıktan fayda yok kestim sözüm
Kimin kırkı geçse ömrünün yılı
Veda eder ona gençliğin dili
Değirdi bana elini elli yaş
Kuzgun tüyüydü kuğuya döndü baş
Çağırır şimdi altmış bana gel deyü
Ecel pususu yoksa vardım oraya
Kimin yaşında tükenirse altmış
Tadı gider onun yazı olur kış
Uyan ey kır saçlı ölüme hazırla
Bu geçmiş gününe yas tut çığlıkla
Geçip gitti zaman günler boş yere
Geri kalan gününe tövbe dile
Ey ihtiyaçsız Rabbim sonsuz hep diri
Ölüme yarattın bunca canlıları
Diliyorum senden bu sözlerle dua
Diri tut ömrümü uzat biraz daha

Eserden Alınma Bazı Orijinal Tasvirler
<u>Bahar Tasviri</u>
Kaz ördek kuğu doldurdular göğü
Bağrışıp kaynaşırlar yukarı aşağı
Kimisi kalkar bak, kimisi konar
Kimisi yüzer, kimisi su içer

Dünya Tasviri
Bu cadı dünya vefasız ve dönek
Edası kız gibidir yaşı ise büyük
Seveni sevmez geyik gibi kaçar
Kaçana yapışır ayağından tutar
Bir bakarsın süslenip ardından koşar
Bir bakarsın görmezden gelip yere bakar
Bir bakarsın yine döndürür yüzünü
Tutmak istesen nazlanır vermez özünü

KUYRUKLU YILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

Hüseyin Rahmi Gürpınar, yirminci yüzyıl romancılarındandır. 17 Ağustos 1864'te İstanbul'da doğmuş, 8 Mart 1944'te İstanbul'da ölmüştür.

Mahmudiye Rüştiyesi'nde ve Mülkiye Mektebi'nde okudu. Hastalığı dolayısıyla tahsili yarım kaldı. 1908 Meşrutiyetinden önce kısa bir dönem memurluk yaptı. Hayatını kalemiyle kazandı. 1935-1943 yıları arasında Kütahya milletvekili seçildi. Ömrünün son otuz yılını Heybeliada'da geçirdi, hiç evlenmedi.

İlk yazdığı eser, oniki yaşında iken kaleme aldığı fakat bir yangında kaybolan "Gülbahar Hanım" adlı oyunudur. Romancılığı "Şık" romanı ile başlar. Bu roman, Ahmet Mithat Efendinin desteği ile Tercüman-ı Hakikat'te tefrika edilmiştir. Sonra bu gazeteye yazılar yazmaya başladı. Önce tercümeler ağır basmakta iken, sonradan peşpeşe kendi romanlarını yayınladı. 1921-1930 yılları onun en verimli dönemidir. Romanlarının büyük çoğunluğu sağlığında kitap halinde yayınlanmış olmasına rağmen bir kısmı da ölümünden sonra ve bir külliyat halinde neşredilmiştir.

Servet-i Fünûn romancıları ile aynı yaşta olmasına rağmen ne o topluluğa katıldı, ne de onların sanat görüşünü benimsedi. Gözleme değer veren realist-natüralist bir sanat anlayışı ile bağımsız bir romancı olarak dikkati çekti. Romanlarını halk için yazdığını ifade etti. Yaptığı tercümelerin dışında, roman, hikâye ve tiyatro türlerinde yazılmış 54 eseri vardır.

ÖZET

1910 Mayısında Halley kuyruklu yıldızının dünyaya çarpacağı, hayatı altüst edeceği haberi, bütün dünyada olduğu gibi İstanbul'da da heyecan yaratmıştır. Roman, bir kenar mahallenin cahil kadınlarının kendi aralarında bu konuyu tartışmaları ile başlar. Romanın kahramanı İrfan Galip de bu mahallede oturan zengin bir ailenin Avrupa'da tahsil görmüş çocuğudur.

İrfan Galip, bir gün sokakta, endamlı, edalı, peçe ve çarşafının altında esrarlı bir güzelliği olduğu fark edilen (daha doğrusu hayal edilen) bir kadınla karşılaşır. Birtakım arzular ve hayaller içinde geçen günlerde bu tesadüfler devam eder. İrfan, bütün utangaçlığına ve çekingenliğine rağmen kadınla konuşma teşebbüsünde bulunur. Fakat o derece acemidir ki, kadın onun bu haliyle alay eder. İrfan Galip, o anda ölümü isteyecek kadar yaralanmıştır. O günden sora kadınlara düşman olur. Kadınların zayıflığı ile ilgili yazılar yazmaya başlar. Bu yazılar ufak çapta ilgi uyandırır. Kadınlara düşmanlığı, çevresinde gördüğü ailelerin mesut olmayışları, kendisine uygun bir kadın bulunamayacağı gibi düşüncelerle evlenmemeye karar verir.

Bu sırada Halley kuyruklu yıldızının dünyaya çarpacağı haberinin özellikle kadınlar arasında yarattığı telaş ve korkudan faydalanmak, onları iyice korkutarak ümitsizliğe düşürmek ve böylece intikam almak ister. Evini bir konferans salonu gibi hazırlar, mahallenin her yaştaki kadınlarını, Halley kuyruklu yıldızı hakkında bilgiler vermek üzere bu konferansa davet eder. Anatomi, astronomi, fizik karışımı konferansını verir. Anatomi ile batıl inançları birleştirerek dinleyicilerini iyice korkutur. Bu

arada, bir rüya gördüğünü, rüyasında Halley'in dünyaya çarptığını, yer çatlaklarından petrol fışkırıp denizleri tutuşturduğunu anlatır. İrfan Galip o derece canlı ve inandırıcı konuşmaktadır ki sanki kıyamet kopmak üzeredir. Söylediklerinin tesirini artırmak için, sözlerinin en heyecanlı yerinde konferansın devamını bir hafta sonraya erteler.

Birkaç gün sonra İrfan bürosunda otururken, siyah çarşaflar içinde bir kadın gelir, hiç bir şey söylemeden elindeki zarfı İrfan'a uzatarak sessizce çıkıp gider. Bu bir mektuptur. "Kadın doğduğuna üzgün bir zavallı" diye imzalanan mektuptan, kadının Avrupai tahsil gördüğü, serbest düşünceli ve maceraperest ruhlu olduğu anlaşılmaktadır. Heyecan ve sabırsızlık içinde mektubun cevabını hazırlar. Mektubu yazarken ağladığını, tabiatın aşk ile harekete geçtiğini belirtir. Saf ve samimî bir şekilde duygularını açıklar. Halley hakkında bilgi verir, onu konferansa çağırır.

İrfan Galip, ikinci konferansı için daha önemli hazırlıklar yapar. Salon olarak kullandığı sofanın üst katındaki odaya bir masa ile çok gürültü çıkaracak bir takım eşya doldurur. Dadısının kızı Rasiha'yı özel talimatla nöbete koyar. Elektrik tellerine bağladığı kestane fişeklerini ateşleme görevini de uşağı Rüstem'e verir. İkinci konferansta da İrfan rüyasını anlatmaya devam eder. Kıyametin kopmak üzere olduğunu belirterek, kasabın, sütçünün, kendi hizmetçilerinin dalaverelerini "ölüm anı itirafları" olarak kendi ağızlarından itiraf ettirir.

İrfan'ın kıyamet dehşetini tasvir eden rüyası sona erince, daha önce hazırladığı fişekler patlamaya, yukarı katlardan gürültüler gelmeye başlar. Dinleyicilerin büyük bir kısmı fenalık geçirmiş, bayılanlar olmuştur. Ertesi gün İrfan'a beklediği mektup gelir. Meçhul kadın mektubunda İrfan'ı azarlamaktadır: "Onu ciddi, sağlam düşünceleri olan bir insan tahayyül ederken, İrfan daha ilk mektupta aşk hülyalarına dalmıştır." Bir makale ciddiyeti içinde yazılmış mektupta kadın, İrfan'ın rüyasını devam ettirir ve mektubu "Hayal gücü pek geniş, garip şeyler düşünmekten adeta hasta, deli denilebilebicek bir kızım." diye imzalar.

İrfan, kadına yazdığı ikinci mektupta sevgisinde ısrar eder. Artık, Halley, kıyamet, dünya, dünyayı düzeltmek uçup gitmiştir. Mektupta sadece aşk ve saadet arzuları vardır.

Sabırsızlık, buhran ve tezatlar içinde geçen gecenin sabahında cevap gelir. Mektupta leylak kokusu vardır. Yine Halley ve onunla ilgili düşünceler sıralanmıştır ama hayatın aşk gibi bazı başka gerçekleri olduğu da sezdirilmektedir. Kadın, mektubunu "Hayatın değerini onu kaybedeceğine yakın anlayan çirkin bir kız" diye bitirmiştir. Mektuplaşmalar devam eder. Bir gün İrfan, mektupları götürüp getiren kadını sokakta görür. Onu takip ederse sevgilisini bulacağından emindir. Aracı kadının, bir tenha sokakta bir gençle konuştuğunu görünce sebebini bilmediği halde, ümitleri kırılır, derin bir üzüntüye kapılır.

Ertesi gün tekrar aracı kadının ardına düşer. Kadın Beyoğlu taraflarına yönelmiştir. Bir apartmanın kapısı önünde yüzü peçeli bir başka kadınla karşılaşır. Bu kadın, İrfan'ın takip ettiği aracının Feriha Davut'un postası olduğunu, bu Feriha Davut'un ahlâksız ve yuva yıkmakta usta bir kadın olduğunu, mektuplaşmalarını bildiğini anlatır. İrfan neye uğradığını şaşırmıştır. Kısa bir kararsızlık döneminden sonra, tekrar mektupla Feriha Davut'a evlenme teklif eder ve bu teklifi kabul edilir. Annesini görücü olarak gönderir. Annesi, serbest tavırları ve çokbilmişliği dolayısıyla kızı beğenmez; ama İrfan sonunda annesini razı eder. Feriha yazdığı son mektupta şartını bildirmiştir: Halley yıldızı geçip gitmeden gerdeğe girmeyecektir. Böylece eğer bir felâket olur da dünya yıkılırsa Tanrı'nın huzuruna "kız oğlan kız" çıkmak arzusundadır. Maksadı, kadınlar hakkındaki olumsuz düşüncelerinden dolayı ondan intikam almak ve ilk geceden İrfan'a üstünlük sağlamaktır. Halley'in görünme saniyeleri yaklaşırken kadın yüzünü açar. Bu, İrfan'ın daha önce Beyoğlu'ndaki apartmanın önünde gördüğü, kendisine Feriha hakkında kötü şeyler anlatmış olan kadındır. Böyle davranmakla, İrfanın sevgideki samimiyetini, iradesini, anlayışını denemek istemiştir. İrfan bu imtihandan başarıyla çıkar. İki genç, Halley'in görüleceği sanılan gecenin sabahında birbirlerinin olurlar.

Yazar "Sonsöz"ünde Halley'in getireceği felâketleri büyüterek insanları korkutan ilim adamlarını ve dedikoducuları yerer. Tasalanmanın gereksiz olduğunu ileri sürerek "Hayat yalan, ölüm gerçek" sözüyle romanı bitirir.

KUYUCAKLI YUSUF

SABAHATTİN ALİ

Sabahattin Ali 25 Şubat 1907'de Gümülcine'ye bağlı İğridere köyünde doğdu. 1926'da İstanbul Muallim Mektebini bitirdi. Irmak, Serveti Fünun, Meşale, Güneş dergilerinde ilk şiir ve hikâyelerini yayımladı. Bir yıl Yozgat'ta öğretmenlik yaptıktan sonra, 1928'de Almanya'ya gönderildi. İki yıl kadar orada okudu. Dönünce Aydın, Konya ve Ankara'da öğretmenlikte bulundu. Atatürk'le ilgili yayımlanmamış bir şiir dolayısıyla 1932'de bir yıla hüküm giydi.

Hapisten çıkınca Ankara Ortaokulu ile Devlet Konservatuarı'nda öğretmenliğini sürdürdü. Varlık, Ağaç, Resimli Herşey, Oluş, Yedigün, Aydabir, Adımlar, Yurt Ve Dünya, Gün vb. dergilerde çevirileri, ve hikâyeleri basıldı. 1944'te bakanlık emrine alındı. 1946'da Aziz Nesin ve Rıfat İlgaz'la Markopaşa gazetesini çıkardı. Kovuşturmaya uğradı, 2 Nisan 1948'de, yurt dışına kaçarken Kırklareli dolaylarında, Bulgaristan sınırı yakınında öldürüldü.

ÖZET

Bir gece Kuyucak köyünü eşkıyalar basar. Evleri yağma eder, insanları öldürüp giderler. Bu arada küçük Yusuf'un annesiyle babası öldürülmüştür. Çocukcağız öksüz ve yetim kalmıştır. Kaymakam Selâhaddin Bey iyi bir insandır. Acıyarak onu yanına alır. Gelgelelim, karısı Şahinde Hanım rahatına düşkündür,

çocuğu istemez. Kocasıyla tartışırsa da kaymakamın kararını değiştiremez. Yusuf eve yerleşir. Yıllar geçtikçe ailedeki uyuşmazlıkları farkeder. Selâhaddin Bey'in dürüstlüğüne karşılık Şahinde Hanım'ın bencilliğini yakından görür.

Kaymakamın, Yusuf'tan küçük bir kızı vardır: Muazzez. İki çocuk birlikte büyürler, birbirleriyle çok iyi anlaşırlar. Bir gün bayram yerinde eşraftan Hilmi Bey'in çapkın ve şımarık oğlu Şakir kıza laf atar. Yusuf kendini tutamaz, onu bir güzel döver. O olaydan sonra Muazzez'i sevdiğini anlar. Şakir ise yediği dayağın etkisiyle, ne pahasına olursa olsun, Yusuf'tan öç almaya ve Muazzez'le evlenmeye karar verir. Bunun için türlü düzenlere başvurur, örneğin, babasını kaymakamla kumara oturtur. Selâhaddin Bey sarhoş olduğundan yenilir. Ödeyemeyeceği bir borcun altına girer. Bu borca karşılık Hilmi Bey, kızını oğluna ister. Bunu öğrenen Yusuf, bir arkadaşından para alarak üvey babasını güç durumdan kurtarır. Bunun üzerine, Muazzez bir gün Yusuf'a açılır. Kendisini sevdiğini, başka kimseyle evlenmeyeceğini söyler.

Öte yandan, Selâhaddin Bey de onların evlenmelerini ister. Fakat Şahinde Hanım buna karşı çıkar. Kızını Şakir'le evlendirerek lüks içinde yaşamayı, zenginler arasına katılmayı ister. Kaymakam Yusuf'u yanına kâtipliğe alır. Bundan sonra olaylar hızla gelişir: Analığının niyetini sezen Yusuf Muazzez'i bir başka kasabaya kaçırır, orada nikâhlanırlar. Şahinde Hanım olanları öğrenince küplere biner. Kaymakam ise sevinir. Yazık ki, bir süre sonra, hastalanarak ölür. Yerine yeni bir kaymakam atanır. Şakir hemen onunla dostluk kurar. Yusuf'u gezici tahsildarlığa verdirir. Yusuf artık karısından uzaktadır. Günlerce karda kışta, dağda bayırda at koşturur. Fakat aldığı para evi geçindirmeye yetmez. Üstelik döndüğünde birtakım dedikodularla karşılaşır: Kaynanası, durumu fırsat bilerek, Şakir'e yanaşmaya, kızını ona peşkeş çekmeye çalışmaktadır.

Yusuf bir gün, görevini bırakarak ansızın eve gelir. Şahinde Hanım ile yeni kaymakam ve Şakir zilzurna sarhoş olmuşlardır. Muazzez de onlara hizmet etmektedir. Tabancasını çeker. Kay-

makam'ı, Şakir'i ve kaynanasını öldürür. Karanlıkta kurşunlar Muazzez'e de isabet eder. Karısını kucağına alarak şehir dışına kaçar. Fazla gidemezler. Aldığı yaralardan Muazzez yolda ölür, Yusuf bir çukur kazıp onu gömer. Üzgün ve şaşkın, başını alıp dağlara doğru gider...

KÜÇÜK AĞA

TARIK BUĞRA

Tarık Buğra 1918'de Akşehir'de doğdu. İlk ve orta tahsilini Akşehir'de tamamladı. Konya Lisesi'ni bitirdi (1936). İstanbul Üniversitesi Tıp, Hukuk, Edebiyat fakültelerine birkaç yıl devam etti. Fakat hiçbirini tamamlamadı. "Oğlumuz" hikâyesiyle Cumhuriyet gazetesinin yarışmasında ikincilik kazandı. Böylece edebiyat dünyasında önemsenen bir yazar olmaya başladı. 26 Şubat 1994'te İstanbul'da öldü. Sanat eserinde, ideolojinin değil toplumun saf haliyle anlatımını yeğledi. Türk toplumu için önemli olayları ve dönemleri romanlaştırdı

ÖZET

Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devletinin mağlubiyetiyle bitmiş, ordu dağılmıştır. Başşehir İstanbul dâhil, memleketin bütün önemli merkezleri işgal altındadır. Daha kötüsü, devlet ile milletin bağları kopmuş, devleti yönetenler ne yapacaklarını bilmedikleri gibi, millet de nasıl bir yol tutacağını bilemez durumdadır. Akşehir, bütün köyler, kasabalar ve şehirlerden bir birim, bir kesittir. Orada cereyan edenler, aşağı yukarı bütün yurtta olup bitenlerdir.

1919 yılı baharında Akşehir, bütün bir dünya savaşı boyunca çeşitli cephelere dağılmış evlâtlarından geriye kalabilenleri toplamaktadır. Bir enkazdır Akşehir... Her ev birinin yolunu gözle-

mektedir. Ama onlar, nasıl, ne şekilde, hangi keder ve ruhla döneceklerdir. Geceleri bir mezar sessizliğine bürünen yaslı Akşehir'de Gâvur Mahallesindeki Yorgo'nun, Minas'ın meyhanelerinden gelen kahkahalar, naralar, şarkı, gitar ve ud sesleri bu sessizliği delik deşik eder.

İlk gelenlerden birisi Salih'tir. O, Arabistan cephesinden geliyor. Sağ kolunu, sağ kulağını ve sağ yanağını orada bırakmıştır.

Trenden inip evine yönelince bir türkünün iki mısrası gelip geçer içinden:

Giden gelmiyor
Acep nedendir?

Salih'e göre keşke gelmek olmasaydı, böyle yarım yamalak gelmektense...

Onu ilk karşılayan çocukluk arkadaşı Niko'dur. Savaşla birlikte diğer Rum ve Ermeniler gibi Niko da değişmiş, Osmanlı değil, Rum olduğunun şuuruna varmış ve tam bir ihanet olan davasının adamı olmuştur. Salih'e yakınlık gösterir. Maksadı onu kendisine bağlamak, çocukluk ve ilk gençlik yıllarında hep kendisinden üstün olan Salih'i ezip böylece ondan intikam almaktır.

Salih'i giydirip kuşatır. Her gece Niko'nun babasının meyhanesine giderler, sabahlara kadar içerler. Salih çökmüş ruhunun, yarım kalmış vücudunun tesellisini bu kökünden kopmakta, inkârda ve arsızlıkta bulmuştur. Köylülerin gözünde tiksinilen bir soysuzdur. Salih'i cepheden o perişan haliyle dönmüş gören anası, onun şimdiki durumuna daha çok üzülmektedir.

Bu günlerde İstanbullu Hoca çıkagelir. İstanbul'un İngilizlerle işbirliği yapan politikacıları onu, Kuvveyi Milliye çalışmalarını önlesin diye Akşehir'e göndermişlerdir. İstanbullu Hoca, Başşehirdeki entrikalardan habersiz olduğu için sırf padişaha bağlılığı yüzünden var gücüyle çalışır. Bilgisi, güzelliği, cesareti, sağlam mantığı ve tatlı sesiyle son derece tesirli olmaktadır. Ankara ve

Kuvvacılar onu kazanmak için her yola başvururlar. Fakat kararından dönmeyen Hoca için "vur emri" çıkarılır.

Bu arada Salih, bir gece, sessizce gittiği Rumların meyhanesinde bir toplantıya ve bu toplantıda konuşulanlara şahit olur. Rumlar Pontus devletini kurmak için seferberliğe girişmişlerdir. Elebaşlıları bir papaz, en ateşli gönüllü de Niko'dur. Salih, sadece düşmanla değil, bunlarla da harp halinde olduğumuzu öğrenir. İçini büyük bir hırs kaplar. Acizliğini yenmek için her gün sol eliyle tabanca talimleri yapar. Sonunda sol elini, kaybettiği sağ elinden daha iyi kullanır hale gelir. Kuvvacılara katılır. Ona önce ufak-tefek ayak işleri verirler. Çolaklığı, düzenli ordu halini almaya başlayan Kuvvacılar arasına girmesine engeldir. Bunu öğrenince İstanbullu Hoca'ya katılmak için kumandanlardan izin alır.

İstanbullu Hoca, çok genç ve güzel bir kızla, Emine'yle evlenmiştir. İlk çocuğunu beklemektedir. Kendisini sevenler, hakkındaki "vur emri"ni duyurur ve Hoca'yı kaçmaya zorlarlar. İstanbullu Hoca bir şafak vakti, genç karısını doğum döşeğinde bırakarak gider. Çakırsaraylı çetesine katılır. O, artık İstanbullu Hoca değil, Küçük Ağa'dır. Sakalını kesmiş, sarığını, cübbesini çıkarmıştır. Küçük Ağa'nın, İstanbullu Hoca olduğunu pek az kimse bilmektedir. Bunlardan birisi de Salih'dir. Salih, Küçük Ağa'ya son derece bağlıdır. Onu bulur, maksadı onun Kuvvacılar tarafında yer almasını sağlamaktır. Çakırsaraylı'dan ayrılarak tek başına bir çete kuran Küçük Ağa, Salih'in de yardımıyla tereddütlerden kurtulmuş, Kuvvacıların fikirlerini ve yolunu benimsemiştir.

Herkes İstanbullu Hoca'nın, İstanbul'a kaçtığını sandığı günlerde o, Salih ve diğer arkadaşlarıyla Çerkez Ethem kuvvetlerine katılır. Çerkez Ethem'le Garp Cephesi Kumandanlığının arası açıktır. Küçük Ağa, Çerkez Ethem ve kardeşi Tevfik Bey'in güvenini kazanmıştır ama o Ankara'ya bağlıdır. Hile yapar, tuzaklar kurar, bu iki kardeşin yeni kurulmakta olan orduyu ve devleti çökertmesini engeller.

Bu arada Tevfik Bey'den izin alarak, Çolak Salih'i Akşehir'e gönderir. Aslında Salih, Alayunt'a giderek durumu, Çerkez Ethem ve kardeşinin niyetini Kuvvacıların önde gelenlerinden Haydar Bey'e bildirecekti. Sonra da Akşehir'e gidip, Emine'den ve Küçük Ağa'nın daha yüzünü görmediği oğlu Mehmet'den haber getirecekti.

Küçük Ağa Ankara'da romanı Salih'in Akşehir'e gelişiyle başlıyor.

Salih, Şubat ortasında Akşehir'e gelir. Kuvvacıların Akşehir'deki belkemiği, o alçakgönüllü, kararlı, hoşgörülü; bütün bunlardan dolayı da o hareketin en faydalı adamı, Ali Emmi ağır hastadır. Salih'i kahvede saygıya yakın bir sevgi ile karşılarlar.

İkindi üzeri Reis Bey ile Küçük Hacı, Ali Emmi'yi ziyarete gitmişlerdir. Salih, sırrını onlara açıklar. Bütün Akşehir'in İstanbul'a kaçtı sonra da öldü sandığı İstanbullu Hoca hayattadır. Adını ve fikrini değiştirmiş, Kuvvayı Milliye'nin en fedakâr gönüllülerinden Küçük Ağa olmuştur.

Emine'ye gelince, o, uzun geceler boyu, yapayalnız, genç ve güzel kocasını beklemiştir. Babasının yüzünü bir kere bile görmediği küçük Mehmet'le birlikte "gel babası gel, gel" diye çağırmışlar, ama baba dönmemiştir. Onun vurulduğu haberi gelince de Emine'yi yaşlı ve bezgin çarıkçı Hasan'a nikâhlamışlardır. Salih, işte bu gerçeği öğrenir ve kalmanın faydasızlığma inanarak kaçıp gider. O gittikten kısa bir süre sonra Ali Emmi'yi toprağa verirler.

Ötede, Küçük Ağa, Tevfik Bey kadar ağabeyi Çerkez Ethem'in de güvenini ve takdirini kazanmıştır. Çerkez Ethem, Garp Cephesi Kumandanı'yla aralarındaki geçimsizliği bir büyük ihanete götürmek üzeredir. Bütün kuvvetlerini toplayarak Kütahya'ya geçecek, istekleri kabul edilmezse Ankara'ya yürüyecektir. Durumun son derece kritik olduğunu gören Küçük Ağa'nın "Şeriatın mubah gördüğü harp hilesinin" en büyüğünü oynamaktan başka çaresi yoktur. Hem kendisi, hem davası, hem de milli zafer açısından son derece tehlikeli olan bu hile, Küçük Ağa'nın, dolayısıyla

Milli Mücadele'nin sonu olabilir. Küçük Ağa, büyük oyununu oynar. Çerkez Ethem'in vuracağı darbeyi mümkün olduğu kadar zayıflatmak için onun askerlerini içinden böler. Çerkez Ethem kuvvetlerinin yarısı, Kütahya Komutanı İzzettin Bey'e teslim olur, Kuvvacıların tarafına geçerler. Böylece Küçük Ağa'nın ihanet saydığı oyun bozulmuş, zafer kurtulmuştur.

Küçük Ağa, bin atlısı ile önce Alayunt'a, sonra da Ankara'ya gider. Doktor Haydar Bey, Küçük Ağa'yı Mehmet Akif ve Hasan Basri Beyler'e götürür. Onlarla karşılaşmak, Küçük Ağa'ya bütün davranışlarının ve hareketlerinin hatta bütün tereddütlerinin haklılığını öğretir. Küçük Ağa, nefsinden vatanı lehine feragat etmekle yanılmamıştır.

Günler geçer, peş peşe, Küçük Ağa Akşehir'e gidip gitmemek konusunda bir karar arifesindedir. Çolak Salih'in ne kendisi gelir, ne de bir haber gönderir. Başka çaresi kalmayan Küçük Ağa, Akşehir'e, Mehmed'ine ve Emine'ye gitmeye karar verir. Ama daha Akşehir'e gelir gelmez karısının bir başkasıyla evlendirildiğini öğrenir. Artık "İstanbullu Hoca" hüviyetini iyice saklamak zorundadır. Kendi oğluyla tanışır, arkadaşlık kurar. Mehmet de babası olduğunu bilmeden bu genç ve güzel adamı sevmektedir.

Uzun zamandır hasta olan Emine pırıl pırıl bir cuma sabahı Hakk'ın rahmetine kavuşur.

Emine'nin toprağa verildiği akşam, Küçük Ağa, Ankara'ya hareket ederek, kuruluş ve kurtuluş günlerinin önde gelen insanı olur. Onun bundan sonraki hayatı bir hüzün şarkısından ibarettir. Devirler geçecek, hayranlıklar ve düşmanlıklar görecek, varlığı da yokluğu da bütün unsurları ile tadacaktır. Fakat o, saadeti sadece bir hatıra olarak tanıyacaktır. Hüzün, onun saadetinin ikinci adıdır artık...

MAİ VE SİYAH

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL

Halid Ziya Uşaklıgil 1866 yılında İstanbul'da doğdu. Öğrenimini İzmir'de bir Fransız okulunda tamamladı. Öğreniminin ardından banka memurluğu ve öğretmenlik görevlerinde bulundu. İzmir'deyken arkadaşlarıyla beraber Hizmet, Nevruz, Ahenk gazetelerini çıkardı. İlk edebi denemelerini buralarda yayınladı. 1893'te İstanbul'a taşındı. Reji ve Düyun-ı Umumiye idarelerinde görev aldı. 1896'da Servet-i Fünun topluluğuna katıldı ve bu topluluğun nesirdeki en önemli temsilcisi oldu. Servet-i Fünun topluluğundayken "Mai ve Siyah", "Aşk-ı Memnu" gibi başarılı romanlar yazdı. Servet-i Fünun dergisi kapandıktan sonra, yazı hayatından çekildi. 1908 İhtilali'nden sonra çeşitli roman denemeleri oldu. Bu dönemlerde ayrıca devlet kademelerinde de görev aldı. Cumhuriyet'ten sonra kendi eserleri üzerine çalıştı. 1945'te İstanbul'da öldü. Türk romanının oluşumunda çok büyük bir etkiye sahiptir. Modern Türk romanının kurucusu sayılmaktadır. Eserlerinde sosyal hayattan çok ferdi konuları işlemiştir. Özellikle Batılılaşan Türk toplumunun durumu eserlerinde işlediği konulardan biridir.

ESER HAKKINDA

Halit Ziya'nın Mai ve Siyah'ı, onun "İstanbul Dönemi" romanlarının ilkidir. Kentsoylu romantik aydın Ahmet Cemil'in düşleri ve düş kırıklıkları anlatılan romanın çıkış noktası karşıtlıklardır. Romanda kahramanların yaşadıkları çevre, giyim kuşamları, davranış biçimleri, ruhsal durumları, çoğu zaman birbiriyle ilişkili olarak ve ayrıntılı biçimde betimlenmiştir.

19. yüzyıl İstanbul'unun semtler, kişiler, gelenek ve görenekler bakımından kimi gerçek çizgileri ve görüntüleri, eserde başarılı

bir biçimde yerini almıştır. Romanda Ahmet Cemil'in dış dünyasından çok, iç dünyası sergilenmekte, diğer kahramanların da ruh tahlilleri, duygu ve düşünce betimleri, fazlaca yer almaktadır.

Romanın adı simgeseldir. "Mai" romanın kahramanı, Ahmet Cemil'in umutlarını ve düşlerini, "Siyah" bu umutlarının ve fantezilerinin kırılışını simgeler. Roman; mavi ve siyah arasında bocalayan, ikilem içinde kalan, mücadele eden ve bu mücadeleden yenik çıkan Ahmet Cemil'in yaşamından bir bölümü anlatır. Romanda gerek başkahramanın canlandırılmasında, gerek betimlemelerin şiirsel yapısında da romantizmin etkisi görülür. Ayrıca Servet-i Fünun Topluluğu sanat anlayışının da etkisi vardır.

Yazar, zaman zaman romancılık yönünü unutarak ya da bunu yana iterek, bir edebiyat tarihçisi, bir eleştirmen gibi davranmakta, o yıllarda yenilikçi Servet-i Fünun Edebiyatı'nın karşıtı olan tutuculara karşı, kendi topluluklarının şiir ve roman anlayışının bir tür savunmasını yapmaktadır. Bu hal kimi zaman bir edebiyat dersi niteliğinde, kimi zaman da Ahmet Cemil'le romanın olumsuz kahramanlarından Raci arasındaki tartışmalarda kendisini göstermektedir.

ÖZET

Ahmet Cemil, babasının ölümünden sonra binbir güçlükle okulu bitirir ve kız kardeşini ve annesini beslemek için çalışmak zorunda kalır. Bunun için elinden fazla bir şey de gelmemektedir. Çünkü yabancı dil bilmekten başka bildiği bir şey yoktur. Ona kalsa, bütün çalışmalarını şiir üzerinde toplamayı; edebiyatımıza bir başka yön vermeyi ister. Ancak hayat mücadelesi onu çok genç yaşta karşılar.

Ali Şekip, Hüseyin Nazmi gibi arkadaşlarıyla başlıca tartışma konusu budur zaten. Raci gibi kendisini kıskanan, arkasından dedikodular yapan birine rağmen şiirde bir şeyler yapacağına inanır. Bir yandan Ahmet Cemil, bu sarı, uzun saçlı, mavi gözlü, kalem parmaklı genç, Hüseyin Nazmi'nin kızkardeşi Lamia'yı sever. Tek kaygısı onunla evlenmek, ona layık bir yuva kurabil-

mektir. Fakat bu mümkün olabilir mi? Olabilecek mi? Hep bunu hayal eder.

Okulu bitirdikten sonra, zavallı genç çok sıkıntılı günler geçirir. Evlerine gittiği öğrencilerin şımarıklıklarına katlanmak zorunda kalır. Ekmeğini kazanır ama neler pahasına! Böylelerinden para kabul etmeğe mecbur kalmak ona pek ağır gelir. Başka çare de yoktur. Pek dayanamaz hale gelince, bu sefer kitapçılara polis romanları tercüme etmeye kalkar. O çağlarda pek sayılı olan bu kitapçılar da onun derisini yüzerler. Geceler boyu göz nuru dökerek yaptığı anlamsız tercümelere hiç denecek kadar az para verirler. Ne öyle eserleri tercüme etmek ister, ne de parasını üzüle üzüle almaya razı olur.

Ahmet Cemil, günün birinde "Mirat-ı Şuun" adlı gazetede çalışmaya başlar. Hayatı az çok düzene girer. Hatta gazete sahibinin oğlu Vehbi Efendi, Ahmet Cemil'in kız kardeşi İkbal'le evlenir. O zaman Süleymaniye'de eski bir evde oturan Ahmet Cemil, kız kardeşini mutlu görmek hevesiyle güzel bir düğün yapar. Ama bu evlilik, o zamanın evlenme şartları yüzünden başarılı olmaz. Evlenenler daha önce birbirlerini tanımadıkları için bağdaşamazlar. Vehbi Efendi çok kaba, durmadan içen, küstah bir kimsedir. Öyle alçak bir heriftir ki, karısı hamile olduğu sıralarda beslemelerini okşayarak onlarla gönül eğlendirir.

Ahmet Cemil bu adiliklere dayanamaz. Dokunmaya kıyamadığı biricik kız kardeşinin hırpalanmasına, hatta dövülmesine razı olmaz. Bir gece, Vehbi, İkbal'i öyle hırpalar, durumunu düşünmeden öyle bir tekme atar ki zavallı kadın çocuğunu düşürür.

Ahmet Cemil, çıldırmış bir halde, arkadaşı Ali Şekip'in dükkânına kendini atar. Ali Şekip'e anasından aldığı küpeleri, yüzükleri emniyet sandığına rehin etmekte kendisine yardım için gitmiştir. Kız kardeşini ölümden kurtarmak gerekmektedir. Hiçbir önlem zavallı İkbal'i ölümün pençesinden kurtaramaz.

Hüseyin Nazmi, uzakça bir görevle dışişlerine tayin edilmiştir. Memmundur. Ahmet Cemil, bir gün onu ziyarete gider. Bir aya kadar memleketten ayrılacak olan Hüseyin Nazmi, sevineceğini

sanarak Ahmet Cemil'e başka bir haber daha verir. Lamia'yı evlendiriyorlardır. O zaman Ahmet Cemil Lamia'ya ait tek tük hatıra kırıntılarını bir daha yaşar. Bunlar, Lamia'nın çocukluğu ile ilgilidir. Zihninde, kız, ailesinin ısrarıyla evlenmeyi kabul etmiştir, diye tasarlar. Bir an sevgisini itiraf etmeyi düşünür. Ama yoksulluğu, işsizliği aklına gelince bir yuva kuramayacağını kabullenir. Bundan da vazgeçer.

Önce kardeşi, sonra Lamia... Geriye ne kalmıştır? Eseri mi? Genç adam, bütün ömrürünü koyduğu şiirlerini bir an bile duraksamadan ocağa atıp yakar. Yaşamı gözlerinde yaşlar, ağzında acı bir lezzetle seyreder. O eserin bir anlamı kalmamıştır artık.

Mademki Hüseyin Nazmi gidiyor, o da gidecektir. Bir gün Taksim bahçesinde otururken ileriye ait tasarılarını, tasarladıklarını hatırlar. Şimdi o da Anadolu'da bir görev alıp gidecektir işte. Kendisine kırgınlıktan başka bir şey sağlamayan bu İstanbul'dan kaçacaktır. Kararını yerine getirir. Dertli anasını alarak bir vapura biner.

Gece karanlığında, son defa İstanbul'u, Cihangir'i seyreder. Deniz karanlık, gece karanlıktır. Vaktiyle Tepebaşı'nda, gece, gözlerine bir elmas yağmuru gibi görünen ışıklar sanki sönmüştür. Şimdi her taraf simsiyahtır. O da, güneşten, hayatın biçareliğiyle alay eden ışıktan kaçarak, sonsuz bir yoklukta mutlu ve rahat, yuvarlanıp gidecektir.

Gözlerinin önünde o mavi gece ile bu siyah gece karşı karşıya gelir. Mavi ve siyah... O vakit denize bakar. Siyah bir deniz... Bu siyahlığın içine atlamak ve derinliklerine gitmek ister. Dalgalar onu çağırır gibidir. Ancak o derinliklere girdiğinde huzura kavuşacağını düşünür. Evet, bir karar atılımı, küçük bir hareketle vücudunu denizin derinliklerine bırakmayı düşünürken bir sesle irkilir. Annesi yanı başında, neden yalnız oturduğunu sorar. Annesine geleceğini söyleyerek, bu siyah geceden ayrılarak, annesini izler.

MEMLEKET HİKÂYELERİ

REFİK HALİT KARAY

Yazarın özgeçmişi için bakınız sf.: 109

ESER HAKKINDA

İlk defa 1919 yılında yayınlanan eserde, Refik Halit Karay, konularını I. Dünya Savaşı yıllarında yakından gördüğü Anadolu halk ve hayatından alan hikâyelere yer vermiştir. Anadolu'da yaşayan yerli tipleri o zamana kadar görülmemiş bir canlılıkla anlatmıştır. Anadolu, bu eserle ilk defa bütün gerçek varlığı ve iç dünyasıyla okuyucunun karşısına çıkar. Memleket Hikâyeleri'nin çoğu, dünya dillerine çevrilmiş, tamamı Fransızcada yayınlanmıştır.

ÖZET

Şeftali Bahçeleri

Bir yaz günü, Akdeniz kıyılarındaki bir kasabanın tabiatı tasvir edilir. Bu küçük Anadolu kasabasında, iklim çok yumuşak geçmekte, yaz günlerinde ise her yeri şeftali kokuları sarmaktadır. Akşam üzerileri, çoğu kasabaya yerleşmiş memurlar deniz kıyısına eğlenmeye giderler. İçkiler, türlü eğlenceler, yiyecekler, çalgılar bu akşamların vazgeçilmez alışkanlıkları olmuştur. Burası Anadolu'nun Sadabad'ıdır. Sazlar çalınır, gazeller okunur, her türlü keyif düşkünlüğü kol gezer. Bu kasabaya tayini çıkan memurlar buranın zevk ve sefasına alışmakta, buraya yerleşerek havuzlu, kameriyeli evler yaptırmaktadırlar. Devrin İstanbul'da hoş görmediği eğlenceler, burada rahatlıkla yapılmaktadır. Memurlar, resmi işleri tamamıyla boşlamıştır.

Bu kasabaya yeni bir yazı işleri müdürü tayin edilir. Adı Agâh olan yeni yazı işleri müdürü, kasabaya geldiği ilk gün

dairede ikindi vakti kimsenin olmamasına çok şaşırır. Öğle vakti, dairedeki herkes şakalar yaparak şen şakrak sahile inmektedir. Agâh Bey bütün bunlara çok şaşırır. Kendisi idealist bir kişidir. Mülkiyeden çıktıktan sonra Avrupa'ya kaçmış, İstanbul'a gelince 4 ay boyunca nezarete alınmış, daha sonra da Anadolu'ya bu işe atanmıştır.

Bu memuriyetle kendini göstermeye, bu köyü düzeltmeye karar vermiştir. Sürekli çalışacaktır. Fakat kasabadaki herkes aksine tembel, miskin ve eğlence düşkünüdür. Mutasarrıf ona ilk gün, rahatına bakmasını söylemiştir. Evkaf Memuru daha da ileri giderek, eğlenmesi için tüm imkânları önüne sürebileceğini ima etmiştir. Önceleri bütün bu tekliflere direnmiş, köyde tek başına kalmasına rağmen eğlencelere katılmamıştır. Sıkıntıdan boğulmakta, dairede kimse olmadığı için çalışamamaktadır. Hiçbir idealini gerçekleştiremeyeceğini anlamaya başlar.

Bir gün, muhasebeci dayatır, illaki şeftali bahçelerine gelmesini ister. İkindi üzeri, bir merkebe binerler. İğde, böğürtlen, şeftali ağaçları ile süslü, su sesleri içindeki bahçelere giderler. Sürekli yiyip içerler. Çok eğlenirler. Ertesi günü çok yorgun olduğu için Agâh Bey işe gitmez. Fakat daha sonraki saatlerde yine şeftali bahçelerine gider, eğlenir, havuzda yüzer. Agâh Bey, artık tüm eğlencelere katılmaktadır. Diğer memurlar gibi o da bir merkep almıştır, sahile daha kolay inmek için. Agâh Bey artık hiç çalışmak istememekte, eğlencelerden daireye gidecek vakit bulamaktadır. Kasabaya geldiği ilk günkü yalnızlığını, çalışma aşkını düşündükçe kendine gülmekte ve 'Toyluk işte" demektedir.

Garip Bir Hediye

Feridun iki saattir çarşıdaki kuyumcu dükkânları önünde dolaşmakta, hiçbirine girmeye cesaret edememektedir. Uzun zamandır her şeyini satmış, satabileceği yalnızca bir tıraş fırçası kalmıştır. İşlemeli, fildişi saplı fırçanın değerli olup olmadığını bilmemektedir. Ona bu fırçayı hediye eden Yahudi çok değerli olduğunu, bir gün işine yarayacağını söylemiştir. Feridun bu

sözlere pek itibar etmemekte, Yahudi'nin onunla alay ettiğini düşünmektedir.

Feridun, bu çaresizlik içinde ağlayarak evine gitmek ister. Aylardan beri çektiği sıkıntılar, dertler içinde ölümü bir kurtuluş gibi görmektedir. Fakat yine de şansını denemeye karar verir ve bir kuyumcu dükkânına girer. Ürkekçe fırçanın değerli olup olmadığını sorar. Kuyumcu, "Beş para etmez!" diye geri verir. Oysa Feridun bu fırçayı hediye eden Yahudi için canını tehlikeye atmıştır. On yıl önce, güvertede bir Yahudi eşyalarını istif etmektedir. Tam o sırada demir kancadan kurtulan iri bir denk tam başına inecekken Feridun, hemen fırlayarak Yahudi'yi ölümden kurtarmıştır. Yahudi kendine geldikten sonra ona elindeki tıraş fırçalarından birini vererek çok değerli olduğunu söylemiştir. Feridun, bu sözlere hiç kıymet vermemiş, fırçayı kullanmıştır. Fakat zamanla savaştan sonra yarı sakat, işsiz, beş parasız kalınca İstanbul'a dönmüş, her şeyini satmak zorunda kalmış, bir gün Yahudi'nin bu sözünü hatırlayarak ümitlenmiştir. Fakat ümitleri boşa çıkmıştır.

Ahırkapı feneri arkalarına düşen yoksul mahalledeki karanlık ve bakımsız evlerine doğru annesinin yanına gider. Annesine durumu anlatır. Camdan İstanbul'daki zengin semtlere bakarken sinirlenen Feridun elindeki tıraş fırçasını sokağa fırlatır. İçinden Yahudi'ye kızmaktadır. Fakat garip bir şey olur. Sokakta parçalanan fırça parlamaya başlar. Koşarak dışarı çıkan Feridun gözlerine inanamaz; çünkü fırçanın içinden iki elmas parçası çıkmıştır.

Sabah olunca tekrar kuyumcuya gider, elmasları gösterir. Kuyumcu, taşların çok değerli olduğunu söyler. Meğer Yahudi gümrükten mal kaçırmak için adi bir fırçanın içine çok değerli iki pırlanta koymuştur.

MEMLEKETİMDEN İNSAN MANZARALARI

NAZIM HİKMET

Nazım Hikmet Ran 1902-1963 yılları arasında yaşamıştır. Bahriye Mektebinden deniz subayı olarak mezun olmuştur. Hastalanınca askerlikten uzaklaşmıştır. Moskova'da bir üniversitede ekonomi üzerine öğrenim görmüştür. İstanbul'da bir süre dergi ve stüdyolarda çalıştıktan sonra 1938'de tutuklanmıştır. 1950 yılına kadar hapis yattıktan sonra Moskova'ya gitmiştir. Moskova'da ölmüştür.

ESER HAKKINDA

Memleketimden İnsan Manzaraları, bir destan veya uzunca bir şiirdir. 1939'da yayınlanmaya başlamıştır. Çok uzun ve değişik zamanlarda parça parça yazılmış olan eser, bütün olarak yayınlanmamıştır. Memet Fuat bu eser için: 'Ne şiir, ne roman, ne tarih olan, öte yandan hem şiir, hem roman, hem tarih nitelikli...' değerlendirmesini yapmaktadır.

ÖZET / SEÇMELER

Toprak göz alabildiğine
Dümdüz
Çırılçıplak
Ve kırmızı biber gibi acı.
Batıda bir tek, uzun
Kavak ağacı.
Bozkırda hâlâ dolaşıyorsa da
Kokusu sararmış kekiklerin
Gökçiçekler çoktan kurumuştu
Ve gelen otları safi dikendiler.
Başköy'le Bakirli'nin arası sekiz saat çeker.

II
Hamdi
Çerkez'in Kabak Köyü'nde
336'da dünyaya geldi. Tuzladılar. Yumuşaktı.
Sevindiler oğlan olduğuna. Kırkı çıkmadan
Buğdayın dibinden güneşe baktı.
Öğrendi toprakta yanmasını.
Ev karanlık
Toprak güzeldi.
Çiçek çıkardı 337'de,
Ellerini bağladılar.
338'de yürüdü.
Ve 1339'a kadar
Dolaştı dünyadaki 36 haneyi
4 sokağı.
Hayvanları ve yağmuru sevdi.
Helva yalnız bayramları pişiyordu.
Ağlamadı artık Hamdi
Dayak yerken babasından anası.
Karısı Ayşe'ye mektup yazıyordu Halil,
Hapishanede, üst katta,
Pencereden geceye bakarak: Sevgilim, Bu ne rezillik,
Derya ufuklarından kopup
Gelirken üstüme köpürerek,
Baş ve yürek
Bir ulu rüzgâr içinde iken,
Oturup tahta iskemleye yan gelerek,
İstirahatta beden...
Bu bahsi bırak...
Sevgilim,
Saçlarının içinde elim,
Şarkısı avucumda.
Sen altı yüz kilometre benden uzak
Ve baş ucumda...

Bu da ayrı bir bahis.
Biz bu 41 senesinde
İkimiz konuşacak değiliz,
Henüz o kadar cesur değilim...
Sevgilim,
Maskelenmiş masmavi yanıyor bak
Elektrik lambası
Beyaz evin önünde
Yolun kenarında.
Ay ışığında yol aydınlık.
Şubenin bahçesinde cephanelik,
Ve ağaçlar:
Dut, akasya, erik.
Bir de kameriye olacak,
Göremiyorum.
Ağustosun biri,
Geceler kısalmadı daha,
Jandarma düdükleri,
Yol tehü tenha.
Gökyüzünün yarısında bulutlar dolaşıyor.
Böyle hışımla gelen, Zonguldak trenidir.
Mehtaba rağmen,
Gökyüzünün öteki yarısında,
Dağlara yakın,
Yıldızlar görüyorum.
Demir köprüden geçti tren,
Kavakların arkasından.
Şehir iki bölüm:
Eskisi kalenin dibinde,
Zifiri karanlık.

MESNEVÎ'DEN SEÇME HİKÂYELER

MEVLÂNA

Mevlâna Celaleddin Rumi 30 Eylül 1207 yılında bu gün Afganistan sınırları içerisinde yer alan Horasan Ülkesinin Belh şehrinde doğmuştur. Mevlâna'nın babası Belh şehrinin ileri gelenlerinden olup, sağlığında "Bilginlerin Sultanı" unvanını almış olan Hüseyin Hatibi oğlu Bahâeddîn Veled'dir. Annesi ise Belh emîri olan Rükneddin'in kızı Mümine Hatun'dur.

ESER HAKKINDA

Bilindiği gibi Mevlâna'nın en büyük eseri Mesnevi'sidir. Eser, aruzun fâ'ilâtun fâ'ilâtun fâ'ilun kalıbıyla yazılmış olup 6 cilt, 25618 beyittir. Varlıkta birlik anlayışını birtakım hayali veya gerçek hikâyelerle; insanlar arasında olduğu kadar hayvanlar arasında da geçen vakalarla anlatmaya çalışan bir eserdir.

Mevlâna'da hakiki Müslümanlık şiiriyetin en yüksek derecesi ile ifade edilmiştir ve bu Müslümanlık şeklin değil, mananın Müslümanlığıdır.

Mesnevi'deki en önemli özellik çok derin konuları bile rahat ve anlaşılır bir şekilde anlatmasıdır. Mevlâna birçok konuyu ilhamının sesine uyarak içine doğduğu gibi söylemiş ve büyüleyici bir eda yakalamıştır. O, düşüncelerini uzun uzun bir kâğıda döküp sonra üzerinde düzeltme yapmamıştır.

Mevlâna, basit; fakat düşündürücü ve bilhassa buluş kabiliyetini gösteren deliller getirir, örnekler verir, anlatmak istediği şeyi apaçık bir hâle koyar, hatta gülünç hikâyeler bile söylemekten çekinmez. Zaten Divan'ındaki bir gazelinde; "Benim gülünç şeyler söylemem, gülünç şeyler söylemiş olmak, eğlenmek, eğlendirmek için değil; öğretmek, halkı neşelendirip anlatmak istediğimi anlatmak içindir." der.

ÖZET / SEÇMELER

İlk 18 Beyit

Şu ney'in nasıl şikâyet etmekte olduğunu dinle. Onun inleyişi ayrılık hikâyesidir.

Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan erkek, kadın herkes etkilenmekte ve inlemektedir.

Kavuşma derdini açıklayabilmek için ayrılık acılarıyla parça parça olmuş bir kalp isterim.

Aslından, vatanından uzaklaşmış olan kimse orada geçirmiş olduğu zamanı tekrar arar.

Ben her yerde, her mecliste inledim durdum. Kötülerle de iyilerle de düşüp kalktım.

Herkes kendi anlayışına göre benim dostum oldu. İçimdeki sırları araştırmadı.

Benim sırrım feryadımdan uzak değildir. Lakin her gözde onu görecek nur, her kulakta onu işitecek kabiliyet yoktur.

Beden ruhtan, ruh bedenden gizli değildir. Lakin herkesin ruhu görmesine izin yoktur.

Şu ney'in sesi ateştir, hava değildir. Her kimde bu ateş yoksa o kimse yok olsun.

Neydeki ateş ile ilahî şaraptaki kabarış, hep aşk eseridir.

Ney, yârinden ayrılmış olanın arkadaşıdır. Onun makam perdeleri bizim nurani ve zulmani perdelerimizi, yani kavuşmaya engel olan perdelerimizi yırtıştır.

Ney gibi hem zehir, hem panzehir; hem hoş sesli, hem çekici bir şeyi kim görmüştür?

Ney kanlı bir yoldan bahseder, Mecnunane aşkları hikâye eder.

Dile kulaktan başka müşteri olmadığı gibi, maneviyatı idrak etmeye de Allah yolunda kendinden geçenden başka alıcı yoktur.

Gamlı geçen günlerimiz uzadı ve sona ermesi gecikti.

O günler, mahrumiyetten ve ayrılıktan hâsıl olan ateşlerle arkadaş oldu. Yani ateşlerle yanmalarla geçti.

Günler geçip gittiyse varsın, geçsin. Ey pak ve mübarek olan insan-ı kâmil; hemen sen var ol!

Balıktan başkası onun suyuna kandı. Nasipsiz olanın da rızkı gecikti.

Emirin, Ağzına Yılan Kaçan Birini İncitmesi

Akıllı birisi atına binmiş geliyordu. Uyumakta olan birinin ağzına da bir yılan kaçmak üzereydi. Atlı onu görüp adamcağızı kurtarmak, yılanı ürkütüp kaçırmak için koşmaya başladı; fakat fırsat bulamadı.

Aklı kendisine yardım ettiğinden, pek akıllı kişi olduğundan o uyumakta olan adama şiddetlice birkaç topuz vurdu.

O şiddetlice vurulan topuzun acısı, adamı bir ağaç altına kadar kaçırdı. Oraya bir hayli çürük elma dökülmüştü. Adama "Ey dertli kişi, bunları ye!" dedi.

"Beyim, ben sana ne yaptım, bana ne kastın var? Eğer bana hakikaten bir kastın varsa vur kılıcı, birden kanımı dök. Sana çattığım saat, ne menhus saatmiş. Ne mutlu senin yüzünü görmeyene. Dinsizler bile kimseye suçsuz, günahsız, az çok bir şey yapmadan böyle sitem ermezler, bu sitemi caiz saymazlar." diyordu.

Söz sözlerken ağzından kan geliyordu. "Yarabbi, cezasını sen ver." diye bağırmakta, her an ona kötü söylemekte, lanet etmekteydi. Atlı ise "Bu ovada koş." diye onu dövüyordu.

Adam, topuz acısıyla atlının korkusundan yel gibi koşmaya başladı. Hem koşuyor, hem yüz üstü düşüyordu.

Karnı toktu, uykulu ve gevşemiş bir hâldeydi. Ayağında, yüzünde yüz binlerce yara vardı. Atlı, o adamı akşama kadar çekiştirip durdu. Nihayet, adamın safrası kabardı, kusmaya başladı. İyi kötü yediklerini kustu. Bu kusma esnasında yılan da içinden dışarı çıktı.

O yılanı görünce kendisine iyilik eden atlıya secde etti. O kapkara, çirkin ve heybetli yılanı görünce bütün dertlerini unuttu. Dedi ki: "Sen, bir rahmet Cebrail'isin. Ne kutlu saatmiş ki beni gördün. Ölüydüm, bana yeni bir can bağışladın. Sen beni analar gibi aramaktayken, ben eşekler gibi senden kaçıyordum.

Eşek, sahibinden eşekliği yüzünden kaçar. Hâlbuki sahibi, iyiliğinden dolayı onun peşine düşer. Onu bir fayda elde etmek, bir ziyandan kurtulmak için aramaz. Kurt yahut yırtıcı bir canavar paralamasın diye arar.

Ne mutlu yüzünü görene yahut ansızın senin bulunduğun yere ulaşana.

Pak ruh bile seni övmüş. Hâlbuki ben, sana ne kadar kötü ve saçma şeyler söyledim. Fakat efendim, padişahlar padişahı sultanım, onları ben söylemedim, bilgisizliğim söyledi. Bir parçacık olsun bu hâli bilseydim. Böyle abes sözler söyleyebilir miydim?

Ey iyi huylu, eğer bana bu hâli kinaye ile bile olsa çıtlatsaydın, seni bir hayli överdim. Fakat sükût ederek kızgın göründün. Hiçbir şey söylemeksizin kafama vurmaya başladın. Başım sersemleşti, aklım gitti. Hele benim bu başım... Zaten aklı da kıt...

Ey yüzü de güzel, işi de güzel adam, affet. Deliliğimden söylediğim sözleri bağışla..."

Atlı: "Eğer ben, bunu biraz çıtlatsaydım derhâl yüreğin su kesilir, ödün patlardı. Yılanı anlatsaydım korkudan canın çıkıverirdi. Hz. Mustafa: "Canımızdaki düşmanı size olduğu gibi anlatsam yiğitlerin bile ödü patlar... Ne yol yürümeye takatları kalır, ne bir işin tasasına düşerler. Ne kimsenin gönlünde niyaz etmeye kudret kalır, ne teninde oruç tutmaya namaz kılmaya kuvvet..." buyurdu.

Bunu duyan, kedi önündeki sıçan gibi yok olur; kurt önündeki kuzu gibi mahvolur.

Ne uyku uyuyabilir, ne yemek yiyebilir. Onun için ben sizi bunu söylemeden terbiye etmekte, yetiştirmekteyim.

Ebu Bekr-i Tebabî gibi susmakta, Davut gibi demire el vurmaktayım. Bu suretle de olmayacak şey, benim elimde mümkün olur, bir hâle yola girer, kanadı yolunmuş kuşun bile kanadı çıkar. Çünkü Allah'ın eli, insanların ellerinden üstündür. Tek Allah da bizim elimize "Benim elim" demiştir.

Gönül ehlinin ilimleri, kendilerini taşır. Ten ehlinin ilimleriyse kendilerine yüktür.

Tüccar ile Papağan

Bir tüccarın, kafese kapattığı çok güzel bir papağanı vardı. Bir gün Hindistan'a gitmesi icap etti. Herkesten ne istediğini

sordu. Sıra papağana gelince, dedi ki: "Oradaki papağanlara söyle siz serbestçe gezip dolaşırken, benim kafeslerde kapalı olmam, doğru mudur? Bir sabah vakti beni de hatırlayın da, birazcık mutlu olayım... Tüccar, Hindistan'a vardı. Gördüğü papağanlara kendisini tanıtarak, papağanının söylediklerini nakletti. Ancak, sözü biter bitmez, papağanlardan biri anında düşüp öldü... Tüccar, memleketine döndü. Olanları kendi papağanına da anlattı. Papağan da kafesin içinde önce titredi, sonra hareketsiz kalıp öldü. Tüccar çok üzüldü. Kafesi açıp, ölü papağanı alıp pencerenin kenarına bıraktı. Bırakır bırakmaz, papağan canlanıp uçtu. Tüccara da dedi ki:

"O Hindistan'daki papağan, selamımı alınca, ölmüş gibi yaptı. Yani bana dedi ki, 'Kafesten kurtulmak istiyorsan, öl.' Ben de onun dediğini yaparak kurtuldum."

Hayvanların Dilini Anlayan Adam

Adamın biri Hz. Musa'ya gelip, "Hayvanların dilinden anlamak istiyorum." diye istekte bulunur. Hz. Musa ne kadar "hayır, olmaz" dese de talebinden vazgeçmez, "hiç olmazsa, evdeki horoz ve köpeğin dilinden anlayayım" diye yalvarır. Hz. Musa "peki" der. Adam memnundur.

Ertesi gün, yere düşen bir ekmek parçası için horoz ve köpek kapışırlar. Horoz der ki, "Merak etme, yarın efendimizin eşeği ölecek, et yersin," Bunu duyan adam, hemen eşeği götürüp satar. Köpek, horoza "Et yiyecektim ama eşek gitti, şimdi ne olacak!" diye sitem eder. Horoz da: "Yarın at ölecek, onun etini daha çok yersin" der. Adam bunu duyunca, atı da götürüp pazarda satar. Keyfine diyecek yoktur. Bu arada, köpek horoza iyice kızmıştır. Yalancılıkla dahi suçlar; Horoz, "Kızma, yarın efendimizin kölesi ölecek, bol bol helva ve yemek yiyeceksin." der. Adam, bunu da duyar, zevkten dört köşe, köleyi de götürüp pazarda satar.

Köpek, artık hiddetten köpürmektedir. Horoza, "Senin yalanlarından bıktım, usandım." der. Horoz ise: "Hayır, hiç yalan söylemedim. Ölüm gelecekti, eşek burada ölseydi iş noktalanacaktı.

Ancak efendimiz eşeği sattı. Sıra ata geldi, onu da sattı. Sıra köleye geldi, onu da sattı. Ne yazık ki, artık sıra efendimize gelmiştir. O ölünce, hepimizin karnı doyacak" dedi. Bunu duyan adam ağladı, sızladı, dövündü, başını taşlara vurdu ama ne çare? İş işten geçmişti.

Namazda Konuşan Hintliler

Dört Hintli birlikte namaza durmuşlardı. Biri, namazda iken, müezzine sordu: "Ezan okundu mu?" Yanında ki atıldı: "Ezan okunmasa idi, şimdi namazda olur muyduk?" Üçüncüsü, "Konuştuğunuz için namazınız bozuldu, susun." dedi. Dördüncüsü de: "Şükürler olsun ki, ben boşu boşuna konuşup da namazımı bozmadım" dedi. Ancak şurası kesin ki, dördünün de namazı bozulmuştu.

Ne mutlu o kişiye ki, kendi ayıbını görür kim birinin ayıbını görürse, o ayıbı kendisinde bulur.

Sende o ayıp yoksa da, yine emin olma; çünkü o ayıbı bir gün sen de yapabilirsin; o ayıp seni de bulur.

Aslanın Payı

Aslan, kurt ve tilki ormanda avlanıyorlardı. Akşama kadar bir öküz, bir keçi, bir de tavşan avladılar. Sıra bölüşmeye gelmişti. Aslan, kurda pay etmesini söyledi. Kurt, öküzü aslana, keçiyi kendisine, tavşanı da tilkiye verdi. Aslan buna sinirlenerek, bir pençede kurdu yere serdi. Sonra da, tilkiye aynı işlemi yapmasını söyledi.

Tilki, "Ey büyük sultan, pay etmek ne haddime! Şu küçük tavşan sabah kahvaltınız; keçi öğlen yemeğiniz, öküz de akşam yemeğiniz olmalıdır." deyince, aslanın ağzı kulaklarına vararak tilkiye sordu: "Bu kadar adaletli paylaşımı nereden öğrendin?" Tilki: "Şu haddini bilmez kurdun halinden." diyerek cevap verdi.

Akıllı kişidir ki dostlarının başına gelenlerden ders alır.

Hırsız

Bir gün hırsızın biri, bir bahçeye girip, meyve ağacının üstüne çıktı. Bir yandan yiyor, bir yandan da yerlere döküyordu. Bahçe sahibi bu durumu görünce "Behey Allah'tan korkmaz, kuldan utanmaz; bu ne densizliktir." diye seslendi. Hırsız, büyük bir pişkinlikle: "Ne bağırıyorsun, bahçe Allah'ın, meyve Allah'ın, sana ne oluyor?" dedi. Mal sahibi, "öyle mi?" diye kafasını salladı. Sonra da adamlarına, hırsızı falakaya yatırmalarını söyledi. Hırsız sopayı yedikçe "Yapmayın, etmeyin, Allah'tan korkun!" diye yalvarmaya başlayınca, bahçe sahibi konuştu: "Ne bağırıp duruyorsun? Sopa Allah'ın sopası, vuran da Allah'ın kulu..."

Fil Yavrusu

Akıllı bir adam, uzak yoldan gelen fakir üç kişinin hallerini görünce, onlara öğüt verdi: "Biliyorum fakir ve açsınız. Buradan köyünüze giderken ne kadar aç olursanız olun, sakın ha önünüze çıkan fil yavrusunu yemeyiniz." diye öğüt verdi. Nitekim bizimkiler yollarında giderlerken fil yavrusunu gördüler. Söylenenleri unutup fil yavrusunu yakalayıp, pişirip yediler. Sadece içlerinden bir tanesi, arkadaşlarını engelleyemese de, öğüde uydu yemedi. Gece olunca uyudular. Geceleyin kızgın fil arayıp onları buldu. Hepsinin tek tek ağızlarını kokladı. Sadece yemeyene dokunmadı. Diğerlerini ise parçalayarak öldürdü.

Serçenin Avcıya Verdiği Öğüt

Bir gün, avcının biri bir serçeyi yakalar. Serçe ona der ki: "Benim bir lokma etimden ne olacak ki? Sen beni serbest bırak, ben de sana hayatta her zaman gerekli olacak üç tane öğüt vereyim." Avcının aklı yatar ve kuşu serbest bırakır. Kuş uçup yüksekçe bir dala konduktan sonra başlar: "Olmayacak şeye, kim söylerse söylesin, inanma." Bu birinci öğüdümdür.

İkinci öğüt: "Geçmiş gitmiş şeyler için üzülme; bir şey senden gittikten sonra, onun özlemini çekme." dedikten sonra, "Benim karnımda on dirhem inci vardı, beni bırakınca, inciden

oldun." diye devam etti. Bunu duyan avcı başladı, "ah aptal kafam" diyerek dövünmeye. Kuş bunun üzerine, "Hani geçmiş gitmiş şeyler için üzülmeyecektin..." der,

Avcı "haklısın" deyip, üçüncü öğüdü de vermesini ister. Lakin kuş, "Diğer öğütlerimi tuttun mu ki, üçüncüsünü de tutasın" diyerek uçup gider.

Uykuya dalmış, bilgisiz kişiye öğüt vermek, çorak yere tohum saçmaktır. Aptallık ve bilgisizlik yırtığı yama kabul etmez.

MOR SALKIMLI EV

HALİDE EDİP ADIVAR

Hailde Edip Adıvar, 1884'te İstanbul'da doğmuş, 9 Ocak 1964'te İstanbul'da ölmüştür. Üsküdar Amerikan Kız Koleji'ni bitirdi (1901), Kur'an, Arapça, Farsça, musiki dersleri aldı. Özel olarak Rıza Tevfik'ten felsefe ve sosyoloji, Salih Zeki'den matematik öğrendi. Öğretmenlik, müfettişlik, Darülfünun'da batı edebiyatı hocalığı yaptı. Milli Mücadele'ye katıldı; onbaşı ve çavuş rütbeleri aldı. 1923-1938 yılları arasında kocası A. Adnan Adıvar ile birlikte Avrupa ve Amerika'da bulundu. 1939'da yurda dönünce İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde İngiliz Dili ve Edebiyatı profesörlüğüne getirildi. 1950-1954 döneminde İzmir milletvekili oldu. Yazı hayatına 1908'den itibaren çeşitli dergilerde Halide Salih imzasıyla başlamıştı. İncelemeler, tenkit ve denemelerden sonra hikâyeler yazdı. 1909'dan sonra romanlar yazmaya başladı. Sinekli Bakkal romanı ile CHP roman yarışmasında birinci oldu. Onun bu eseri en çok okunan ve basılan romanlarımızın başında gelir. Bazı romanları filme alınmıştır.

İlk yazdığı romanlarda aşk duygusu ile kadın ruhu ön plândadır. Giderek Türkçülük akımını benimsedi. Milli Mücadele'yi, Osmanlı Devleti'nin son dönemini, İstanbul'un mahallî hayatını

aksettiren romanlar yazdı. Gençlik yıllarında yazdığı romanlarda doğu kadınlarının duygu ve hayal dünyasını aksettirdi. Olgunluk döneminde ise batılı hayat anlayışı, cemiyet görüşü, bilgi ve görgü unsurlarını birleştirdi. Çok iyi bildiği İngilizcesi ve İngiliz edebiyatı kültürü onun romanları üzerinde olumsuz tesirler meydana getirmiştir. Çağdaşları onun üslûbunu çapraşık, aksak ve pürüzlü bulmuşlardır. Eserlerinin büyük çoğunluğu kitap halinde yayınlanmadan önce gazete ve dergilerde tefrika edilmiştir.

ESER HAKKINDA

Bu eser, Halide Edip Adıvar'ın çocukluk günlerinden başlayarak 36 yaşına kadarki hayat hikâyesini anlattığı bir anı kitabıdır. Halide Edip, kendi çocukluğunu, yetişme yıllarını, ilk yazılarını, ilk evlilik ve ayrılığını anlatırken bir yandan da Milli Mücadele döneminin ve imparatorluğun son dönemlerinin panoramasını ortaya koymaktadır.

ÖZET

Halide Edip, 1882'de Mehmet Edip Bey'in kızı olarak Beşiktaş'ta Mor Salkımlı Ev'de dünyaya gelmiştir. Aile, çeşitli sebeplerle ara ara bu evden ayrılmakla birlikte her defasında mor salkımlı eve geri döner. Halide'nin annesi Berifem Hanım, o küçük yaşta iken veremden ölmüştür. Halide, onu çok az ve silik hatırlamaktadır.

Halide'nin hayatında, mor salkımlı evde 'Haminne' diye hitap ettiği anneannesinin büyük yeri olmuştur. Eyüp Sultanlı Nakiye Hanım (Haminnesi), Mevlevi, aşırı derecede merhametli, cömert, elindeki her şeyi yoksullara dağıtmaya çabalayan bir insandır. Haminne'siyle birlikte Çingene olduğu söylenen sütninesi Hatice ile de çok iyi anlaşmaktadır. Bunların dışında Halide'nin annesinin ilk evliliğinden olan Mahmure ablası onun çocukluk yıllarındaki en büyük arkadaşıdır.

Halide Edip'in zihninde, babası Mehmed Edip Bey'in de büyük bir yeri vardır. Mehmed Edip Bey, işi gereği bazı geceler

sarayda kalmaktadır. Halide, annesinin ölümünden sonra çok hassaslaştığı için babasının sarayda kaldığı bir gece evde 'Babamı isterim!' diye sinir krizi geçirmiş, ev halkı mecburen küçük kızı saraya babasının yanına götürmüştür.

Bir süre sonra, Mehmed Edip Bey, bir başkasıyla evlenerek Yıldız'da bir ev tutar. Halide yeni üvey annesi ile tanışmak zorunda kalır. Önce üvey annesine ısınsa da eve ve muhite alışamaz. Mor salkımlı evi ve oradaki yakınlarını özler. Babası Mehmed Edip Bey, katı bir İngiliz terbiye usulü benimsemiştir.

Halide, buna dayanamaz. Kış günlerinde, kollarını, bacaklarını açıkta bırakan lacivert ve kısa elbiseleri, yazın beyaz kıyafetleri giymekten hiç hoşlanmaz. O, sokaktaki küçük kızlar gibi renkli elbiseler giymek ister. Beslenmesi de katı İngiliz terbiye metoduna göre düzenlendiğinden şekerleme yemesine izin verilmez. Halide, bugünlerde kendini çok yalnız hisseder.

Küçük Halide, Kiria Eleni adlı bir Rum kadının işlettiği bir çocuk yuvasına verilir. Halide, buradaki tek Türk çocuğudur. Halide, Kiria Eleni'yi çok sever ve burada bir sıcaklık hisseder. Fakat babasının evinde çektiği sıkıntı ve yalnızlık onun hastalanmasına neden olur ve babası mecburen onu mor salkımlı eve gönderir.

Mor salkımlı evde, kalabalık bir aile içinde Halide, içe kapanık bir çocuk olur. Saraylı Hanım teyzesi ona Afrika Seyahatnamesi adlı bir kitap verir. Halide, okuma zevkine ilk olarak bu kitapta ulaşır. Daha beş yaşında olmasına rağmen babası, ondaki okuma arzusunu görerek özel hoca tutar.

Halide'nin bu günlerde arka arkaya iki kız kardeşi dünyaya gelir: Nilüfer ve Nigar. Bir süre sonra Halide'nin dayısı ve büyük babası mor salkımlı evde vefat edince aile Üsküdar'daki İbrahim Efendi Konağı'na taşınır. Halide bu evde piyano dersleri de almaya başlar. Fakat müzikte çok başarılı değildir. Ancak müziği derinden sevmektedir. Konağa gelen ve Halide'yi etkileyen kişilerden biri de Ahmet Ağa'dır. Üç yıl boyunca onlarla kalan Ahmet Ağa, Halide'ye okuması için Battal Gazi, Ebu Müslim

gibi eserler verir. Halide'nin hayal gücüne büyük tesiri olur bu eserlerin. Ahmet Ağa, onu Karagöz'le de tanıştırır.

Halide'nin hayatında bir değişiklik meydana gelir. Saraylı Hanım teyzesi ile babası evlenir. Eski üvey annesi bu durumdan çok rahatsız olur. Bu karmaşayı ve hüznü yakından gören Halide ömrü boyunca evlilikten nefret eder. Babası huzursuzluğa son vermek için iki eşini ayrı yerlere yerleştirir ve Halide tekrar mor salkımlı evde yaşamaya başlar.

Halide yaşı büyütülerek Üsküdar Amerikan Kız Kolej'ine gönderilir. Bu okulda çok şey öğrenen Halide evinde Rıza Tevfik'ten de ders almaktadır. Rıza Tevfik, ona mistisizmi ve folkloru tanıtmıştır. 1899'da tekrar Amerikan Kız Kolej'ine devam eder. Burada din üzerine düşünmeye başlar ve kolejin kütüphanesinde Hıristiyanlığı araştırır. Sonuçta Hıristiyanlığın çok tahrip olduğu kanısına varır.

1900'de matematik dersinde yetersiz olduğunu fark eden Halide, babasından özel hoca tutmasını ister. Dönemin ünlü matematikçi ve pozitivisti Salih Zeki Aktay hocası olur. Salih Zeki, Halide'nin fikir dünyasına çok tesir eder. 1900'de ilk Türk kızı olarak koleji bitiren Halide kendisinden yaşça büyük Salih Zeki ile evlenir. Mutlu bir evlilikleri olur. Birlikte çalışmalar yapmaktadırlar. 1903'de ilk oğlu, on altı ay sonra da ikinci oğlu dünyaya gelir. Halide Edip, çocukları ile ilgilenirken çalışmalarına devam etmektedir.

1908'de Meşrutiyetin ilanı onu derinden etkiler. İstanbul'a iner ve Tevfik Fikret'in başyazarlığını yaptığı Tanin gazetesinde yazmaya başlar. Meşrutiyet'in rahat dönemi bitmeye başlayınca Halide Edip, serbest kadın fikirleri yüzünden tehdit edilir. Ama o, farklı dergilerde kadın hakları ile ilgili fikirlerini yazmaya devam eder. Bu arada İngiliz gazeteci İsabel Fry ile tanışır.

1909'un 31 Mart'ında siyasi karışıklık son haddine varır. Tanin matbaası basılarak tahrip edilmiştir. Halide Edip de kara listededir. Bu yüzden bir süre Amerikan Kız Koleji'nde saklanmak zorunda kalır. Tehlike artınca iki oğlu ile birlikte zorlu bir vapur

yolculuğu ile Mısır'a gider. İsabel Fry'in daveti üzerine İngiltere'ye gider. Orada entelektüel bir çevre tarafından takip edildiğini ve tanındığını görünce çok sevinir.

1909'da İstanbul'a döndükten sonra roman çalışmalarına devam eder ve Heyula, Raik'in Annesi'ni, yayınlar. Pedagojik mevzularla ilgilenmektedir. Darülmuallimat'da ve İdadi'de beş yıl öğretmenlik yapar.

1910'da onu üzen bir olay olur. Kocası Salih Zeki bir kadınla daha evlenmek istemektedir. Halide buna müsaade etmez. Dokuz senelik evlilikleri bu yüzden sona erer. Babasının Fazlıpaşa Yokuşu'nda tuttuğu eve gider. Orada uzun bir hastalık geçirir. Bu hastalık süresince manevi hisleri artar.

1910-1912 yılları arasında Türk Ocağı'na girer. Milliyetçilik fikirlerinden etkilenir. Bazı farklılıklar dolayısıyla bir süre sonra Ziya Gökalp ile yolları ayrılır. 1912'de Balkan Muharebesi patlak verince Halide, Teali-i Nisvan Cemiyetinin faaliyetlerine katılır. Bir hastanede gönüllü olarak çalışır. Memleketi yakından tanıma fırsat bulur. 1913'de Balkan Savaşı son bulur.

Halide Edip, öğretmenlikten istifa eder. Kız Mektepleri Umumi Müfettişliğine getirilir. Bu görevi dolayısıyla İstanbul'un arka mahallerindeki fakir insanların hayatını yakından görme fırsatı elde eder. 1914'de I. Dünya Savaşı çıktığında aynı görevi sürdürmektedir. 1916'da Cemal Paşa'nın daveti üzerine maarifçi olarak Lübnan'a gider. Buralarda mektep açma faaliyetlerini üstlenmesi için görevlendirilmiştir. Günde 16 saat çalışmaktadır.

1917'de Adnan Adıvar'la evlenir. Tatil için Türkiye'ye gelirler. Lübnan'a tekrar döndüklerinde orada Kenan Çobanları'nı yayınlar. Bu eser bestelenerek opera şeklinde defalarca temsil edilir. Mart ayında okullar kapanınca Halide Edip tekrar İstanbul'a döner.

NASREDDİN HOCA FIKRALARINDAN SEÇMELER

NASREDDİN HOCA

Türk milletinin bilge şahsiyetlerinden olan Nasreddin Hoca halk dilinde, duygu, tefekkür, mizah ve hoşgörümüzü gösteren fıkra türünün öncüsüdür.

Başta Türk dünyası olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde tanınan Nasreddin Hoca, sosyal hayatta karşılaşılan içinden çıkılmaz güç işleri, aklı bilgisi ve hazırcevaplılığıyla mizahi biçimde çözen, güldüren; ama güldürürken düşündüren, keskin Türk zekâsının sembolü, aktüel bir tiptir.

Nasrettin Hoca, Sivrihisar'ın Hortu köyünde 1208 yılında doğmuştur. Babası Hortu köyü imamı olan Abdullah Efendi, annesi aynı köyden Sıdıka Hatun'dur.

Nasreddin Hoca ilk derslerini Hortu köyünün imamı olan babasından almıştır. Daha sonra Sivrihisar Müftüsü Hasan Efendinin Mecmua-yı Maarif adlı tamamlanmamış eserinde Hoca'nın mutasavvıf Seyyid Muhammed Hayranî'nin talebesi olduğunu ve hocasının Akşehir'e göçmesi dolayısıyla onun da Akşehir'e eğitim için gittiğini öğrenmekteyiz.

Önce Sivrihisar'da medrese öğrenimi gören Nasreddin Hoca, babasının ölümü üzerine Hortu'ya dönerek köy imamı oldu. 1237'de Akşehir'e yerleşerek Seyyid Mahmud Hayranı ve Seyyid Hacı İbrahim'in derslerini dinledi. Bir rivayete göre medresede ders okuttu, kadılık görevinde bulundu. Bu görevlerinden dolayı kendisine 'Nasuriddin Hâce' adı verilmiş, sonradan bu ad Nasreddin Hoca şekline dönüşmüştür. Onun hayatıyla ilgili bilgiler, halkın kendisine olan aşırı sevgisi yüzünden söylentilerle karışmış, yer yer olağanüstü nitelikler kazanmıştır.

Nasreddin Hoca sağlam bir İslam inancına, köklü bir dini bilgiye, ciddi bir ahlaki yapıya sahiptir. Tasavvuf kültürüne de vâkıf olan Hoca, birçok tarihî yazma eserde evliyalar arasında zikredilir. Nasreddin Hoca, Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde "hakîm ulu bir can" olarak tanıtılır.

Nasrettin Hoca ile ilgili en eski kaynak olan Ebu'l-Hayr Rumî'nin Saltuknamesi'nde (M.1495) Sarı Saltuk, Nasreddin Hoca'ya bir hediye göndererek dua talebinde bulunur. Hoca evde olmadığı için Hoca'nın hanımı, onun yerine dua eder. Bu duanın bazı cümleleri şu şekildedir: Dünyada fâsık ile alaka eyleme ve dahi kötü kişiye karşı kendini ve hem malını güvenip emanet etme ve dilinden tövbe ve istiğfarı koma, kendin için isteyeceğini başkası için de iste. Allah'tan korkup Resul'den utanasın ve ahiret için burada güzel amel işleyesin, yaramaz işlerden kaçınasın. Günahlarını çoğaltmayasın ki, gönlün kararmasın... Böylece gönül aynanda gizli sırları keşfedebilesin. Hakk'ı müşahede edebilesin..."

Nasreddin Hoca 1284 tarihinde Akşehir'de vefat etmiştir. Türbesi üzerindeki yazıda "Yazı baki, ömür fani, kul asi, Rab affedicidir." sözleri yer almaktadır.

ESER HAKKINDA

Nasreddin Hoca'nın sosyal hayatla ilgili fıkraları zengin bir konu çeşitliliği göstermekte, toplum hayatının hemen hemen bütün alanlarını kapsamaktadır. Bunların çoğunda mizahıyla, güler yüzüyle ders veren bir halk eğitimcisinin olumlu davranışını görürüz.

Nasreddin Hoca birçok fıkrasında halkımızın meselelerini pratik bir şekilde hallederek hadiseler karşısındaki tavrı, yergi becerisi ve kullandığı dili ile Anadolu insanının duygularına tercüman olmuştur.

Nasreddin Hoca'nın temsil ettiği, sıradan bir kurnazlık değil; imbiklenmiş zekânın arkasında doğruyu, iyiyi ve güzeli; sabır ve dürüstlüğü telkin eden bir akıl yürütme sistemidir.

ÖZET / SEÇMELER

Eşeğe mi İnanıyorsun Bana mı?

Bir sabah komşularından biri Hoca'ya:

— Efendi, demiş, değirmene gidip geleceğim. Bugün eşeğini bana ödünç verir misin?

Hoca kestirip atmış:

— Evde değil.

Tam o sırada ahırdaki eşek anırmaya başlamış. Komşu:

— İşte bak eşek ahırdaymış. Yazıklar olsun komşu, bir eşeği esirgedin benden.

Hoca sesini yükseltmiş:

— Yahu sen ne biçim adamsın? Aksakalımla benim sözüme inanmıyorsun da eşeğin sözüne mi inanıyorsun!

Utancımdan Saklandım

Nasreddin Hoca'nın evine bir gün hırsız girmiş. Hoca dolabın içine saklanmış. Hırsız, evin içini, dışını iyice aramış ancak çalacak, işe yarar bir şey bulamamış. Bu sırada bir şey bulma umuduyla dolabı açan hırsız içeride saklanan Hoca'yı görmüş ve birden şaşırarak:

— Sen burada mısın?

Hoca, "evet" demiş, "Çalacak bir şey bulamayacağını biliyorum da utancımdan saklandım."

Papağan

Nasreddin Hoca pazarda dolaşırken renkli bir kuşun on iki altına satıldığını görmüş. Bu durum karşısında şaşıran Hoca yanındakilere sormuş:

— Bu kuş niçin bu kadar para ediyor?

— Bu papağandır, konuşur.

Hoca hemen evine gitmiş, hindisini koltuğunun altına alıp pazara getirmiş.

— Hoca'm bu hindi kaç para? diye sormuşlar.

— On altın, demiş.

Herkes şaşırmış:

— Bir hindi on altın eder mi?

— Görmüyor musunuz, papağanı on iki altına satıyorlar.

— Ama Hoca'm onun marifeti var, insan gibi konuşuyor. Senin hindi ne yapar ki?

— O konuşursa bu da insan gibi düşünür!

Timur'un Filleri

Timur, Akşehir'e bir erkek fil getirmiş. Başıboş gezen fil, ekili alanları silip süpürmüş, bağlara bahçelere zarar vermiş. Üstelik yiyeceğini de Akşehirliler sağlıyormuş. Kısacası, fil şehrin başına bela olmuş.

Sonunda Akşehirliler Hoca'ya gidip;

— Hoca Efendi Timur'a ancak sen söz geçirebilirsin. Şunun bir çaresine baksan...

— Haklısınız, yarın benimle birlikte on-on beş kişi gelsin, hep birlikte gidip Timur'a derdimizi anlatalım.

Ertesi gün Hoca önde diğerleri arkada, yola koyulmuşlar. Fakat yol boyunca gruptakiler birer ikişer ayrılmış. Timur'un otağına yaklaştıklarında Hoca dönüp ardına bir bakmış, kimse yok... Hepsi korkudan kaçmışlar. Timur'un yanına gelen Hoca:

— Efendim, biz Akşehirliler getirdiğiniz fili çok sevdik. Ama hâline acıyoruz. Zavallı hayvan tek kaldı. Akşehirliler bir de dişisini getirtmeniz için beni yolladılar.

Timur bu sözlerden hoşlanmış:

— Akşehirlilere selam söyle, isteklerini yerine getireceğim.

Hoca oradan çıkıp kendisini dört gözle bekleyen Akşehirlilerin yanına varınca;

— Muştular olsun! Belanın dişisi de geliyor!

İpe Un Sermek

Bir gün komşusu, Hoca'dan urgan istemiş. Hoca içeriye girip çıkmış:

— İp boş değil, demiş. Hanım üstüne un sermiş.

Komşu:

— Bu nasıl iş Efendi, demiş. Hiç ipe un serilir mi?

— Serilir elbette, vermeye gönlüm olmayınca ipe un da serilir.

Ah Gençlik

Hoca bir gün ata binmek istemiş. Hayvanın boyu epey yüksekmiş. Hoca bir türlü atın üstüne sıçrayamamış. Yanındakiler duyacak şekilde sesini yükseltip, söylenmiş:

— Ah gençlik ah! Gençliğimizde böyle miydik?

Sonra sesini alçaltarak kendi kendine mırıldanmış:

— Ben senin gençliğini de iyi bilirim Nasreddiiinn!

Kazan Doğurdu

Hoca bir gün komşusundan ödünç bir kazan ister. İşini bitirdikten sonra kazanın içine bir tencere koyup komşusuna götürür. Komşu, tencereyi görünce:

— Hoca bu nedir böyle?

— Sorma komşu, kazan gebeymiş. Anlayacağın senin kazan doğurdu.

Bu duruma sevinen adam kazanı tencereyle beraber alır.

Bir zaman sonra Hoca, aynı komşusundan kazanını gene ister. Aradan epey zaman geçer; fakat bu sefer Hoca kazanı geri vermez. Sonunda komşusu Hoca'nın evine gidip kazanı ister. Hoca, üzgün bir şekilde:

— Ah komşum, başınız sağ olsun, kazan sizlere ömür...

— Aman Hoca'm ne diyorsun? Hiç kazan ölür mü?

— A komşucuğum, kazanın doğurduğuna inanıyorsun da öldüğüne mi inanmıyorsun?

Cenazede

Hoca'ya sormuşlar:

— Cenazede tabutun önünden mi yürümeli, arkasından mı?

Hoca:

— İçinde olmayın da, demiş, önünden de gitseniz olur, ardından da...

Parayı Veren Düdüğü Çalar

Hoca pazara giderken mahallesindeki çocuklar etrafına toplanmışlar. Her birisi çarşıdan kendileri için bir şeyler almasını istemiş. İçlerinden bir çocuk da parasını vererek kendisi için bir düdük almasını istemiş. Hoca:

— Peki, peki getiririm, demiş.

Akşamüstü pazardan dönerken çocuklar Hoca'nın yolunu kesmişler. Hepsi siparişlerini sormuş. Hoca sadece para veren çocuğa düdüğünü uzatmış ve demiş ki:

— Parayı veren, düdüğü çalar!

Kedi Nerede?

Hoca bir gün evine et götürmüş. Hanımına eti vererek akşama bir güzel pişirmesini tembih etmiş. Hanımı da eti pişirip komşularıyla bir güzel, afiyetle yemiş. Akşam et yeme ümidiyle eve gelen Hoca'ya da:

— Efendi sorma etin başına gelenleri. Bizim kedi senin getirdiğin eti kapıp kaçtı. Arkasından koştum ama yetişemedim. Anlayacağın hain kedi senin eti yedi.

Hoca hemen oracıkta duran cılız kediyi tutmuş ve tartmış. Kedi iki okka gelmiş. Hanımına:

— Hatun, bu kedi ise benim et nerede, bu et ise bizim kedi nerede?

Ay'ı Kurtardık

Hoca bir akşam su çekmek için kuyuya gider. Kuyunun kapağını açınca bir de ne görsün, kuyunun içinde koskoca ay... "Eyvah, ay kuyuya düşmüş hanım, koş çengeli getir, ay kuyuya düşmüş!" diye seslenir.

Hanımı koşar, çengeli getirir. Hoca, çengeli kuyuya atar, sallar sallar tutturamaz. Nihayet çengel bir taşa takılır. Hoca kuvvetle çekerken çengel kopar, kendisi de sırt üstü yere düşer. Göğe bakar ki ay gökyüzünde. "Oooh, çok şükür, düştük ama ay'ı da kuyudan çıkardık!"

NUTUK

M. KEMAL ATATÜRK

ESER HAKKINDA

Nutuk, Mustafa Kemal Atatürk'ün kendi kaleminden çıkan bir eserdir ve 15-20 Ekim 1927 tarihleri arasında Ankara'da toplanan Cumhuriyet Halk Partisi'nin İkinci Kurultayı'nda okunmuştur. Kurultay'da okunan bu metin daha sonra geliştirilmiş ve "Nutuk" olarak basılmıştır. 1881'de Selanik'te dünyaya gelen Mustafa Kemal Atatürk 1938'de İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda hayata gözlerini yummuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk'ta hayatını ve başarılarını ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır.

Nutuk, ülkemiz ve milletimiz üzerine büyük oyunların oynandığı günlerden başlayarak, Türk tarihinde bir dönüm noktası olan İstiklal Savaşını, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve inkılâpların yapılışını, kısaca siyasi ve milli tarihimizi birinci elden anlatan değerli bir kaynak eserdir. Eser, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşundan Cumhuriyetin ilanına kadar uzanan başarılı bir tarihi akışın hikâyesidir.

Nutuk'ta, kendini her şeyi ile milletine adamış, olağanüstü yetenekleri ile dehanın en iyi örneğini vermiş büyük bir komutanın, inkılâpçı bir liderin ve ileri görüşlü bir devlet adamının, askerî ve siyasî aksiyonları ile Türkiye Cumhuriyeti'ne şekil veren temel düşünce ve görüşler yer almıştır. Ayrıca eserde milli değerler sistemine bağlı Cumhuriyet rejiminin, tarih şuuru içindeki gelişmesinin adım adım nasıl olgunlaştırıldığını, sosyal ve kültürel alanlara yön verici siyasî ve idarî şartların nasıl hazırlandığını yakından görmekteyiz.

ÖZET

İstiklâl

Hürriyet ve istiklal benim karakterimdir, ben milletimin en büyük ve ecdadımın en kıymetli mirası olan istiklal aşkı ile dolu bir adamım. Çocukluğumdan bugüne kadar ailevi, hususi ve resmî hayatımın her safhasını yakından bilenlerce bu aşkım malumdur. Bence bir millette şerefin, haysiyetin, namusun ve insanlığın vücut bulabilmesi mutlaka o milletin hürriyet ve istiklaline sahip olmasıyla kaimdir. Ben şahsen bu saydığım vasıflara çok ehemmiyet veririm. Ve bu vasıfların kendimde mevcut olduğunu iddia edebilmek için milletimin de aynı vasıfları taşımasını esas şart bilirim. Ben yaşayabilmek için mutlaka müstakil bir milletin evladı kalmalıyım. Bu sebeple milli istiklal bence bir hayat meselesidir.

Bağımsızlığı için ölümü göze alan millet, insanlık, haysiyet ve şerefinin icabı olan bütün fedakârlığı yapmakla teselli bulur ve elbette esaret zincirini kendi eliyle boynuna geçiren miskin, haysiyetsiz bir millete nazaran dost ve düşman nazarındaki mevkii farklı olur.

Tam bağımsızlık denildiği zaman, elbette siyasi, mali, iktisadi, adli, askerî, kültürel ve benzeri her hususta tam bağımsızlık ve tam serbestlik demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan mahrumiyet, millet ve memleketin gerçek manasıyla bütün bağımsızlığından mahrumiyeti demektir. Biz, bunu temin etmeden barış ve sükûna erişeceğimiz inancında değiliz.

Ben yaşayabilmek için mutlaka müstakil bir milletin evladı kalmalıyım. Bu sebeple milli bağımsızlık, bence bir hayat meselesidir. Millet ve memleketin menfaatleri icap ettiği takdirde, insanlığı teşkil eden milletlerden her biriyle medeniyet gereği olan dostluk, siyaset münasebetlerini büyük bir hassasiyetle takdir ederim. Ancak benim milletimi esir etmek isteyen herhangi bir milletin de bu arzusundan sarfınazar edinceye kadar amansız düşmanıyım. Biz Türkler bütün tarihimiz boyunca hürriyet ve bağımsızlığa sembol olmuş bir milletiz.

Demokrasi ve Hürriyet

Korku üzerine hâkimiyet bina edilemez. Toplara istinat eden hâkimiyet payidar olmaz. Böyle bir hâkimiyet ve diktatörlük ancak ihtilal zuhurunda muvakkat bir zaman için lazım olur.

Her fert istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine mahsus siyasi bir fikre malik olmak, seçtiği bir dinin icaplarını yapmak veya yapmamak hak ve hürriyetlerine maliktir. Kimsenin fikrine ve vicdanına hâkim olunamaz.

Hürriyet, insanın, düşündüğünü ve dilediğini mutlak olarak yapabilmesidir.

Cumhuriyet

Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir. Biz Cumhuriyeti kurduk, o on yaşını doldururken demokrasinin bütün icaplarını sırası geldikçe uygulamaya koymalıdır.

Cumhuriyet düşünce serbestliği taraftarıdır. Samimi ve meşru olmak şartıyla her fikre hürmet ederiz. Her kanaat bizce muhteremdir. Yalnız muarızlarımızın insaflı olması lazımdır.

Cumhuriyet ahlaki fazilete dayanan bir idaredir. Cumhuriyet fazilettir. Türk milletinin tabiat ve âdetlerine en uygun olan idare Cumhuriyet idaresidir.

Kültür

Türkiye Cumhuriyetinin temeli kültürdür. Bu sözü burada ayrıca izaha lüzum görmüyorum. Çünkü bu, Türkiye Cumhuriyetinin okullarında birçok vesilelerle eser hâlinde tespit edilmiştir. Kültür, okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden mana çıkarmak, uyanık davranmak, düşünmek, zekâyı terbiye etmektir.

Milli kültürün her çığırda açılarak yükselmesini Türk Cumhuriyetinin temel dileği olarak temin edeceğiz. Bir milli terbiye programından bahsederken, milli karakter ve tarihimizle mütenasip bir kültür kastediyoruz.

Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.

Türk milleti, ancak varlığını derin ve sağlam kültür sınırlarıyla çizdikten sonradır ki onun yüksek kapasitesi ve fazileti milletler arasında tanınır. Türk milletine, fıtri rengini veren bu inkılâplardan her biri çok geniş tarihî devirlerin öğünebileceği büyük işlerden sayılsa yerindedir.

Medeniyet

Biz her görüş açısından medeni insan olmalıyız. Çok acılar gördük. Bunun sebebi dünyanın vaziyetini anlamayışımızdır. Fikrimiz, düşüncemiz, tepeden tırnağa kadar medeni olacaktır. Şunun bunun sözüne ehemmiyet vermeyeceğiz. Bütün Türk ve İslam âlemine bakın; düşüncelerini, fikirlerini medeniyetin emrettiği değişiklik ve yükselmeye uydurmadıklarından ne büyük felaket ve ıstırap içindedirler. Bizim de şimdiye kadar geri kalmamız, en nihayet son felaket çamuruna batışımız bundandır. 5-6 sene içinde kendimizi kurtarmışsak zihniyetlerinizdeki değişmedendir. Artık duramayız. Mutlaka ileri gideceğiz; çünkü mecburuz. Millet açıkça bilmelidir, medeniyet öyle kuvvetli bir ateştir ki ona kayıtsız olanları yakar, mahveder. İçinde bulunduğumuz medeniyet ailesinde, layık olduğumuz yeri bulacak ve onu koruyacak ve yükselteceğiz. Refah, mutluluk ve insanlık bundadır.

Biz, Batı medeniyetini bir taklitçilik yapalım diye almıyoruz. Onda iyi olarak gördüklerimizi, kendi bünyemize uygun bulduğumuz için, dünya medeniyet seviyesi içinde benimsiyoruz.

Bugünkü Türk milleti, mazinin en derin medeniyetlerinde kuruculuk iddia eden bu Türk kavminin bugünkü çocukları açık ve sağlam yolu bulmuşlardır.

Tarih

Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat, insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır.

İnsan, tarihin manasını ancak olgun bir yaşa eriştikten sonra anlıyor. Ve tarih ancak bu yaştan sonra yazılabilir. Çok arzu

ederdim ki birkaç arkadaşla beraber hayatımızdan geri kalan zamanı tarih yazmakla geçirelim! Tarihi yapan akıl, mantık, muhakeme değil; belki bunlardan ziyade duygulardır.

Tarih ne güzel aynadır. İnsanlar, özellikle ahlakta gelişmemiş kavimler, en büyük kutsal kavramlar karşısında bile hasis duygulara tâbi olmaktan nefislerini menedemiyor. Tarihin sinesine geçen büyük hadiselerde, bu hadiseler içinde amil ve fail olanların hâl, hareket ve muameleleri onların ahlak seviyelerini ne açık gösterir.

Büyük devletler kuran ecdadımız büyük ve şümullü medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur. Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.

Türkleri bütün dünyaya geri bir millet olarak tanıtan görüş bizim de içimize girmiştir. Evvela millete, tarihini, asil bir millete mensup bulunduğunu, bütün medeniyetlerin anası olan ileri bir milletin çocukları olduğunu öğretmeliyiz.

Din ve Laiklik

Din vardır ve lazımdır. Temeli çok sağlam bir dinimiz var. Malzemesi iyi; fakat bina, uzun asırlardır ihmale uğramış. Bizim dinimiz en makul ve en tabii bir dindir. Ve ancak bundan dolayıdır ki son din olmuştur. Bir dinin tabii olması için akla, fenne, ilme ve mantığa uyması lazımdır. Bizim dinimiz bunlara tamamen uygundur.

Hazret-i Muhammed'i bana, cezbeye tutulmuş sönük bir derviş gibi tanıttırmak gayretine kapılan bu gibi cahil adamlar, onun yüksek şahsiyetini ve başarılarını asla kavrayamamışlardır. Anlamaktan da çok uzak görünüyorlar. Cezbeye tutulmuş bir derviş, Uhud Muharebesinde en büyük bir komutanın yapabileceği bir planı nasıl düşünür ve tatbik edebilir?

Türk milleti daha dindar olmalıdır, yani bütün sadeliği ile dindar olmalıdır demek istiyorum. Dinime, bizzat hakikate nasıl

inanıyorsam buna da öyle inanıyorum. Şuura aykırı, ilerlemeye mâni hiçbir şey ihtiva etmiyor.

Milletimiz din ve dil gibi kuvvetli iki fazilete maliktir. Bu faziletleri hiçbir kuvvet, milletimizin kalp ve vicdanından çekip alamamıştır ve alamaz.

Gençliğe Hitabe

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklalini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhili ve harici bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklal ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen vazifeye atılmak için içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklal ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde, iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri, şahsi menfaatlerini, müstevlilerin siyasi emelleriyle tevhid edebilirler. Millet, farklı zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evladı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklal ve cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur!

OSMANCIK

TARIK BUĞRA

Yazarın özgeçmişi için bakınız sf.: 169

ESER HAKKINDA

Roman, Osman Bey'in yaşadıklarını, gördüklerini anlatmaktadır. Dünyaya sımsıkı bağlı olan bir insanın dünyada garip bir yolcu haline gelmesidir söz konusu olan. Cihan devletini kuran irade, şuur ve karakteri anlatmaktadır. Yazar, romanda çok sade bir dil kullanmış, anlaşılmayan kelimelerden kaçınmıştır.

ÖZET

Osman Gazi, ölüm döşeğinde; Allah'tan mehil istiyor, Bursa'nın fetih müjdesini alabilmek için. O, ta bahardan badem ağaçlarının çiçeğe durduğu günden seçmiştir ölümü: "Oğul, ben öldüğüm vakit, beni Bursa'da şu gümüşlü kubbenin altına koy!" Osman Gazi'nin, oğlu Orhan Bey'e vasiyetidir bu. Bu, onun soy sop ülküsü yaptığı rüyasının gerçekleşmesi demektir. Ancak, o zaman gülümseyerek "hoş geldin, hoşnutluk getirdin" diyebilecektir ölüme. Son göçe, tek başına çıkılan yolculuğa hazırlanan Osman Gazi, şimdi, hayatı boyunca dinlediklerini, gördüklerini, deliliklerini, durulup arınışını, büyük yörüngeye oturuşunu; yerleri, halleri, kişileri ve büyük ülküsünün adım adım gerçekleşmesini hatırlamamaktadır. O, şimdi Uludağ'dan da büyük bir hatıralar dağıdır:

Osmancık'ın çocukluğu, herhangi bir çocukluktan farksızdır. Gençliği de öyle... Ele avuca sığmaz; nerede çalgı, orada kalgı günleri. Gücünün, kuvvetinin sahibi değildir; aksine gücü kuvveti, onun sahibidir. Kılıçta ve yayda üstünleştikçe değil meydan okumaya, bir yan bakışa bile katlanamaz olur. Gururu için yaşa-

maktadır. Babası Ertuğrul Bey, bir müddet Osmancık'ı takip eder, öğütler verir. Fakat sonradan onu kendi haline bırakır. Öteki oğlu Gündüz Bey'e önem vermeğe başlar. Osmancık, ağasını kıskanacak yerde rahatlamış ve mutlu olmuştur. Azat edilmiş sayar kendini ve keyfince yaşamaya başlar. Ta ki Şeyh Ede Balı ile tanışıncaya kadar. Domaniç temmuzlarından birinde, Sivrikaya'da Osmancık, Ede Balı ile karşılaşır. Gökte ay ve yıldızlar... Osmancık, yıldızlara bakarak "dünya ne kadar büyük!" diyor. Osmancık'ı gizliden gizliye takip eden Ede Balı: Dünya'yı bize büyük gösteren bizim küçüklüğümüz oğul! Hırsımız, sabırsızlığımız, bencilliğimiz. Önce bu yüzden küçülüyor sonra da Dünya'yı çok büyük görüyoruz, der ve ilave eder: dünya bir ömür için, bir tek insan için büyüktür. Bir soy için değil; bir soyun benimseyeceği, bir soya benimsetilecek bir amaç, bir inanç, bir ülkü için değil!

Osmancık'ın kafası ve ruhu altüst olmuştur. Öfkelenir, Ede Balı'ya saygıda kusur eder. Ertuğrul Gazi, oğluna "Ede Balı'ya sakın karşı gelme; bana karşı gel, ona gelme. Ede Balı soyumuzun ışığıdır" diye tembih eder. Osmancık, Ede Balı'nın tekkesine gittiği bir gün Malhun Hâtun'u görür ve ona âşık olur. Töresince istetir. Ede Balı kızını vermez: Halleri müsavi değil, diye... Bundan sonra Osmancık için değişim ve arayış dönemi başlar.

Yine tekkeye misafir olduğu bir gün, rüyasında Ede Balı'nın göğsünden çıkan bir ayın kendi göğsüne girdiğini, sonra bir çınar ağacı şeklinde dünyaya dal budak saldığını görür. Dört yana rahmet ve nur yağdıran bir çınar ağacıdır. Rüyanın tabirine göre, bu ay Malhun Hâtun, bu çınar ağacı ise Osmancık'ın kuracağı devlettir. Osmancık artık değişmektedir. Kılıcını, yayını, topuzunu kendisi için değil, soyu sopu için, soyunun amacı için kullanmaktadır. Sonunda Ede Balı kızını Osmancık'a verir. Sade bir törenle evlenirler. Osmancık, artık yaşlanmış olan babası Ertuğrul Gazi'nin yerine bey seçilir.

Osman Bey, ilk iş olarak civardaki Türk boylarını birleştirir. Kendi buyruğunda ve hepsinin rızalarını alarak... Domaniç ve

civarı dar gelmeye başlamıştır. Her gün yeni topraklar alınır, kaleler düşürülür yeni gelenler, ta Orta Asya'dan ve daha yakın yerlerden gelenler, bu topraklara yerleştirilir. Savaş, akın, ganimetin paylaşılması, yerleşme biçimi, doğumlar, evlenmeler, dostluk ve düşmanlıklar her şey bir düzene bağlanmıştır. Herkes nefsini ve bencilliğini yok etmiştir; başkalarını, soylarının geleceğini düşünmektedirler. Pazar yerlerinin emniyeti sağlanmıştır. Yöredeki herkes (Rumlar dâhil; Osman Bey'e tâbi olan herkes) hayatından, ırzından, malından emindir. Bu günlerde Osman Bey'in anası Cankız, ardından da 90 yaşındaki Ertuğrul Gazi vefat ederler. Orhan dünyaya gelir.

Bütün bu olup bitenler sırasında Osman Bey'in önemli meselelerinden birisi amcası Dündar Bey'dir. Dündar Bey, ağabeyi Ertuğrul Gazi'den sonra beyliğin kendisinin hakkı olduğunu düşünüyor, Osman Bey'i kıskanıyor ve bozgunculuk ediyordu. Osman Bey, saygısını bir an bile ihmal etmeden, amcasını uyarıyordu. Hatta bir gün Dündar Bey'e: Elin öperim amuca, dizin öperim amuca. De ki davarın güdeyim, odunun kırayım amuca. Amma ko ki beyliğime eller taş atsın ki beyliğimi korumam zor olmasın. Ben bunda akıl isterim, rey isterim, ışık isterim. Yanılırsam doğruyu isterim. Ben bunda takaza istemem, dokunç istemem, kakınç istemem demiştir. Dündar Bey aldırmaz, bildiğince devam eder. Düşman üstüne ılgar eden savaşçıları geri çağırır. Osman Bey, bir yay darbesiyle amcası Dündar Bey'i düşürür.

Osman Bey'in ikinci oğlu Alaeddin dünyaya gelir. Mihail Kosses Müslüman olur. Töreye bağlılık şuuru, zayıfa yardım fazileti, din uğrunda göz kırpmadan ölüme gitme heyecanı Mihail'i Abdullah yapmıştır. İnegöl, Yarhisar, Aydos, Bilecik, İznik kaleleri alınır. Zaman, geçip gitmektedir; Osman Bey'e rağmen... Alaeddin bile at binmektedir artık. Orhan Bey, Yarhisar tekfürünün kızı Holofira ile evlenir. Holofira'nın rızası, arzusu, isteği ve aşkı ile Osman Bey, gelininin adını Nilüfer olarak değiştirir. Müslüman olan Nilüfer, Osman Bey'e torunlar, Orhan Bey'e oğullar verecektir; Murad'ı verecektir. Selçuklu Sultanı, bir fermanla Osman Bey'in

hanlığını tabaasına duyurur. Artık Cuma namazlarında hutbe Osman Han adına okunmaktadır.

Şeyh Ede Balı rahmet-i rahman'a kavuşur. Orhan yavaş yavaş pişmekte, olgunlaşmaktadır. Hem gazada hem yönetimde... Osman Gazi Han'ın etrafı boşalıyor. Baba dostları, yola beraber çıktığı yoldaşları birer birer âhirete intikal ediyorlar. Malhun Hâtun da vefat ediyor. Osman Gazi Hân, hasta yatağında, iki aydır yatmaktadır. Kulakları nal seslerinde, Bursa'nın fetih müjdesini bekliyor. Derken, müjdelerin hası, nal sesleri... Sungur dışarı fırlıyor ve göz açıp kapayıncaya kadar da geri dönüyor. Nefes nefesedir: Gözün aydın Hânım! Bursa bizimdir! Osmancık, Osman Bey, Osman gazi Han; babası Ertuğrul Gazi'ye, şeyhi ve kayınpederi Ede Balı'ya, kendinden önce giden baba dostlarına, yoldaşlarına ve Zümrüdü Ankası Malhun Hâtun'a mülâki olmak için gözlerini yumuyor. Mesut ve huzurlu... Âlemlerimizden sefer eyler Osman Gazi Han; bir garip yolcu gibi...

OTUZBEŞ YAŞ (BÜTÜN ŞİİRLERİ)

CAHİT SITKI TARANCI

Cahit Sıtkı Tarancı 1910-1956 yılları arasında yaşamıştır. Galatasaray Lisesinden sonra Mülkiye Mektebindeki yüksek öğrenimini tamamlamak için Paris'e gitmiştir. İkinci Dünya Savaşı çıkınca geri dönmüştür. Yazdığı "Otuz Beş Yaş" şiiriyle 1946 CHP Şiir Yarışması'nda birincilik kazanmıştır. Türk edebiyatında şiiri en çok ciddiye alan şairlerdendir. Şiir dışındaki türlerle uğraşmaktan kaçınmıştır. Ölüm gerçeği, korkusu, hayat, anlık mutluluklar, yalnızlık onun şiirlerinin ana temasını oluştırur.

Cahit Sıtkı Tarancı, şiirlerinde kelimelerin istifine çok önem verir. Halk kültüründen gelen unsurları, tekerlemeleri, deyimleri, masalları şiirin kurgusunda kullanır.

ÖZET / SEÇMELER

Otuz Beş Yaş

Yaş otuz beş! Yolun yarısı eder.
Dante gibi ortasındayız ömrün.
Delikanlı çağımızdaki cevher,
Yalvarmak, yakarmak nafile bugün,
Gözünün yaşına bakmadan gider.

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allah'ım bu çizgili yüz?
Ya gözler altındaki mor halkalar?
Neden böyle düşman görünürsünüz,
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?

Zamanla nasıl değişiyor insan!
Hangi resmime baksam ben değilim.
Nerde o günler, o şevk, o heyecan?
Bu güler yüzlü adam ben değilim;
Yalandır kaygısız olduğum yalan.

Hayal meyal şeylerden ilk aşkımız;
Hatırası bile, yabancı gelir.
Hayata beraber başladığımız
Dostlarla da yollar ayrıldı bir bir;
Gittikçe artıyor yalnızlığımız.

Gökyüzünün başka rengi de varmış!
Geç fark ettim taşın sert olduğunu.
Su insanı boğar, ateş yakarmış!
Her doğan günün bir dert olduğunu,
İnsan bu yaşa gelince anlarmış.

Ayva sarı nar kırmızı sonbahar!
Her yıl biraz daha benimsediğim.
Ne dönüp duruyor havada kuşlar?
Nerden çıktı bu cenaze? Ölen kim?
Bu kaçıncı bahçe gördüm tarumar?

Neylersin ölüm herkesin başında.
Uyudun uyanmadın olacak.
Kim bilir nerde, nasıl, kaç yaşında?
Bir namazlık saltanatın olacak.
Taht misali o musalla taşında.

Abbas
Haydi Abbas, vakit tamam;
Akşam diyordun işte oldu akşam.
Kur bakalım çilingir soframızı;
Dinsin artık bu kalp ağrısı.

Şu ağacın gölgesinde olsun;
Tam kenarında havuzun.
Aya haber sal çıksın bu gece;
Görünsün şöyle gönlümce.

Bas kırbacı sihirli seccadeye,
Göster hükmettiğini mesafeye
Ve zamana.
Katıp tozu dumana,

Var git,
Böyle ferman etti Cahit,
Al getir ilk sevgiliyi Beşiktaş'tan;
Yaşamak istiyorum gençliğimi yeni baştan.

Hepsinden Beter
Kimi insan derbeder,
Ömrünü heba edip gider.
Kimisi maişet derdine düşmüş,
Rahattan bihaber.

Olmayacak işler peşinde,
Kimisi taban teper.
Kimisi dul, kimisi öksüzdür;
Alın yazısı kahreder.

Aklından zoru var kiminin;
Merhamet ister.
Ben sevda çekerim,
Hepsinden beter.

Şaşırdım Kaldım
Şaşırdım kaldım nasıl atsam adım;
Gün kasvet gece kasvet.
Bulutlar, sisler içinde bunaldım;
Gök mavisine hasret.

Olmuyor seni düşünmemek
Tanrı'm, ummamak senden medet.
Suyun dibine vardı ayaklarım;
Suyun dibinde zulmet.

Kalmadı ümidin soluk ve cılız
Işığında bereket.
Ve ölüm, kapımda kişner, sabırsız
Bir at oldu nihayet.

Bugün Hava Güzel
Bugün hava güzel,
Bugün içim içime sığmıyor.
Annemden mektup aldım,
Memlekette gibiyim.
Allah'a çok şükür karnım tok;
Elimi uzatsam kahve fincanı dudaklarımdadır.

Kuşlar kaçmıyor benden;
Bir güvercin kanadında okşuyorum
Göklerin maviliğini.
Serçelerin cıvıltısıyla siniyor içime
Ağaçların yeşilliği.
Bulutların ipek gölgesi
Çocukların yüzünde hışırdıyor.
Çember çeviriyorum çocuklarla beraber
Elime çember almadan.
Düşüncelerimi nura gark eden güneşe sor,
Bu nisan rüzgârı da şahadet eder,
Bütün insanları kardeş biliyorum,
Cümlenin sağlığına duacıyım.

Şayet ölürsem,
Helallaşmaya vakit kalmadan,
Hatırdan çıkarmayın beni;
Dünyaya benden selam olsun,
Her nefes alıp verişiniz.

SAFAHAT

MEHMET AKİF ERSOY

1873 yılında dünyaya gelen Mehmet Akif'in çocukluk yılları İstanbul'da geçti. Babası, Fatih Camii medrese hocalarından Arnavut asıllı İpekli Tahir Efendi'dir. Mehmet Akif, orta öğrenimini Fatih Merkez Rüştiyesi'nde ve Mekteb-i Mülkiye İdadîsi'nde gördü. Bu arada Fatih Camii'ndeki Arapça ve Farsça derslerine de devam etti ve bu dilleri öğrendi.

Orta öğrenimini tamamladıktan sonra da, o zamanlar yeni açılan Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebi'ne girdi, dört yıl süren öğrenimi sonunda 1893 yılında veterinerlik bölümünü birincilikle bitirdi. Ardından da Ziraat Bakanlığı'na memur olarak girdi ve dört yıl kadar Rumeli, Anadolu, Arnavutluk ve Arabistan gibi Osmanlı Devletinin değişik eyaletlerinde memurluk yaptı. Bir süre sonra Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebi'nde edebiyat dersleri vermeye başladı.

1908'den sonra ise arkadaşı Eşref Edip ile birlikte Sırat-ı Müstakim ve daha sonra 1921'de de Sebilü'r-Reşad dergilerini çıkardı. 1908 yılında resmi görevi olan Umur-i Baytariye Müdür Muavinliği'nde çalışırken Darülfünun Edebiyat-ı Umumiye Müderrisliğine atandı.

Bu arada patlak veren Balkan Savaşından sonra 1913 yılında Umur-i Baytariye şubesindeki görevinden, bir yıl sonra da Darülfünun'daki görevinden ayrıldı. Mehmet Akif, Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonra İstanbul'a döndü. Ancak kısa bir süre sonra da Türkiye'den ayrıldı ve Mısır'a yerleşti. 1926 yılından itibaren Mısır Üniversitesi'nde Türkçe dersleri verdi. Bu esnada siroza tutuldu, önceleri hastalığının ehemmiyetini anlayamadı ve hava değişimiyle geçeceğini zannetti. Hastalığı ağırlaşan Mehmet Akif, İstanbul'a döndü ve tedavi gördü. Fakat hastalığın önüne geçile-

medi. 27 Aralık 1936 tarihinde vefat etti. Kabri Edirnekapı Mezarlığındadır.

Mehmet Akif, hem bir şair, hem bir yazar, hem de hatiptir. Bir taraftan Sırat-ı Müstakim ve Sebilü'r-Reşad'daki makaleleri, şiirleri, çevirileriyle, diğer taraftan vaazlarıyla halkı toparlanmaya ve düşmana karşı birlik olmaya çağırmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin ve Arapların toparlanması, birlik olması için çok gayret etti.

Mehmed Akif milletini ve dinini seven, insanlara karşı merhametli davranan, şair tabiatının heyecanlarıyla dalgalanan meşhur bir Türk şairidir. İstiklâl Marşı şairi olması bakımından da "Milli Şair" ismini almıştır. Şairin en büyük eseri Safahat genel adı altında toplanan şiirleri 7 kitaptan oluşmuştur. Şair bu eserinde halka seslenmiş, yalın ve halkın anlayabileceği bir dili tercih etmiştir.

ÖZET / SEÇMELER

Çanakkale Şehitlerine

Şüheda gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
O, rükû olmasa, dünyada eğilmez başlar,
Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor;
Bir hilâl uğruna, ya Rab, ne güneşler batıyor!
Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pak alnı değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhid'i...
Bedr'in aslanları ancak, bu kadar şanlı idi...
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
Gömelim gel seni tarihe!" desem, sığmazsın.
Hercumerc ettiğin edvara da yetmez o kitab...
Seni ancak ebediyyetler eder istiab.
"Bu, taşındır" diyerek Kâbe'yi diksem başına;
Ruhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sonra gök kubbeyi alsam da, rida namıyle,
Kanayan lahdine çeksem bütün ecramıyle;

Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan;
Yedi kandilli Süreyya'yı uzatsam oradan;
Sen bu avizenin altında, bürünmüş kanına,
Uzanırken gece mehtabı getirsem yanına,
Türbedarın gibi ta fecre kadar bekletsem;
Gündüzün fecr ile avizeni lebriz etsem;
Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana...
Yine bir şey yapabildim diyemem hatırana.
Sen ki, son ehl-i salibin kırarak savletini,
Şarkın en sevgili sultanı Selahaddin'i,
Kılıç Arslan gibi iclaline ettin hayran...
Sen ki İslam'ı kuşatmış, boğuyorken hüsran,
O demir çemberi göğsünde kırıp parçaladın;
Sen ki, ruhunla beraber gezer ecramı adın;
Sen ki; a'sara gömülsen taşacaksın... Heyhat,
Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihat...
Ey şehid oğlu şehid, isteme benden makber,
Sana ağuşunu açmış duruyor Peygamber.

İstiklâl Marşı

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklal.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim: Bendimi çiğner, aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım.

Garb'ın afakîni sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar.

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehid oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli;
Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli
Ebedi, yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder varsa taşım;
Her cerihamda, İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerred gibi yerden na'şım!
O zaman yükselerek Arş'a değer, belki başım

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlal:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklal.

SAHNENİN DIŞINDAKİLER

AHMET HAMDİ TANPINAR

Yazarın özgeçmişi için bakınız sf.: 18

ÖZET

Eser, 1920 yılında başlamaktadır. Cemal, üniversite eğitimi için İstanbul'a gelmiştir, akrabası olan Behçet Bey'in evine gidecektir. Yolda çocukluğunun geçtiği şehrin, altı yıl içinde çok değiştiğini fark eder. İşgal altında olan şehrin her yerinde, İngiliz, Fransız ve İtalyan askerleri vardır. Cemal, birçok tarihî yapının yıkılmış olduğunu görür ve çok üzülür. Mahallesini çok merak ettiği için önce oradaki evlerini görmeye karar verir. Elagöz Mehmet Efendi Mahallesi'ne geldiğinde eski günlerini hatırlar. Altı yıl öncesindeki geçmişine döner. O dönemde Vefa Lisesi'nde okumaktadır. Komşularının kızı olan Sabiha'yı içten içe sevmektedir. Sabiha, ailesindeki sorunlar nedeniyle hassas bir kızdır. Sabiha'nın babası, karısına ait tüm mirası, zevki ve eğlencesi için tüketmiş, sorumsuz bir kişidir. Dolayısıyla, babası annesinin hayatını mahvetmiştir. Sabiha, bu durumdan çok etkilenmektedir. O günlerde, Cemal'in hayatında önemli bir değişiklik olur. İhsan, Avrupa'dan döner. İhsan'la sık sık görüşmeye başlar. İhsan'la, edebiyat, sanat ve tarihle ilgili sohbetler eder. İhsan, bir süre sonra okulda onların derslerine de girmeye başlar. Cemal, kültürü, bilgisi sebebiyle İhsan'a hayrandır. Türkçülük akımı, Osmanlı Devletinin o zamanki durumu, ülkenin geleceği gibi konularda İhsan, Cemal'in fikirlerini etkilemektedir. Bir süre sonra, mahallede bir gelişme daha olur. Mahallenin eski sakinlerinden Kudret Bey'in İtalya'daki konsolosluk görevine devlet son verir. Kısa süre sonra da, Kudret Bey, mahalleye döner. Kudret Bey, bundan sonra Sabiha ve Cemal'in hayatında etkin bir rol oynamaya

başlar. Sabiha, bu günlerde kadın meselesi üzerinde düşünmekte ve Batılı kadınlar gibi özgür olmak istemektedir. Bu düşüncelerinde İhsanın rolü büyüktür. Cemal, İhsan'la Sabiha arasındaki yakınlıktan rahatsız olmaktadır. Sabiha'yı çok sevdiği İhsan'dan kıskanmaktadır.

Kudret Bey bundan sonra Cemal'in yakınlık duyduğu en önemli kişi olur. Uzun uzun onun fikirlerinden bahsedilir. Mutsuz bir evlilik yaşamış olan Kudret Bey modern, ecnebi bir kadınla evlenmek istemektedir. Buna evlilik işleriyle uğraşan Sakine Hanım aracı olur. Fakat Kudret Bey, hüsrana uğrar, tanıştığı kadını beğenmez. Bu günlerde Sabiha, yeni tanıştığı Matmazel Coroline'in kadın hakları ile ilgili fikirlerinden etkilenmektedir. Babası Süleyman, çok serbest yaşayan bir insan olmasına rağmen kızı Sabiha'yı bu yüzden sokak ortasında döver. Sabiha'nın aklından bu Batılı fikirleri atmasını ister. Bu arada İhsan, o dönemin en etkin siyasi oluşumlarından İttihat ve Terakki partisiyle ilişki kurar. İhsan, Sabiha ve Cemal'in fikirlerinin oturduğu yıllardır bu yıllar. Sabiha aktörlük ve tiyatro ile ilgilenmeye başlar. O esnada, Cemal'in babasının tayini Anadolu'ya çıkar. Cemal, Sabiha'dan ayrılmak zorunda kalır.

Cemal, bugünleri hatırladıktan sonra mahallesinde hep Sabiha'yı arar. Sabiha'yı altı yıldır, İstanbul'dan ayrıldığından bu yana, görmemiştir. Sabiha'dan haber alacağını umarak İhsan'ın evine gider. İhsan çok değişmiştir. İhsan'ın evinde Muhsin Bey ve birkaç kişi vardır. İttihat ve Terakki cemiyeti yanlıları ile padişah taraftarları arasında tartışma ortamının içinde bulur kendini. Cemal, İhsan'ın Milli Mücadele yanlısı olduğunu görür. Cemal, İhsan'dan beklediği yakınlığı göremez. İhsan ve Muhsin Bey, hemen ona görev verirler. Tevfik Bey'e gidecektir. Ona İhsan'ın evinde gördüklerini nakledecektir. Cemal, oradan Tevfik Beyin yalısına geçer. Tevfik Bey onu gördüğüne çok sevinir. Tevfik Bey'den Sabiha'nın hâlini öğrenir. Sabiha, Muhtar isimli acayip bir adamla evlenmiştir. Muhtar, kirli işlerle uğraşan, uçarı, ahlaksız bir insandır. Cemal, Sabiha'nın mutlu olmadığını düşünür. Ona acır. Sabiha'yı bulmaya kesin karar verir.

Ertesi gün, Cemal Tevfik Bey'in yalısından ayrılır. Sami Bey'in evine gider. Sami Bey Milli Mücadeleyi organize eden önemli kişilerdendir. Ona İhsan'ın notunu iletir. Cemal, İstanbul'a gelir gelmez bu karışık işlerin içinde bulmuştur kendini.

Emrivaki görevler verilmiştir. Cemal, bu çevreden kaçmak ister. Fakat olaylar, buna engel olur. Aynı gün, İhsan'la Tepebaşı'na çıkarlar. Cemal, İstanbul'un ne kadar değiştiğini daha iyi anlar. Her yeri Ruslar sarmıştır. İhsan'la böyle bir Rus lokantasında otururlar. İhsan ona bir başka görev verir. Nasır Paşa ile ilişki kuracaktır. Onun hatıralarını yazacaktır. Cemal, bu hatıraları yazdığında devleti sömürenler, düşmanla iş birliği yapanlar büyük darbe alacaktır.

Nasır Paşa, oldukça kibar, altmış yaşına rağmen dinç bir insandır. Nasır Paşa, Cemal'e güvenir ve kâtipliğini kabul eder. Cemal, burada pek çok kişi ile tanışır. Bu arada Kudret Bey'le karşılaşır. Cemal, Kudret Bey'den Sabiha ile ilgili birçok şey öğrenir. Evlendiği kişi Muhtar'ın oldukça zengin olduğunu söyler Kudret Bey. Sabiha ile Muhtar'ı tanıştıran kişi de Kudret Bey'dir. Fakat Muhtar, şimdi bir Rus kadını ile yaşamaktadır. Aynı gün İhsan'a gelişmelerden haber verir. Gece, Madam Elekciyan'ın pansiyonuna gider. Muhlis Bey de burada kaldığı için yabancılık çekmez. Ertesi gün, akrabası Behçet Bey'in evine gider. Cemal, yolda, İstanbul'un içten içe kaynadığına şahit olur. Herkesin savaş nedeniyle zihinleri gergindir. Her an, yeni bir haber insanları sarsmaktadır. Şehrin manzarası büsbütün değişmiştir. Savaşın yenilgi ile sonuçlanması üzerine pek çok kavim İstanbul'a doluşmuştur. Bu insanlar için İstanbul bir eğlence merkezidir. Oysa asıl halk, savaş yüzünden kan ağlamaktadır.

Cemal, her zaman Sabiha'yı aramaktadır. Ancak bir süre Sabiha'yı göremez. Fakat kocası Muhtar'la karşılaşır. Muhtar'ın ve Sabiha'nın babası Süleyman Bey'in yaşantısı son derece iğrenç gelir Cemal'e. Bu arada Cemal'le Nasır Paşa'nın ilişkileri devam etmektedir. Fakat olay gittikçe tehlikeli bir hâl alır ve yazılanlar bazı kesimleri rahatsız eder. Cemal, Nasır Paşa'nın yanına gider.

Nasır Paşa'nın morali çok bozuktur. Cemal'le beraber geçmişine ait tüm belge ve fotoğrafları yakar. Bir şeylerden korkar gibidir. Ertesi gün, Köprü'de Cemal'in hiç beklemediği bir olay gerçekleşir. Sabiha'yı görür. Sabiha, Cemal'in İstanbul'a geldiğini önceden öğrenmiştir. Fakat Muhtar'dan korktuğu için gelmemiştir. Sabiha, Cemal'i bulacağına söz verir ve kaçarcasına uzaklaşır.

Bir akşam, Cemal pansiyonda iken Sabiha gelir. Korku içindedir. Muhtar'ın kendisinin peşinde olduğunu söyler. Sabiha'nın içkiye alışmış olduğunu ve çok değiştiğini fark eder. Sabiha, ağlamaya başlar. Hayat onu çok yıpratmıştır. Sabiha sürekli: 'Ah bir karar verebilsem!' demektedir. Sabah uyandığında, Sabiha çoktan gitmiştir. Bir sabah, Cemal, kapısında bir zarf görür. Üzerinde Sabiha'nın resmi vardır. Altında 'Sahneye çıkacak ilk Türk kadını' yazılıdır. Cemal, Sabiha'nın karar veremediği şeyin bu olduğunu anlar. Bu konuyu öğrenmek için, Muhlis Bey'in yanına gider. Orada, daha kötü bir haber alır. Nasır Paşa öldürülmüştür. Şüpheli olarak da İhsan tutuklanmıştır. Roman, bu karışıklık içinde kötümser bir sonla biter. 'Sahnenin Dışı' da Anadolu gibi zor durumdadır.

SERGÜZEŞT

SAMİ PAŞAZADE SEZAİ

Sami Paşazade Sezai 1860 yılında İstanbul'da doğmuştur. Özel öğrenim görmüştür. Eğitiminin ardından bir süre devlet dairelerinde çalıştı. Ülkedeki siyasi atmosferden kaçıp bir süre Avrupa'da yaşadı. 1908 II. Meşrutiyet İhtilali'nden sonra Madrid büyük elçiliğine tayin edildi. Cumhuriyetin ilanından sonra kendisine devlet tarafından özel bir maaş bağlandı. Son yıllarını dinlenmekle geçiren Sami Paşazade Sezai, 1936'da İstanbul'da öldü. Edebiyat alanında az eser veren yazar, özellikle Türk ro-

manında gerçekçilik akımının ilk örneği olan Sergüzeşt romanıyla dikkat çekmiştir.

ÖZET

Dilber, çok küçük yaşta Kafkasya'dan kaçırılmış, Çerkes kızıdır. Esirciler, Batum Kumpanyasının bir vapuruyla onu İstanbul'a getirirler. Hacı Ömer adındaki bir esir tüccarı, kızı emekli bir mutasarrıfın evine kırk lira gibi o zaman için yüksek bir ücret karşılığında satar. Dilber'in hanımı kaba bir yaratıktır. Her türlü duygudan, acımadan yoksundur. Kıza fena muamele eder. Çok çalıştırır. Kız, bu zulümlere dayanamayarak bir gece evinden kaçar. Yorgunluktan düşüp bayılıncaya kadar yürür. Onu ihtiyar bir kadın, sokakta baygın bulup alır, kendi evine götürür. Burası, Dilber'in hanımının kızıyla okul arkadaşı olan bir çocuğun evidir. Dilber'in kim olduğu anlaşılınca, kadıncağız ister istemez esir kızı götürüp sahibine teslim eder. Bu seferki gelişi, zavallı kızı büsbütün perişan eder. Zalim kadın, kaçtığını başına kakarak kıza daha fena eziyet etmeye başlar. O kadar ki, kızcağız neredeyse yorgunluktan ve ızdıraptan ölecek raddelere gelir. Nihayet, kadının kocasına yeniden bir vazife verilir. Anadolu'ya tayin edilmişlerdir. Memurluk hayatında bir de bu hastalıklı kızı yanlarında taşımak istemedikleri için, Dilber, bir kere daha bir esirciye satılır. Kızı bu kez satın alan esirci, hem daha işinin ehli, hem daha insan bir adamdır. Dilber'in güzelliğini fark ettiği için, onu hemen satışa çıkarmaz. Bir müddet bakar, besler. Ona biraz çalgı çalmasını, şarkı söylemesini öğretir. Nihayet, on beş yaşına gelen kızı, elli liraya satar. Değeri böylece yükselmiş olan esir kız, hayırlı müşterilerin eline düşmüş, bir kibar konağına satılmıştır. Ona bu parayı lâyık gören hanımefendi, oğlu için satın almıştır.

Celâl Bey, Paris'te beş altı sene ressamlık tahsili görmüştür. O zamanın ünlü ustalarından, Güzel Sanatlar Mektebi öğretmeni ressam Jeröme'un atölyesinde çalışmıştır. Kızı beğendiği, kız da onun esiri olduğu için, sık sık çeşitli kıyafetlere sokarak ustasından

öğrendiği şekilde tasvirlerini yapmaya başlar. Bir gün eski Yunan tanrıçaları kılığına sokar, bir gün dilenci haline getirir. Bu da Dilber'e bir başka türlü zulüm gibi görünür. Bir gün kız dayanamaz, model olduğu müddetçe ağlar. Bu hali, Celâl Bey üzerinde çok kuvvetli bir tesir yapar. Kızı o perişan haliyle görebilmek için o gece odasına girer. Bakar ki uyumuş, ağlayarak uyumuş. Celâl Bey'in eline bir şey ilişir. Bu, kendisinin bir fotoğrafıdır. Bu durum karşısında, hislerini yoklayan ressam, kendisinin de Dilber'i sevmekte olduğunu fark eder. Namuslu, iyi terbiye görmüş, soylu bir ailenin evlâdı olduğu için, ilk aklına gelen şey; kızla evlenmek olur. Fakat bu mümkün olamaz. Çünkü Dilber, onun dengi değildir. O, zengin bir ailenin biricik mirasçısı, Dilber'se fakir bir esir. Gerçi Celâl Bey'e göre esirlik saçma bir şeydir. Ona kalsa, hemen Dilberle evlenecektir. Ancak işin içine aile bağları girer. Oğlunun halinden her şeyi anlayan annesi, hiç sezdirmeden Dilber'i evden uzaklaştırır ve bir esirciye sattırır.

Celâl, Dilber'in satıldığını öğrendiği zaman deliye döner. Geçirdiği büyük sarsıntı yüzünden yataklara düşer. Ondan sonra da kendini toparlayamaz. Delirir. Annesi, yaptığı yanlışlığı fark eder, ama iş işten geçtikten sonra... O sıralarda Dilber, Mısır'a bir tüccara satılmıştır. Tüccarın Elhamra sarayını taklit ederek yaptırdığı harem kısmında, öbür kızlarla birlikte yaşamaya başlamıştır. Yalnız hüzünlü hali herkesin yüreğine dokunur. Haremağası Cevher Ağa, onu öteden beri gözaltında bulundurarak bir gün havuz başında tenha bir yerde yakalar ve sırrını öğrenir. Çünkü bu Cevher Ağa da Dilber'i sevmiştir. Onu İstanbul'a göndermeyi aklına koyar. Uzun zaman uğraşa uğraşa bu fikrini kıza kabul ettirir. Onu kaçırmak için her şeyi tertipler. Vapur biletlerine kadar alır. Harem dairesine karanlık bir gece dışarıdan merdiven dayayarak Dilber'i indirir. Ama kendisi ihtiyar ve yorgun olduğu için, biraz da heyecanın tesiriyle merdivenden düşer ve ölür.

Hayatta son desteğini de kaybeden esir kız, ne yapacağını bütün bütün şaşırarak kendisini yalnızlık ve çaresizlik içinde Nil nehrine atar, hayatına böylelikle son verir.

SEYAHATNAMESİ'NDEN SEÇMELER

EVLİYA ÇELEBİ

Evliya Çelebi Saray-ı Hümayun Kuyumcubaşısı Mehmed Zıllî Efendi'nin oğludur. 1648'de 117 yaşında iken öldüğü rivayet edilen Mehmed Zıllî Efendinin I. Ahmed zamanında Kâbe'ye taktırılan altın olukları yaptığı ve Sultan Ahmed Camiinin süslemelerinde çalıştığı söylenmektedir.

Evliya Çelebi, soyunun Türkistan'a Ahmed Yesevî'ye dayandığını söyler. Yakın ataları ise Kütahyalıdır. Evliya Çelebi ilk tahsilini Sıbyan Mektebi'nde yaptıktan sonra, İstanbul'un önemli hocalarından 7 yıl ders alır, ardından dört yıl da Enderun'da okumuştur. Daha sonra 40 akçe maaşla sipahi zümresine katılmıştır. Bu arada hat ve tezhib öğrenmiş ve Kur'an'ı ezberlemiştir. Hattat, nakkaş, musikişinas, şair ve biraz da kuyumcudur. Nesri ve anlatım tarzı ona devrinin Dede Korkut'u denilmesine sebep olmuştur.

Evliya Çelebi, ömrünün elli senesini bu gezilere ayırmış ve katıldığı savaşlardan elde ettiği ganimetlerin gelirlerini de bu yolda sarf etmiştir. Ayrıca devlet büyüklerinin sağladığı imkânlar da bu gezileri kolaylaştırmıştır. Diğer taraftan hoşsohbet, nüktedan, cana yakın, güzel sesli bir insan olan Çelebi, şahsiyetinin bu imkânları sayesinde bütün imparatorluğu ve birçok yabancı ülkeyi gezebilmiştir. Evliya Çelebi hiç evlenmemiştir. O, evlenmek ve mevki hırsı göstermek yerine seyahat için hırs göstermiştir.

ESER HAKKINDA

Onun, Seyahatname gibi bir eseri kaleme almış olmasında birkaç önemli etken öne çıkar. Evliya Çelebi küçük yaştan itibaren kendisini imkânları bol, geniş bir çevrenin içinde bulmuştur. Ayrıca birçok insanla tanışmasının ve pek çok olaya şahit olmasının da etkisi büyüktür. Çelebi ömrünün otuz yılını İstanbul'da, geri

kalanını seyahatlerde geçirmiştir. Bu gezilerin çoğu vezirlerin ve paşaların himayesinde olduğu için yarı resmi hüviyettedir. Bu imkânlar ona, herhangi bir gezginden farklı imkân ve görgüler kazandırmış, çok geniş bir sahada dolaşmasını sağlamıştır.

Eserin aslı on cilttir. İstanbul kütüphanelerinde beş ayrı yazma nüshası vardır. Dünya seyahat edebiyatında, bu kadar geniş bir sahayı ihtiva eden ikinci bir eser yoktur.

Evliya Çelebi son derece dikkatli bir seyyahtır. O, gezdiği yerlerin tarihini, coğrafyasını, iklim ve tabiatını, sanat eserlerini, insanlarını, insanlarının giyiniş, yaşayış, dil ve dinlerini, silahlarını, âdetlerini, tanınmış hususiyetlerini, yerleşme şekillerini, kısaca şahsi ve günlük hayattan, cemaat hayatına, manevi hayata kadar bütün unsurları eserine almıştır. Bu durum Seyahatname'nin dünyada eşine rastlanmayan bir zenginlikle önemli bir kaynak olmasını sağlamıştır. Düşünceye ve daha çok göze hitap eden güçlü tasvirler, sıcak bir mizah, mübalağa ve secilerle süslü üslubu onu farklı kılan unsurlardır.

ÖZET

Viyana'da Bir Hastanın Ameliyatı

Viyana'da bir hastanın şakağına mermi girmişti. Doktor ve yardımcısı bu mermiyi çıkarmak için ameliyata başladılar. Ben de izin istedim ve sessizce onları izledim. Doktor öncelikle hastanın alnının ortasından başlamak üzere baştaki deriyi iki tarafa doğru soydu. Ardından başının yan tarafından bir delik açtı. Sonra bir demir parçasıyla kafatasını kaktırarak ayırdı. Kafatasının tam ortası keserin dişleri gibi birbirine geçmiş olduğu için tam ortadan ikiye bölündü. Ben hastaya daha yakından bakmak için yaklaştım, bu arada mendille ağzımı kapattım. Doktor bana "Niçin ağzını bu şekilde kapattın?" deyince; "Belki hapşırırım ve hastaya zarar verebilirim" dedim. Doktor, "Sen doktor olmalıymışsın." dedi. Ardından doktor kurşunu çıkardı, kurşunun yerini de bir süngerle temizledi. Sonra da kemikleri eskisi gibi birleştirdi. Deriyi de kapattı. Ardından yüzlerce iri at karıncası getirdiler.

Doktor karıncaları tek tek derinin bitiştiği yerlere yaklaştırıyordu. Karınca bu bitişen deriyi ısırır ısırmaz, doktor karıncayı belinden kesiyordu. Böylece deriyi baştanbaşa kapattılar. Birkaç hafta sonra adam iyileşti, karınca parçaları da kendiliğinden döküldü.

Erzurum'un Soğuğu

Halkın ağzında şöyle bir fıkra vardır: Bir dervişe "Nereden geliyorsun?" demişler. O da "Kar rahmetinden geliyorum." demiş. Bunun üzerine "O ne diyardır?" demişler. Derviş "Soğuktan insana zulüm olan Erzurum'dur." demiş. "Orada yaz olduğuna rast geldin mi?" demişler. Derviş "Vallahi 11 ay, 29 gün sakin oldum. Halk hep yaz gelecek dedi. Ben göremedim." demiş.

Bir diğer fıkra da şudur: Kedinin biri kara kışta bir damdan diğer dama sıçrarken havada donup kalmış. Sekiz ay sonra don çözülünce miyavlayarak yere düşmüş.

Gerçekten de bir adamın eli yaş iken bir demir parçasına yapışsa derhâl donar. Elini demirden koparmak ihtimali olmaz. Ancak bir miktar derisi yüzülerek demirden kurtulabilir.

İstanbul Fatih Hastanesi

70 oda, 80 kubbe ve 200 memuru vardır. İpek altın işlemeli, bürümcük gecelikleri vardır. Birisi hasta olsa hastaneye götürüp ona bakarlar ve ilaç verirler. Günde iki defa türlü türlü güzel yemekler verilir. Vakıf kuralları öylesine sağlamdır ki şöyle denilmiştir: "Eğer mutfakta keklik, turaç ve sülün kuşlarının eti bulunmazsa bülbül, serçe ve güvercin pişirilip hastalara bol bol verilsin." diye yazılıdır. Hastanelerde, akıl hastalarının hastalıklarının geçmesi için müzikçiler ve okuyucular tayin edilmiştir.

Lagarı Hasan Çelebi ve Bir Nükte

Murad Han'ın kızı dünyaya geldiği gece kurban keserek bayram ettiler. Bu Lagarı, elli okka barut macunundan yedi kollu bir fişek yaptı. Sarayburnu'nda hünkârın huzurunda fişeğe bindi. Çırakları fişeği ateşlediler.

Lagarı:

— Padişahım Allah'a ısmarladık! İsa Peygamberle konuşmaya gidiyorum, diyerek göğe yükseldi.

Yanında olan fişekleri ateşleyip deniz yüzünü aydınlattı. En yukarı çıkıp da barutu bitince kartal kanatlarını açıp denize indi. Oradan yüzerek padişahın huzuruna geldi ve:

— "Padişahım İsa Peygamber size selam söyledi." diye şakaya başladı.

Marifet Sahibi Üstad Hezarfen Ahmet Çelebi

Önce Okmeydanının minberi üzerinde, rüzgârın sert olduğu sırada kartal kanatlarıyla sekiz dokuz kere havada uçarak talim etmiştir. Sonra Murad Han, Sarayburnu'ndaki Sinan Paşa Köşkü'nde boğazı seyrederken Galata Kulesi'nin ta tepesinden lodos rüzgârıyla uçarak Üsküdar'a kadar uçabilmiştir.

İstanbul Beyanındadır

Bu şehri, Hazret-i Süleyman'ın kurduğu söylenir. Ayrıca Türklerin bu şehri almaları yüce Kur'an'daki "Kutlu Belde" tamlamasıyla anlatılır.

Sözün kısası Türk gümbürtüsü, Türk görkemi, Türk velvelesi, Türk debdebesi ve Türk'ün zaferi olan bu beldenin yeryüzünde bir benzeri yoktur. Yunan ve öteki tarihçilerin İstanbul'un kuruluşunda söz birliği ettikleri hikâye şöyledir.

Hazret-i Peygamber'in doğumundan 1600 yıl önce Hazret-i Süleyman, insanlara, cinlere, kuşlara, vahşi hayvanlara ve rüzgâra hükmederken, bir padişah ona isyan etti. Hazret-i Süleyman bu padişahın ülkesine varıp, onu tutsak etti.

Ancak bu padişahın periler kadar güzel bir kızı vardı. Dul olan Süleyman Nebi padişahın kızıyla evlenince onu Rum illerine getirdi. Kız, şeytanın aldatmasıyla durmadan ağlamakta idi. Süleyman Peygamber eşinin ağlamasının ve kederinin nedenini sorunca: "Ya Eminallah! Dilerim ki benim için burada büyük bir saray yaptırırsın, ben de geri kalan ömrümü orada daima ibadetle geçiririm." diyerek ricada bulundu.

Hazret-i Süleyman uzun araştırmalardan sonra İstanbul toprağına geldi. Şimdi Hünkâr Bahçesi denilen Sarayburnu'na gelip orada otağını kurdu, bir gecede su ve havasının güzelliğine vuruldu. Orada da büyük bir saray ve rengârenk bahçeler içinde köşkler yaptırdı. Daha sonra da İstanbul için şöyle bir duada bulundu: "Bu şehir cihan yıkılıncaya değin bakımlı ve onarımlı kalsın."

SİNEKLİ BAKKAL

HALİDE EDİP ADIVAR

Yazarın özgeçmişi için bakınız sf.: 191

ÖZET

Olaylar, Abdülhamit devrinde, bulunduğu semtin adını almış bir dar sokakta başlar. İstanbul'un Aksaray semtindeki, bu, bir geçitten ziyade bir toplanma yerini hatırlatan Sinekli Bakkal mahallesinde, mahalle imamının kızı Emine, aynı mahallede oturan karagözcü ve ortaoyuncu Tevfik ile babasının muhalefetine rağmen evlenir. Tevfik, ortaoyununda zenne (kadın) rolüne çıktığı için Kız Tevfik diye anılmaktadır. İmam, geri kafalı bir adamdır. Tevfik ile evlendiği için kızını evlâtlıktan reddeder. Genç karı-koca bir müddet geçim sıkıntısı çekerler. Sonunda bir bakkal dükkânı açarlarsa da Tevfik burayı işletemez. Babasının verdiği dinî terbiye ile yetişmiş olan Emine, kocasıyla geçinemez, bir müddet sonra babasının evine döner. Tevfik de dükkânını yüzüstü bırakır ve tekrar ortaoyunculuğuna başlar. İstanbul'un ünlü bir sanatçısı olur. Bir oyunda karısının taklidini yaptığı için İstanbul'dan sürgün edilir. Bu arada Emine'nin Tevfik'ten bir kızı olmuş, adını Rabia koymuşlardır. Emine'nin babası, torunu Rabia'yı da dinî terbiye ile yetiştirir. Hafız yapar. Rabia'nın son derece güzel bir sesi vardır. Padişah Abdülhamid'in Zaptiye

Nazırı Selim Paşa da Sinekli Bakkal'da oturmaktadır. Selim Paşa, bir gün Rabia'yı dinlemiş ve onun olağanüstü güzel sesine hayran olmuştur. Paşa'nın konağına gidip gelen Mevlevi Şeyhi Vehbi Dede, alaturka musiki dersleri vermektedir. Rabia, kısa zamanda tef, ud, kanun ve kemence çalacak, şarkılar okuyacak, hatta kibar muhitlerde ders verecek kadar sanatını ilerletir.

Paşa'nın oğlu Hilmi'ye piyano dersleri veren İtalyan Piyanist Peregrini de Rabia'nın sesine hayran olmuştur. Paşa'nın ve karısının yardımıyla Rabia'ya Vehbi Dede, tekke musikisi öğretirken, Peregrini de batı müziği dersleri vermeye başlar. Şöhreti bütün İstanbul'a yayılan Rabia, Kuran ve Mevlit okumak için cami cami dolaşmakta ve bütün kazancını dedesine vermektedir. Günün birinde Tevfik, sürgünden kaçıp gelir. Sinekli Bakkal'daki eski bakkal dükkânını yeniden açar. Rabia da dedesinden ayrılıp babasıyla birlikte oturmaya başlar. Rabia'nın sanatına hayran olan Vehbi Dede ile Peregrini Tevfik'in evine gidip gelirler. Rabia, Kuran'ı ve özellikle Mevlidi son derece üstün bir sanatla okumaktadır. Doğu musikisinde adeta bir çığır açmıştır.

Bu yıllarda Türkiye'de "Genç Türkler", Sultan Abdülhamid'in istibdadını yıkmak için gizli çalışmalar yapmaktadırlar. Selim Paşa'nın oğlu Hilmi de bunlar arasındadır. Tevfik, bir gün Hilmi'nin isteği üzerine, kadın kılığına girip "Genç Türklere Avrupa'dan gelen ihtilâlci gazeteleri Fransız postanesinden alırken yakalanır. Bunda kayınpederi imamın parmağı vardır. Çünkü imam "çok günah işleyen bu soytarı kılıklı" damadını hiç sevmez. Soruşturmalar sonunda Hilmi ile Tevfik Şam'a, ötekiler de Yemen'e ve Fizan'a sürülürler. Babasının oyun arkadaşı bir cüce ile yalnız kalan Rabia, bakkallık ve hafızlıkla geçinmektedir. Rabia'yı sevmeye başlayan Peregrini onu her yerde görmek için elinden geleni yapar. Rabia'yla birlikte İslamiyet'e karşı da sevgi ve saygı duymaya başlamıştır.

Peregrini, o günlerde ölen annesinden kalan mirası alarak tamamen İstanbul'a yerleşir, Müslüman olur, Osman adını alır ve Rabia ile evlenir. O sırada imam ve Emine de ölmüştür. Rabia,

kendi muhitinden ayrılmak istemez, dedesinden kalan eve yerleşirler.

Peregrini, Rabia'nın verdiği heyecanla "Tılsımlı Kuyu" adında bir opera yazmaktadır. Fakat bir türlü bitiremez. Bu arada, dünyaya bir çocuk getirmek üzere olan Rabia, hasta haliyle fırtınalı bir gecede, operayı kendi musikimizin sesleriyle, yarım seslerle bitirir. Böylece iki medeniyet, iki insan ve iki sanat anlayışı bu Tılsımlı Kuyu'da birleşmiş olur.

Abdülhamid'e tam bir sadakatle bağlı bulunan ve padişah aleyhinde çalışanlara müsamaha etmeyen Selim Paşa, kendi oğlunu da sürgüne gönderdikten sonra, yavaş yavaş değişmeye başlar. Babalık duyguları uyanır. Görevinden ayrılır. 1908'de Meşrutiyet ilân edilince bütün sürgünlerle birlikte Tevfik de İstanbul'a döner. Kahramanlar gibi karşılanırlar. Bu arada Rabia'nın çocuğu dünyaya gelmiştir. İyice yorulmuş ve yaşlanmış olan Tevfik, torununun varlığıyla yeniden neşe ve huzur bulur, kızının ve damadının evine yerleşir. Sinekli Bakkal'da yine eski mutlu hayat başlar.

SOKAKTA

BAHATTİN ÖZKİŞİ

1928 haziranında, İstanbul Fatih'te dünyaya geldi. Babası Manisa Demirci ilçesinin Nakşi şeyhlerinden Hacı Halit Efendi'nin oğlu Ömer Lütfi Efendidir. Fatih dersiamlarından olan Ömer Lütfi Efendi, babasının vefatı ile Bursa medresesine kaydolmuş, ardından İstanbul'da eğitimine devam etmiştir. Balkan ve cihan harpleri sebebiyle tahsil hayatı uzun sürmüş, kadı olmamak için Hukuk diplomasını iki ders için almamıştır.

Yazmayı ara vermeden sürdürürken bir yandan da Süheyl Ünver'den tezhip dersleri aldı. Cam üzerine tezhip çalıştı. Bir

yandan da eski İstanbul evlerinin maketlerini üç boyutlu ve dört cepheli olarak yapmaya uğraştı. 1959'da hikayelerini "Bir Çınar Vardı" adlı kitapçıkta topladı. 1960-1969 yılları arasında hikaye yazmaya devam etmiş ancak bunları kitap halinde bastırmamıştır.

1969'da, evlendikten sonra eşinin teşvikiyle yazmasını sürdürdü. O söylüyor, dikkatli bir okuyucu olarak ve yapıcı tenkitleriyle sürekli ona cesaret veren eşi el yazısıyla yazıyordu. Vefatından iki gece öncesine kadar yazmaya bu şekilde devam ettiler.

ESER HAKKINDA

Eser, 1975 yılında Peyami Safa Roman Yarışması'nda Başarı Ödülü almıştır. Konusunu son yüzelli yılın toplumsal yaşamından almıştır. Bir sokak çerçevesinde insanlardaki değişim ve aldatılmış insanlığın dramı ele alınmıştır.

ÖZET

Şehrin geleneklere en bağlı ve sessiz mahallelerinden birinde yaşlı bir kadın öldürülmüştür. Ölünün yaşlı vücudu yirmi yerinden yaralanmıştır. Polis tarafından katil olarak görülen, ölen yaşlı kadının küçük oğlu ise katilin "ONLAR" olduğunu söylemektedir. Bu sırada olayla ilgilenmesi için bir komiser tayin edilir.

Komiser, bu mahallede yetişmiş, bir süredir uzakta olan ve katil zanlısı olarak görülen adamın çocukluk arkadaşıdır. Arkadaşının kendi annesini öldürmediğinden emindir. Bu mahallede böyle bir cinayetin olduğuna da inanamamaktadır. Soruşturmayı başlatır. Önce suçlu olarak görülen arkadaşı ile görüşür. Oldukça esrarengiz biri olan bu arkadaşı, ısrarla işin bir insan tarafından yapılmadığını, cinayeti "ONLAR"ın işlediğini söylemektedir. Dürüst, hiçbir kötülüğün değiştiremediği bu adamın katil olamayacağından emindir komiser.

Komiser, arkadaşını temize çıkarmak ve suçluyu bulmak için eski sokağına ve cinayet yerine gider. Niyeti herkesle konuşmaktır. Sokakta pek çok şey değişmiştir. Eskiden çok güzel

bir kadın olan ninenin evine gider önce. Kızı Gülüm, onun çocukluk aşkıdır. Onun veremden öldüğünü öğrenir. Geçmişini özlemle hatırlar komiser. Sonra hemen yanındaki cinayet işlenen eve gider. Yanına bir de doktor tayin edilmiştir. Etrafı araştırırlar. Doktor, cesetteki yaraların insan eli tarafından açıldığına inanamamaktadır. Odada müthiş bir fakirlik ve sessizlik vardır. Kulakları önce bir vınlama ile dolar. İncecik ve metalsi bir ses, "Onu biz öldürdük." der. Metalsi ses, kendilerinin Allah'a secde etmediği için onunla bir savaşa giren cin ve şeytan grubu olduğunu söyler.

Katil olduğu sanılan komiserin çocukluk arkadaşı akıl hastanesine yatırılmıştır. Komiser, onu ziyarete gider. Arkadaşı, sokağı çok özlemiştir. Komisere, onlarla bir savaş içinde olduğunu söyler. Sokakta değişim başladığından beri savaşı tek başına göğüslediğini anlatır. Ateşten yaratılmış ve insanlardan önce dünyanın hâkimi olan kibirli yaratıklar, şeytanlarla savaşmaktadır. Arkadaşı, Batı medeniyetinin onların maşası olduğuna inanmaktadır. İnsanlığı, bu medeniyet para ve madde ile yoldan çıkarmaktadır. Doktoru da ona geçmişini anlattırarak onu iyileştirebileceğini düşünmektedir. Oysa arkadaşı hepsinden hikmet sahibidir.

Sonraki günler, komiser cinayet aletini aramakla meşgul olur ve öncelikle mahallede yaşlı kadının evine gider. O, asla cinayeti arkadaşının işlemediğini söylemektedir. O da yaşlı kadını ONLAR'ın öldürdüğüne inanmaktadır. Arkadaşı, komisere içini döker. Komiser, bilgi almak için bu sefer konağın sahibi Küçük Bey'e gider. Küçük Bey, tam bir materyalisttir ve sokaktaki değişimi kabullenmeyen tek kişi olduğu için katil zanlısını hiç sevmemektedir. Küçük Bey, komisere katil zanlısının suçlu olmadığını itiraf eder. Çünkü onu, cinayetin işlendiği saatlerde türbede ibadet ederken görmüştür. Bir dilekçe imzalar ve komiserin arkadaşı temize çıkar.

Komiser, arkadaşı temize çıktığı için mutludur; fakat şimdi asıl katili bulmak zorundadır. Mahalle bakkalını sorgular önce.

Ondan, ölen kadının, canı gibi sakladığı bir şey olduğunu öğrenir. Bunun bir ipucu olduğunu düşünür. Morgda cesedi inceler ve o koynunda sakladığı şeyin yerinde olmadığını görür. Demek ki biri onu almak için cinayeti işlemiştir. Bundan haberdar olabilecek tek kişi kadının büyük oğlu olabilir. Yanına bir yardımcı alarak onun evine gider. Katilin onun olduğunu söyleyince adam, yanındaki yardımcısıyla birlikte komiseri vurur. Yanındaki adam ölür. Komiser ancak kırk beş gün sonra gözlerini açar.

Komiser, iyileştikten sonra hastanede çocukluk arkadaşını ziyarete gider. Doktordan arkadaşının, vurulmasını önceden hissettiğini öğrenir. Bunun ve benzer şeylerin cinler vasıtasıyla kolaylıkla öğrenilebileceğini anlatır arkadaşı. Arkadaşı, cin ve şeytanların işi olan bu cinayetin aydınlanması için hastaneden ayrılır. Komiser, arkadaşı ve doktor iş birliği ile savaşı kazanmaya azmederler. Birlikte kaldıkları bu günlerde arkadaşı huşu içinde gece ve gündüz namaz kılmakta ve Allah'a yakarmaktadır.

Komiser, araştırma için Küçük Bey'in evine gider. Küçük Bey, dadısının tuhaf ölümünden bahseder. Bu ölüm ile son ölen yaşlı kadının ölümü arasında bir bağlantı vardır. Dadı, ona verilen ifrit kılı yüzünden ölmüştür. Bu kılı ona kral olan büyücü babası vermiştir. Büyülü kıl, onun istediğini yerine getirmesini sağlamaya yarar. Bu olayı Küçük Bey'e anlattığı günün sabahında odasında ölü bulunur. Biri, büyülü ifrit kılını alıp onu öldürmüştür. Savaş başlamıştır. Komiser, sonuca iyice yaklaşmaktadır. İşin içinde cinlerin olduğu anlaşılmıştır. Aynı gün, Küçük Bey de evinde ölü bulunur. Daha sonraki günler, Küçük Bey'in odasını araştırır. Evde şeytana tapma ayininin düzenlendiği gizli bir yer bulur. Bir mabud vardır! Heykelin gözleri ışıl ışıl yanmakta ve çok korkunç bir ses çıkarmaktadır. Annesini öldüren oğlan ve bir kadın bu şeytanın köleleridir. Doktor ve komiser saklandıkları yerden, büyük oğul ile yanındaki kadının şeytana tapma ayinini ve şeytanın onlardan istediği kötülükleri seyrederler. Polisler, onları tutuklarlar. Şeytanın dostluğu yine insanı darağacına götürmüştür.

Komiseri tanıyan bir genç ondan bu hikâyeyi dinler. Esrarengiz ve gizemleri çözülmeyen bu hikâyeyi öğrenmek için yaşayanları araştırmaya başlar. Komiser, ona her şeyi anlatmaz ve ısrarla bir noktadan sonra konuşmaz. Komiserin çocukluk arkadaşı ise ölmüştür. Cinayeti işleyen ağabeyi de hapiste öldürülmüştür. Genç, artık bu hikâyenin bir sonu olmadığına inanmıştır.

SUYU ARAYAN ADAM

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR

Şevket Süreyya Aydemir, 1897 yılında Edirne'de doğdu. Edirne Muallim Mektebi'ni bitirdi. Azerbaycan, Dağıstan ve Gürcistan'da öğretmenlik yaptı. Moskova İktisadi ve Sosyal Bilimler Okulu'nu bitirdi. 1924 yılında Türkiye'ye döndükten sonra siyasal faaliyetlerinden dolayı Ankara İstiklal Mahkemesi'nce 10 yıl hapse mahkûm edildi ve 1925'de 18 ay sonra aftan yararlandı. Yazar Şevket Süreyya Aydemir 25 Mart 1976'da Ankara'da öldü.

ÖZET

Bir Çocuk Ruhunun İlk Dokuları

Bizim mahallemiz bir muhacir mahallesiydi. Kırım'dan, Dobruca'dan, Tuna kıyılarından, zaman zaman harple, katliamlar içinde kopup gelen göçmen selelerinin artıkları, yüz elli iki yüz yıldan beri hemen daima yenilen ordular ve daima gerileyen sınırlarla beraber adım adım çekilerek buralara kadar sürülmüşlerdi.

Bir zaman bir imparatorluğun, o geniş Osmanlı Devleti'nin başşehri olan Edirne, şimdi artık bir sınır kalesiydi. Şehrin kenarını çeviren bağlık tepelerde yer yer tabyalar, istihkâmlar sıralanıyordu. Eski İmparatorluğun yeni sınırları ise, şehrin kuzey ufkunda görülen alçak dağlar üzerinde doğudan Batıya uzanıp gidiyordu.

Hâlbuki Edirne bir devlete başşehir olduğu zamanlar, buralarda oturup dünyanın yarısına; Almanya'dan İran içine, Hint Denizi'ne, Polonya'dan, Ukrayna'dan Habeşistan'a kadar hükmetmiş olan padişahların saray harabeleri, bizim kenar mahallemizin hemen karşısında, şimdi kurumaya yüz tutmuş bir nehrin iki eliyle kucakladığı yeşillik kenarında yatıyordu.

Bizim göçmen mahallemizin, her biri bir başka yerden göçüp gelen her ailenin, konup göçtüğü yerlere ait ayrı bir hikâyesi vardı. Sınırların ötesinden sızan yeni göçmenlerle mahallenin halkı gün geçtikçe artardı. Bu yeni gelenler yuvalarını, topraklarını doğdukları yerlerde bıraktıktan sonra, zahire, kap kaçak, yorgan döşek namına ne alabilirse iri öküzlerin çektiği ağır arabalara atarlar, yollara dökülürlerdi. Kadınlarla çocuklar bu yüklerin üstüne bindirilirdi.

Bu perişan kafileler, eski istila ordularını Balkanlar'dan, Tuna'dan ve daha ötede yerleşip, bakraçlar sarkan bu gıcırtılı arabalarla, asırlarca süren bir egemenliğin ellerinde kalan bu hazin artıklarını geriye doğru taşıyorlardı.

Zaten yakın olan sınırlardan bu yana geçmekle, muhacir kâfirlerinin kenar mahallemizi çeviren çayırlığa çökmesi bir olurdu. O çayırlar ki vaktiyle, bu dönenlerin dedelerinin uzak ülkelere, Balkanlar'a, Tuna'ya ve daha ötelere yayılmak için yola çıkarken toplandıkları, saflarını düzdükleri, geçitlerini gösterdikleri meydanlardı.

Kenar mahallemizin sokaklarında zaman zaman:

— Çocuklar! Muhacirler gelmiş, diye sesler dolaşırdı. Mahallenin çocukları hep birden çayırlığa koşardık. Bu çayırlık, belki yüz, yüz elli yıldan beri göçmenler için bir konak yeri olmuştu. Burada arabalar halka halka dizilirdi. Öküzler, mandalar bunların etrafına çökerlerdi. Uçları araba kanatlarına tutturulmuş kilimlerden, çarşaflardan odacıklar kurulurdu. Yataklar serilirdi. Ateşlerde tencereler kaynardı.

Yeni gelen göçmenlerin çocuklarıyla bizim kenar mahallenin küçükleri arasında hemen arkadaşlık başlardı. Çünkü yeni ge-

lenlerin söyledikleri kasaba, köy isimlerini biz daha önce işitmiş olurduk. Hatta aramızdan onlarla hemşehri, komşu çıkanlar da bulunurdu. Çünkü bizim de ailelerimiz vaktiyle oralardan kopmuştu. Onların geçtiği yollardan geçmişti. Şimdi onların konakladıkları bu çayırda konaklamışlardı.

Yeni gelen göçmenlerin, hemen ertesi gün, kimisi hükümete başvurur, kimisi hanlarda, kahvelerde, eski gelen hemşerilerinin dağıldıkları, yerleştikleri köyleri, kasabaları soruştururlardı. Ondan sonra kafilenin çözülüşü başlardı. Bir kısmı yakın yerlere dağılırdı. Bir kısmı yeniden yollara düzülürdü. Arta kalanlar kenar mahallenin bir ucuna yerleşerek mahalleyi genişletirdi. Bu yerleşme için, kırlardan karaçalı, böğürtlen yahut güvem dikeni, bataklıklardan saz demetleri taşınırdı. Sonra etrafı çitle çevrilen bir avlunun ortasına, üstü sazla örtülü küçük bir kerpiç, hatta çit kulübe yaparlardı. Böylelikle daha birkaç gün geçmeden mahallede yeni bir baca tüterdi. Onun da dumanı mahallenin dumanlarına karışırdı. O evin de çocukları mahalle çocuklarının aralarına girerlerdi.

Ben de bir göçmen çocuğuydum. Bu göçün hikâyesi Tuna kıyılarında başlar, bu kenar mahallede biterdi. Hikâye oldukça basitti. Fakat işin üzerinden, o zaman otuz yıl kadar geçtiği hâlde, babamın gönlünde bu hatıra hâlâ tazeliğini muhafaza ederdi:

O tarihten otuz yıl kadar evvel, 1877'de Ruslar Tuna'yı geçince, Deliorman da sarsılmıştı. Biz Deliorman'danmışız. Babam kalabalık bir ailenin çocuğu imiş. Bu aile, gece kapılar kapanınca, etrafı çevrilmiş bir küçük kaleye dönen bir çiftlikte yaşıyormuş. Evler, ahırlar, samanlıklar büyük bir avlunun etrafına diziliymiş. Köpekler gece çiftliği beklermiş. Sabahın alacakaranlığında hayat başlarken, avlunun içi öküzler, inekler, kazlar, davarlarla dolarmış. Ona göre de geniş toprakları varmış.

Fakat Tuna'da harp patlayıp da Tuna'yı aşan Kazaklar bu toprakların sınırlarında gözükünce bu çiftlik de boşalmış. Kazakların atları, göçmenlerin öküz arabalarından daha çevikmiş.

Bir gün, kaçan kafile baskına uğrar ve parçalanır. Benim çocukluğumdaki gibi buralara kadar ulaşabilen göçmenler, kenar mahallemizin yanında arabalarını çözdükleri zaman babamın kırk kişiyi aşan ailesinden, arabadaki ihtiyar anasından başka yanında kimse kalmamış. Kaybolanların izleri ve akıbetleri hiçbir zaman belli olmadı.

Anamın göç hikâyesi biraz daha kısaydı. Onun babaları, Batı Trakya'nın, Bulgaristan'a kalan dağlık bölgesinde, bir köyde yaşıyorlarmış. Oralar elimizden çıkınca, bölgenin bütün Türkleri gibi onlar da yavaş yavaş yurtlarını bırakmışlar.

Sonraları çeşitli akrabalık bağları ile bağlandığımız ailelerin de hikâyeleri bizimkilere karıştı. Mesela bu ailelerden biri, Bulgaristan'ı ikiye ayıran Balkanların bir geçidinde yaşıyormuş. Tuna'yı aşan Ruslar daha buraya gelmeden, köyde yaşayan Bulgarlar isyan etmişler. Kilisede çanlar çalınmış. Önceden ve gizlice hazırlanan teşkilat derhâl meydana çıkmış. Neferler, çavuşlar, zabitler peyda olmuş. İsyancılar önce karakolu basmışlar. Kuleye kendi bayraklarını çekmişler. Köyün yağması kolay olmuş. Kadınlara dokunmamışlar ama ileri gelen insanları birer birer temizlemişler.

Bu hikâyeyi bize anlatan kadın akrabamız, kendi babasının, başı kesilirken zahmet çekmesin diye, kürkünün yakasını nasıl kıvırarak kendini almaya gelen isyancılara nasıl teslim olduğunu anlatırdı. İsyancılar o arada çok insan temizlemişler. Fakat bir Türk askeri kolu, köyü bir aralık kurtarınca, arta kalanların göçü başlamış, göç kolları hücumlar, baskınlar nedeniyle sapa yollara dökülmüşler. Nihayet sağ kalanlar, uzun maceralardan sonra bu mahallenin kenarına varmışlar...

Kaldı ki kim bilir nerelerden ve ne zamanlardan beri akıp gelen bu kopuk göçmenin, bu sınır kenarına yerleşmekle sonu gelmiş sayılmıyordu. Burası sadece bir konak yeriydi. Yeni harpler, yeni yenilgiler, yeni göçler olacaktı.

Mahallede herkes bir gün olup buradan da göçüleceğine inanıyor, o günü bekliyordu. Hoca hanım denilen bir yaşlı kadın

vardı ki bizim mahalleye başka bir mahalleden misafir gelirdi. Fakat gelince de her evde istediği kadar kalırdı.

Onun mahallede bulunduğu zamanlar gece toplantıları daha kalabalık olurdu. O herkesi tanırdı. Her şeyi bilirdi. Yarı sofu, yarı meczup, yarı derviş bir kadındı:

— Müslümanların evveli Şam, ahiri Şam, derdi.

Bu sözleri dinleyenler, yakında Şam'a kadar göçüleceğine inanırlardı.

— Edirne sudan, İstanbul ateşten batacak, derdi.

Buna da herkes inanırdı. Hatta Osmanlı Devleti'nin sonunu da haber verirdi:

— İnneke Hamidün Mecid, derdi.

Bunu da şöyle tefsir ederdi:

— Bu devletin son padişahı Sultan Hamid olacak. Sonra bir Mecid gelecek ama o artık padişah sayılmayacak...

Bizim bu kenar mahallemizin yerinde şimdi hemen hemen yeller esmektedir. Harpler, göçler ve ihmaller sonunda boşalan ve enkazı yıkıcılar tarafından taşınan evlerimizle bahçelerimizin yerini şimdi baldıranlar, dikenler, sert, pis kokulu mürver ağaçları ve bir mezarlık ıssızlığı almıştır.

Hoca Hanımın şom ağzı ne vakit kapanmıştır bilmiyorum. Ama memleketin batı sınırı, Edirne'nin âdeta son evlerine kadar sokulduktan sonra şimdi oralarda baykuşlar, kendilerine tüneyecek istedikleri kadar harabe bulabilmektedirler. Edirne'yi her istikamette saran ve saatlerce süren bakımlı bağların yerini, şimdi bir bozkır çıplaklığı örtmüştür. Mamur konakların yıkıntıları arasında davar sürüleri dolaşır. Vaktiyle uçtan uca uzanan kışlaların çökmüş damları altında, dizi dizi kof pencere delikleri ruha korku verirler. Bu harabeler ortasında tüneyen bir avuç insanın üstünde ise, dünyanın en güzel kubbeleri ve en ince minareleri hazin bir tezat içinde yükselirler.

Ayin yaklaştıkça, tekke halkının gidiş gelişleri artardı. Bunların her birini uzaktan birer birer tanırdım. Fakat beni en çok ilgilendiren bahçıvan dedeydi. Dede belki altmış, belki yetmiş

yaşlarındaydı. Haydariyesi, temiz Mevlevi kıyafeti içinde mübarek bir yüzü vardı. Onu daha yakından görebilmek için, bazen konak bahçesini çeviren taflanlarla menekşe güllerinin arasına saklanır, gözetlerdim.

Dede bahçede daima yapacak bir şeyler bulurdu. Tarhları kabartırdı. Gülleri, karanfilleri temizlerdi. Fideler dikerdi. Çiçekleri sulardı...

Bana, dede daima bir şeyler okuyor gibi gelirdi. Belki ilahîler, belki dualar... Namaz vakti gelince, asma çardağına asılı hasır seccadesini indirir, havuzun kenarına sererdi. Namazdan sonra ellerini Allah'a açarak uzun, derin yakarışlara dalardı...

Ona baktıkça gözlerimin önüne kendi babam gelirdi. Babam da hizmetinde bulunduğu konağın bahçesinde böyle çalışırdı. Onların yüzleri gibi herhalde ruhları da birbirlerine benzerdi. Babamın da toprağı işler, tarhları çapalarken, dilinden dualar düşmezdi. O da yaseminlerle mor salkımların sardığı çardağın gölgesinde namazlarını kılardı. Sonra ellerini Allah'a açıp başını göğsüne eğdiği zaman, onun da yakarışları, duaları, uzun bir kendinden geçiş hâlini alırdı. Onun da yüzünde tıpkı bahçıvan Mevlevi Dedesi'nde olduğu gibi, imanın ve ümidin mübarek sükûnu vardı.

Babama da bahçıvan derlerdi. Bahçıvan Mehmet Ağa denildiği zaman, sakin, kemalli, inanılan ve sayılan bir insan hatra gelirdi. Bahçıvanlık onun sanatı değil, dini gibiydi. Bunu evimizin halkı için de sanki bir din hâline getirmişti.

Babam da bahçıvan dede gibi çiçeklerin arasında gömüldüğü zaman kendinden geçerdi. Onlarla sanki konuşurdu. Biraz da kendi eseri olan bu yaratıkları, sanki çocukları gibi kendinden birer parça sayardı. Tıpkı çocuklarında olduğu gibi, cins cins çiçeklerde de ayrı ayrı tabiatlar, ayrı ayrı arzular seçerdi. Onların heveslerine, saadetlerine yetişmeye çalışırdı.

Ona en çok üzüntü veren şey, çiçekleri koparmaktı:

— İnsan gibi, çiçeğin de sonuna kadar yaşamak hakkıdır! derdi.

Şu Bilinmeyen Anadolu

Haydarpaşa istasyonundan tren, öğle sonlarına doğru hareket edecekti. Dört yüzden fazla subay namzedi (subay adayı) idik. Kafkasya, Irak, Filistin Hicaz cephelerinde vazife almıştık. Dağılış noktalarına vardıkça her birimiz kendi cephemizin yolunu tutacaktı.

İstasyonda pek az uğurlayıcı vardı. Bunlar, bazı yaşlı, terbiyeli erkekler, temiz yüzlü İstanbullu anneler, o zamanlar henüz açılmamış, erkekleşmemiş İstanbullu kızlardı. Herkese kendi oğulları gibi yakınlık gösteren, kendi çocuklarıymış gibi nasihatlerde bulunan bu mübarek bakışlı babaların, amcaların çoğu, belki de eski, emekli askerlerdi. Gidilecek yerlerin ve harbin ne olduğunu hiç şüphesiz biliyorlardı. Bu gidenlerden çoğunun geri dönmeyeceğini ve şimdi bu uğurlayışın, onlardan birçoğu için, çocuklarını son görüş olacağını da herhalde anlıyorlardı. Fakat ne bir şikâyet sesi ne taşkın bir hıçkırık...

Bilakis herkes bu ayrılışa âdeta mesut bir gün, yıllardan beri beklenen, yıllardan beri hazırlanılan bir sevinç günü havası vermek için elinden geleni yapıyordu.

Fakat bütün bu insanlarda, az sonra birden sel gibi coşacak, seller gibi çağlayacak gözyaşlarına diledikleri gibi mecra verebilmek için trenin bir an önce kalkmasını ve kendilerini evlerinin gizli köşelerine bir an önce atabilmeyi bekleyen bir sabırsızlık hâli, her şeye rağmen seziliyordu.

Tren ilk düdüğünü çalınca, geldiğinden beri istasyonun bir direği dibine çöküp, bastonunu kucağında tutan ve boyuna bir şeyler okuyup üzerimize üfleyen bir ihtiyar, zorlukla ayağa kalkabildi. Daha ziyade bir mahalle imamına benziyordu. İstasyon adamlarının anlattıklarına göre, onun bu gidenlerin arasına hiç kimsesi yoktu. Fakat Hak'tan ümidini kesmeyen nurlu bir yüzü vardı, tren ikinci düdüğünü çalınca ellerini kaldırdı. Herkes ona uydu. Yanık tesirli bir sesi vardı. Duasını bitirdiği zaman, elini öpen her çocuğun boynuna sarılıyordu:

— Torunum siz yaştaydı oğul. Adı Selahattin'di. Bağdat'tan

iki mektubu geldi, sonra haber kesildi. Kayıp diyorlar ama Allah'tan ümit kesilmez ki oğul. Çukur Tekke şeyhinin torunu Selahattin diye sorun. Allah için soruşturun.

Kiminin alnından öpüyor, kiminin arkasını okşuyor:

— Haydi, yavrularım, haydi arslanlarım, diye ağlıyor, inliyordu...

İstanbul banliyösünün köşkleri, konakları, bahçeleri, bağları yahut sırtlarını yeşil yamaçlara vermiş köyleri pek çabuk arkada kaldılar. Sonra tren gecenin bağrına daldı.

Sabah açılırken, kompartımanın büzüldüğüm köşesinde ben de gözlerimi açtım. Tren bir bozkırın ortasında ilerliyordu. Bu bozkır, benim şimdiye kadar gördüğüm, alıştığım topraklara hiç benzemiyordu. Yol ilerledikçe çıplaklık da artıyordu. Kel tepeler, çiğ bir güneş altında yanan kıraç, çorak kırlar alabildiğine uzanıp gidiyordu. Tek bir yeşil dal görünmüyordu. Tren bile steplere daldıkça çevikliğinden bir şeyler kaybediyor gibiydi. Yorgun, şikâyetli bir didinme içinde yol almaya çalışıyordu.

Yaylaya girildikçe trenin hareketi büsbütün ağırlaştı. İstanbul'dan yüklediği kömürü de tükenmişti. Artık şurada burada bulunabilen artıklar, istasyonlara istif edilen söğüt, kavak odunlarıyla yol almaya çalışıyordu. Yokuşlarda, rampalarda takati kesilince ikide bir duruyordu. O zaman vagonlardan inen çocuklar tek başlarına yahut ikişer üçer kişilik gruplar hâlinde demir yolunun sağında solunda sıra sıra uzanıyor, yürüyüp gidiyorlardı.

Demek ki Anadolu buydu. Anadolu gerçeğinin artık karşısında bulunuyorduk. Fakat ne var ki bu gördüğüm Anadolu, benim mektepte öğrendiğim yahut şiirlerde okuduğum, mektep şarkılarından haykırdığım Anadolu'ya hiç benzemiyordu. Çağlayan sular, öten bülbüller, altın başaklar, altı üstü birbirinden zengin ve dünyanın hazinesi olan Anadolu her hâlde burası olmasa gerekti. Burası, dünya kabuğunun, çoktan ölmüş bir parçasıydı ki, yakan güneş, kavuran soğuk altında, kumları, kireçleri şerha şerha ufalanarak her gün biraz daha çölleşiyordu.

Köy denilen şey, bozkırın boşluklarından kaybolmuş birtakım kovuklardı. Ara sıra rastlanan küçük istasyon kulübelerinin önlerinde kımıldaşan insanlar, bu çorak toprakların yürüyen parçaları gibiydi. Orta Anadolu yaylası aşılıp da güneyde Toroslar göründüğü zaman, tren, yolcularının bir kısmını Ulukışla istasyonunda boşalttı. O zaman doğuda Kafkas cephesinin yolu güneyde Ulukışla'dan geçerdi. Arap cephelerine gidecek olanlar güneye doğru yollarına devam ettiler.

Ben trenden inip Anadolu toprağına ilk ayağımı basınca, etrafıma uzun uzun bakındım. Burası, birkaç toprak kulübesi olan kıraç, tozlu, kasvetli bir yerdi. Fakat Kayseri'yi Sivas'ı aşıp, Erzincan, Erzurum ilerisine, Rus, Acem sınırlarına varan yollar buradan başlıyordu. Bozuk düzen birtakım izlerden ibaret bu yolların uzandığı istikametlerde ne bir karış demiryolu, ne de motorlu bir vasıta vardı.

Uzun ve sonu belirsiz yolların artık başında bulunuyordum. İçimde önce, hayal kırıklığına benzeyen duygular canlandı. Kendimi yalnız, terkedilmiş hissediyordum.

Bir toprak damın köşesine yerleştirdiği tahta masasının başında çalışan menzil kumandanının emrinde, yeni gelen subay namzetlerini, ne barındıracak yer ne de onları daha ileri menzillere sevk edecek vasıta vardı. Bunun üzerine kafile daha o gün parçalandı. Üçer beşer kişilik grupların kimisi akşam serinliği yollara döküldü. Yürünecek yol belki de bin kilometre kadardı.

Ben de iki arkadaşımla beraber yola düzüldüm. Dizlerimizin takati kesilince ilk geceyi, kırların sessizliği içinde yarı uyur yarı uyanık geçirdik. Sabahleyin güneşin görünmesiyle sıcağın çökmesi bir oldu.

Ulukışla ile Kayseri arası, o zaman bizim gibi yaya yolcular için bir haftalık yoldu. Bu yolda hep çıplak sırtlar yahut tuzlu bozkırlar halindedir. Erciyes Dağı görününce de bataklıklar başlar. Etraflarında birkaç bakımsız zerdali bahçesi ve birkaç kısır bağ bulunan kasabacıklar sahrada kaybolmuş vahalar gibidirler.

Toprağa Dönüş

Şimdi artık bir emekliyim.

Hayatın başka bir safhasını yaşıyorum. Bu safhada insan, nihayet kendisi ile baş başa kalır. Tanrının, onun için hazırladığı en çetin imtihanı yaşar. En son ve en azgın hasmı ile karşılaşır. Bu hasım, yıllar boyunca geriye itilen, yıllar boyunca pusuda bekleyen kendi içimiz, kendi iç varlığımızdır.

Bu çetin bir savaştır. Büyük bir hesaplaşmadır. Bu hesaplaşmada biz, ya birden silahlarımızı terk ederek, ümitsizliğin ve kötümserliğin çukuruna düşer ve hayat dışı kalırız.

Yahut da içimizin çamurları, bizim son müsamaha duygularımızı da yiyerek bizi, yalnız kin ve gaylarıyla yaşayan bir cemiyet düşmanı hâline kor. Veyahut da varlığımızı bir vehim, hayatı bir illüzyon sayarak kendi kendimizi inkâr ederiz. Bu suretle de kendimizle beraber külli varlığın bize intikal eden emanetini de değersizleştiririz.

Hâlbuki Tanrı bize hayatı, bütün tezatlarıyla vermiştir. Nasibimiz, bu tezatları çözmekten ziyade, onlarla beraber yaşamak olsa gerektir. O hâlde, hayata küsmeden, hayata düşman olmadan ve onu inkâr etmeden ona bağlı kalarak yaşamak, hatta onu süslemek ve güzelleştirmek niçin mümkün olmasın? Böyle olunca da hayat kavgası, yurt fikri, millet fikri ve insanlık mefkûresi içine niçin yerleşmeyelim?

Çünkü biz, hiçbir zaman kopmuş birer varlık değiliz. Üstünde yaşadığımız toprağın ve içinde geliştiğimiz toplumun birer parçasıyız. Bunlar öyle bir kap teşkil ederler ki bizim hayat nizamımıza şekil verirler. Bu nizam, bir taraftan insanla toprak, diğer taraftan insanla insan arasındaki sonu gelmez savaşın bir mahsulüdür. Bu savaş ebeddir ve ebedi olarak devam edecektir. Tanrının bize biçtiği kader, bu savaştan ürkmeden ve ondan kaçmadan onun içine yerleşmektir. İrademizin ve ruhumuzun hürriyetini kaybetmeden bunu başarabilirsek o zaman, bir ermiş, bir târik-i dünya olmadan da Tanrı bizi kendi katına ulaştırabilir. Bu suretle biz, her birimiz ondan bir parça olmanın ululuğunu bulmuş olur

ve sanki ona ulaşırız.

Hayat hikâyemin son sayfalarını yazarken, onun dalgalı akışını safha safha bir daha düşündüm; inişleri, yokuşları, geçitleri ve dönemeçleriyle garip bir yaşantı... Bazen sükûn, bazen tehlike anları içinde uzayıp giden garip bir yol. Ümitleri, aşkları veya yenilgileriyle bazen renkli bazen hiçlikten ibaret bir hikâye. Bu hikâyede, bilinmeyen bir el yolumuzu çizmiştir. Ümit oyalamıştır. Fikir sürüklemiş, tehlike yolumuzu süslemiştir. Aşklarımız ise, bütün bunların üstünde, bütün hayatımız boyunca, yaşantımıza değer ve mana vermiştir. Öyle ki ben şimdi başımı çevirip arkama baktığım zaman, bütün bunlar bir arada ve hepsi birden, bana her halkası ayrı ayrı yaşanmaya değer bir ömrün, derin hazzını veriyor. Son hükmüm şudur: Eğer yeniden dünyaya gelseydim, gene kendi hayatımı yaşardım.

Şimdi, size anlattığım bu hayat hikâyeme bir isim bulmak lazım? Buldum: Suyu Arayan Adam.

Hikâyem bir yangınla başlamıştı. Ama şimdi serin bir su başındayım. Ağaçların gölgelediği, çiçeklerin açtığı, kuşların ötüştüğü bir su başında. Hatta şimdi bana öyle geliyor ki bütün ömrüm boyunca aradığım su, belki de buydu.

Bu su, bazen masum bir hayal, bazen bir gençlik rüyası, bazen ideal, bazen aşk şeklinde beni arkasından koşturdu. Bazen onu kaybettim. Bazen buldum sandım. Ama onu her zaman aradım. Bu arayışta aldanışlarım da inanışlarım kadar güzeldi.

Şimdi kitabımın son satırlarını bağlıyorum:

Ada, bir güneş seli içinde. Toprak ana, göğsünün kudretlerini, çimen şeklinde, ağaç, çiçek şeklinde yeryüzüne sermiş. Sular onun memelerinden, Tanrının bereketi gibi fışkırıyor. Çiçekler ve ağaçlar ondan hayat şerbetini ve güneşten renklerini emiyorlar.

Her tarafta oluşun, hareketin, derin, canlı ahengi var. Suların çağıltısına kuşların cıvıltısı karışıyor. Bu bir musikidir. Bana öyle geliyor ki bu musiki, bahçeleri, vahaları, dağları aşarak her şeyi, hepimizi içine alacaktır. Yerleri, gökleri dolduracaktır. Sanki âlem, bu musikinin ahengine uyarak, bir renk, nağme ve ziya

cümbüşü içinde çalkalanacaktır. Kâinat ebedi raksına, sanki bu musiki içinde devam edecektir.

Epiktetos haklı:

"Allah'ın bize verdiği en büyük nimet, malik olduğumuz hâlde, malik olduğumuzu bilmediğimiz kuvvetleri, bir gün kendimizde bulmak kudretidir."

Ve gene onun dediği gibi.

"Huzurun bir pahası var..."

Evet, onu ödemek lazım. Benim ödediğim paha, hayatımın hepsidir. Ama bundan üzgün değilim. Ödediğim bedel, ulaştığım kaynak için çok değildir. Çünkü bu kaynağın başında ben, yıllar yılı kaybettiğim en değerli şeyi, yani kendimi buldum.

"Bir adam vardı. Suyu arıyordu. Toprağı üç kulaç, beş kulaç kazdı. Suyu bulamadı.

On kulaç, on beş kulaç kazdı. Gene suyu bulamadı.

Sonra yerin derinliklerinde kara kaya tabakalarına rastladı. Yeise düştü gücü sona erdi ve suyu bulmaktan ümidini kesildi.

Fakat bir ses ona:

— Daha derinlere in, daha derinlere, dedi.

Daha derinlere indi ve suyu buldu."

ŞEHİR MEKTUPLARI

AHMET RASİM

Ahmet Rasim 1864-1932 yılları arasında yaşamıştır. Darüşşafaka'daki öğrenimini birincilikle bitirmiştir. İlk yazılarını Ahmet Mithat'ın Tercüman-ı Hakikat gazetesinde yayınlamıştır. İstanbul milletvekilliği yapmıştır. Çok çeşitli türlerde eserler yazmıştır. Tarih, bilim konularını içeren fıkra, makale, anı, şiir, hikâye türünde eserler vermiştir. Ahmet Rasim, eserlerinde fikirlerini dayatmaktan kaçınmış, sadece tavsiyelerde bulunmayı tercih etmiştir.

ESER HAKKINDA

İlk baskısı 1911 yılındadır. Ahmet Rasim bu eserinde İstanbul hayatını, ilgi çekici olayları, manzara tasvirleriyle işlemiştir.

Konakları, kahvehaneleri, mahalle mektepleri, mesireleriyle kaybolan İstanbul eserin mihenk taşını oluşturur. Yazarın gözlem gücü, eserde dikkati çeken bir husustur. İstanbul Türkçesiyle, zengin bir dille yazılmıştır.

ÖZET

2. Mektup'tan

Boğaziçi, yer yer, mesirelerini açıyor. Sefa günleri geldi. Baharın kalan kısmı, yaz başlangıcı ile birleşerek, ne pek terletici ne de üşütücü esen yellerle, o zarif girintinin kıyılarını ve tepelerini tazelikle kaplamış. İnsan, derhâl bir kayığa veya sandala atlayarak gün batarken tepeden tepeye aks eden renk oyunlarını, sahilden sahile vuran renkli dalgaları seyretmeye hevesleniyor. Bakış, her yanı dolaşıp durdukça, o daracık yerde toplanan benzersiz tabii güzelliklere hayran kaldıkça, zevk ve şenliğin buraları terk edeceğine inanamıyor. Bana kalırsa Haliç, yalnız bir Sadabad'ıyla buralara karşı övünemez. Göksu, manzaraca, ondan aşağı kalır mı? Akşamları süzüle süzüle vadiye sokulan sandallar, sağda solda dinlenerek gün batarken Küçüksu önüne çıktıkları zaman, suların coşkun akışındaki hüzünlü ilhamlar, Kâğıthane dönüşünde bulunur, görülür manzaralardan değildir. Gönül oralarda gecelemek, ertesi sabahı görmek istiyor. Gece, yıldızlı örtüsünü semaya yayar yaymaz hatıra, yorulmuş zihinlere ferahlıktan ve şenlikten ibaret bir sevinç hissi geliyor, terlemiş alınlara rahat ve huzur verecek rüzgârlar temas ediyor...

17. Mektup'tan

Ben zaten, ümmetin oruçlularından olduğum için, Ramazan dan pek rahatsız olmam. Bildiklerimden pek çok kişi de benim gibidir. Ne olacak? Günde beş kuruşa işkembe çorbasıyla, yarım baş suyuna salınmış söğüş ile beslenen mideler açlık elemine

alışmış demektir. Fakat ne hâldesiniz? Burasını anlamak isterim. Acaba, evde dadıya bir parça bir şey saklatıp güzelce yedikten ve akşama kadar sürecek katlanma gücünün dozunu düşürmemek için birkaç bardak su içtikten sonra ele tesbih alarak mı çıkıyorsunuz? Dünyada bu riyacı tavrı yutmayanlardan biri de bizim Ayazağa mektupçusudur.

"Ha, göreyim seni!" deyin. Size, oruçsuz olup da kendisini halka niyetli gösteren ne kadar bey, efendi, ağa, hanım varsa hepsini birer birer seçip ayırır. Bu ustalığı ne şekilde edindiğini sorduğumda dedi ki:

— Bundan kolay bir şey yok. Bir kere çehresine bakarım: Eğer yazar çehreli ise oruçlu, direktör simasında ise oruçsuzdur. Çünkü bu ikisinden biri senenin her gününde mutlaka aç, öteki muhakkak toktur.

30. Mektuptan

"Yeraltında babam bıyığı! Nedir o, bil!" diye küçük iken dadınız veya komşu Habibe Molla'nın söylediği bilmeceyi halletmek için ne kadar zahmet çektiğinizi hatırlıyor musunuz? Eski kadınlar, çocukların zihinlerini bilemek için bu gibi muammalara başvururlardı. Ah! Şimdi, o kadınlar nerede? Hele, o zeki çocuklar ne oldular? O çocuklar ki bilmece söylenir söylenmez kaşını çatarak, parmaklarına bakarak, birden bire:

— Pırasa, derler ve orada bulunanları fevkalade dehalarına hayran ederlerdi. Şimdi onların hepsi büyüdüler, bıyıklı, sakallı oldular, başka bilmecelerle uğraşıyorlar. Ah! Ah! insan, buna nasıl üzülmez? O zekâlar söndü de fitili kalmamış lambaya döndü. Hele yeraltında kınalının havuç; yer üstünde babam başının lahana; kapısını örttüm güm dedi, içeriye girdim bum dedinin hamam; masal masal matı tas, kaynanamın başı daz, çukura düştü çıkamaz, pır pır eder uçamazsın pire; gidi gidiver, su gidiyi tutuver, ne tatlıca eti var, tutulmaya niyeti varın balık; ben giderim o gider, önümde tın tın ederin sakal; yer altında kazan kaynarın karınca; çat burada, çat kapı arkasındanın süpürge;

ne yerdedir ne gökte, cümle âlem içindenin ayna; sürdüm kustu, çektim küstünün kahve; bir küçücük fıçıcık, içindedir turşucuğun limon olduğunu bilenler yaşça hayli ilerlediler.

ŞİİRLER

AHMET KUTSİ TECER

Ahmet Kutsi Tecer 1901-1967 yılları arasında yaşamıştır. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde eğitim almıştır. Ankara ve Sivas'ta edebiyat öğretmenliği, Avrupa'da Talebe Müfettişliği, Ankara ve Urfa milletvekilliği, Paris'te Kültür Ateşeliği yapmıştır. Beş Hececiler topluğuna katılmayarak sanatını müstakil olarak sürdürmüştür. Şiirlerini; Varlık, Yücel, Ülkü gibi dergilerde yayınlamıştır.

ESER HAKKINDA

Halk edebiyat ve halk kültürüne ait temalarla birlikte duygusal konuları şiirlerinde işlemektedir. Ahmet Kutsi Tecer, halk şiir zevkinden beslenirken, Âşık Veysel'i keşfeden kişi olmuştur.

ÖZET / SEÇMELER

İstanbul Yolundan Selimiye

Durun Edirne'ye yakın bir yerde,
Seyredin uzaktan Selimiye'yi.
Üçer şerefli iki minare,
Çiviliyor yere, uçan kubbeyi.
İnanmak güç nasıl uçmaz bu kubbe,
Nasıl durdurulmuş yere bu köpük?
Besbelli tılsım dolu bu tepe,
Bir Tanrı yapısı, bu kutlu höyük.
Gökten koparılmış bu nur köpüğü,
Eliyle buraya kondurmuş Sinan,

Sonra da uçmasın diye bir büyü
Yapmayı denemiş, elinde Kur'an.
Bir tepe üstüne koymuş kubbeyi,
Dört köşesine kondurmuş dört ezan,
Ama seyredenler Selimiye'yi,
Yalnız ikisini görür uzaktan.

Nerdesin

Geceleyin bir ses böler uykumu,
İçim ürpermeyle dolar: Nerdesin?
Arıyorum yıllar var ki ben onu,
Âşıkıyım beni çağıran bu sesin.
Gün olur sürüyüp beni derbeder,
Bu ses rüzgârlara karışır gider.
Gün olur peşimden yürür beraber,
Ansızın haykırır bana: Nerdesin?
Bütün sevgileri atıp içimden,
Varlığımı yalnız ona verdim ben,
Elverir ki bir gün bana derinden,
Ta derinden bir gün bana "Gel" desin.

Selam Olsun

Selam olsun bizden güzel dünyaya
Bahçelerde hâlâ güller açar mı?
Selam olsun sonsuz güneşe, aya,
Işıklar, gölgeler suda oynar mı?
Hepsi güzeldir kar, tipi, fırtına
Günlerin geçişi ardı ardına.
Hasretsiz bir kanat şakırtısına
Mavi gökte kuşlar yine uçar mı?
Uzak, çok uzağız şimdi ışıktan,
Çocuk sesinden, gül ve sarmaşıktan,
Dönmeyen gemiler olduk açıktan,
Adımızı soran, arayan var mı?

Orda Bir Köy Var Uzakta
Orda bir köy var uzakta,
O köy bizim köyümüzdür,
Gezmesek de, tozmasak da
O köy bizim köyümüzdür.

Orda bir ev var uzakta,
O ev bizim evimizdir.
Yatmasak da, kalkmasak da
O ev bizim evimizdir.

Orda bir ses var uzakta,
O ses bizim sesimizdir.
Duymasak da, tınmasak da
O ses bizim sesimizdir.

Orda bir dağ var uzakta,
O dağ bizim dağımızdır.
İnmesek de, çıkmasak da
O dağ bizim dağımızdır.

Orda bir yol var uzakta,
O yol bizim yolumuzdur.
Dönmesek de, varmasak da
O yol bizim yolumuzdur.

ŞİİRLER

AHMET MUHİP DIRANAS

Ahmet Muhip Dıranas, 1908 ile 1980 yılları arasında yaşamıştır. Cumhuriyetten sonraki edebiyatımızda çok önemli bir yeri vardır. Bu dönemde hem fikir hem de bir sanat adamı olarak öne çıkmıştır. Az sayıda şiir yazmış olan Dıranas, şiirde sese ve şekil mükemmelliğine önem vermiştir. Şiirlerinde Sembolizm akımının etkileri hissedilmektedir. Şiirlerinde zaman, kaçış duygusu, ölüm, yalnızlık hissi, tabiat, aşk, hüzün, vatan ve kahramanlık duygularını işlemiştir. Bütün şiirlerini tek bir kitapta toplayan şairin tiyatro eserleri de bulunmaktadır.

ÖZET / SEÇMELER

Olvido

Hoyrattır bu akşamüstüler daima.
Gün saltanatıyle gitti mi bir defa
Yalnızlığımızla doldurup her yeri
Bir renk çığlığı içinde bahçemizden,
Bir el çıkarmaya başlar bohçamızdan
Lavanta çiçeği gibi kokan kederleri;

Hoyrattır bu akşamüstüler daima.
Dalga dalga hücum eden pişmanlıklar
Unutuşun o tunç kapısını zorlar
Ve ruh, atılan oklarla delik deşik;
İşte, doğduğun eski evdesin birden,
Yolunu gözlüyor lamba ve merdiven,
Susmuş ninnilerle gıcırdıyor beşik
Ve cümle yitikler, mağluplar, mahzunlar.

Serenad

Yeşil pencerenden bir gül at bana,
Işıklarla dolsun kalbimin içi.
Geldim işte mevsim gibi kapma
Gözlerimde bulut, saçlarımda çiğ.

Açılan bir gülsün sen yaprak yaprak,
Ben aşkımla bahar getirdim sana;
Tozlu yollarından geçtiğim uzak
İklimden şarkılar getirdim sana.

Şeffaf damlalarla titreyen, ağır
Goncanın altında bükülmüş her sak.
Seninçin dallardan süzülen ıtır,
Seninçin karanfil, yasemin, zambak...

Bir kuş sesi gelir dudaklardan;
Gözlerin, gönlümde açan nergisler.
Düşen öpüşlerdir dudaklarından
Mor akasyalarda ürperen seher.

Pencerenden bir gül attığın zaman
Işıkla dolacak kalbimin içi.
Geçiyorum mevsim gibi kapından
Gözlerimde bulut, saçlarımda çiğ.

Kar

Kardır yağan üstümüze geceden,
Yağmurlu, karanlık bir düşünceden,
Ormanın uğultusuyla birlikte
Ve dörtnala, dümdüz bir mavilikte
Kar yağıyor üstümüze, inceden.

Sesin nerde kaldı, her günkü sesin,
Unutulmuş güzel şarkılar için
Bu kar gecesinde uzaktan, yoldan,
Rüzgâr gibi ta eski Anadolu'dan
Sesin nerde kaldı? Kar içindesin!

Fahriye Abla

Hava keskin bir kömür kokusuyla dolar,
Kapanırdı daha gün batmadan kapılar.
Bu, afyon gibi baygın mahalleden,
Hayalimde tek çizgi bir sen kalmışsın, sen!
Hülyasındaki geniş aydınlığa gülen
Gözlerin, dişlerin ve ak pak gerdanınla
Ne güzel komşumuzdun sen, Fahriye Abla!
Eviniz kutu gibi küçücük bir evdi,
Sarmaşıklarla balkonu örtük bir evdi;
Güneşin batmasına yakın saatlerde
Yıkanırdı gölgesi kuytu bir derede.
Yaz, kış yeşil bir saksı ıtır pencerede;
Bahçende akasyalar açardı baharla.
Ne şirin komşumuzdun sen, Fahriye Abla!

TÜRK MASALLARI

NAKİ TEZEL

1915 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Naki Tezel, aslında bir folklor araştırmacısıdır. 1940 senesinde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirmiş, daha sonra bazı ilçelerde kaymakamlık yapmıştır. 1980 yılında İstanbul'da hayatını kaybetmiştir.

Naki Tezel uzun memuriyet hayatı boyunca devamlı olarak Türk folklor ve edebiyatı ile ilgilenmiş, bir taraftan da derlemeler yapmıştır. Onun tanınmasını sağlayan asıl eserleri ise Türk Masalları isimli derleme eseridir. Bu eser sayesinde halk arasında yaşayan, ancak yazıya geçmeyen birçok masal kaleme alınmış ve kültürümüze kazandırılmıştır. Naki Tezel, bu masalları 1933-1958 yılları arasında, başta İstanbul ve Ankara olmak üzere, yurdun çeşitli bölgelerinde büyük bir sabır ve titizlikle derlemiş, yüzlerce masal arasından seçerek meydana getirmiştir. Bu kitapta 54 Türk Masalı yer almıştır.

Türk Masallarının Türk kültür ve edebiyatındaki yeri hakkında Naki Tezel şöyle der: "Çocukluğumuzda bizi, aile toplantılarında çoğunlukla eğlenmek için söylenen; ama anlamlarını pek kavrayamadığımız mânilerden ve neyi anlattığını bulmakta değil bizim, büyüklerin dahi zorluk çektikleri bilmecelerden çok, masallar ilgilendirmiştir. Çoğu geceler ninemizin dizinde, tatlı uykumuzu bile feda ederek saatlerce masal dinlemişizdir."

ÖZET / SEÇMELER

Yeşil Kuş

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, bir padişahın güzel bir kızı varmış. Günlerden bir gün, zengin bir adamın oğlu padişahtan kızını istemiş. Her iki taraf iyice görüşüp konuştuktan sonra, padişah, zengin adamın oğlunu damatlığa kabul etmiş.

Bir zaman sonra kırk gün, kırk gece düğün yapılmış, iki genç evlenmiş. Evlendikleri gece, delikanlı, kızın kendisini sevip sevmediğini anlamak için bir deneme yapmış: Bir altın tabağın içinde beyaz üzüm, bir gümüş tabağın içine de kara üzüm koyarak, karısına demiş ki:

"Ey padişah kızı, söyle bakalım, bu üzümlerin hangisi tabağına uygun düştü?"

Hiç beklemediği bir soru ile karşılaşan padişah kızı, tabaklara şöyle bir baktıktan sonra:

"Gümüş tabak içinde kara üzüm daha güzel görünüyor," cevabını vermiş.

Delikanlı bu cevabı beklemediği için birden köpürmüş:

"Demek sen beni değil, kapımdaki Arap uşağı sevdin ha!"

Kocasının bu sözü karşısında şaşkına dönen kız, kendisini haklı olarak savunmaya hazırlanırken, daha fena bir şeyle karşılaşmış. Kocası eline geçirdiği bir sopa ile üzerine doğru geliyormuş. Kendini korumak için odanın bir köşesine kaçmışsa da delikanlı hemen arkasından yetişerek onu yakalamış ve dövmeye başlamış. Tam kırk sopa vurarak zavallı kızı âdeta hasta etmiş.

Bir gün böyle, iki gün böyle... Kırk gündür kız, kocasından sopa yiyormuş.

Biz bırakalım onları bu hâllerinde...

O civarda fakir bir kocakarının bir oğlu varmış. Oğlan bir gün kazandığı para ile bir top bez alıp anasına getirerek:

"Ana," demiş, "bu bezden bana birkaç tane gömlek yap. Ama gömlekleri hiç tasası olmayan bir insana kestir ki ben de hiç tasa çekmeden onları sırtıma giyebileyim..."

Kadıncağız düşünmeye başlamış. Acaba komşular arasında tasasız kim var ki? Çok geçmeden, buldum diye sevinerek oğluna koşmuş:

"Daha geçenlerde evlenen padişah kızı var," demiş. "Ondan tasasız kim olabilir ki? Ben hemen ona gidiyorum oğul!"

Oğlan:

"İyi buldun ana," demiş, "hem padişah kızı hem de zengin bir eve gelin gitti. Elbette ondan tasasız kimse bulamayız."

Kadın hazırlanmış. Koltuğuna bir top bezi alarak yola çıkmış. Sevinerek gitmeye başlamış. Çok geçmeden zengin adamın köşküne varmış.

Kapıyı hizmetçiler açmış. O sırada adam evde olmadığı için kadını gelinin yanına çıkarmışlar.

Yediği dayaklardan her tarafı çürük içinde kalan, kemiklerinin sızısından yerinde güç oturabilen kız, hâlini belli etmemeye çalışarak:

"Buyurun teyzeciğim," demiş. "Bir dileğiniz mi var?"

Kocakarı, padişah kızının kendisini güler yüzle karşıladığını görünce içi ferahlamış, konuşmaya başlamış:

"Ah evladım, sakın seni böyle sabah sabah rahatsız ettiğim için gücenme. Benim bir oğlum var. Kazandığı para ile şu bir top bezi alıp gelmiş, gömlek istiyor. Ama tasasız bir kimseye kestir de ben de tasasız giyeyim diyor. Düşündüm, taşındım sizden daha tasasız kim olabilir? Bezi alıp geldim... Güzel ellerinizle oğluma birkaç gömlek keserseniz memnun olurum," demiş.

Kocakarının sözlerini dikkatle dinleyen kız, kendi kendine şöyle bir düşündükten sonra:

"Teyzeciğim," demiş, "dünyada tasasız insan yoktur ki ben de tasasız olayım? Sana ben tasamı anlatmaya başlasam, inanmazsın! Onun için bu gece benim misafirim ol, seni odamdaki dolapta saklayayım. Benim ne büyük tasam olduğunu o zaman anlarsın!"

Kocakarı, padişah kızının da tasası olduğunu öğrenince, ne diyeceğini bilememiş. O gece orada kalıp kızın tasasını öğrenmeye karar vermiş.

Kız, misafirine yemek yedirdikten sonra, onu kimseye göstermeden odasındaki dolapların en büyüğüne saklamış.

Akşam olunca, zengin adamın oğlu gelmiş:

"Sen beni sevmedin de kapımdaki Arap uşağı sevdin ha," diyerek elindeki sopa ile kızı dövmeye başlamış. Kırk sopa vurduktan sonra çıkıp gitmiş.

Zavallı kızın bağırmasına, inlemesine dayanamayan kocakarı, dolaptan çıkarak kızın vücuduna ilaç sürmüş. Sabaha kadar

onun acısını paylaşmış. Gün ışırken, bezini koltuğuna aldığı gibi kestirmeden evine dönmüş.

Annesini merak eden oğlan:

"Nerede kaldın ana," demiş.

Kocakarı gördüklerini bir bir oğluna anlatmış. Oğlan da padişah kızının tasasına üzülmüş. Anasına demiş ki:

"Ana, ben eski gömlekle gezsem de olur ama padişah kızını tasadan kurtarmak lazım! Şimdi sen ona git, kocası bu akşam gene onu dövmeye gelince, 'Ne seni seviyorum ne de Arap uşağı, yeşil kuşların dedesini seviyorum,' desin. Adam evden çıkarak yeşil kuşların dedesini aramaya gider. Kız ondan sonra kurtulacak, üzülmesin..."

Kocakarı, oğlundan bu aklı alınca hiç beklemeden yola çıkıp padişah kızının yanına gitmiş, oğlundan öğrendiklerini ona tekrar etmiş. Sonra evine dönmüş.

Akşam olunca, adam yine gelmiş. Karısını dövmeye hazırlanırken, o:

"Ne seni seviyorum ne de Arap uşağı," demiş. "Ben yeşil kuşların dedesini seviyorum..."

Kız böyle deyince adam duraklamış. Yeşil kuşların dedesi acaba nerede? Gidip onu bulayım diye düşünerek yola çıkmış.

Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş. Altı ay bir güz gitmiş, bir çayıra varmış. Orada kocaman bir konak görmüş. Yanına giderek uşaklarla konuşmuş. Atını bir ahıra bağlayarak yukarıya çıkmış. Önüne bir kapı gelmiş. Biraz sonra kapı kendi kendine açılınca kendisini büyük bir odada bulmuş. Burası odadan çok hiç kimsenin girmediği bir orman ortasında bir bahçeye benziyormuş. Her tarafta ağaçlar, çiçekler, çalılar varmış. Her ağacın dallarında, her çiçeğin üstünde, her çalının dibinde birçok, hem de pek güzel yeşil kuş varmış. Odanın en sonunda bir ağaç kovuğunda da uzun beyaz sakallı bir ihtiyar oturuyor, kuşlara bir şeyler öğretiyormuş.

Delikanlı, selam verip yürümeye başlamış. Yeşil kuşların dedesi, delikanlının selamını alarak yer göstermiş.

Yeşil kuşların dedesi:

"Söyle bakalım evlat," demiş. "Buralarda işin ne senin?"

İhtiyar, gelen misafire böyle seslenince, kuşların hepsi susup yeni gelene bakmışlar. Onun vereceği cevabı beklemişler.

Delikanlı, derdini anlatmaya başlamış:

"Ben bir padişah kızı ile evlendim. Evlendiğimiz gece bir altın tabağa beyaz üzüm, bir gümüş tabağa da siyah üzüm koyarak bunların hangisi uygun düştü diye sordum. Gümüş tabağa siyah üzüm daha uygun demesin mi? O zaman anladım ki bu kız beni değil kapımdaki Arap uşağı seviyor. Ben de ona her gün kırk deynek vurmaya başladım. Kırk gündür hep böyle dövmekteyim...

Son günü bana: "Ne seni seviyorum ne de Arap uşağı, ben yeşil kuşların dedesini seviyorum," dedi. "Ben de onun için seni almaya geldim," demiş.

Yeşil kuşların dedesi: "Oğlum," demiş. "Daha söyleyeceğin var mı?"

Delikanlı:

"Hayır," demiş. "Bu kadar..."

Bu sefer dede:

"Oğlum, sen haksızsın," demiş. "Karının hiç kabahati yok. Sen fikrini sormuşsun o da söylemiş. Onun sözünden fena mana çıkmaz ki... Hem senin karın gül gibi bir kadındır. Onun kıymetini bilmemişsin. Bak ben sana başımdan geçenleri anlatayım da o zaman dünyada ne kadınlar varmış öğren:

Vakti zamanında ben okumuş, sözü sohbeti yerinde, pişirdiği yenir, diktiği giyilir bir kadınla evlenmiştim. Her akşam ben filan komşuya gidiyorum, diyerek çıkar, sabaha kadar gelmezdi. Bir gün böyle, iki gün böyle, baktım ki olacak gibi değil... Nihayet gittiği yeri öğrenmek için bir akşam ben de arkasından çıkarak peşine takıldım. Az gittik, uz gittik, çok geçmeden bir kayanın önünde durduk. O beni görmüyordu. Birdenbire:

'Yarıl kayam yarıl,' diye seslendi.

Kayalar açılmaz mı? O hemen içeriye girdi. Ben dışarıda

kaldım, çaresini bulamayınca eve dönüp yattım. O, sabaha karşı eve geldi.

O akşam ben yanıma bir yiyecek torbası ile bir kılıç alarak yine belli etmeden karımın arkasına takıldım. Yolda ona görünmeden öne geçip kayanın yanına vardım. Bir köşeye gizlendim.

'Yarıl kayam yarıl,' dedi. Kaya yarıldı. Ben ondan evvel içeriye girdim. O da arkamdan girdi. Baktım zayıf bir ışık var. Görünmemek için bir köşeye çekildim. Karım ilerleyerek o ışığın yanına gitti. Çok geçmeden onun yanına bir Arap gelmez mi? Bu Arap'ın bir dudağı yerde, bir dudağı da gökte idi. Bizim kadın onun yanına yaklaşarak:

'Aman beyim, canım beyim, sakın bana darılma, bizim herifi uyutamadım da onun için geç kaldım,' diye dil dökmeye başlamaz mı? Ondan sonra eğlenmeye koyuldular. İyice yorulunca yatıp uyudular. Ben o zaman yanlarına giderek bir kılıç vuruşta Arap'ın kellesini kopardım. Toprağa koyup kayanın açıldığı yere gelerek:

Yarıl kayam yarıl, dedim, kaya yarılmadı. Beklemeye başladım. Sabaha karşı bizim kadın uyandı. Yanındaki Arap'ın kafasının kesilip götürüldüğünü görünce, hem korktu, hem de keder etti. Kendi kendine:

'Bizim herif olmasa, burada kalır, Arap için yas tutardım,' demez mi? Kan beynime sıçradı. Fakat yerimden kımıldamadım. O yanıma kadar geldi. Beni görmüyordu.

'Yarıl kayam yarıl,' dedi. Kaya yarıldı. Ben ondan önce çıkarak eve geldim, yatağıma yattım. O da biraz sonra yanıma geldi. Ertesi sabah kalktığım zaman bana:

'Benim kırk gün, kırk gece yasım var, beni bekleme, gidiyorum,' deyince, fena hâlde kızdım. Hemen torbayı alarak baş aşağı ettim. Arap'ın kafası odanın ortasına "pat" diye düşünce, bizim kadının gözleri yerinden fırladı. Yere eğildi. Arap'ın başını eline alır almaz o anda bir eşek oldu. Bir gözünden yaş, bir gözünden de kan akmaya başladı. Tutup onu ahıra götürdüm, bağladım. Şimdi orada. İşte oğlum, benim başıma da bunlar geldi."

Yeşil kuşların dedesi sözlerini bitirince, delikanlı düşünceye dalmış. Dedenin başına gelenleri öğrendikten sonra, kendisinin haksız olduğunu daha iyi anlamış. Fakat oradaki yeşil kuşları merak eden delikanlı, dedeye sormuş:

"Dede, bu kuşları niçin burada topladın?"

Yeşil kuşların dedesi demiş ki:

"Oğlum, bu kuşların her biri insandır. Hem de tasalı insanlar. Dünyanın neresinde haksızlık görmüş, kederli, tasalı insan varsa haber alır almaz yeşil bir kuş hâline sokarak onları buraya getirir, kendime evlat edinir, her gün güzel sözlerle tasalarını, kederlerini gidermeye çalışırım. Anladın mı şimdi?"

Delikanlı, dedenin bu sözü üzerine, karısının kendisini niçin buraya gönderdiğini daha iyi anlamış. Allaha ısmarladık diyerek oradan ayrılacağı sırada, yeşil kuşların dedesi buna bir çiçek uzatarak:

"Al bu çiçeği de," demiş. "Kalbi sana kırık olan karına ver. Başına taksın; tasadan, kederden kurtulacaktır..."

Delikanlı, çiçeği alarak oradan ayrılmış. Atına binerek yola koyulmuş. Dere tepe düz, gece gündüz giderek evine varmış. Karısının yanına çıkarak yeşil kuşların dedesinin gönderdiği çiçeği ona vermiş. Başına takmasını söylemiş.

Kız sevinçle çiçeği alarak başına takmış. Fakat o ne? Çiçeği eline alır almaz ortadan kaybolan karısını arayan delikanlı, bir de ne görsün? Karısı yeşil bir kuş olmuş, pencereden dışarı uçmuyor mu? Pencereyi kapayıp karısını kaçırmamak için koşmuş ama yetişememiş. Kuş uçup gitmiş.

Delikanlı, karısına kırk gün haksız yere dayak atmakla ne kadar yanlış yaptığını, onu elinden kaçırmakla da daha iyi anlamış; ama onu eve getirmek için yeşil kuşların memleketine gitmenin de faydasız olduğunu düşünerek kaderine razı olmuş. Hatasını anlamış. Bir daha da haksızlık yapmamaya karar vermiş.

Altın Kozalaklı Gümüş Selvi

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, hiç çocuğu olmayan bir kadın varmış.

Çocukları çok sevdiğinden kendisini avutmak için bir tahta parçası üzerine kömürle kaş göz yapmış, bunu bezlere sarmış, salıncağa koyarak sallamaya başlamış.

Artık her gün salıncağın başında oturuyor, oradan hiç ayrılmıyormuş. Kocası akşamüzeri eve geldiği zaman yiyecek yemek bulamadığı gibi evi süpürülmemiş, hiçbir işe bakılmamış buluyormuş.

Nihayet bir gün canı sıkılmış, karısına demiş ki:

"Yahu senin yaptığını deliler yapmaz doğrusu. Hiç tahta parçasından çocuk olur mu? Bırak artık çocukluğu da evinin işine gücüne bak!"

Kadın bu sözlere ehemmiyet vermemiş. Zaman zaman:

'Aman çocuğum sancılandı, vah çocuğum üzüldü,' diye çırpınır, kocasına geceleri uyku uyutmazmış.

Karısının bu hâlleri canını pek sıkmaya başlayınca, adam bir gece ansızın bu tahta bebeği pencereden atmış. Tahta bebeğin düştüğü yerde, o anda, bir selvi ağacı meydana gelmez mi? Kendisi gümüşten, kozalakları da altından bir selvi...

Senelerce sonra bir gün, padişahın oğlu askerleriyle oradan geçerken selvi ağacının dibinde çadırını kurmuş. Şehzade her gece yatağının başucunda altın şamdan, ayakucunda gümüş şamdan yaktırır, bir masa üzerine de bir tabak tatlı koydururmuş. Âdeti böyle imiş.

Fakat bu selvi ağacının dibinde çadırını kurduğu günden beri her sabah kalkınca altın şamdanı ayakucuna, gümüş şamdanı da başucuna getirilmiş, tatlı tabağını da boş bulurmuş. Bu vaziyete fena hâlde hiddetlenen şehzade, her seferinde kapısındaki askeri, dikkatsizlik gösteriyor diye değiştirirmiş. Hâlbuki hiçbir şeyden haberleri olmadığı gibi çadırda temizlik yaparlarken, her şeyi yerli yerine koyarlarmış.

Şehzade, bu işlerin kimin tarafından yapıldığını anlayamayınca, geceleyin uyumamaya, sabaha kadar oturup beklemeye karar vermiş.

Her akşam bu kararla yatağına uzanarak uyur gibi yapan şehzade çok geçmeden uyuyakalmış. Nihayet bir gece küçük parmağını keserek kanatmış. Acısından gözüne uyku girmemiş. Beklemeye başlamış.

Tam gece yarısı, çadırın tepesi yavaşçacık açılmış. Oradan beyaz bir elbise içinde, saçları uzun, ay gibi güzel bir kız süzülüp çadıra inmiş. Kız başlamış şamdanların yerini değiştirmeye... O iş bittikten sonra masanın başına geçerek tabaktaki tatlıyı da yemiş. Çadırın tepesindeki açık yerden tekrar gideceği sırada, şehzade hemen kalkıp bileğinden yakalamış.

Birdenbire korkan kız, şehzadenin güler yüzü karşısında sakinleşmiş. Yatağın bir kenarına oturmuş. Şehzade bu kızın güzelliğine hayran olmuş. Ona demiş ki:

"Güzel kız ne olur her akşam ki gibi çadırıma yine gel! Ama çabuk kaçma! Olmaz mı?"

Güzel kız cevap vermiş:

"Gelirim şehzadem. Fakat gün doğmadan selvi annemin yanına dönmezsem beni evlatlıktan atar."

Şehzade razı olmuş, böylece anlaştıktan sonra güzel kız her akşam çadıra gelmeye, sabaha karşı gün doğmadan da gitmeye başlamış.

Bir gün padişah, oğluna bir haberci göndererek üç güne kadar dönmesini istemiş. Şehzade bu habere üzülmüş ama ne yapsın? Evlatlar babalarının isteklerini yerine getirmeye mecbur değiller mi? O da hazırlanmaya başlamış.

Son gece kıza, babasından gelen haberi söylemiş. Kız bu fena habere çok üzülmüş. O zaman şehzade, kendisine beraber gitmek için ısrar etmiş. Israr etmiş ama kız razı olmamış. Selvi annesinden ayrılamayacağını söylemiş.

O gece geç vakte kadar oturup konuşmuşlar. Sonra uykuları gelmiş. Yatmışlar. Sabaha karşı erkenden uyanan şehzade, kızı

uykuda iken alnından öperek askerleriyle beraber yola çıkmış. Kız hâlâ uyuyormuş.

Biraz sonra güneş doğmuş. Çok geçmeden uyanan kız, bir de ne görsün? Gün doğmamış mı?

Güzel kız incili çadırdan çıkarak etrafına bakmış, kimseler yok. Başlamış ağlamaya... Ağlaya ağlaya selvi annesine gitmiş:

"Kuzum selvi anneciğim, canım selvi anneciğim," demiş, "bir kusur ettim. Beni affet, içeriye al!"

Selvi anne kızı kabul etmemiş, kovmuş. Güzel kız, yanaklarından süzülen yaşları sile sile selvinin yanından uzaklaşmış.

Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş. Yolda bir çobana rastlamış. Ona yalvararak elbisesini, çadırını, kavalını alıp giymiş. Kendi elbisesini de ona vermiş.

Yine yürümeye başlamış. Dere tepe düz, tam bir güz gittikten sonra şehzadenin memleketine varmış. O sırada sarayın penceresinde oturan şehzade, sokakta yorgun bir çoban görünce, seslenmiş:

"Çoban, çoban, böyle nereden geliyorsun," diye sormuş.

Çoban da:

"Altın Kozalıklı Gümüş Selvi'den," diye cevap vermiş. Bu cevap karşısında hem şaşıran hem de sevinen şehzade, koşarak aşağıya inmiş. Çobanı sarayın bahçesine alarak ellerine sarılmış:

"Söyle bana," demiş "orada ne gördün?"

Çoban demiş ki:

"İncili çadır kurulu gördüm. Keten gömlek dürülü gördüm. Yâr, yârinden ayrılmış, ah edip ağlar gördüm!"

Bu sözlerden orada neler olduğunu anlayan şehzade, çok üzülmüş. Baygınlıklar geçirmiş. Sarayın adamları gelerek kendisini iyi etmişler. Aklı başına gelen şehzade, çobanı yanına çağırtmış. Ona, ölünceye kadar yanında kalmasını söylemiş.

Esasen çobanın maksadı da bu olduğundan, sarayda kalmış.

Şehzade, çobanı yanından hiç ayırmazmış, ona her zaman nereden geldiğini, oralarda daha başka neler gördüğünü sorar dururmuş.

Bir gün padişah, oğlunu yanına çağırarak demiş ki:

"Sevgili oğlum, artık evlenecek yaşa geldin. Seni evlendireceğiz. Annenle beraber bir kız beğendik. Yakında hazırlığa başlayacağız."

Selvi annenin kızına deli gibi âşık olan şehzade, babasının bu teklifi karşısında üzülmüş ama ses çıkaramamış. Kabul ettiğini bildirmiş. Fakat evlenince çobanıyla sık sık konuşamayacağını düşünerek müteessir oluyormuş. Şehzadenin üzüntüsünü gören çoban demiş ki:

"Şehzadem, bana senin odanın üst katındaki odayı ayırt. İçine yeşil bir döşeme yapsınlar. Tavana salıncak kursunlar. Canım sıkıldıkça salıncakta sallanır, vakit geçiririm."

Şehzade, evlenmeden önce sevgili çobanın isteklerini yerine getirmiş.

Düğün günü koltuk töreni sırasında şehzade bir koluna karısını, öteki koluna da çobanı almış; üst kata bu şekilde çıkmışlar. Birçok eğlencelerden sonra herkes odasına çekilmiş.

Çoban, şehzadenin yanından ayrılıp da odasına girdiği zaman o kadar müteessir olmuş ki dayanamamış, oturup uzun uzun ağlamış. Arkasından çoban elbisesini çıkarmış. Saçlarını çözmüş. Sonra sandalyeye çıkarak salıncağın ipini boğazına bağlamış. Tam kendisini asacağı sırada eski günlerini hatırlayıp uzun uzun düşünceye dalmış.

Meğer o sırada da şehzade çobanı merak etmiş. Onu görmek üzere merdivenlerden çıkıyormuş. Kapının önüne gelince, içeriye girmeden evvel, anahtar deliğine gözünü uydurarak bakmaya başlamış. Bir de ne görsün? İçeride, çoban yerine, selvi annesinin kızı yok mu? Sevgilisini görünce birdenbire heyecanlanan şehzade, onu ölümden kurtarmış. Bu iş bittikten sonra hemen aşağıya inen şehzade, gelini evine göndermiş. Yeniden bir düğün hazırlatarak gümüş selvinin güzel kızı ile evlenmiş.

Onlar ermiş muradına, biz gidelim kapı ardına...

TÜRKÇENİN SIRLARI

NİHAD SAMİ BANARLI

Nihad Sami Banarlı Edebiyat tarihçisi, yazar, şair ve edebiyat öğretmenidir. 1907 yılında İstanbul Fatih'te dünyaya gelen Banarlı, Trabzon vekili şair Ömer Hilmi'nin torunu, vali ve şair İlyas Sami'nin oğludur. Soyadını babasının ve annesinin mezarlarının bulunduğu Banarlı kasabasından almıştır. Banarlı, 1929 yılında Edebiyat Fakültesi'nden ve Yüksek Öğretmen Okulu'ndan mezun oldu. Daha sonra 1929-1934 yılları arasında Edirne Lisesi ile Kız ve Erkek Öğretmen Okulu'nda edebiyat öğretmenliği yaptı. 1947 yılına kadar ise sırasıyla İstanbul'da Kabataş, Galatasaray, Boğaziçi, Şişli Terakki ve Işık Liselerinde Öğretmenlik yaptı.

1947-1969 yılları arasında Eğitim Enstitüsü ile Yüksek Öğretmen Okulu'nda edebiyat öğretmenliği, Yüksek İslam Enstitüsünde İslami Türk Edebiyatı Tarihi öğretmenliklerinde bulundu. 1969 yılında kendi isteği ile emekliye ayrıldı. Öğretmenlik yaparken birçok kuruluşta ek görev aldı. 1948 yılından itibaren Hürriyet gazetesinde Edebî Sohbetler sütununda devamlı yazılar yazdı.

1974 yılında 67 yaşında iken İstanbul'da vefat etti. Mezarı Edirnekapı Şehitliği'ndedir.

ÖZET

Türkçenin Sırları

"Bir tarih boyunca ordu ordu insanları, savaş meydanlarından geçirerek, zafere, gazi veya şehit olmaya koşturan cihangirler, büyük başarılarını, birçok da, savaşçılara duyurabildikleri hitabet dilinin büyüleyici güzelliğiyle kazandılar. Bizim tarihimizde: "Bu denizler, bu ırmaklar bize yetmez! Daha deniz, daha ırmak istiyoruz! Yurdumuzu öylesine büyültelim ki gök kubbesi ona çadır, güneş de bayrak olsun!" diyen Oğuz Han; yine böyle bir

hitabeyle, kendisine isyan etmiş bir orduya Çaldıran gibi zafer kazandıran Yavuz Sultan Selim ve daha nice cihangirler, tarihî zaferlerini, birçok da kitlelere söz söyleyişlerindeki inandırıcı lisana borçludurlar.

Mermere can veren heykeltıraş gibi, kelimelere ses ve hayat veren söz sanatkârının da bu başarısı, söze musikinin duyurucu kudretini katabildiği ölçüde derin ve ölümsüzdür. Bu bakımdan, büyük ses şairi Baki'nin:

Avâzeyi bu âleme Davud gibi sal
Baki kalan bu kubbede bir hoş şada imiş

Mısralarında, yalnız şiir anlayışı bakımından değil, dil anlayışı bakımından da varılmış derin hakikat vardır. Çünkü tekrar edelim ki: Dillerin bir musiki kudreti kazanması, kelimelerin birer nağme güzelliği alması, kısa zamanda olmamıştır. Denilebilir ki dil ve edebiyat sanatı, bu güzel neticeye varmak için, sanat ve edebiyat tarihinin daha ilk anlarından başlayarak; sözü sesle birleştirmeye çalışmıştır.

Bunun en açık delili, sözün en güzel sesli ifadesi olan şiir sanatının, başlangıçta musiki sanatından ayrı olmayışıdır: Bilindiği gibi, ilk şiirler, asırlarca, hatta çağlarca, musiki aletlerinden çıkan seslerle birlikte söylenmiştir.

Bir misal olarak, eski Yunanlılar, söze bir duyumculuk vermek için, şiiri sazla söylüyorlardı. Eski İranlılar, bunun için, rûd, cenk, rebâb gibi sazlar kullanıyorlardı. İbrani şiiri, Davud Peygamber'in de kullandığı mizmar isimli bir sazla söyleniyordu. Davud'un ilahîlerine Mezamir denilmesi, bu dini şiirlerin mizmarla birlikte söylenmesindendi. Eski Türkler, şiiri, kopuzla söylüyorlardı. Saz, eski Türk şiirinin, ayrılık kabul etmez arkadaşıydı. Türkler, onsuz şiir söylemez; yalnız söz sanatında değil, yapacakları hareketlerin de pek çoğunda onun yardımını ararlardı.

Bütün bunlar, dillerin daha ilk devirlerinde söze musiki katmak ihtiyacındandır. Dillerde kelimeler, uzun asırlar içinde,

işte bu musikili çalışmalar sonunda nağmeleşmiştir. Düşünülmelidir ki, sözün sese bu ölçüde ihtiyacı olduğunu, daha ilk insanlar, bizim kendilerine iptidai dediğimiz insanlar anlamıştır. Asırların, bazen çağların emeğiyle, böylesine güzel ses ve güzel mana kazanmış kelimelerin, neden, şu veya bu hoyratlıklar içinde ziyan edilmemesi lazım geldiğinin –anlayanlar için– en büyük delili budur.

"Bir dilin kelimelerini hor görmek, hakir görmek, hele şu veya bu politik veya ideolojik sebeple dilden atılabilir görmek, en az, onların oluş ve yontuluş tarihini bilmemekten hatta sevmemekten doğan büyük bir gaflettir. Çünkü milletlerin olduğu gibi, kelimelerin de tarihi vardır. Bir milletin ataları, asırlarca o kelimelerle doymuş, onlarla düşünmüş; birbirlerini ve evlatlarını o kelimelerle tamamıyla milli bir sanatla işleyip Türk yapmışsa, evlatlar, artık o kelimelere düşman kesilemezler."

Bahar ve Türkçe

Bahar ve Türkçe, bu iki güzel kelimenin bir dil yazısında yan yana gelişi yeni değildi. Bundan asırlarca önce Türkçenin bazı büyük ülkücüleri onları yan yana düşünmüşlerdi.

Mevsim gibi, tabiat gibi, Türkçenin de bir bahara kavuşmasını isteyen o gönüller, bunu sadece bir dilek, bir temenni hâlinde bırakmamış, bunun için çalışmış ve muvaffak olmuşlardı.

Bahar ve Türkçe... Bu iki güzel kelimeyi biz sadece bir nisan sabahında, Türkçenin, bugün içine düşürüldüğü ıstıraplardan sıyrılarak, bunu böyle yapanları unutup umursamayarak bir bahar sabahının ümit verici güzelliği içinde, bir bahar güneşi kadar beyaz ve berrak bir duyguyla yeniden yan yana görmek istiyoruz.

Yeniden yan yana görmek ve bunu ilk defa düşünenleri dil ve edebiyat tarihimizin altın sahifelerinde saygıyla anmak istiyoruz. Çünkü bizim dil ve edebiyat tarihimizde Türk dili için hiçbir şahsi menfaat gözetmeksizin, hiçbir politikaya, hiçbir yabancı ideolojiye alet olmadan çalışan, sevgi duyan ve muvaffak olan büyük isimler vardır. Onları, şimdi burada bir defa daha

yan yana getirirken, onların iyi ruhları, temiz gönülleri ve büyük hizmetleri önünde kendiliğinden eğilmiş asırların iyi rüzgârına kapılmak istiyoruz.

Bunlardan biri, XV. asrın Türkistan şairi, Ali Şir Nevâî'dir. Nevâî, Kaşgarlı Mahmud'dan ve Fahreddin Mübarekşah'dan sonra, Türk dili için büyük himmet göstermiş, halis bir Türkçeci, Türkçenin tarihteki büyük âşıklarından biridir.

Burada Türkçeci derken, diğer medeniyet dilleriyle alışverişi kesmiş; bugünkü öz Türkçe hokkabazlığı çeşidinden bir dil çıkmazına sapmış; dil ve dünya görüşleri kıtın kıtı, nasipsiz düşünceler akla gelmemelidir.

Nevâî'nin Türkçesi ve müdafaa ettiği dil, ortak İslam medeniyeti çerçevesinde, zengin, güzel sesli ve tabii bir Türkçe'dir.

Gerçi Klasik Çağın edebiyatında Farisi, o çağlarda, (Avrupa edebiyatındaki Fransızca gibi) şiir dili olarak her dilden üstündü. Şark edebiyatı, Farisiye mantıku't-tayr adını veriyor; onu bir kuş dili güzelliğiyle ve bir tasavvuf lisanı oluşla vasıflandırıyor. Ancak bunun da sebebi, büyük şiirin, asırlarca, Farisi ile söylenmiş ve buna alışılmış olmasıydı. Bu, aynı zamanda Türkçeye alıcı gözle bakmamış olanların bir gafleti idi.

Onlar, Türk dili için, nice zorlu şartlar altında, böyle, sevgiyle çalıştılar. Bahar güllerini gördükleri zaman, yalnız sevgililerinin gül yüzünü değil, Türkçenin gül gibi Türkçe ve Türkçeleşmiş kelimelerini düşündüler.

Biz dilimizi onlar kadar seviyor muyuz? Hele Türkçenin bu büyük âşıklarına gereği kadar saygı ve sevgimiz var mı?

Ne gezer... Birçoklarımız onları Türkçe yazmadılar zannıyla tanımak bile istemiyorlar. Dillerine tam bir cehaletle Osmanlıca diyor, başka bir şey diyemiyorlar.

Türkçeye öylesine hizmet edenler, asırlarca sonra böyle karşılanırsa, bugün Türkçeyi yıkmak için çalışanlara, gelecekte neler denecek?

Cehalet, geleceği düşünemez ki.

TÜTÜN ZAMANI

NECATİ CUMALI

1921'de Yunanistan'da doğan yazar, ailesiyle birlikte daha sonra İzmir'e yerleşmiş, ilk ve orta öğrenimini burada tamamlamıştır. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirmiştir. Bir süre avukatlık yaptıktan sonra tamamıyla yazarlığa dönmüştür.

Yazı hayatına şiirle başlayan Necati Cumalı, önce Garip akımından etkilenmiş, bu doğrultuda şiirler yazmıştır. Eserlerinde bireyin sıkıntıları, aşkları, özlemleri ile toplum durumunu işlemiştir.

ESER HAKKINDA

Roman, İzmir'in bir köyünde geçen bir hadiseyi konu alır. Tütün zamanına denk gelen bir aşk öyküsü çerçevesinde bir Ege köyünün tarıma dayalı yaşamı, gelenek ve görenekleri, inançları, değerleri gözler önüne serilir. 1950'li yılları konu alan roman aynı zamanda yazarın çocukluğunun geçtiği yerde geçmesi nedeniyle otobiyografik özellikler taşır. Romanın bir başka özelliği de henüz yayınlanmadan filme çekilmiş olmasıdır.

ÖZET

İzmir'in Urla yakınlarında bir tarlada temmuz sıcağı her yanı sarmıştır. Zeliha, bağlı keçinin kaçmış olduğunu görür ve annesine söyler. Annesi bağırmaya başlar. Kocası kahveden gelip de sağlam bir ip almadığı için keçi kaçmıştır. Keçi, çardaktan öbür tarafa gitmiş ve yan komşunun bahçesine girmiştir. Bahçeye bakan Kadıovacıklı Ali Onbaşı ve ailesi keçiyi yakalar. Fakat Zeliha'ya hiç kızmazlar. Ali Onbaşı'nın oğlu Cemal, Zeliha'dan çok etkilenir. Zeliha da bu görüşmeden sonra Cemal'i hiç aklından çıkaramaz. Bu arada Zeliha'nın yaşı evlenme çağına gelmiştir.

Babası Recep, kızını Bekir'le evlendirmek istemektedir. Bekir; evi, tarlası, hayvanları olan zengin biridir. Kızı almak için Recep'e her türlü yardımı yapmaktadır. Anne ve babasının niyetini anlayan Zeliha, Bekir gibi biriyle evlenmeyi asla istemez.

Günler geçmekte, Zeliha ve ailesi tütünleri toplamakta, sürekli tarlada çalışmaktadır. Zeliha ve Cemal birbirlerinden çok etkilenmişlerdir. Bir gün, Zeliha çeşmeden su doldururken Cemal'le karşılaşır. Cemal, ona onu sevdiğini söylemek ister. Fakat çok kızarır, utanır, sadece mâni söyleyebilir. Zeliha da ne yapacağını bilemediğinden ikisi de birbirlerine duygularını açamaz. Onları Zeliha'ya tutkun olan Yaşar görür. Yaşar, dışardan onların birbirlerine karşı bir şeyler hissettiğini anlar. Gözlemecinin oğlu olan Yaşar, Zeliha ona yüz vermediği için karar verir. Zeliha'yı hiç sevmediği Bekir'le birleştirmek ve Cemal'den ayırmak için her yolu deneyecektir.

Birkaç gün geçer. Temmuz sıcağı tütünlerin erken olgunlaşmasına neden olmuştur. Recep'in ailesi sürekli çalıştıkları hâlde tütünlere yetişememektedir. Recep, bir yardımcıya ihtiyaçları olduğunu düşünür. Bu arada, Ali Onbaşı ile sohbet ederken onunla anlaşırlar. Önce Ali Onbaşı'nın çocukları onlara yardıma gelecektir. Daha sonra onun çocukları Ali Onbaşı'ya yardıma gidecektir. Cemal'in kardeşleri Zelihaların tarlasına yardıma gelmeye başlarlar. İki aile arasında özellikle Zeliha ve Cemal'in kız kardeşleri arasında büyük bir dostluk oluşur.

Bir akşam, Ali Onbaşı çardağına komşularını davet eder. Zeliha, annesi ve Rabia da giderler. Çardakta koyu bir sohbetin ardından şarkılar söylenmeye başlar. Herkes oynamaktadır. Bu kalabalığı fırsat bilen Cemal ve Zeliha oradan uzaklaşır ve ıssız bir yerde birbirlerini sevdiklerini söylerler. Fakat kısa süre sonra yoklukları fark edilir ve dönmek zorunda kalırlar. Zeliha'nın annesi şüphelenmiştir. Babası, annesinin de etkisiyle tütün kalkınca Zeliha ile Bekir'i evlendirmeye karar verir. Bütün bunlar olup biterken Zeliha ile Cemal arasındaki aşk büyümektedir. Mektuplaşmaları başlar. Eğer bir aksilik çıkarsa kaçacaklardır.

Bu arada Yaşar, her yerde Cemal'in Zeliha'yı kaçıracağı dedikodusunu yayar. Bekir, bunu duyunca çok öfkelenir. Zeliha'nın babası ile anlaşarak kızı boş bir anda kaçırmaya karar verir.

Tütünlerin kalkma zamanı gelmiştir. Dedikodu her yeri sarmıştır. Zeliha ve Cemal, Bekir'in kaçırma planını duyarlar ve çok dikkatli davranırlar. Bekir'in kaçırma işlemi başarısızlıkla sonuçlanır. Bunun üzerine Zeliha ve Cemal kaçar. Hiç paraları yoktur. Boş bir eve sığınırlar. Burada öldürdükleri kuşların eti ile beslenirler. Recep, Bekir karakola şikâyette bulunurlar. Cemal yakalanırsa Zeliha'nın yaşı 18'in altında olduğu için Cemal tutuklanacaktır. Bir ay geçtikten sonra Zeliha ve Cemal tütünde çalışmaya karar verip bulundukları yerden çıkarlar. Bir süre sonra yakalanırlar. Cemal tutuklanır. Mahkemeyi dinleyen halk, Cemal ile Zeliha'nın aşkına hayran olur ve her şeyin iç yüzü meydana çıkar. Halk, Recep'e şikâyetini geri alması için baskı yapar. Recep, kızının mutluluğu için şikâyeti geri alır ve Cemal ile Zeliha evlenirler. İzmir'e yerleşmek üzere yola çıkarlar.

YABAN

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

Yazarın özgeçmişi için bakınız sf.: 155

ÖZET

Sakarya Savaşı'ndan sonra Haymana, Mihalıççık, Sivrihisar dolaylarında Garp Cephesi Kumandanlığı emriyle dolaşan "Tetkik-i Mezalim Heyeti", bir taş kovuğunda sahibi belirsiz bir defter bulur. Defteri yazan, Birinci Dünya Savaşı sırasında bir kolunu kaybetmiş, memleketini düşman istilâ edince de eski emireri Mehmet Ali'nin köyüne sığınmış bir yüzbaşıdır.

Roman, Yüzbaşı Ahmet Celâl'in Haymana ovasının ortasında Porsuk dolaylarındaki bu köyde geçirdiği birkaç yıllık ömrünün

hikâyesidir. O, I. Dünya Savaşı'nın bitiminden Sakarya Zaferi'nin kazanılışına kadar burada kalır.

Bir paşanın oğlu olan Ahmet Celâl, otuz beş yaşındadır. Birinci Dünya Savaşına yedek subay olarak katılmıştır. Savaştan uzak kaldığı için son derece üzgün ve karamsardır. Bu arada İstanbul işgal edilir. Ahmet Celâl de Mehmet Ali'nin köyüne gelir. Burası Anadolu yaylasında çorak, çıplak bir bozkır köyüdür. Bu köyde hiç kimse onun kolsuz olduğunun farkına varmaz, fark edenler de önemsemezler. Hâlbuki Ahmet Celâl kolunu onlar için kaybettiğini bilmelerini ister. Hiç kimse koluna ne olduğunu sormamıştır. Çünkü sakatlık bu köyde hemen herkese mahsus bir haldir. Ahmet Celâl ile köylü arasındaki uzaklık ve çatışma buradan başlar. Ahmet Celâl'e göre köylü geri ve cahildir. Mehmet Ali'den başkası onunla konuşmaz, çünkü köylüye göre de o bir "yaban"dır.

Köylüler, ilk haftalarda Ahmet Celâl'i hükümet tarafından gönderilen bir memur zannetmiştir. Hepsinin yüzünde korku ve şüphe vardır. Ahmet Celâl'in en basit, en tabii hareketleri onlara tuhaf gelir.

O, Mehmet Ali'nin ovaya bakan, iki küçük pencereli, kavak dallarıyla tutturulmuş tavanından kuru dallar sarkan, zemini toprak odasında kalmaktadır. Bütün kaybettiklerini burada bulmaya gelmiş olmasına rağmen hiç bir şey, temiz su bile bulamaz. Mehmet Ali bile köyüne döndüğünün hemen ikinci günü diğer köylülerden biri olmuş ve onlara karışmıştır. Bu, geriye doğru bir gelişmedir. Ahmet Celâl, çevre değişmeyince insanın değişemeyeceğini anlar.

Savaş, buradaki insanların dışında olup bitmektedir. "Askere çağrılma korkusu" dışında ilgilenmezler savaşla... Millî Mücadele'ye karşı köylülerin davranışıyla, Ahmet Celâl'in düşünceleri birbirinin tam zıddıdır.

Salih Ağa, köyün tek zengin adamıdır. Fakat o derece cimridir ki, kışın bile ayağına çorap giymez. Köyde herkes onun emrindedir. Köylülere göre, en akıllı adam odur. Ahmet Celâl, köylünün mü-

temadiyen soyulduğunu, sağlık namına her şeyden mahrum bulunduğunu, çocukların adeta köpeklerin ağzından lokma kapacak kadar aç olduklarını görür ve üzülür.

Ahmet Celâl, savaşı, uzaktan, gazete haberlerinden takip etmektedir. Köylülere durumun önemini anlatmak ister. Fakat onlar ağalarına bağlıdırlar ve Ahmet Celâl'i dinlemezler. Onu aralarına bile almazlar. Ahmet Celâl tek başına kalır. Artık hayatı gökle, çatık yer arasında kaybolmuş bu bozkır, bu bir avuç bozkır insanı ve basık bir yer olan odası içinde geçmektedir. Kadınlar da kaçar ondan. Genç subay bunalımlar geçirir.

Ahmet Celâl, gezmeye çıktığı bir gün Emine'yi görür ve ona âşık olur. Emine onda bir takım hayaller ve arzular uyandırmıştır.

Bu arada Şeyh Yusuf çıkagelir. Köylülere okuyup üflemekte, onların müşküllerini çözmekte, karşılığında da ellerinde avuçlarında ne varsa almaktadır. Ahmet Celâl Şeyhle konuşmaya karar verir. Aralarında çıkan münakaşadan sonra Şeyh köyden kaçar.

Mehmet Ali, bir süre sonra yeniden askere çağrılır. Ahmet Celâl "beni de alsalar, ben de gitsem" diye geçirir içinden, Süleyman adlı bir adamla iyi anlaşırlar. Süleyman'ın Cennet adında ahlâksız ve geçimsiz bir karısı vardır. Köylünün öfkesini üzerinde toplayan Cennet, köyden kovulur. Süleyman onun gidişine çok üzülmüştür. Teselli edecek kimsesi de yoktur. Süleyman ortalıktan kaybolur.

Salih Ağa ile Zeynep Kadın arasında bir arazi anlaşmazlığı çıkar. Oğlunun askere gidişine ağlamayan kadın bu toprak parçası için günlerce ağlamıştır. Ahmet Celâl'in müdahalesine rağmen Salih Ağa toprağı gasp eder.

Artık Zeynep Kadın da Ahmet Celâl'den şikâyetçidir. Ahmet Celâl, bu köyde istenmediğini düşündükçe tek çıkar yolun onlar gibi olmak, onlar gibi giyinmek ve davranmak olduğunu anlar. Fakat onlar gibi hissetmek ve düşünmek, işte yapamayacağı şey budur.

Ahmet Celâl fırsat buldukça Emine'nin köyüne gitmekte, onu görmeye çalışmaktadır. Emine'yi gizliden gizliye seven

İsmail de beraberindedir. Fakat her seferinde Emine, Celâl'den kaçar, çünkü o Emine'nin gözünde "kolu yok bir heriftir. İsmail ile Emine arasındaki yakınlaşmayı fark eder. Kendisini garip, yalnız, yurdun bu ücra köşesine atılmış bir kara nokta olarak görmesine rağmen, Emine'yi, daha on yedi yaşında fakat yetmişinde gösteren İsmail'e yakıştıramaz. İsmail'in kendisinden güçlü olduğunu kabul etmez.

Bu arada kış hazırlıkları başlamış, Mehmet Ali köye izinli gelmiş, Ahmet Celâl ev değiştirmiştir. Yalnızlığını, bir deftere başından geçenleri yazmakla gidermeye çalışır.

Emine'yi istemek için bir kaç kere onun köyüne gider, fakat cesaret edemez. Sonunda Bekir Çavuş'un karısı, kızı ister fakat vermezler. Ahmet Celâl son ümidini de kaybetmiştir. Bitkin bir haldedir. İntihar etmeyi düşünür. Bir müddet sonra İsmail ile Emine'yi evlendirirler.

Bu arada, düşman köye yaklaşmaktadır. Önce uçakları gözükür, köye birtakım kâğıtlar atarlar. Şunlar yazılıdır: "Eskişehir ve Kütahya'yı aldık. Yarın öbür gün buralara kadar geleceğiz. Sakın yurdunuzdan olmayınız. Biz size kötülük etmeye gelmiyoruz. Halife ve padişah bizimle beraberdir. Biz sizi Kemal'in çetelerinden kurtarmak için Harb ediyoruz." Köylüler bunlara inanır. Ahmet Celâl, kandırıldıklarını söyler fakat ikna edemez. Uçakların gelişi ve kâğıt atmaları bir kaç kere daha tekrarlanır. Gelip köylüyü kurtaracaklardır. Nitekim bir müddet sonra da gelirler. Köylü önce evlerine çekilir. Ortalıkta Ahmet Celâl dâhil hiç kimse yoktur. Önce, Ahmet Celâl'in evini ararlar, sonra da zulüm başlar. Köyün imamı ve Salih Ağa düşmana yol göstermektedir.

Sabah olunca köyde, kadınların bağrışmaları, çocuk hıçkınkları, köpek ulumalarına karışır. Yunanlılar evleri yakıp yıkmaya başlar. Ahmet Celâl defterini göğsüne saklayarak Emine ile birlikte köyü terk eder. Fakat ikisi de yaralanır. Emine'nin yarası ağırdır. Yürüyecek halde değildir. Ahmet Celâl defterini Emine'ye teslim ederek, bilinmeyen bir geleceğe doğru yürür gider.

YAŞAR NE YAŞAR NE YAŞAMAZ

AZİZ NESİN

Aziz Nesin 1915-1995 yılları arasında yaşamıştır. Kuleli Askeri Lisesi'ni, sonra Harp okulunu bitirmiştir. Bir süre subaylık yaptıktan sonra gazete ve fıkra yazarlığına geçmiştir. Sabahattin Ali ile birlikte Marko Paşa, Merhum Paşa, Alibaba gibi mizah dergileri çıkarmıştır. Yazılarından dolayı hapse girmiş, bazen de sürülmüştür. Bir ara Düşün Yayınevini kurmuştur.

Dünyaca tanınan bir mizah yazarıdır. Eserlerinde realizm ve ironi dikkat çekicidir. Toplumun aksayan yönlerini eleştirir. Eserleri Türk edebiyatında en çok basılan kitaplar arasına girmiştir.

ESER HAKKINDA

1977'de yayınlanan roman, toplumun ve bürokrasinin aksayan yönlerini alaycı bir üslupla ortaya koymaktadır. Nüfus kâğıdı olmadığı için devletin yaşadığına inanmadığı bir kahramanın başından geçen olaylar komik bir dille anlatılır.

ÖZET

Cezaevi imamı artık suçlularla uğraşmaktan bıkmıştır. Onların ıslah olabileceğine olan inancını tamamen yitirmiştir. Yalnız cezaevinden çok yakında çıkacak olan Yaşar ile yakın dost olmuştur. Yaşar kendini dine vermiş, sürekli camiyi temizleyen biridir. Koğuştaki herkes Yaşar Yaşamazın aniden dine sarılışına, imamın yanından ayrılmayışına şaşırmaktadır. Bu arada Yaşar'ın iyi para kazanması kuşkuları artırır. Neticede bir gün her şey ortaya çıkar. Meğer Yaşar yeni hapisten çıkmış ortağı ile imamı eroin işinde kullanmaktadır. Yaşar'ın ortağı gündüzleri imamın oturduğu kahvehanede imamın cüppesinin içine eroin koymakta, Yaşar da camide herkes secdede iken eroini imamın cüppesinin

içinden almaktadır. Böylelikle saf bilinen Yaşar, tarihte görülmemiş bir ustalıkla uyuşturucu ticareti yapmaktadır. İmam bunu anlayınca Yaşar'ı bir daha camiye sokmaz.

Yaşar, bu olaydan çok önce hapse girmiştir. Birinci koğuşta boşalan yere getirilmiştir. Koğuşa geldiği ilk gün herkes onun deli olduğunu düşünmüştür. Yaşar, sürekli olarak olmadığını, yaşamadığını söylemektedir. Koğuştakilere yaşamını anlatmaya başlar. Yaşar, daha on iki yaşında iken yaşamadığını anlamıştır. Babası onu hükümet okuluna yazdırmaya götürmüştür. Fakat nüfus cüzdanı olmadığı için yazılmamıştır. Babası ile nüfus memurluğuna gittiklerinde daha komik bir durum onları beklemektedir. Memur, kütüklerde babasının bir çocuğu olduğunun yazdığını tespit eder. Fakat çocuk Çanakkale Savaşında şehit düşmüş olarak kayıtlıdır. Ne yapsalar da devlet yanlış yapmaz denildiği için dertlerini anlatamazlar. Kütüklere göre, Yaşar'ın annesi, babası ile 7 yaşında iken evlenmiş, bir de onunla evlenmeden önce bir başkasıyla da evlenmiştir, güya Yaşar bu evliliğin mahsulüdür. Bundan sonra Yaşar'a asla nüfus kâğıdı alınamaz. Yaşar'ın kendinden önce dört kardeşi ölmüştür. Ailesi yaşasın diye adını Yaşar koymuştur. Fakat kayıtlarda şehit yazıldığı için devlet onun yaşadığına asla inanmamıştır. Yaşar büyüdükten sonra Ayşe isimli bir kızla nişanlanır. Tam evlenecekleri zaman asker kaçağı diye götürülür. Yaşar'ın babası durumu anlatır. Devlet belki böylelikle Yaşar'ın yaşadığına inanır diye Yaşar'ı askere gönderirler.

Yaşar, cezaevine gireli 3 gün olmuştur. Koğuştaki herkes onun tatlı diliyle anlattığı hayat hikâyesini dinlemekten çok mutludur. Yaşar bir de saz çalıp yanık türküler söylemektedir. Yaşar, askerlik hayatını anlatmaya başlar. Bütün arkadaşları terhis olduğu hâlde kendisi terhis olamamaktadır. Nüfus kâğıdı gelmediği için günler geçer, terhis olamaz. En sonunda insaflı bir komutan onu gönderir. Köyüne döndüğünde babasının öldüğünü öğrenir. Miras işleri için çok uğraşır, bir süre bürokrasi yüzünden sinir krizi geçirir. Tımarhaneye atılır. Hastanede bir

yıl yatmak zorunda kalır. Çünkü nüfus cüzdanı yoktur! En sonunda hastaneden kaçar da kurtulur. Fakat kocaman şehirde babasının mirasını da alamadığından parasız kalıverir. Nüfus cüzdanı olmadığı için işe de girememektedir.

Yaşar, koğuşta artık anlatıcılık yaparak hayatını kazanmaktadır. İnsanlar onun hayat hikâyesini büyük bir zevkle dinlemektedirler. Bu yüzden ona para vermektedirler.

Yaşar, hayat hikâyesini kaldığı yerden anlatmaya başlar. Satı Bey adında bir baba dostu ile tanışmıştır. Satı Bey'in gerçek ismi Satılmış'tır. Fakat o kendini İstanbullu gibi tanıttığı için ismini değiştirmiş, yalancı bir politikacıdır. Yaşar, ona derdini anlatır ve işinin olmadığını söyler. Satı Bey, ona bir kart yazar. Kartı gösterdiği her iş yeri onun referansı ile Yaşar'ı işe alacaktır. Yaşar, nişanlısı Ayşe'ye hayal ettiği gibi müzede hademe olup onu da yanına alacağına dair söz vererek yola çıkar. İstanbul'da bir hemşerisini bulur. Hemşerisi eşinin parasıyla geçinen sahtekârın biridir. Çıkarı için Yaşar'a yardım eder. Yaşar, hademe olmak için müzeye her gün gider. Fakat müdürle bir türlü konuşamaz. Bu arada Satı Bey'in de politikadaki üstünlüğü sona ermek üzeredir. Bir an önce işe girmezse elindeki kâğıt hiçbir şeye yaramayacaktır. En sonunda müdüre ulaşır. Müdür, Satı Bey ismini duyar duymaz büyük bir ihtimam gösterir. Ama işe almaz. Yaşar'ın dertleri bitmez. Eve döner dönmez nişanlısından bir mektup alır. Yanına almazsa onu başka biri ile evlendireceklerdir. Yaşar iş de bulamamıştır. Nişanlısı Ayşe'yi bir köşke hizmetçi olarak verir. Kendisi de iş arayacaktır.

Yaşar, nişanlısından aldığı parayla bir adamla ortak olup manav açar. Sözleşmede her ikisinin de adı yazmaktadır. Manav çok iyi çalışmaktadır. Bir sürü para kazanırlar. Fakat ortağı bir süre sonra bütün malzemeleri ve paraları alarak kaçar. Yaşar'ın yine nikâh yapmak için yaptığı bütün çabalar boşa gitmiştir. Yaşar, ortağını mahkemeye de verse kimliği olmadığı için mahkeme onun sahtekâr olduğuna inanır, bir de vergi ödemek zorunda kalır. Yaşar, bundan sonra resmî bir dairede odacı olmak

için uğraşır. Fakat daireye girer girmez şapkasını kaybeder ve şapkasını kayıp bürosundan bürokrasiye takıldığı ve nüfus cüzdanı olmadığı için alamaz. Yaşar, İstanbul'da birkaç işe girer, hiçbiri sürekli olmaz. Bir de Ayşe hamiledir. En sonunda Ayşe'nin çalıştığı konakta bekçi olur. Çok iyi para kazanmaktadır. Fakat ev sahibi onun nüfus kâğıdının olmadığını anlayınca işten kovar.

Koğuşta başından geçenleri anlattıkça arkadaşları hapisten çıkınca Karakaplı Nizami Bey'e giderse her sorunu çözeceğini söylerler. Yaşar, burada para kazanmanın yolunu da bulur ve epey para toplar. Hapis, ona tam bir hayat üniversitesi olur. Her türlü entrika ve üçkâğıtla para kazanmanın yolunu öğrenir. Artık hapisten çıkacağı gün gelmiştir. Hapse girdiği ilk gün kirli ve kötü giyimli olan Yaşar manken gibi ve altın yüzüklerle hapisten ayrılır. Onun artık piyasadaki Karakaplı Nizami Beylere ihtiyacı yoktur. Çünkü kendisi Karakaplı Nizami Beylerden biri olmuştur.

7. GÜN

ORHAN HANÇERLİOĞLU

İstanbul'da doğdu. Şişli Terakki Lisesi'ni bitirdikten sonra İstanbul Hukuk Fakültesi'nde okudu. Keşan, Meriç ve Karaisalı'da Kaymakamlık, İstanbul'da Belediye Müfettişliği, Emniyet Şube Müdürlüğü, Şehir Tiyatroları Müdürlüğü, Elektrik Otobüs ve Tünel İşletmeleri Hukuk Müdürlüğü yaptı (1939-1974). 1978'de emekli oldu.

Sanat hayatı şiirle başlar. Şadırvan dergisinin açtığı hikâye yarışmasında birincilik kazanmıştır (1949). Romanlarında genellikle büyük şehirlerde yaşayan insanların hayatını ve acılarını anlatır.

ESER HAKKINDA

1957 yılında yayınlanan roman, değişik bir biçim kullanılarak yazılmıştır. Hikâye hacmindedir. Orhan Hançerlioğlu, eserinde

Tevrat'tan Allah'ın dünyayı yarattığı 7 günle ilgili bölümleri alıntı yapmıştır. Bu alıntıların altına bölümler hâlinde bir insanın 7 günlük hayatını anlatmıştır.

ÖZET

Ömer, çalıştığı bankanın genel müdürüdür. Bir gün, üstü olan müsteşar onu odasına çağırır ve bakana verilmesi gereken evraklarla ilgili sorular sorar. Çok asabi bir hâlde ve onu aşağılayarak gururunu rencide eder. Ömer buna dayanamaz ve müsteşarın suratına üst üste yumruklar indirir. Müsteşarın yüzü gözü kan içinde kalır. Ömer, sinirlenerek odasına gider. Müsteşarın onun işine son vereceğini düşünmektedir. Odasından silahını ve banka cüzdanını alır. Aniden İstanbul'a kaçmaya karar verir. Uçakta bir saat sonrasına yer ayırtır. O, çıkarken binadaki tüm çalışanlar saygılarından ayağa kalkar. Ömer, yalnızca odacı Hasan'a yüklü bir bahşiş verip veda eder.

Uçağa bindiğinde geçmiş günlerini düşünür. Çok iyi bir mevkisi, karısı ve iki çocuğu vardır. Fakat o artık bu şekilde yaşamaktan bıkmıştır. Her gün saat 7:30'da işe gitmekten, aynı işleri yapmaktan usanmıştır. Hayatının anlamı olmadığını düşünmektedir. Bu yüzden kendini öldürmeye karar vermiştir. Yanında çok az bir para vardır. Bankada ise onu idare edebilecek bir miktar parası bulunmaktadır. Çocukluğunun, gençliğinin, üniversite hayatının geçtiği İstanbul'a gittiği için mutludur. Onu kimse orada bulamayacaktır. Çünkü on yıldan beri ilk kez İstanbul'a gitmektedir.

Sirkeci'de küçük bir otele gider ve bir oda kiralar. Pis bir yerdir burası. Silahı alnına dayar, kendini tam öldürecekken uyumaya karar verir. Ertesi gün, garson Necmettin'in sesi ile uyanır. Onun getirdiği yemeklerden yer ve sadece o an için hayatın yaşanmaya değer olduğunu düşünür. Ölümünün, ailesi ve iş yerindekiler tarafından nasıl karşılanacağını düşünür. İyi bir işi, ailesi olan birinin kendini öldürmesinin delilik olduğunu düşünecek ve onun deli olduğuna karar vereceklerdir büyük bir ihtimalle.

Ertesi gün, Ömer birkaç günlük sakalla ve gözleri iyice çökmüş hâlde dışarı çıkar. Son günlerini istediği gibi rastgele yaşamak istemektedir. Bir kahveye gider. Bir gazete alır. Gazetede kendi resmini ve kayıp ilanını görür. Gençlik resmi olduğu için kimse onu tanıyamaz. Bankadaki parasını çekip aklına geldiği gibi harcadıktan sonra kendini öldürmeye karar verir. Bankaya gider. Çalışan bir bayana cüzdanını verir ve parayı çekmek istediğini söyler. Bayan, onun yıllar önceki sevdiği kız Gönül'dür. Gönül, ona hiç yüz vermez. Çünkü Ömer, askere gitmeden önce ona söz vermiş; fakat tekrar dönmeyip orada bir başkasıyla evlenmiştir. Ömer, oradan ayrılırken Gönül'ü tekrar kazanmak isteğiyle yanıp tutuşur.

Oteline gider. Oradan ayrılır ve Tarlabaşı'ndaki bir pansiyona yerleşir. Odasında kendini öldürecekken pansiyonun sahibi olan yaşlı kadın, hiçbir şeyin ölmeye değmeyeceğini anlatır ona. O da kadından Gönül'ü getirmesini rica eder. Kadın, Gönül'e Ömer'den bir mektup götürür. Mektupta, "Ölmeden önce seni görmek istiyorum," yazmaktadır.

Ertesi gün Gönül, Ömer'in yanına gelir. Onun burada kalamayacağını, Fatih'te evlerinin orada bir oda kiralamalarının daha iyi olacağını söyler. Ömer eşyalarını toplayarak Gönül'ün evine gider. Gönül yemek hazırlarken onun odasında yıllarca önce Gönül'e yazdığı aşk mektuplarını görür ve okur. Eski anıları canlanır. Geçmişte Gönül'ü o kadar sevdiği hâlde nasıl olup da bu kadar yıl onu unuttuğuna şaşırır. Geceyi Gönül'ün evinde geçirir. Artık çok mutludur.

Ankara'dan ayrıldığı 7. gün Ömer kendini öldürmek istediği silahını satar ve Gönül'ün mahallesinde bir iş yeri kiralar. Artık yepyeni bir hayata başlamıştır ve hayatın yaşanmaya değer olduğunu düşünmektedir. Ankara'daki tekdüze hayatından ve ailesinden uzakta Gönül'le dünyaya başka gözlerle bakmaya başlamıştır.

YILKI ATI

ABBAS SAYAR

Cumhuriyet dönemi şair ve yazarlarından Abbas Sayar 1923 yılında Yozgat da doğmuş 12 Ağustos 1999'da ölmüştür. Yozgat Lisesi'ni bitirdi, İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde okudu. Burayı bitirmeden ayrıldı. Gazete bayiliği, kitapçılık, matbaacılık ve çiftçilik yaptı. Yozgat'ta Bozok adında günlük bir gazete çıkardı.

Edebiyata şiirle başladı. 1959'da Yozgat'ta Bozlak adını verdiği bir fikir ve sanat dergisi yayınladı. Sonra roman ve hikâye yazdı, ilk romanı olan Yılkı Atı ile TRT 1970 sanat yarışmasında başarı ödülü aldı. Daha sonraki romanları Çelo ve Can Şenliği de çeşitli ödüller kazandılar. Romanlarında Anadolu köy hayatını şiirli ve çarpıcı bir dille anlattı.

ESER HAKKINDA

1970'te yayınlanan yazarın bu ilk romanı, TRT 1970 Sanat Ödülleri yarışmasında başarı ödülü almıştır. Konusu ve kahramanları ile değişik bir romandır. Çünkü eserde başkahramanlar insan değil, atlardır. İnsanla tabiatın, atların ilişkisi işlenmiştir.

Romanda üzerinde durulan belli başlı konular yoksulluk, tabiat, tevekkül, geleneklere bağlılıktır.

ÖZET

Üssüğünoğlu İbrahim çift sürmektedir. Kış gelmek üzere... Buralarda kış sertleşen rüzgârlardan ve yapraklarını döken kavaklardan belli olur.

İbrahim'in bu yıl kaldırdığı mahsul, yeygi ile tohuma ya yeter ya yetmez. Samana gelince, hayvanları bahara çıkaracağı şüphelidir.

Saman deyince İbrahim, dorukısrağı hatırladı. Öküzleri önüne katıp, köy yoluna düşünce hayal kurmaya başladı: "Bir harman dolusu buğdayı olacak! Koca bir memleketi doyurur bu. Gâvuruna da gönder, Urusuna da.. On araba koşacak, yükleyecek. Köylüler:

— Ulen bak, Üssüğünoğlu'nün araba kervanı çıkmış yola, diyecekler. Atları olacak, bir konağı olacak. Herkesi ağırlayacak İbrahim, kimin tarlasını satın alırsa hakkından fazlasını verecek.

İbrahim, öküzlerini suladı ve eve geldi. Büyük oğlu Mustafa'ya sığırı karşılamasını, dorukısrağı dağlara sürmesini söyledi. Dorukısrak bu sene yılkıya salınacaktı.

Mustafa ile küçük kardeşi Hasan, doruyu sığırdan ayırdılar. Mustafa ata atladı, dağa doğru sürdü. Bir müddet sonra inerek kardeşiyle birlikte taş atıp kovaladılar. Sonra köye döndüler. Dorukısrak bir süre gittikten sonra, durup beklemeye başladı. Akşam olmuş karanlık çökmüştü. Doru köye yöneldi. Ahıra gelince kapıyı zorladı, açılmıyordu. Bir sundurmanın altına sığındı. İbrahim'in evinde dirliksiz, düzenliksiz bir akşam başlamış. İmam, bu gece yatsı namazını camide tek başına kılıp evine dönmüştü. Sokaklarda bir dorukısrak kalmıştı, bir de köpekler.

Ertesi gün aynı şeyler bir daha yaşandı. İkinci gün de öyle... Doru gündüzleri sürüye karışıyor, tayını bulup onu seviyor, okşuyor, akşam olup gün kavuşunca, İbrahim'in oğulları tarafından taşlanıyordu. Böylece köyün dışına çıkıyor, bir müddet bekliyor, sonra tekrar köye dönüyordu.

Üçüncü gün, İbrahim kısrağı fena halde dövdü. İbrahim inat etmişti, bu kış dorukısrağı istemiyordu. Yarışlar kazandığı, kendisine para ve itibar kazandırdığı, son olarak da bir tay verdiği günleri hatırlasa bile...

Bir gün sonra sürünün çobanı Tombak Emmi, İbrahim'in talimatı üzerine atı, bir köylüye verdi. "Bin buna da götür, uzak bir yerde bırak" dedi. Kâşifinoğlu, yularsız eyersiz ata bindi, uzaklara götürüp bıraktı, tepelere doğru sürdü, kovaladı.

Dorukısrak bu geceyi köyünden ve tayından uzakta, açıkta

geçirecekti. Ama o yine köyüne döndü. Köyü üç defa dolaştı, ahırına gitti. Kapısı kilitliydi. Birkaç çifte attı. Komşular "İbrahim'in atı" olduğunu anladılar, acıdılar, İbrahim'e kızdılar.

Doru, köyü son bir defa daha döndü, sonra geldiği yöne doğru uzaklaştı.

Güneş doğmuş, köyün sığırı uzaktan görünmüştü. Dorukısrak bir süre baktı onlara, sonra kırgın, dargın arkasını dönüp aksi yöne yürüdü. Ovaya doğru gitti.

Akşamlar ve sabahlar art arda geçiyordu. Doru iyice acıkmıştı. Ot bulamıyordu ve yapayalnızdı.

Bir kişneme sesi duydu. Biraz sonra da kendisi gibi yılkıya salınmış bir atla karşılaştı. Çilkırla birlikte yola düştüler. Güneye doğru indiler.

Ovada yedi sekiz at daha vardı. Demirkır diğer atların reisi, koruyucusu idi. Dorukısrak alışıyordu bu yeni hayatına. Arada bir tayını hatırlayıp üzülse de artık ahırdaki hayvanları küçümsüyor, İbrahim'i de affetmiş görünüyordu.

Demirkır, gece olunca atları ovaya çekti. Rüzgâr almayan yerlere götürdü. Bu arada Dorukısrağı kıskanan Çilkırla Aygır kavga ettiler. Çilkır yenildi. Gururu kırılan Çilkır hepsine küstü. Diğer atlardan mümkün olduğu kadar uzak duruyordu şimdi. Çok üşüdüğü bir gecenin sabahında tekrar yılkıya sokulmaya başladı.

Hava gittikçe soğuyordu. Ortalığı kar kaplamıştı. Kurtların hücumuna uğradılar. Ama Aygır, iyi bir savaşçı olduğundan diğerlerini korudu.

Bu arada İbrahim, çok öfkeli bir adam olmuştu. Her şeye kızıyor, küfrediyordu. Anlaşılan aklı fikri Dorukısraktaydı. Köylüler de hep ondan söz edip, kendisine kızıyorlardı.

Atlar, Demirkır'ın arkası sıra yiyecek bir tutam ot, soğuktan korunacak duldalı bir yer bulmak için dolaşıp durdular. Havalar gittikçe soğudu, kar çoğaldı.

Uzaktan kurt ulumaları duyuldu. Dorukısrağın üzerine müthiş bir yorgunluk çökmüştü. Gözleri kapanıyordu. Sürüden

ayrılarak tanımadığı bir köye geldi, bir otluğun altına sığındı. Otun sahibi Hıdır Emmi, geleneğe göre atı ahırına çekti, besledi, iyileştirdi.

Bu arada kurtlar sürüye saldırmışlar, sürüden ayrı düşen Çilkır'ın işini birmişlerdi.

Dorukısrak o günden sonra iyileşmeye başladı. Hıdır Emmi saman kaynatıyor, arpa karıştırıp Dorukısrağa yediriyordu. Üzerini kilimle, çulla örtüyordu. Bir ata ancak bu kadar ihtimam gösterilebilirdi. Dorukısrak iyice sağlığına kavuşunca gözünü kapıya dikti. Tanımadığı bu köyden gitmek istiyordu. Onu törenle köyden selametlediler.

Ovaya iner inmez arkadaşlarını buldu. Aygırla koklaştılar. Gözleri Çilkır'ı aradı.

Şubat çabucak geçmiş, mart gelmişti. Atların yüzü güldü. Bu arada yılkı tüccarları da ovaya indiler iki atı yakalayıp götürdüler. İbrahim aylardır Dorukısrağı düşünüyordu. Mustafa'ya hazırlanmasını söyledi. Ovaya inip kısrağı geri getirmelerini istedi.

Atı kolay buldular. İbrahim taydan indi, üzerindeki eyeri aldı. Doru'nun yanına gönderdi. Düşüncesine göre tay anasının yanına varacak, onu ürkütmeden alıp, geriye, İbrahim'e getirecekti. Anakız bir müddet koklaştılar. Mustafa yularla yaklaştı, tam Dorunun başına geçirecekti ki kısrak şahlandı, yazıya doğru koşmaya başladı. Tayı da arkasından. İbrahim günlerce köy köy yaban atlarını aradı. Yaz kış demeden aradı. Ne kısraktan bir eser vardı, ne tayından. Tay ve anası kayıplara karışıp gittiler...

YUNUS EMRE DİVANI'NDAN SEÇMELER

YUNUS EMRE

Yunus Emre XIII. yüzyılın ilk çeyreğinde Orta Anadolu havzasında doğup yaşamış bir Türkmen kocası, şair bir erendir. O, 1240 tarihinde doğmuş, 82 yıllık bir ömürden sonra 1320-21 tarihinde vefat etmiştir.

Yunus Emre'nin nerede doğduğu, tahsil görüp görmediği, nereleri dolaştığı, geçimini ne ile temin ettiği, aile hayatı, çoluk çocuğunun varlığı hususlarında elde kesin bir bilgi yoktur.

Yunus Emre'nin doğum yeriyle ilgili olarak kaynaklarda verilen bilgiler farklı farklıdır. Hacı Bektaş-ı Veli'nin Velâyetname'si, Yunus Emre'yi Sivrihisar'ın Sarıköy adlı bir köyünde doğmuş gösterir. Aynı eserde, mezarının da bu köye yakın bir yerde olduğu kayıtlıdır. Velâyetname'ye göre Yunus, bu köyde ekincilik yapan bir çiftçiydi. Kıtlık olunca erenlerin dergâhına gitmeye karar verdi. Giderken de eli boş gitmemek için öküzüne dağdan alıç yükleyip yola koyuldu. Karahöyük'e varınca Hacı Bektaş'ın huzuruna çıktı, hediyesini takdim ettikten sonra:

"Ben fakir bir kimseyim, bu yıl ekinimden bir şey alamadım, bu yemişi kabul edip karşılığında buğday verin, aşkınıza kifaf edeyim." der.

O da "Sorun bakalım ne ister; buğday mı, nefes mi verelim?" der.

Bunun üzerine Yunus "Ben nefesi neyleyeyim, bana buğday gerek." der. Hacı Bektaş "Varın Yunus'a söyleyin, alıcının her bir tanesi için bir nefes verelim." deyince Yunus: "Ailem var, nefes karın doyurmaz, lütfederse buğday versinler." der.

Daha sonra Hacı Bektaş alıcın her çekirdeği için 10 nefes teklif eder, Yunus yine kabul etmez. Bunun üzerine Hacı Bektaş dilediği kadar buğday verilmesini emreder.

Yunus buğdayı alıp giderken pişman olur ve kendi kendine: "Buğday tükenir, nefes tükenmez bir ömür yeter." der ve hemen geriye döner. Ancak Hacı Bektaş:

"O, şimdiden sonra olmaz. Biz o kilidin anahtarını Taptuk Emre'ye verdik, varsın nasibini ondan alsın." der.

Bu söz üzerine Yunus, Taptuk'a teslim olur, hizmetine girer. Dağdan odun getirir, ancak hiç bir zaman yaşını ve eğrisini kesmez. Sebebi sorulduğu zaman da "Bu dergâh kapısından odunun bile eğrisi giremez." der.

Otuz yıl bu şekilde hizmet eden Yunus, hiç itiraz etmez. Ancak sonunda kendi kendine: "Otuz yıl hizmet ettim, eremedim." der ve tekkeyi terk eder. Yolda yedi erene rastlar. Rivayete göre bu erenler her akşam büyük bir zatın ismini vesile yaparak sofra istermiş ve sofra anında gelirmiş. Sıra Yunus'a gelince o "Allah'ım bunlar kimin adını vesile yaptılarsa ben de onun adına istiyorum." der. Bu kez iki sofra birden gelir.

Erenler şaşırır ve: "Kimin adını vesile kıldınız?" der. Yunus cevap vermez ve önce siz söyleyin der. Bunun üzerine erenler "Taptuk'un kapısında otuz yıldır hizmet eden Yunus'un adını." cevabını verince çok etkilenir ve hızlıca tekkeye döner.

Taptuk'un kendisini affetmesi için Ana Bacı'yı vesile yapmak ister. Ana Bacı, Yunus'a: "Sabah namazında başını eşiğe korsun. Taptuk: 'Bu kim?' der. Ben de; Yunus derim. 'Hangi Yunus?' derse seni gönlünden çıkarmıştır. Yok, eğer 'Bizim Yunus mu?' derse gönlünden çıkarmamıştır." der. Yunus aynen Ana Bacı'nın dediğini yapar, Taptuk "Bizim Yunus mu?" diye sorunca Yunus rahatlar ve hizmete kaldığı yerden devam eder.

Yunus Emre'nin Divan'ı dışında bir de Risâletü'n Nushiyye adlı eseri vardır.

Yunus'un Şair Olması

Bir gün Rum erenleri Taptuk'un tekkesinde toplanır, Taptuk cezbeye gelir ve Yunus-ı Guyende isimli bir erene: "Yunus söyle!" der, üç kez tekrar etmesine rağmen ondan ses çıkmaz. Bunun üzerene Yunus Emre'ye dönüp:

"Bizim Yunus vakit oldu, o hazinenin kilidini açtık, nasibini alıverdin sen söyle." der. Bunun üzerine Yunus'un dili çözülür ve şiir söylemeye başlar.

Yunus bütün Anadolu'da çok sevildiği ve sahiplenildiği için Sakarya, Kütahya, Bolu, Bursa, Afyonkarahisar, Erzurum, Ünye, Eskişehir, Tire, Sivas, Aksaray, Kırşehir, Keçiborlu, Uluborlu, Kula, Karaman şehirlerde de mezarı vardır.

O, şiirlerinde mahlas olarak "Yunus Emre" den başka "Yunus, Bîçare Yunus, Koca Yunus, Yunus Dedem, Tapduk Yunus, Miskin Yunus, Derviş Yunus" gibi isimleri kullanmaktadır. Yunus; Mevlâna, Hacı Bektaş-ı Veli, Taptuk Emre ve Ahmed Yesevi'den etkilenmiş ve onlardan istifade etmiştir.

Yunus Emre, Mevlâna'ya zihnen bağlıdır ve onun sohbetlerine katıldığı rivayet edilir. O, Mevlâna'dan şöyle söz eder:

Mevlâna sohbetinde saz ile işret oldu
Arif manaya daldı çün hiledir ferişte

Mevlâna ise onun hakkında: "İlahî menzillerin hangisine çıktımsa bir Türkmen kocasının izini önümde buldum, onu geçemedim." der.

Yunus bir gün Mevlâna'ya "Mesnevî'yi sen mi yazdın?" diye sorar. O da "Evet!" deyince: "Uzun yazmışsın. Ben olsam:

Ete kemiğe büründüm
Yunus diye göründüm derdim, biterdi." demiş.

Yunus Emre'nin çok etkilendiği mutasavvıf ve şairlerden birisi de Ahmed Yesevî'dir. Şiirleri arasında her açıdan benzerlikler göze çarpmaktadır.

Üslubu ve dili çok saf ve sadedir. Tabiri caizse onun kullandığı Türkçe anne sütü kadar saf ve durudur. Türkçenin şiir dili olabileceğini şiirleriyle ispatlamıştır.

ÖZET / SEÇMELER

Seçme Beyit ve Dörtlükler

Cennet cennet dedikleri
Bir kaç köşkle birkaç huri
İsteyene ver onları
Bana seni gerek seni

Bu yol uzaktır
Menzili çoktur
Geçidi yoktur
Derin sular var

Çeşmelerden bardağın
Doldurmadan kor isen
Bin yıl dahi beklesen
Kendi dolası değil

Karlı dağların başında
Salkım salkım olan bulut
Saçın çözüp benim için
Yaşın yaşın ağlar mısın?

Bir garip ölmüş diyeler
Üç günden sonra duyalar
Soğuk su ile yuyalar
Şöyle garip bencileyin

Molla Kasım'ın Hikâyesi

Rivayete göre Yunus üç bin şiir söyler, Molla Kasım adında birisi onun şiirlerini ele geçirir. Bu şiirlerden bin tanesini yakar, bin tanesini suya atar, geri kalanları da okurken aşağıdaki mısraları görür:

Derviş Yunus bu sözü
Eğri büğrü söyleme
Seni sıgaya çeker
Bir Molla Kasım gelir

Bu mısraları okuyan Molla Kasım yaptıklarından çok pişman olur ve tövbe eder. Ancak iş işten geçmiştir. Halk bu hadiseyi şöyle yorumlar: Yakılan şiirleri gökte melekler, suya atılanları deryada balıklar, kalanları da insanlar okumaktadır.

Gazel

Hak bir gönül verdi bana ha demeden hayran olur
Bir dem gelir şâdî olur bir dem gelir giryân olur

Bir dem gelir söyleyemez, bir sözü şerh eyleyemez
Bir dem dilinden dür döker, dertlilere derman olur

Bir dem çıkar arş üzere, bir dem iner taht-es-serâ
Bir dem sanasın katredir, bir dem taşar umman olur

Bir dem cehalette kalır, hiç nesneyi bilmez olur
Bir dem dolar hikmetlere Câlînus-u Lokman olur

Bir dem gelir İsa gibi ölmüşleri diri kılar
Bir dem girer kibir evine Fir'avun ile Hâmân olur

Bir dem döner Cebrâile, rahmet saçar her mahfile
Bir dem gelir gümrâh olur, miskin Yunus hayran olur

İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin
Ya nice okumaktır

Nitekim ben beni bildim
Yakın bil kim Hakk'ı buldum
Korkum anı buluncaydı
Şimdi korkudan kurtuldum

Bir kez gönül yıktınsa
Bu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi
Elin yüzün yumaz değil

Gönül Çalab'ın tahtı
Çalap gönüle baktı
İki cihan bedbahtı
Kim gönül yıkar ise

Sen sana ne sanırsan
Ayruğa da anı san
Dört kitabın manası
Budur eğer var ise

Gelin tanış olalım
İşi kolay kılalım
Sevelim sevilelim
Dünya kimseye kalmaz

Nazar eyle itiri
Bazar eyle götürü
Yaradılanı hoş gör
Yaradandan ötürü

ZEYTİNDAĞI

FALİH RIFKI ATAY

Yazarın özgeçmişi için bakınız sf.: 52

ESER HAKKINDA

Kitabın ismi; Cemal Paşa'nın karargâhının (4. Karargâh) bulunduğu Kudüs'e yakın bir dağın isminden gelmektedir. Kitapta Osmanlı saltanatının son günlerinden Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk günlerine kadarki bir zaman dilimi anlatılmaktadır. Yazar burada yaşamış olduğu olayları ve anılarını, bulunduğu tarihin önemli olaylarını da içine alacak şekilde anlatmıştır.

Kitabın birinci bölümünde İttihat ve Terakki'den söz edilmiştir. İttihat ve Terakki içerisinde Cemal Paşa, Talat Paşa ve Enver Paşa en önemli simalardır. Cemal Paşa yenilikçiliği ile tanınmaktadır. Enver ve Talat Paşa'lar ise muhafazakâr bir kişilik sergilemektedir.

Falih Rıfkı, Cemal Paşa ile beraber çalışmaya başladıktan sonra, olayları daha açık ve net bir şekilde görebilmektedir. Suriye, Filistin ve Hicaz'da yaşamış oldukları bir devrin çöküşünü gözler önüne sermektedir.

ÖZET

Zeytindağı 1915-1918

Cemal Paşanın ismini, herkesin adı gibi söyleyerek ve işiterek İstanbul'dan çıkmıştım. Adana'da ses temposu hafifledi ve isim ikileşti: Büyük Cemal Paşa, Küçük Cemal Paşa.

Küçüğü tümen kumandanı idi...

Halep'i geçtikten sonra "Paşa"nın (p) si düştü, (b) oldu ve: Ahmet Bey, der gibi serbestçe ağızdan düşüveren "Cemal Paşa" kelimesi bir çeşit imtiyaz, insanın ona yakınlığını gösteren, insanı esrarlaştıran biri oldu.

Dördüncü Ordu karargâhına gidiş, hele Şam'dan sonra, artık bir mabede çıkılıyor gibi, baş döndürür: Bir terör havası vardır. Ses daha peştir ve Cemal ismi, Tevrat'tan, İncil'den alınma mukaddes bir ada benzer.

Sirkeci'deki Harbiye Mektebi'nin havuz başındaki biraz gururlu ise de, yine sade ve sevimli olan Cemal Paşa'nın içime alıştırdığım hayali sönerek, onun yerine, artık yeniden tanıyacağım, çizgileri kırışık, başka bir adam geldi.

Karargâh Kudüs'te, Zeytindağ'nın tepesindeki Alman misafirhanesinde idi. Şehre vardığım zaman iki gümüş çeyrekten başka param yoktu. Hemen karargâha yerleşmezsem, ne geri dönebilir, ne de otelde kalabilirdim.

Arabacıya.

Cemal Paşa'nın karargâhına, emrini verdim. Arabacı gözünü açtı:

Ne Cemal Başa?

Zeytindağını göstererek anlattım. Adamcağız:

— Tafaddal, derken, atlarının bile tutum değiştirdiğini sanıyordum.

Tertemiz, ezici ve büyük bir Alman yapısı! Herkes, subay veya nefer, ayağının ucuna basıyor ve ara sıra, geniş koridordan, yatak odalarına ve sofraya bakan şivesteler geçiyor.

Yaverin yanına çıktım. Odasında sarıklı sarıksız, kırkından yetmişine kadar, eşraf kılıklı epey bir kalabalık vardı. Yaver, subay namzedi esvabıma bakarak:

— Kimsiniz, ne istiyorsunuz? diye sordu.

— Kumandan Paşa Hazretlerinin, Başkumandanlıktan istediği Falih Rıfkı'yım.

İçeri girdi:

— Buyurunuz! dedi.

Ne olacaktım, nereye gidecektim, Cemal Paşa'yı nasıl bulacaktım, anlaşılmaz bir sıkıntı içindeydim.

Büyük bir oda. Solda Şeria Nehri ve Lut Gölü, sağda Kudüs şehri, önde Moskofiye denilen Rus yapı ve bahçeleri vardı. Cemal

Paşa, Şeria'ya bakan pencere ile Moskofiye'ye bakan pencerenin üçgeni arasında, arkası bize dönük, kâğıt imzalamakla meşgul. Yalnız sakallı sert profilinin bir parçasını görebiliyoruz. Benden başka, koltuğu defterli üç subay daha var. Bir aralık başını çevirdi, gözü benim üstümden sıyrılarak ikinci subaya gitti, ekşi bir sesle:

— Yaver beye söyleyiniz Nablus eşrafını çağırsın, dedi.

Kalabalığın kapıdan girişi garip bir hâldi. Hayat ve ölüm kararını bir kelime ile verebilir bir adamın kapısı eşiğinde, her biri bir müddet duruyor ve içerideki odada başladığı duasını bitirip yüzünü sıvadıktan sonra giriyordu. Duasını henüz bitirmeyen, kendini arkasından iten arkadaşına dayatıyordu.

Yirmi kişi kadar... Kudüs şehri tarafındaki pencerelerin önüne sıralandılar. Kumandan dönüp bakmadı bile... İmza defterlerinin her yaprağı üstünde duruyor, çiziyor, yazıyor, ara sıra ağzından:

— Bu nedir?

— Böyle cevap istemem.

— Bunu Erkan-ı Harbiye Reisine götürünüz gibi kısa sual ve emirler dökülüyordu.

Zaman geçtikçe Nablusluların yüzlerinin daha sarardığını seziyordu. Cemal Paşanın her yeni sesi çıktıkça, hepsinin sarığından, sakalından ve cübbesinden bir sarsıntı geçiyordu.

Poz bilmem ne kadar sürdü? Kumandan defteri kapadı, koltuğunun iki yanından tutarak Nablus safına doğru döndü. Bir buyrultu üslubu ile söze başladı:

— Devlet-i metbuanıza karşı irtikâp etmiş olduğunuz cinayetlerin ne kadar vahim olduğunu biliyor musunuz?

Kimi ellerini, kimi boynunu oynatarak safın arasından: Estağfurullah... Estaizübillâh, gibi bir takım kelimeler duyuldu. Kumandan bir bakışta bu mırıltıyı keserek: "Susunuz" diye bağırdı ve devam etti:

— Bu cinayetlerin cezasının ne olduğunu bilir misiniz?

Nablusluların rengi, asılmış adamların rengine döndü, dudakları kısıldı.

— İdamdır, idam, dedi; fakat Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin ulüvv-ü merhametine dua ediniz. Şimdilik sizleri ve ailelerinizi Anadolu'ya nefyetmekle iktifa ediyorum.

Hepsi, secdeye kapanır gibi, ellerini kaldırıp duaya, hamde ve şükre başladılar. Köklerinden sökülmek kararına karşı, Nablus eşrafının minnet ve şükranlarına sınır yoktu.

— Gidebilirsiniz, dedi.

Üst üste yığılarak, hayata çıkar gibi dışarı uğradılar. Rol bitmişti. Cemal Paşa subayları savarak, eski gülüşü, muhafız ve nazır gülüşü ile bana döndü:

— Ne yaparsın, dedi, burada böyle söküyor! Sonra İstanbul haberlerini sordu.

Kasımpaşa-1918

Talat Paşa ile birlikte Berlin'den İstanbul'a dönen Ayan azasından Abdurrahman Paşa, Pera Palas otelinin alt kat salonunda bana şu fıkrayı anlatmıştı:

Talat Paşa, Sofya istasyonunda trenden indi; Bulgar nazırlarıyla görüştü, tekrar vagona girdiği zaman derin derin içini çekerek:

— Keşke bugün ölmüş bulunsaydım, dedi.

Sadrazamın Sofya istasyonunda aldığı haber, Bulgar bozgunu idi. Harb kabinesi çekilmek üzeredir. Bahriye'deki kâğıtlarımı topluyorum. Bütün gençler gibi, askerlikten sonra ne yapacağımı ben de bilmiyorum.

Karargâha yirmi yaşında gitmiştim; şimdi yirmi dört yaşındayım. Ümit, hayal ve iyimserlikten yoğrulan bu altın çağ, bir dede başı kadar yıpranmış, çileden geçmiş ve ağırlaşmış, onu omuzlarımın üstünde güç tutuyordum;

Kulaktan kulağa bir fısıltı: "Bahriye'ye Rauf Bey geliyor!" dostu, yabancısı, bahriyelilerin birçoğunda onu karşılamak ve ona iyi görünmek hazırlığı var. Ben Heybeliada Çarkçı Mektebi'nin Türkçe hocalığını isteyip alıyorum.

Tam ayrılacağım gün, öğleye doğru, Kasımpaşa üstünden nazır otomobilinin sert düdüğü öttü; herkes: "Geliyor!" diye te-

laşlanarak aşağı koştu. Mızıka selam havası çalmak için büyük kapı önünde sıralandı, marşın kilk sesleri arasında otomobil durdu ve içinden Cemal Paşa indi.

Karşılayıcılar onun kadar sarardılar. Mızıka bozuk düzen kesildi. Bu levhayı yukarı pencereden seyrediyordum.

Cemal Paşa'nın arkasından ben de odasına girdim. Koltuğuna oturdu. Haliç'in bulanık sularına daldı. Omuzları içine çökmüş gibi idi.

Şeria ve Moskofiye'ye bakan pencere üçgeninin arasındaki 1915 profilini hatırladım.

— Her şey bitti mi Paşam? diye sordum.

Gözlerinden kırları artan sakalına bir iki damla yaş düştü. Biraz sonra kendine gelir gibi oldu. O günkü gazeteleri gözden geçirdi. Henüz sert hücumlar yoktu. Fakat atılgan gençlerden biri Nüzhet Sabit, ilk tecavüz broşürünü çıkarmıştı. Bahriye Nazırı telefonla Polis Müdürünü bularak:

— Neden neşriyata dikkat etmiyorsunuz? Bu muharriri tevkif etmelisiniz... diyordu.

Kim kimi, kimin için ve niçin tutacaktı?

En sağlam sütunlar üstünde durduğu sanılan devir, bir karton kale gibi yıkılmıştı. Çoğu taksi otomobilleriyle Babıâli'ye gelen yeni kabineyi, devlet otomobilleri içinde tebrik etmeye giden harb kabinesini uyandırmak için konak ve yaylılarının garajlarına adam gönderip arabalarını geri almak lazım geldi. Cemal Paşa yaverine:

— Rauf Bey'e söyleyiniz. Otomobilim bana hediyedir ve kendi malımdır, diyordu.

Yeni Bahriye Nazırı beni çağırmış:

— Cemal Paşa'nın Türk Ocaklarına yolladığı 15 bin lirayı Halide Hanım geri getirmezse, hepinizi gazetelere vereceğim, diyordu.

Aynı gün Büyükada Yat Kulübü'nün iskelesine yanaşan devlet çatanasından eski bir nazırın çıktığını gören bahçe halkı hayret içinde kaldı. Fakat üç gün sonra Cemal Paşa, Ali Kemal'in

iftirasına yalnız "Evet!" veya "Hayır!" diye cevap vermek için hiçbir gazetede üç satırlık yer bulmaya muvaffak olamadı. Herkes kendi başının kaygısında idi. Eski kumandanımı son olarak Boyacı köyündeki yalısında gördüm:

— Param olmadığını bilirsin, dedi. Enver Paşa kendi elindeki kırk bin altından bir kısmını Talat'la bana verdi. Bunun birazını (isimlerini sayarak) üç muharrire vermek istiyorum. Hiç olmazsa onlar beni müdafaa ederler.

Cemal Paşa bir iki gün sonra arkadaşlarıyla Karadeniz'e gitti. Bu haberi önce, bütün harb yılları Cemal Paşa'dan yardım gören üç yazardan birinin gazetesinde ve en ağır hücumlarla karışık olarak okudum: Ferre, yefürrü, firara!

AÇLIK

KNUT HAMSUN

Norveçli romancı Knut Hamsun, ana ve baba tarafından burjuva bir aileden 4 Ağustos 1859'da dünyaya geldi. On dokuz yaşında, bir şiir, bir de romanını yayınladı. Çeşitli mesleklerde şansını denedi. Otuz yaşına geldiği halde, daha henüz hayatı belirli bir şeye yönelmemişti. Ama yoksulların nasıl yaşadıklarını acı denemeler sonunda öğrenmişti. Tabiata ve insanlığa sonsuz bir sevgi besliyordu. Duygularını kalemiyle anlatacak güce de sahipti. 1888'de bir Danimarka dergisinde "Açlık" adını verdiği ilk romanı tefrika edilmeye başladı. Daha ilk tefrikalarda eser geniş bir ilgi uyandırdı. O günden sonra Hamsun tanınmış bir yazar oldu. Hamsun'un en sevdiği şey, yalnızlıktı. Hele çalışırken mutlaka yalnız olmak isterdi. Çoğu zaman bir kasaba oteline kapanırdı. Hamsun'un eserlerinin çoğu kendisiyle ilgilidir. 1920'de Nobel Edebiyat Ödülünü kazanmış, eserleri çeşitli dillere çevrilmiştir.

ESER HAKKINDA

Açlık, yazarını şöhrete ulaştırmış bir eserdir. Gerçekçi bir konuyu işler. Hamsun'un yeni ve canlı deyişi hemen kendini belli eder. Hamsun, kişilerin dış görünüşlerinden çok, ruh hallerini ve bilinçaltlarında kalmış düşünce ve emellerini anlatmakta ustalık gösterir. "Açlık"ta ağır şartlar altında yasayan bir adamın ruh halleri, düşünce çabaları incelenir. Ama bu, bir klinik deneyleri raporu olarak değil de, güzel bir edebiyat eseri halinde verilir. Öbür eserlerinde olduğu gibi, "Açlık"ta da Knut Hamsun'un gençlik ve macera günlerinden parçalar bulmak mümkündür. "Açlık" kusursuz bir gerçekçi roman örneğidir.

ÖZET

Sabahleyin altıda uyandım, acıkmıştım. Ceplerimde ağzıma atacak bir şeyler araştırdım, ama bir ekmek kırıntısı bile bulamadım. Sabah erken kalkıp iş aramaya gitmem gerektiğini biliyordum, ama o güne kadar öyle çok geri çevrilmiştim ki, gene bir yere başvurmaktan korkar gibiydim.

En sonunda biraz kâğıt alıp dışarı çıktım. Hava elverirse parkta yazı yazabilirdim. Gazetelere yazılabilecek birtakım güzel konular bulmuştum. Sokakta, ihtiyar, sakat bir adam, elinde ağır bir yük olduğu halde benden hızlı yürümeye çalışıyordu.

Adama yetiştiğim zaman süt alabilmek için benden yarım peni istedi. Cebimde bir kuruş bile olmadığı için, telâşla geri döndüm, eskicinin dükkânına girdim, yeleğimi çıkarıp önüne attım. Eskici bana biraz para verdi, ihtiyar sakat adamı buldum, istediği parayı verdim. Adam, bana bakarken hayretten ağzı açık kalmıştı. Fazla durmadan yoluma devam ettim.

Biri genç olan iki kadın ağır ağır geziniyordu. Genç kadına bu kadar dalgın olursa elinden kitabını düşüreceğini söyledim. Kadınlar korkuya kapılıp kaçtılar. Onları bir dükkânın vitrinine bakarken tekrar gördüm, yanlarına yaklaştım, genç olanına kitabını kaybetmek üzere olduğunu söyledim. Kadın, hayretle çevresine bakındı. Elinde kitap filân yoktu. Arkalarından gittim, ama benim zararsız bir insan olduğuma kanaat getirerek aldırmadılar. Parkta bir satır bile yazamadım. Küçük böcekler kâğıdımı kemirmeye başlamıştı. Sonra kâtiplik yapmak için dilekçe doldurdum, iki gün sonra da dilekçeyi gönderdiğim adama gidip kendisiyle görüştüm. Adam, benim kâtip olma arzuma gülmüştü, çünkü dilekçenin tarihini 1848 diye atmıştım, bu da benim doğumumdan çok önceki yıllardan biriydi.

Masamın üzerinde bir mektup vardı. Ev sahibi kadının yazmış olacağını düşündüm, çünkü epeydir kiramı da ödememiştim. Ama hayır... Hikâyelerimden birini kabul etmişlerdi. Yazı işleri müdürü, hikâyenin hemen yayınlanacağını bildiriyordu. Ücret olarak da mektupla yarım İngiliz lirası göndermiş. Bir şaheser yazmıştım ve yarım İngiliz lirası param vardı.

Birkaç hafta sonra bir gün akşam gezmesine çıktım. Elimde yeni bir müsveddeyle bir kilise avlusunda oturdum. Saat sekizde avlunun kapıları kapanırken evime, yani içinde oturma izni aldığım boş tenekeci dükkânına gitmeyi tasarlamıştım. Ama nerede olduğumu bile kestiremeden sendeleye sendeleye oraya buraya gidiyordum. Birkaç gündür ağzıma bir şey koymamış olduğum için ateşim de vardı. En sonunda yere oturdum, uykuya daldım. Rüyamda ipekli elbise giymiş güzel bir kızın kapıda beni bekleyip elimden tutarak bir binaya götürdüğünü gördüm. Kırmızı bir odaya girdik, kız bana sımsıkı sarıldı, kendisini öpmem için yalvardı.

Bir polis beni uyandırdı ve polis merkezine başvurup evsiz barksızlara mahsus polis barakalarında kalmak için izin istememi söyledi. Polis merkezine gittiğim zaman asıl adımı söylemedim ve evime gidebilmek için vaktin çok geçtiğini anlattım. Polis bana inandı, beni özel bir odada yatırdı. Sabahleyin aç sefil bir insandan çok macera meraklısı bir aile çocuğu olduğumu düşünen adamcağız, bana sudan başka bir şey vermedi. Buz gibi su mideme zor iniyordu.

Açlıktan neredeyse bayılacak bir hale gelmişken, paltomun düğmelerini söküp eskiciye satmaya götürdüm. Ama eskici bana güldü. Dışarı çıkarken saatini satmaya getirmiş bir arkadaşımla karşılaştım. Arkadaşım beni doyurup elime beş peni verdi.

Corrigio üstüne bir yazımı okuyan bir yazı işleri müdürüne gittim. Adam, yazılarımı beğendiğini söylüyordu, ama daha çok herkesin beğeneceği konular seçmeliydim. Gitmeye hazırlanırken bana paraya ihtiyacım olup olmadığını sordu. Borcumu yazılarla ödeyeceğimden emindi. Çoktandır karnımı şöyle tıka basa doyurmamış olduğum halde adama teşekkür edip avans parayı almadan dışarı çıktım.

Her akşam, karalar giyinmiş bir kadın dükkânın karşısında durur, beni gözetlerdi. Uzun müddet benim muhteşem evimi ilgiyle seyrettikten sonra yoluna devam ederdi. Birkaç gün sonra, kadınla konuştum, birlikte yürüdük. Kadın evimle de benimle

de hiç mi hiç ilgilenmediğini söyledi. Yüzündeki peçeyi kaldırdığı zaman onun bir müddet önce peşine takılıp, kitabını kaybettiğini söylediğim kadın olduğunu gördüm. Meçhul hayranım, benim yanımdayken neşeleniyordu. Benden hoşlandığı belliydi.

Bir gece beni evine götürdü, içeri girer girmez birbirimize sarıldık, sonra oturup konuşmaya başladık. Deli sandığı için benden hoşlanmış olduğunu itiraf etti. Garip maceralar peşinde koşan maceraperest bir kızdı. Ona çok yoksul olduğum için böyle davranmak zorunda kaldığımı anlattım. Çoğu zaman açlıktan vücudum ateşler içinde yanıyordu, ilkin benim hikâyeme inanmak istemedi, gene de onu inandırmaya çalıştım. Bir müddet sonra da evden ayrılmam gerekti, çünkü neredeyse annesi gelecekti. O kızı bir daha hiç görmedim.

Sahici bir otelde bir oda kiraladım. Kahvaltı ve akşam yemeği istedim. Param bitmek üzereyken bir piyes yazmaya başladım. Otelin sahibine de piyes biter bitmez borçlarımı ödeyeceğimi söyledim. Kadın uzun zaman bana inandı. Bir akşam odama bir denizci getirdi, beni dışarı çıkardı. Ama büsbütün kovmadı. Ev halkının oturduğu kısıma gitmeme izin verdi. Ev olarak kullanılan kısmın, girişindeki kanepede, uyuyordum. Ara sıra bir hizmetçi bana ekmekle biraz peynir getiriyordu. Bir akşam, yatalak büyükbabayla alay edip onu kızdırmaya çalışan çocukların zalimce hareketlerine karşı koymaya çalışınca dananın kuyruğu koptu. Otelin sahibi bana fena halde kızdı, hemen kovdu.

Limanda bir süre dolaştıktan sonra nihayet İngiltere'ye yük götürecek bir Rus gemisinde iş buldum, ötemi berimi almak için otele geldiğimde kapının önünde postacıya rastladım. Bana üzeri bir kadının el yazısını taşıyan bir zarf verdi. Zarfın içinde yarım altın vardı, Zarfla parayı buruşturup onu sahibinin suratına fırlattım.

AKDENİZ

PANAIT ISTRATI

10 Ağustos 1884 tarihinde Rum kaçakçı Gerasim Valsamis ile çamaşırcı Romen Yoitza İstrati'nin oğlu olarak doğdu. Babası, Panait doğduktan bir yıl sonra öldürüldü. Annesiyle birlikte yoksulluk içinde yaşadı. Birçok işte, kırk yaşında yazar olmaya karar verinceye kadar çalıştı. 1900'lü yılların başında gazetelerde yazmaya başladı. Öte yandan yolculuklara çıkmayı hiç ihmal etmedi. Artık bir ayağı Romanya'da, diğeri dünyanın çeşitli ülkelerindedir. Fransızca'yı, kendi imkanlarıyla öğrendi. Yoksul bir hayat yaşadı. 3 Ocak 1921 tarihinde intihar girişiminde bulundu. Ancak ölmedi. Romain Rolland'a yazdığı mektubun hastanede tedavi görürken ulaştırılması, hayatını değiştirdi. Rolland, İstrati'yi yaşadıklarını, tanıklıklarını yazmaya zorladı. Ona bir çeşit rehberlik yaptı. İstrati'nin Fransızca yazdığı öykülerin yayınlanmalarına yardımcı oldu. 1935 yılında kırklı yaşlarında Bükreş'de öldü.

ESER HAKKINDA

Eser, Osmanlı sınırları içinde bulunan İskenderiye, Kahire, Beyrut, Şam gibi kentlerde ana kahraman Adrien'in yaşadığı olayları, sosyal ve ekonomik yaşamı işlemektedir. Farklı dil, din ve ırklara sahip insanlar arasındaki hoşgörü vurgulanırken, içki, ahlaksızlık gibi kötü özelliklerin sonuçları ortaya konmaktadır.

ÖZET

Adrien, artık yaşadığı hayattan bıkmıştır. Arkadaşı Mihail'in yanına gidip para kazanmak ister. Fakat pasaportu yoktur. Her şeyi göze alır ve İstanbul'a doğru yola çıkan bir gemiye biner. Bütün geçmişini arkasında bırakmıştır. Gemide Musa ile tanışır. Kısa sürede Musa'nın hayat hikâyesini öğrenir. Musa,

Mısır'a gitmektedir. Çünkü kızı bir adamla kaçmıştır. Tek isteği, kızını o adamın elinden kurtarmaktır. Musa, kızının gerçekten zengin olduğunu sanmaktadır. Yolda Adrien ile Musa çok iyi dost olurlar. Gemi, Pire, İzmir gibi şehirlerden sonra İskenderiye'ye varır. Adrien, zenginlik planlarını biraz erteleyerek bu dostuna kızını bulması için yardım etmeye karar verir.

İskenderiye'de Sara'yı aramaya koyulurlar. Fakat verilen adreslerin hiçbirinde yoktur. En sonunda köhne bir viranede, sefalet içindeyken bulurlar. Kız, iflas ettiklerini söyler. Fakat buna Musa da Adrien de inanmaz. Geri dönüş için para biriktirmeleri gerekmektedir. Musa ve Adrien bir otelin badanasını yapmaya başlarlar. Fakat otelin sahibi onları kandırır ve almaları gereken paranın ancak dörtte birini öder. Bu arada Sara ve sevgilisi Titel yeniden barışmıştır. Titel, hepsini, yeni bir bar açacaklarını söyleyerek kandırır. Ortağı da Falconi adında zengin bir iş adamıdır.

Adrien de Titel'e inanarak onlarla birlikte Kahire'ye gelir. Kahire'de bar açacaklardır. Burada arkadaşı Mihail'i bulur. Mihail, arkadaşına çok ilgisiz davranır. Adrien çok üzülür. Arkadaşı yaşlı bir kadınla birliktedir. Onunla evlenip paralarını almayı planlamaktadır. Mihail'in planlarından hiç hoşlanmaz. Bir süre sonra Titel'in de maskesi düşer. İş ortağı diye tanıttığı Falconi'nin tek niyeti Sara ile birlikte olmaktır. Sara bunları duyunca hasta olur. Adrien ve Musa, Beyrut'tan bir iş teklifi alarak Beyrut'a giderler.

Beyrut'ta zengin bir iş adamı olan Klein onlara yardım eder. Zengin Arapların yaşadığı Gazir'de evleri boyayıp süsleyeceklerdir. Böylelikle çok para kazanabileceklerdir. Klein'in dediği gibi olur. Çok para kazanırlar. Paraları Klein muhafaza etmektedir. Babasının zengin olmaya başladığını duyan Sara ve Titel ile onların yanına gelir. Fakat bir süre sonra Klein onları dolandırır ve paralarının büyük kısmını vermez. Bir de Titel'i nüfuz sahibi dostları sayesinde onları sınır dışı ettirir. Sara ile nişanlanır. Musa, memleketine geri döner. Musa'nın diğer kızı Jizel evlenmek üzeredir. Fakat ablasının kötü yola düştüğü öğrenilir ve nişanı bozulur. Musa artık bu kadarına dayanamaz ve kahrından ölür.

Adrien 5 yıl sonra İskenderiye'de Sara'yı tüm güzelliğini yitirmiş, sefil bir hâlde tezgâhtarlık yaparken görür. Adrien bir süredir Şam'dadır. Simon adlı biri ile tanışır. Onunla tabelacılık yapmaya başlar. Çok iyi para kazanmaktadır. Fakat Şam'da Shakespeare ismini dahi duyan kimse yoktur. Memleketini özlemektedir. 1908 yılında ülkesine döner. İbrail yakınlarında arkadaşı Mihail'le birlikte bir işe girer. Biraz üçkâğıtla iyi para kazanır. Fakat hastalığı ilerlemiş olan Mihail bir gemi yolculuğunda ölür. Adrien, en yakın arkadaşının ölümüne dayanamaz ve Bükreş'e gider. Balkan Savaşı yıllarıdır. Siyasete atılır. Devrimci olduğu için tutuklanır. En sonunda Adrien, özgürlüğü tatmak için Paris'e doğru yola çıkar.

BABALAR VE OĞULLAR

TURGENYEV

Ivan Sergeyevich Turgenyev kendi neslinin Rus yazarları arasında, davranışı ile Avrupa'ya en yakın olan ve bu yüzden Batının hayranlık duyduğu ilk Rus yazardır. Varlıklı bir çiftçi ailesinde dünyaya geldi. Annesi, son derece haşin davranan eski ekole mensup otokrat bir Rus kadını idi. Bayan Turgenyev'in çocukluğu ve evliliği son derece kötü şartlar altında geçtiğinden, çocukları da dâhil, herkese zalimce muamele etti. Böylece, ilkin Moskova'da, daha sonra Saint Petersburg'da ve nihayet Berlin'de eğitim gören Ivan, bu haşin atmosferden kendisini kurtarmış oldu. Rusya'ya 1841'de döndüğü zaman yirmi üç yaşında idi; bir devlet dairesinde çalıştı; ardından annesinin itirazlarına rağmen, edebiyatçı olmaya karar verdi. Turgenyev, 1856'dan 1883'e kadar, ülkesine yaptığı kısa ziyaretler dışında Batı'da yaşadı.

Turgenyev'in belli başlı ilk kitabı, 1840'larda yazıldığı halde 1852'de basılan ve kır hayatından manzalar anlatan "Bir Sporcunun

Hayatından Parçalar" idi. Kitabın bu saf başlığına rağmen, gerçekte serf ve efendisi arasındaki ilişki idi. Turgenyev köylüleri, hissî bir tarzda ele almadı, fakat onların da beşeri yaratıklar olduklarını anlattı; bu da çağın anlayışına çok yaklaşmış bulunduğundan, kitap çok ilgi çekti.

Turgenyev, daha sonraki kitaplarında sosyal tezler üzerinde durdu. Turgenyev'in en büyük romanı Babalar ve Oğullar'ın kahramanın Bazarov, müellifin 1860'da Almanya'da tanıştığı bir Rus doktoru örnek tutularak işlendi.

Öldüğü zaman, Rusya'nın çok büyük yazarlarından biri olarak anıldı. Turgenyev'de, Tolstoy'un hamasiliği veya Dostoyevski'nin ihtirası yoktur. Romanlarında, genellikle ölmekte olan bir sınıfı, fazla üzerlerine varmadan tenkit eder. Bununla beraber, birçok eleştiricinin indinde, bu üç Rus romancısı arasında da en büyüğü Turgenyev'dir.

ESER HAKKINDA

Bu roman, Rusya'nın politik tarihinin önemli bir noktasına ışık tutar. Anarşi anlamına gelen nihilizm kelimesini Rusya'da ilk kullanan yazar Turgenyev olmuştur. Bunun dışında, "Babalar ve Oğullar" nesiller arasındaki fikir ayrılıklarını göstermesi bakımından da önem taşır. Kişiler pek sade bir şekilde çizilmiştir. On dokuzuncu yüzyıl Rus romanında bu özellikler, her vakit görülen, alışılmış şeyler değildir. Turgenyev on dokuzuncu yüzyılda, Rusya da gerçekçiliğin öncülüğünü yapmıştır. Eser ilk defa 1862'de yayınlanmıştır.

ÖZET

Kirsanov'lar, Rusya'nın kır bölgelerindeki ailelerinden biri ve kendi sınıflarının diğer mensuplarından daha cazibeli insanlardır. Nikoloi Petroviç, zamanına göre, ileri fikirlere sahip iyi niyetli bir insandır. Kendisinin daha eskiye bağlı komşuları, onun, bir radikal olduğunu sanırlar. Serflerini azat etmiştir ve şimdi malikânesinden kira toplamakta güçlüklerle karşılaşmaktadır.

Karısı öldüğünden, Feniçka adındaki bir köylü kızı ile metres hayatı yaşar; sadece kardeşi Palvel'in sınıflar hakkındaki peşin hükümlerine saygı gösterdiğinden onunla evlenemez. Pavel, emekli bir subaydır, şimdi Nikoloi'nin yanında oturur. Ateşi sönmüş bir aşk hayatı onu, hayattaki ihtiras veya hedeflerinden sıyırmıştır. Nikolai'nin oğlu Arkady, yirmi yaşlarında, neşeli iyi tabiatlı bir gençtir.

Arkady, 1859 Mayısında, üniversiteyi bitirdikten sonra, babasının çiftliğine döner; yanında, kendisini cazibesine kaptırdığı Bazarov adında bir genç, parlak bir tıp talebesi vardır. Bazarov, bir nihilisttir: Hiç bir şeye hürmet beslemez, her şeyle alay eder. Bazarov, hissiyatla ilgili değildir. Hiç bir hayali bulunmadığını söyler. Rusya'daki bütün sosyal sınıflarla alay eder ve eskiye bağlı her şeyi gülünç bulur. Bu oturmamış genç, misafir geldiği bu evde uzun bir zaman kalır ve ev sahiplerine, muhtelif şekillerde tesir eder. Nikolai şaşırmıştır ve hayret içindedir, Pavel hakarete uğramıştır. Onun yanında kendilerini rahat hissedenler, sadece Feniçka ve bebektir.

Bazarov'un bu misafirliği sırasında, iki genç, civardaki vilayet merkezine sık sık giderler; orada, genç bir dul olan Anna Segeyevna Odintsov ve onun kız kardeşi Katya ile tanışırlar. Hızlı ve anti-gelenekçi bir kafaya sahip bulunan Arına, bu gençleri cazip bulur ve kendilerini davet eder. Bu ziyaretler sırasında Bazarov, nihilistlik prensiplerine rağmen Anna'ya âşık olur, fakat flörtü seven biri olduğu intibaını yaratmasına rağmen, Anna âşık olamayacak bir kadındır. Sebep olduğu aşk ateşi onu dehşete düşürür, ilişkiyi keser. Her işte arkadaşının yaptığını yapmak isteyen Arkady, ilkin, kendisinin de Anna'ya âşık olduğunu sanırsa da, gerçekte, zevkleri, kendisininkine daha yakın olan Katya'ya tutulur.

Arkady ve Bazarov, daha sonra kır bölgesindeki sakin bir hayat yaşayan Bazarov'un ebeveynlerini ziyaret ederler. Babası, emekli bir ordu subayıdır, annesi de basit, eskiye bağlı bir kadın. Bu ziyaret sırasında, Arkady, kendisi ile arkadaşı arasındaki me-

safenin genişlediğini idrak eder. Kalben, hiç de bir nihilist değildir ve Bazarov'un, Pavel Amca ile alay edişine gücenir. İki genç bir ara yumruk yumruğa kavga edecek hâle gelirlerse de, Kirsanov'ların çiftliğine gitmeye karar verirler. Bazarov orada, Nikolai'nin metresi Feniçka ile flört etmek suretiyle Anna'yı unutmak ister. Aşağı yukarı zorla çalınan bir öpücük dışında hiç bir şey olmaz; fakat Pavel bunu görür ve Bazarov'u düelloya davet eder. Düelloda, Bazarov'a hiç bir şey olmaz ve Pavel de sadece bir yara ile kurtulur. İki kişi, aşağı yukarı barışırlar ve aralarındaki anlaşmazlığı anlatmak için bir hikâye uydururlar.

Pavel, gençliğinde sevdiği kadınla ilgili güçlü hatıralarını düşünür. Nikolai'ya yalvararak, gerçekten sevdiği kadını terk etmemesine ve Fenişça ile evlenmesini ister. Bu arada, Arkady, Katya'yı gerçekten sevmeye başlar. Kıza evlenme teklif eder ve derhal kabul edilir. Bu, Arkady'nın Bazarov'dan ve onun nihilizminden ayrıldığı son adımdır. Okuyucu öyle hissediyor ki, Arkady yaşlandıkça babasına daha fazla benzeyecek: Şuurlu bir toprak sahibi, karısına bağlı bir koca, iyi bir vatandaş ve ileri görüşlere sahip olmakla beraber ihtilâlci değildir. Bazarov'a gelince, Arkady ve Anna'ya elveda diyerek, somurtkan bir yüzle doğduğu köye giderek, doktor babasının yardımcısı olarak çalışmaya başlar. Maamafih, huzursuzdur, canı sıkılır. Bir gün, kendisini, meşgul etmek için, tifüsten ölen bir kimsenin üzerine otopsi yapar. Bıçak, elinden kayar ve elini keser. Bir kaç gün sonra, cemiyete karşı duyduğu acı hisleri ve küskünlüğü hâlâ terk etmeden cesur bir şekilde, aynı hastalıktan ölür. Bununla beraber, hikâye, diğerleri için mutlu sona erer; zira Kirsanov ailesinde ikili bir evlenme vardır, hatta Anna, henüz, sevmemekle beraber bir gün seveceğini umduğu biri ile evlenir. Pavel, Almanya'ya giderek boş hayatını orada sürdürür. Acı ve ızdırap içinde kıvranan Bazarov'un mezarı üzerinde, yeşil ve huzur verici otlar yetişir.

BEYAZ DİŞ

JACK LONDON

Jack London 1876'da San Francisco'da doğdu. Annesi Amerikalı, babası ise İrlandalıydı. Düzensiz bir öğrenim gördü. Bir yıl koleje, bir yıl da California Üniversite'sine devam etti. Denemediği iş kalmadı. En büyük tutkusu açık denizler ve uzun yollardı. "Vahşetin Çağrısı" ile üne kavuştu. 22 Kasım 1916'da intihar etti. Kendi yaşamından kaynaklanan olağanüstü serüvenlerle dolu yapıtlarıyla ABD'nin ve dünyanın en önemli yazarlarından biri olan, ülkemizde de birçok yapıtı yayımlanan ve çok tanınan bir yazardır.

ESER HAKKINDA

1897 yılını içeren bu roman yerel renkleri yansıtan önemli bir eserdir. Kuzey Kanada da bulunan bazı yerli kabilelerin yaşayışları ve altın peşinde koşan insanların kaderi üzerine zengin gözlemler içermektedir. Yabani hayvanla yabani insanın ortak serüvenini anlatan ve yırtıcı bir hayvanı derinden kavrayan bir roman olması itibariyle çok önemlidir. Yabanın, sevginin ve doğanın hikâyesidir bu eser.

ÖZET

Ladin ormanlarının soğuk karları arasında iki adam altı köpeğin çektiği bir kızakla yol almaktadır. Hava öyle soğuktur ki solukları havaya çıkınca donmaktadır. Kızağın arkasında ise gömülmek üzere bir başka yere, M'Gurry adlı şehre götürülen bir ölü vardır. İki adam, ölünün kendilerinden daha şanslı olduğunu düşünmektedir. Çünkü böyle bir ortamda kendileri ölse kimse onları bir başka yere götürmeyecek, onların ölüsü ancak aç kurtların işine yarayacaktır. Adamlar, kurt ulumalarını duymakta ve çok korkmaktadırlar.

Adamlardan birincisi Bily, aç kurtların peşlerinde olduğunu anlamıştır. Diğeri Henry, çok korkmaktadır. Sadece üç fişekleri vardır. Yavaş yavaş köpeklerin azaldığı dikkatlerini çeker. Geceleri kurtlar köpekleri kapıp yemekte, adamların yanında ateş yandığı için onlara yaklaşmamaktadır. Fakat dişi bir kurt, onların yanına kadar sokulmakta, onlara taze etmiş gibi bakarak uzaklaşmaktadır. Adamlar kurdun ancak köpek soyundan geldiğini bu yüzden yanlarına yaklaşabildiğini düşünür.

Kurtlar her geçen gün yanlarına kadar sokulmakta, bu da onların iyice sinirlerini bozmaktadır. Ve bir gün Bily'i haklarlar. Bily, canlı canlı kurtların yemi olur. Henry, geceleri hiç uyumamakta, tek koruyucusu ateşe sokulmaktadır. Kurtlar ateşe yaklaşamadıkları için bu birkaç gece böyle devam eder. Artık uykusuzluktan canından bile vazgeçecek hâle gelir. Bir gün tam kurtların yaklaştığı sırada adam uyuyakalır ve ateş söner.

Adam kurtlara arkadaşı gibi yem olacakken bazı adamlar ona rastlar ve şans eseri kurtulur.

Bu aç kurt sürüsünün içinde en öne çıkan dişi kurttur. Önderin yanı başında yer alır her avda. Bir yere doğru ilerlerler. Burada av eti bol olduğu için bir süre beslenebilirler. Dişi kurt için sürü içinde iki kurt birbirlerine saldırır ve savaşta genç kurt ölür, yaşlı kurt dişi kurda sahip olma hakkını kazanır. Bundan sonra yaşlı kurtla dişi kurt birlikte avlanmaya, öldürmeye ve yol almaya başlar. Zamanla dişi kurt hamile kalır ve bir mağaraya çekilir. Yaşlı kurt onu bu dönem boyunca besler. Fakat kıtlık vardır. Av bulamamaktadır. Dişi kurdun beş tane eniği olur. Dişi kurt çok hırçınlaşmıştır. Baba kurtların aç olduklarında kendi eniklerini yediğini bildiği için yaşlı kurdu eniklerine yaklaştırmamaktadır. Yaşlı kurt zor bela dışarıda tavuk, kuş avlamakta fakat bu av eniklere yetmemektedir. Müthiş bir kıtlık baş gösterir ve enikler birer birer ölür. Yalnızca bir tanesi hayatta kalır. Hayatta kalan boz enik mağaradan başka bir dünyadan haberdar değildir. Babasının bir av sırasında ölmesi ile dışarıya çıkmaya ve dünyayı tanımaya başlar. Vahşi doğada canlı ve cansız

varlıkların olduğunu, canlıların tehlikeli olabileceğini anlar. Doğada sen yemezsen seni yerler kuralının geçerli olduğunu idrak eder. İlk yediği tavuk avı ile taze et ve kanın lezzetini tanır. Bundan sonra ormanda çok iyi avlanabilen bir kurt hâline gelir.

Bu boz eniğin hayatında bir değişim olur. Boz enik, ilk kez ormanda ateş yakan insanlarla karşılaşır. Onların kendinden daha üstün olduğunu anlar. Meğer Kızılderili olan bu dört adam boz eniğin annesini tanımaktadırlar. Onu yanlarına alınca boz eniği de alırlar. Sahibi ona Beyaz Diş adını takar ve çadırlarının olduğu yere götürür. Beyaz Diş, zamanla evcilleşir; fakat sahibinin köpekleri tarafından dışlanır. Bu yüzden çok sinirli bir kurt olur. Annesinden de ayrılmak zorunda kalınca kendini yapayalnız hisseder.

Sahibi onu sık sık dövmesine rağmen o sahibine alışmıştır. Onlarsız bir hayat düşünememektedir. Fakat bir gün Yakışıklı Smith adlı çok çirkin ve gaddar bir adam onu satın alır. Sürekli sahibinin yanına kaçan Beyaz Diş, yakışıklı Smith'ten feci şekilde dayak yer, ona hiç alışamaz bu yüzden. Yakışıklı Smith, onu kafesin içine tıkar ve dövüştürmek için kullanır. Yanına koyduğu en güçlü köpekleri dahi yendiği için onun üzerinden çok para kazanır. Fakat Beyaz Diş, çok yırtıcı ve nefret dolu bir hayvan olmuştur. Onu bu korkunç yaşantıdan Weedon Scott kurtarır. Merhametli ve saygın bir adam olan Scott onun hâline acır ve onu bu adamdan kurtarır. Ona sevgiyle yaklaşır, okşar. Başlangıçta insanlardan hep dayak ve ceza gören Beyaz Diş ona yaklaşmaz, yırtıcı davranır. Daha sonra aralarında çok güzel bir muhabbet gelişir. Beyaz Diş, sahibine sevgi dolu bakar, onun elinde evcilleşir, insanlara kötülük yapmaz. Bir gün, Scott'ın sıcak iklime sahip memleketine dönmesi gerekir. Beyaz Diş, bunu önceden sezer ve içine bir hüzün çöker. Sahibi kurdun sıcak iklimde yaşamayacağını düşündüğü için onu götürmeyecektir. Onu, sahibinin gidişini görmemesi için bir yere kapatırlar. Fakat Beyaz Diş kapatıldığı yerin camını kırar ve sahibinin gemisine son anda biner. Scott, onu götürmek zorunda kalır.

Scott'ın ailesi, kurt olduğu için Beyaz Diş'i istemezler. Ondan korkmaktadırlar. Fakat Scott onun evcilleşeceğini söyler. Beyaz Diş, birkaç kişiyi yaraladıktan ve komşuların tavuklarını yedikten sonra bunların yapılmaması gerektiğini anlar ve bir köpek gibi evcilleşir. Ailenin hayatını bir hırsızdan kurtarır. Bunun üzerine artık bu evde yaşayacaktır. Komşularının köpeğinden enikleri de dünyaya gelir.

BEYAZ GEMİ

CENGİZ AYTMATOV

Cengiz Aytmatov, 12 Aralık 1928'de Kırgızistan'ın Talaş eyaletine bağlı Şeker köyünde doğmuştur. Bişkek'te veteriner fakültesini tamamlamıştır. 1952'de yazı hayatına atılmıştır. 1959'da Kırgız Pravdası gazetesinde muhabir olmuştur. 1962 yılında "Dağlar ve Steplerden Masallar" adlı öykü ile büyük ün kazanmıştır. 1963 yılında kitap, Lenin Ödülü'ne layık görülmüştür.

Eserlerini Kırgızca ve Rusça olarak kaleme alan Aytmatov, eserlerinde Kırgızların gelenek ve göreneklerini, savaş yıllarında halkın çektiği zorlukları, aşk, dostluk gibi konuları işlemiştir. Eserleri yüz elliden fazla dile çevrilmiştir.

Aytmatov, 1958'de Kırgız Yazarlar Birliği Prezidyumu üyeliğine, 1962'de Kırgız Sinematografi İşçileri Birliği Birinci Sekreterliğine, 1966'da SSCB Yüksek Sovyet'i üyeliğine, 1967'de SSCB Yazarlar Birliği Yürütme Kurulu üyeliğine getirilmiştir. Milletvekilliği ve büyükelçilik de yapan Aytmatov 10 Haziran 2008'de ölmüştür.

ESER HAKKINDA

Roman, San-Taş Vadisi'nde etrafındaki beş altı insanla yaşamak zorunda olan, dedesinden başka seveni olmayan, gerçek

hayatında mutsuz olan fakat hayal dünyasında mutlu olmaya çalışan bir çocuğun psikolojisini konu almaktadır.

Beyaz Gemi, soğuk savaş yıllarında kaybolan nice adsız oğlanlardan birinin dramını anlatmaktadır. Geleneğinden ve köklerinden kopartılmış nesilleri temsil eden adsız oğlanın trajedisini anlatan bir romandır.

ÖZET

San-Taş vadisinde yalnız üç aile oturmaktadır. Orman koruyucularının amiri Orazkul ve karısı Bekey'in, Bekey'in babası Mümin'in ve Seydahmet'in evinden başka yakınlarda bir ev bulunmamaktadır. Bu üç evin tek oğlan çocuğu da Mümin'in torunudur.

Sıcak bir yaz günü, bu kimsesiz yere bir kaptıkaçtı gelir. Her türlü zerzevat satan bu adamı görünce Bekey Teyze, Nine ve Gülcemal hemen heyecanla eşyalara bakmaya başlarlar. Alacaklarmış gibi her şeyi karıştırırlar. Daha sonra hepsi de teker teker paralarının olmadığını söyleyerek bir şey almadan evlerine dönerler. Kaptıkaçtı sinirlenir. Yalnız çocukla konuşur ve ona şeker verir. O sırada, Mümin Dede gelir. Cebindeki uzun zamandır buruşmuş duran parayı torununa çanta almak için kullanır. Çocuk, buna çok sevinir. Çok sevdiği dedesi, ona okula gitmesi için çanta almıştır. Çocuk, çantasını Bekey Halasına, Gülcemal'e, ninesine gösterir. Hepsine artık okula gideceğini söyler. Mutluluktan havalarda uçmaktadır. Artık dedesinin ona önceden hediye ettiği dürbün kadar sevdiği bir de çantası olmuştur.

Çocuk, arkadaşı ve kardeşi hiç olmadığından dürbünü ile konuşmakta, onunla hayallerini paylaşmaktadır. Şimdi de üç kişi olduklarını düşünür. Dürbünü, çantası ve kendisi. Onlarla birlikte Işık Göl'e gider. Oradan dürbünle uzaklara bakmakta, akşama doğru gelen beyaz gemiyi dürbünüyle seyretmektedir. Beyaz gemi görünmeden önce yine çok uzaklarda olan okuluna bakar. Oraya gideceği günün hayalini kurar. Bu arada danayı gözden kaçırdığı için bağıran ninesinin sesini duyarak korkar.

Ninesini unutarak uzaktan gelen beyaz gemiye dalar. Büyük bir hayranlık içinde, beyaz köpükler içinde giden gemiyi seyreder. Bir balık olup gemiye ulaşma isteği duyar içinde. Belki beyaz geminin içinde dedesinden gemici olduğunu öğrendiği babası vardır. Dedesi, babasının gemilerde çalıştığını, yeniden evlendiğini, karısı ve çocuklarının her gün onu limanda beklediğini anlatmıştır ona. O da balık olup denizde yüzerek beyaz gemiye ulaşma hayali kurar, gemiye "Seni dürbünle izleyen çocuk benim." dedikten sonra babasına oğlu olduğunu söylemeyi hayal eder. Babasına ona dedesinin anlattığı her şeyden, yaşadığı ortamdan bahsetmeyi çok arzulamaktadır. Orazkul'un halasını her gün dövdüğünden, dedesinin bu yüzden kan ağladığından, her geçen gün çöktüğünden bahsetmeyi istemektedir. Fakat sonunda, babasını sahilde bekleyen yeni ailesini düşünür, onu aralarına alıp almama konusuna gelince hayaline son verir. Gemi gittikçe küçülünce, çocuk, dürbün ve çantasını yanına alarak eve gider. Avluların ıssızlığından Orazkul'un yine halasını dövdüğünü anlar. Akşam olunca, yatacağı zaman çocuk, çantasını nereye koyacağına bir türlü karar veremez. En sonunda başucuna koyar. Yatmadan dedesinin ona anlattığı masalı dinlemek ister. Fakat dedesi ona masal anlatacak durumda değildir. Masalı kendi kendine düşünür.

Çok eski bir zamanda bir gölün kenarında bir Kırgız oymağı yaşarmış. Adı Yenisey olan bu yere halkı "Enesay" dermiş. Enesay'ın çevresinde çok çeşitli uluslar varmış, bunlar sürekli savaşır, hiç insan kalmayana kadar birbirlerini öldürürlermiş. Bir gün, ormanda bir kuş türemiş. "Başınıza bir felaket gelecek." diye ötermiş bu kuş. Bela gecikmemiş.

Kırgız ulusu, yaşlı başbuğlarını gömme hazırlıklarına başlamış. Hakanı gömme töreni sırasında bir düşman ordusu onları hazırlıksız yakalayarak, bir tek insan kalmayana kadar öldürmüş. Yalnız ormanda bir küçük kız ve erkek çocuğu olanlardan habersiz meydana geldiklerinde tüm yakınlarının öldürüldüğünü görerek ağlamaya başlamışlar. Bir süre sonra, yavruları yeni ölmüş bir

geyik ana onları yanına alarak çok uzak bir memlekete, Işık Göl civarına götürmüş. Onları her türlü zorluktan korumuş. Kız ve erkek büyüyünce evlenmişler. Boynuzlu Maral Ana'nın yardımlarıyla Kırgız ulusunun soyu bu iki kişiden meydana gelmiş. Çok mutlu bir yaşamları olmuş; ta ki geyikleri öldürmeye başlayana kadar. Geyik ticaretine başlayan Kırgız soyu Maral Ana'nın küsüp, sonsuza kadar onları terk etmesine neden olmuş.

Dağlara yeniden sonbahar gelmiştir. Orazkul önde, Mümin arkada bir kütüğü dağlardan indirmeye çalışmaktadırlar. Orazkul, ormanı korumakla görevli olduğu hâlde karşılığını alarak ormandan ağaç kesilmesine izin vermektedir. Orazkul, sinirini Mümin'den çıkararak kütüğü indirmeye çalışmaktadır. Fakat kütük hareket etmemektedir. Kütüğün ırmaktan geçirilip alıcı kamyona ulaştırılması gerekmektedir. Tomruk çok ağırdır. Kütüğü zavallı at beraberinde Orazkul'u da sürükleyerek düşürür. Artık olanlara katlanamayan Mümin Dede, torununun okuldan alınma zamanı geldiğini söyleyerek ilk defa Orazkul'a baş kaldırır ve onu oracıkta yalnız bırakır. Mümin torununun onu beklemesine gönlü razı olmadığı için sonuçlarına katlanarak ilk kez patronu ve damadı olan Orazkul'a isyan eder. Eve gittiğinde Orazkul'un kimsenin dokunmaya bile cüret edemediği atına binerek, torununu almaya gider. Okula giderken yolda öğretmeninin torununu getirdiğini görür. Çocuk, ağlamaktan gözleri şişmiş bir hâldedir. Yolda dede, torununun gönlünü almaya çalışır. Ona geyiklerin tekrar ormana geldiğini, belki Maral Ananın da içlerinde olduğunu anlatır.

Orazkul, eve vardığında içi intikam hisleri ile doludur. Sevgili atını da yerinde bulamayınca çılgına döner ve karısı Bekey'i evden kovar, artık "Karım değilsin." der. Bekey de Seydahmet'lere sığınır.

Mümin, eve geldiğinde yemek yerlerken nine asık suratla hiç ses çıkarmamaktadır. Çocuk kötü bir şeyler döndüğünü anlar. Nine, Mümin'e Orazkul'un gönlünü almasını söyler, aksi takdirde işsiz ve aç kalacaklardır. Orazkul, Mümin'i ahırda görünce onu

kovduğunu haykırır. Çocuğun biraz ateşi çıkmıştır. Pencereden geyikleri görür ve dedesinin başına gelenleri biraz unutur gibi olur ve sevinir. Yatağında hasta hasta otururken dedesi, "Beni al da Orazkul'a bir çocuk ver." diye ağlamaktadır.

Ev karmakarışıkken Seydahmet bir kamyonla döner. Ertesi gün akşam evlerine kış günü uzun zamandır ilk defa birileri gelir. Arca vadisinden kuru ot getirmeye giden sürücülerdir bunlar. Kamyonları çalışmadığı için onlara sığınmışlardır. Akşam güzel bir sohbet oluşur. İçlerinden adı Kulubeg olan gence çocuk çok ısınır. Kulubeg ona âdeta bir baba şefkati gösterir. Aralarında kısa sürede bir sevgi oluşur. Çocuk, onların konuşmalarını Kulubeg'in kucağında dinlerken uyuyakalır.

Sabah olduğunda Mümin misafirleri doyurmak için erkenden kalkar, torununu da yanına alır ve bir tokluyu keserek pişirirler. Yemekler yendikten sonra, sürücüler yola çıkınca çocuk buruk bir hüzün içinde kalakalır. Bu arada, misafirlerin olması bir nebze Orazkul'u yatıştırmıştır. Dedesinin hâline üzülen çocuk, aşırı derecede hastalanır, ateşi çıkar. Ninesi, her şeyin onun yüzünden olduğunu söyleyerek kaynar sütü zorla içirir.

Ertesi gün, Orazkul, Seydahmet ve Koketay adında bir köylü ırmağa takılıp kalan kütüğü çıkarmaya çalışırlar. Mümin kendini affettirmek için Orazkul'un peşinde dolanmaktadır. Orazkul, Mümin'i dize getirdiği için çok mutludur. Bir süre sonra, geyikleri görürler. Bağırmaya başlarlar. Öldürüp kilolarca ete kavuşmak hırsıyla yanıp tutuşurlar. Mümin, yalvarır onlara. Geyik avının yasak olduğunu, ayrıca onların kutsal olduğunu söyler. Fakat Orazkul, geyikleri avlamadıkları takdirde işten atacağını anlatarak tehdit eder. Mümin, bütün değerlerine, inançlarına rağmen geyiği öldürmek zorunda kalır.

Çocuk, midesi bulanık bir hâlde uyanır. Dışardan çok ses gelmektedir. Dedesini arar. Fakat garip bir şeyler olmaktadır. Kazanların içinde kilolarca et görür. Dedesi de körkütük sarhoştur. Onu ilk kez sarhoş görür. O şefkatli dedesinin yanına gittiğinde dedesi: "Git başımdan!" der. Çocuk, samanlığın dibinde geyik

ananın kan içinde kesilmiş kafasını görünce eli ayağı buz gibi olur. Midesi bulanır, bütün inançları sarsılır. Çocuk, odasında yalnız başına ağlamaya başlar. Odadan dışarı çıkmamaya karar verir. Fakat dedesini görür aniden. Dedesi kesilmiş geyiğin kafasının yanına uzanmış, hiç hareket etmemekte, duruşu aynı ölü geyiğe benzemektedir. Çocuk korkar ve uzaklaşır oradan.

Çocuk hayallerindeki gibi balık olmak için ırmağa doğru yürür ve suya kendini bırakır.

ÇANLAR KİMİN İÇİN ÇALIYOR

ERNEST HEMINGWAY

Amerika'nın en ünlü romancılarından olan Hemingway, 1898 yılında dünyaya gelmiştir. Michigan'da büyüyen yazar, çocukluğundan itibaren balık ve avcılıkla iç içe yaşamıştır. Kansas City'de bir süre gazete muhabirliği yaptıktan sonra Birinci Dünya Savaşı'na gönüllü olarak katılmıştır, İtalyan birliklerinde savaşırken yaralanmıştır. Savaştan sonra, Vatandaşlıktan Ayrılmışlar Grubu üyesi olarak Paris'e yerleşmiştir. Burada Ezra Pound ve Gertrude Stein gibi ünlü edebiyatçılarla tanışma fırsatı bulmuştur. 1923'te Three Stories and Ten Poems adlı ilk kitabını çıkarmıştır. 1953'te Pulitzer, 1954'te de Nobel Ödülü almıştır. 1961'de av tüfeğinden çıkan bir kaza kurşunuyla ya da kendini vurarak ölmüştür.

ESER HAKKINDA

Yazarın en uzun romanı olan Çanlar Kimin İçin Çalıyor, İspanya iç savaşı sırasında faşistlerle çarpışan bir Amerikalıyı anlatmaktadır. Özgürlüğün evrenselliği romanın ana temasını oluşturmaktadır.

ÖZET

Robert, köprüyü uçurmakla görevlendirilmiş bir askerdir. Dağlardaki çete üyeleri ona yardım edecektir. Anselmo, Robert'e bu konuda kılavuzluk etmektedir. Birlikte çete reisi Pablo'ya giderler. Ondan yardım istemektedir Robert. Pablo, eskiden pek çok faaliyette bulunmasına rağmen şimdi yardım etmek istememektedir. Artık ölümden korkmaktadır. Onun bulunduğu bu topraklarda köprü uçurulmasına izin vermeyeceğini söyler. Robert yukarıdan gelen emrin böyle olduğunu anlatır. Robert işlerin şimdiden kötü gittiğini düşünmektedir.

Pablo'nun mağarasına gelirler. Mağarada Pablo'nun adamları ve karısı ile bir kız vardır. Adamların pek çoğu Çingene'dir ve hayatlarını sürdürmek zorunda oldukları için savaşa katılmışlardır. Robert, Maria isimli kızdan çok etkilenir. Kız, saçları erkek gibi kesilmiş olmasına rağmen çok güzeldir. Mağaradaki herkesle tanışan Robert, Pilar sayesinde köprüyü uçurmada kendisine yardım edebileceklerini öğrenir.

Maria, üç aydan beri onların yanındadır. Trenin uçurulduğu gün onu deli gibi bir hâldeyken bulmuşlar ve mağaraya getirerek tedavi etmişlerdir. Maria'ya Pilar dostluk göstermiş, onu her türlü kötülükten korumuştur. Robert biraz dinlendikten sonra Anselmo ile uçuracağı köprüyü görmeye gider. Köprü mağaraya oldukça yakındır. Köprünün kabataslak resmini çizer. Yolun arka tarafında da iki tane faşist nöbetçi kulübesi olduğunu görür. Dönüşte Anselmo ile konuşurlar. Anselmo, öldürmenin günah olduğunu düşünmektedir.

Mağaranın önüne geldiklerinde dinamit çuvallarının başına nöbetçi koymuşlardır. Pablo hâlâ köprü işinde olmadığını söylemektedir. Bunun üzerine Pilar, çete reisliğini üstlenerek kocasını saf dışı bırakır. Robert, Pablo'nun tehlikeli olabileceğini düşünmektedir. Fakat gerekmedikçe adam öldürmekten yana değildir. Mağarada bütün yoldaşlar birbirine hikâyelerini anlatmaya başlar. Robert'in babası bir çatışmada yaralanmış, karşı tarafın eline geçmemek için kendini öldürmüştür. Maria'nın babası ise silah

bulmaya vakti kalmadığı için karşı tarafın eline geçmiş ve kurşuna dizilmiştir. Bu arada Maria ile Roberto arasında bir yakınlaşma başlar.

Robert, sabah kalktığında yanında Maria'yı bulamaz. Onu çok sevdiğini ve evlenmek istediğini düşünür. Bu sırada peş peşe uçaklar geçer, Pilar bunun bir uğursuzluk olduğunu düşünür. Pilar, üyelerden pek çoğunun gelecek pazara çıkmayacağını düşünmektedir.

El Sordo (Önemli bir çete reisi) akşam mağaraya gelmeyince Robert onu görmeye gitmeye karar verir. Çünkü onun da yardımına ihtiyacı vardır. Maria, Pilar ve Robert birlikte Sordo'nun bulunduğu tepeye giderler. Yolda garip bir konuşma olur aralarında. Pilar, ölecek olanların kokularını önceden duyduğunu söyler. Bu esrarengiz kadın Robert'i şaşırtır. Kendi hayat hikâyesini anlatır. Maria da hikâyesini anlatır. Baba ve annesini, bütün köylü ile kurşuna dizdikten sonra faşistler onun saçlarını tıraş ederek ona her türlü işkenceyi yapmışlardır. Benzer bir şeyi de Pilar yanında iken Pablo diğer tarafın halkına yapmış, onları acımadan kurşuna dizmiştir. Fakat bu olaydan sonra psikolojisi bozulduğundan şimdi savaşta yer almak istememektedir.

Robert, El Sordo ile tanışır. El Sordo, köprünün uçurulmasında onlara yardım edeceğini vaat eder. El Sordo sekiz adamı ile birlikte onlarla birlik olacağını söyler. Yol tamircilerinin nöbetçilerine saldırma, telefon hatlarını kesme ve köprüyü patlatmada aktif olarak yer alacaktır. Kendi aralarında bir plan yaparlar. Dönüşte Pilar yorulduğu için biraz fenalaşır. Bu yolculuk, Maria, Robert ve Pilar arasındaki samimiyeti artırmıştır. Robert, saldırı bittikten sonra Maria ile evleneceğine Pilar'a söz verir. Robert, onlara ülkesindeki hayatından, mesleğinden ve savaşla ilgili yazmayı tasarladığı kitaptan bahseder.

Kampa vardıklarında aylardan mayıs olmasına rağmen kar yağmaya başlamıştır. Karda Anselmo ona verilen görevi yapmaya çalışmakta, nöbeti beklemekte ve gelen arabaları ve gelişmeleri Robert'e bildirmek için etrafını gözetlemektedir. Kardan ve so-

ğuktan ölmek üzeredir. Robert veya bir başkası nöbeti devralmak için gelecek olmasa ölmeyi göze almıştır. İdealleri uğruna donmak üzere iken Robert gelir ve ona bu özverisi için teşekkür eder. Birlikte sıcak mağaraya döner ve ısınırlar. Saldırı planları sürüp giderken Robert ile Maria arasındaki aşk da kuvvetlenmektedir. Maria ona kocası gibi davranmaktadır. Robert bu duyguları böyle bir yerde ve bu kadar geç tattığına çok üzülür. Maria ile memleketinde evlenecekleri günlerin hayalini kurar. Fakat buradan sağ çıkacağından hiç emin değildir. Mağara içinde Robert ve Pablo arasında büyük bir tartışma olur. Robert, onu öldürmemek için kendini zor tutar. Pablo sinirlenip dışarı çıktığında mağaradaki herkes Pablo'nun zararlı hâle geldiğini ve öldürülmesi gerektiğini söyler. Eşi; Pilar dahi Robert'e onay verir. Fakat Pablo her şeyi duymuş olduğundan birden fikir değiştirerek onlara yardım edeceğini söyler. Bu arada Robert, köprü yıkım projesini tamamlamıştır.

Robert gece uyku tulumunda dışarıda uyurken bir atlı görür ve attaki adamın tehlikeli olabileceğini düşünerek vurur. Fakat adamın birliğine geri dönmediğini anlayan arkadaşlarının onu takibe çıkacağını anlar ve başlarına iş açtığını düşünerek endişelenir. Gece, Pablo da dinamitlerin bir kısmını alarak kaçmıştır. Robert, her şeyin kötüye gittiğini düşünmeye başlar.

Sabah Robert, mevzilerini saklamak için diğerleriyle birlikte çam dalları keser ve etraflarını bunlarla kapatır. Böylelikle izlerini kaybettirebileceklerdir. Yanlarından dörtlü bir süvari geçer. Robert ve arkadaşları silahları mevzilerinde olması gereken yerlere yerleştirirler. Bu arada silah sesleri duyulmaya başlar. Anlarlar ki Sordo'nun birlikleri saldırıya uğramıştır. Yardıma gidemezler. Gittikleri takdirde onlar da ölecektir veya köprünün patlatılması işi olmayacaktır. Sordo'nun ölüme gittiğini bile bile içleri kan ağlayarak yerlerinde dururlar. Sordo ve arkadaşları öldürülür ve kafaları kesilir. Pablo, yolda onların kafalarının karşı birliklerin atlarındaki çantalarda olduğunu görür. Kaçtığına pişman olur ve Robert'e yardım etmek için geri döner. Olanları anlatmak ve

köprüye saldırıyı durdurmak için bir mektup yazmaya karar verir Robert. Mühürlü mektubu Golç'a götürme işi Andres'e verilir. Robert, Andres'in zamanında cevabı getirebileceğinden emin değildir. Andres her gittiği bölükte şüpheyle karşılanır. Pek çok kez ajan zannedilerek öldürülmekten son anda kurtulur. Bir bölükten diğerine sevk edilip durduğu için mektubu Golç'a ulaştırdığında çok geç olur. Onun başına gelenler savaşta birimlerin ne kadar birbirinden kopuk ve savaşın ne kadar anlamsız olduğunu göstermektedir.

Mağarada ise köprüyü uçurma vakti yaklaşmıştır. Robert, Maria ile geçirdiği üç günün hayatının en güzel günleri olduğunu düşünür. Köprünün çevresinde herkes önceden konuşulduğu gibi yerini almıştır. Robert, dinamitleri köprünün altına yerleştirir. Anselmo ile Robert iki adamı öldürürler. Bir kamyon köprüye yaklaşmak üzere iken köprüyü uçururlar. Fakat köprüden kopan demir bir parça, yaşlı Anselmo'nun ölmesine neden olur, Robert kendini çok yalnız hisseder. Bu arada Fernando ve Eledio vurulmuştur. Üç kayıpları vardır ve bir de arkalarından bir tank onlara ateş etmektedir. Köprü uçurulduktan sonra hepsi atlara binerek planladıkları gibi kaçmaya başlarlar. Pablo, Maria, Pilar ve diğerleri karşıya geçerken tank tekrar gelerek ateş eder. Hepsi atladıktan sonra Robert'in bacağı atın düşmesi yüzünden kırılır. Artık onun kaçmasına imkân yoktur. Maria'ya gitmesi için yalvarır. Artık Robert onda yaşayacaktır. Diğerleri Robert'i bırakıp uzaklaşırlar. Cumhuriyete gitmektedirler. Robert'in bütün ümitleri son bulmuştur. Robert son bir kişiyi de yattığı yerden öldürdükten sonra karşı tarafın eline geçmemek için kendini öldürmeye karar verir.

DERVİŞ VE ÖLÜM

MEŞA SELİMOVİÇ

Yazar Mehmed "Meşa" Selimoviç, 26 Nisan 1910'da Bosna'nın Tuzla şehrinde doğmuştur. Selimoviç, yetişme döneminde Andersen'den Charles Dickens'a, Dostoyevski'ye kadar birçok ünlü yazardan beslenmiştir. Beslendiği bu yazarlar içerisinde özellikle Dostoyevski'nin fazlaca etkisi altında kaldığı görülür. 1930 yılında Belgrad Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nde, Sırp Dili ve Yugoslav Edebiyatı eğitimi almıştır. Üniversite eğitiminin ardından öğretmenliğe başlayan Meşa Selimoviç, Halk Kurtuluş Hareketi'yle iş birliği yaptığı gerekçesiyle, 1942'de, kız kardeşi ve ortanca kardeşiyle birlikte, Hırvat faşist güçleri tarafından tutuklanmıştır. Dört aylık hapishane hayatının ardından delil yetersizliği sonucu serbest bırakılmıştır. 'Çember' adlı son romanını tamamlayamadan 11 Temmuz 1982'de Belgrad'da vefat eden Selimoviç'in bugün özellikle 'Kale' ve 'Derviş ve Ölüm' adlı eserleri dünyaca üne sahiptir.

ÖZET

Kalem ve hokkanın şahitliğe çağrılmasıyla başlayan eser, Mevlevî tekkesi şeyhi Ahmed Nureddin'in hatıralarını içeren toplam 16 bölümden oluşmaktadır. Her bölümün başına Kur'an-ı Kerim'den ayetler veya mana değeri yüksek vecizeler konulmuştur.

Yazarın, hayatında devrime inanan sadık bir vatandaş olmasına rağmen, devrim tarafından cezalandırılması, duygularıyla politik fikirlerinin çatışmasına sebep olmuştur. Romanda bu çatışma, birinci kahraman Mevlevi tekkesi şeyhi Ahmed Nureddin'in duyguları ile inancı arasında meydana gelir. Ahmed Nureddin bir dervîştir ve temsil ettiği misyon gereği hoşgörülü olmalıdır.

Ne var ki olaylar onu, her geçen gün, hoşgörüden uzaklaştırıp nefrete doğru götürmektedir. Roman, bir Hıdırellez gecesi başlar. İnsanların hayvanca eğlenceleriyle geceyi dahi kana buladıkları bu Hıdırellez gecesinde Ahmed Nureddin'i, kendi iç muhasebesinde insanlara acıyan ve gidişatı kötü gören; bununla beraber, kendi konumuyla da çok barışık olmayan bir şeyh olarak görürüz. Ahmed Nureddin'in kardeşi Harun, tam olarak belli olmayan bir suçtan dolayı kaleye hapsedilir. Ahmed Nureddin, kardeşini kurtarmaya çalışır. Ne var ki kısa zamanda acı gerçekle karşılaşır: Kardeşi hapisteyken öldürülmüştür. Olayın peşini bırakmayınca yönetimdeki gizli güçlerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Kendi düzenlerini kuran ve insanlar üzerinden çıkar sağlayan dönemin yöneticileri, Ahmed Nureddin'in kardeşinin ölümünü fazlaca kurcalaması sebebiyle, onu da hapse atarlar.

Şeyh Ahmed Nureddin, hapiste çok sıkıntılı bir dönem geçirir. Gerek hapsedilme süreci, gerekse hapisteyken yaşadıkları, onda dervişlikten gelme hoşgörü ve itaat duygularını yok eder. Hapisten çıktıktan sonra düzene karşı isyan bayrağını açar. Hem vicdanını hem de hayatını kurtarma mücadelesine soyunur. Bütün bu değişimleri yaşarken nefret duyguları da olabildiğince gelişir. Tekkeyi terk eder. Şeyhlikten uzaklaşır. Ancak Ahmed Nureddin, güçsüz olması sebebiyle, kendine ve kardeşine eziyet edenlere karşı koyamaz. Yine kendisi zarar görür. Ahmed Nureddin'i isyana zorlayan, tekkeyi terk ettiren siyasi durum ve kişiler en sonunda onun da ölüm fermanını hazırlarlar. Romanda olay fazlaca yoktur. Daha ziyade, dervişliği ile dönemin siyasi ve sosyal şartları arasında sıkışan bir şeyhin dramı anlatılır. Onun dile getirdiği şu düşünceler, Ahmet Nureddin'in içinde bulunduğu sıkıntıyı özetler: "Şimdi ben neyim? Ödlek bir kardeş mi, yoksa inançsız bir derviş miyim? İnsanlara olan sevgimi mi yitirdim, yoksa inancım mı zayıfladı? İnsan şeklini mi, inancımı mı yoksa ikisini birden mi yitirdim ben?"

DEVLET

PLATON (EFLATUN)

Platon (Eflatun) Atina'da doğmuştur. İslam dünyasında çok etkili olan filozofun adını Müslüman düşünürler 'Eflatun' olarak telaffuz etmişlerdir. Eflatun'un gençlik yılları savaş içinde geçmiştir. Hocası Sokrates'in, gözlerinin önünde demokrasi adına idam edilmesine şahit olmuştur. Sokrates'in ölümünden sonra Megare, Kirenea, Sicilya, Mısır, İtalya gibi şehirlere seyahat etmiş, bu şehirlerdeki bilim adamları ile fikir alışverişinde bulunmuştur. Sicilya seyahatinden döndükten sonra M.Ö. 387 yılında Atina yakınlarında bir kasabada Akademi okulunu kurmuştur. En ünlü talebesi Aristo'dur.

Platon, hocası Sokrates'in uğradığı zulümden çok etkilenmiş; bu yüzden çalışmalarını siyahi rejimler üzerinde yoğunlaştırmıştır. Batı kaynaklarına göre, M.Ö. 347 yılında seksen yaşında iken vefat etmiştir. Akademi'nin bahçesine gömülmüştür. Platon'a ait olduğu söylenen kırktan fazla eser bulunmaktadır. Başlıca eserleri şunlardır: Apologia (Sokrates'in Savunması) Kriton, Frotogaras, Gorgias, Menon, Devlet (Politeia), Mektuplar, Ion, Menexenos, Parmanides, Devlet Adamı'dır.

ESER HAKKINDA

Platon, siyasetname tarzındaki bu eserinde ideal toplum düzeninin, adaletli bir devletin nasıl olması gerektiğini anlatmaktadır. Dünya tarihinde ilk ütopyadır. Platon'un yaşadığı dönemde Yunanistan'daki demokrasi sona ermiştir. Platon, yaşadığı devrin özelliklerinden de etkilenerek, adaletli bir devletin nasıl olması gerektiği üzerinde araştırmalar yapmıştır. Bu eserde, filozof, ideal devletin özelliklerini ortaya koymaya çalışmıştır.

Devlet, İslam felsefesini derinden etkileyen bir eserdir.

ÖZET

Bu kitap, Sokrates ve yanındakiler arasındaki diyaloglardan oluşmaktadır. Her çağın kendine özgü zevkleri vardır. Bazıları geçmişteki zevklerini özler, ihtiyarlar yanındakilerden şikâyet eder, bazıları da içki âlemlerini düşünürler. Acaba bu devir sıkıntılı bir dönem midir?

Sophokles, aşkla arasının nasıl olduğunu soran birine: "Bu işten kurtulduğuma nasıl sevindiğimi bilemezsiniz. Deli ve belalı bir efendinin elinden kurtulmuş gibiyim." diye cevap verir. Bu söze bakılırsa ihtiyarlık, isteklerin söndüğü bir zaman olduğu için kurtuluş olmalıdır. Uysal bir yaşlılık rahatlık demektir. Bununla birlikte parasız bir ihtiyarlığın rahat olacağı düşünülemez.

Para, ihtiyarlıkta olduğu gibi her zaman ihtiyaç duyulan bir şeydir. Pek çok kişi parayı çok sever. İhtiyarlar ise para meselesinde olduğu gibi ölüm yaklaştıkça geçmişte yaptıkları haksızlıkları düşünerek korkuya düşerler. Doğru olarak yaşamış ihtiyarlar için çok ferahtır. Doğruluk, her yerde dikkat edilmesi gereken en önemli erdemdir. Kimseye kötülük etmemek, doğruluğun vazgeçilmez yoludur. Kötülere dahi kötülük edilmemelidir. Çünkü kötülük, kötüyü iyi yapmaz. Kötülük etmek, hiçbir durumda doğru değildir.

Bir görüşe göre doğruluk, güçlünün işine gelendir. Zorbalık, demokrasi, aristokrasi gibi yönetim şekilleri kanunlarını koyarken kendi işine geleni göz önünde tutmaktadır. Bu kanunların yönetilenler için doğru olduğuna inanırlar. Yönetimi ellerinde tutanlar asla işlerine gelenin dışına çıkmazlar. Onlara göre doğru yol, güçlülerin, kanunların emirlerine boyun eğmektir. Bu yöneticiler, yanıldıklarına asla inanmazlar. Oysa her bilgi erbabı kendi altında olanı gözetmelidir. Mesela, doktor hastalarını kendinden güçsüz olanları gözetir. Kaptan, yolcularını korumaya çalışır. Onlar, tüccar değillerdir. Yönetici de onlara benzemelidir. işinde çalıştığı kimselerin işini gözetmelidir. Her yaptığını yönetilenin işine gelmesi için yapmalıdır.

Doğruyu, yönetenin işine gelen şey olarak tanımlamak çobanın güdülen hayvanların değil, sürünün sahibinin ve kendisinin işine geleni yapmasına benzer. Bu görüş yüzünden gerçek anlamda doğru her zaman madur olur. Güçsüz olduğu için hep daha çok çalışır ve devlete daha çok vergi vermek zorunda kalır. Eğri olanların yaptığı zorbalıktan başka bir şey değildir.

Toplumda pek çok kişi neyin eğri neyin doğru olduğunu bilmemektedir. Bilenlerden bazıları ise eğri insanların daha kârlı olduğuna inanmaktadır.

Yöneticiler gördükleri işten dolayı para ve şeref kazanmaktadır. Onların görevi, zorbalık yapmak değil, yönetilenlerin işini yapmaktır. Bazı devletlere, haksızlık eden devletler de bulunmaktadır. Güçsüz olan devleti köle gibi kullanırlar. Bu işleri yapan devletin bu gücü doğrulukla mı elinde tuttuğu önemlidir.

Araştırarak karar vermek, yönetmek gibi işler kafaya özgüdür. Yaşamak, kafanın işidir. Kendisine özgü değerleri olmayan kafa iyi işlemez. Doğru kafa, doğru işler yapar ve mutlu olur. Eğri kafa da mutsuz olur. Dolayısıyla eğrilik asla doğruluktan daha kârlı olamaz. Bu konuda şüphe yoktur. Asıl araştırılması gereken eğriliğin ve doğruluğun ne olduğudur.

DON KİŞOT

CERVANTES

Cervantes Saavedra Miguel (1547-1616) İspanya'nın en ünlü romancısı ve ölümsüz "Don Kişot" eserinin yazarıdır. Alcala de Henares'de doğdu, öğrenimini Madrid Üniversitesinde yaptı. Bu arada yazdığı şiirlerle üstün hayal gücünü ve yazı kabiliyetini belli etmişti. Cervantes, üniversiteyi bitirdikten sonra İspanya'da geçimini temin edemeyeceğini anlayınca Roma'ya gitti. Kardinal Giulio Acqua Viva'nın mabeyincisi oldu. 1575'te İspanya'ya dö-

nerken bulunduğu gemi Türk korsanlarının eline geçti. Cervantes, beş yıl Cezayir'de tutuklu kaldı. İspanya'ya döndükten sonra ise bütün ilgisini edebiyata verdi. Fakat ilk eserleri ona bir kazanç sağlayamamıştı. 1605'te Don Kişot'u yazdı. Eserlerinin şöhretine rağmen sıkıntı içinde yaşamıştır.

Cervantes, Don Kişot'uyla dünya edebiyatında roman türünün gelişmesini sağlamıştır. Yazarın İngiliz şairi Shakspeare ile aynı gün aynı saatte ölmesi de edebiyat tarihinin en ilgi çekici olaylarından biridir.

ESER HAKKINDA

Cervantes, bu eserinde İspanya'daki hayatı ve insanları kuvvetli hayal gücüyle ve büyük yazı kabiliyetiyle hicvetmiştir. Yazar, eserinde genel ahlâk düşüncesiyle insanların psikolojik ve estetik tecrübelerini öylesine kaynaştırabilmiştir ki, sonradan "roman" adını alan edebiyat türü de Cervantes'in bu eseri sayesinde gelişebilmiştir. Eserin birinci bölümü ilk defa 1605 yılında, ikinci bölümü ise 1615'te yayınlanmıştır.

ÖZET

İspanya'nın La Mancha kasabasında Alanzo Quixiano adında yaşlı ve fakir bir adam yaşıyordu. Şövalyelerin çeşitli maceralarını anlatan kitapları okumaya kendini öylesine vermişti ki günlerini bu kitaplarda okuduğu maceraların hayalleriyle geçiriyor, başka da hiçbir şey düşünemiyordu. Günün birinde de kendini şövalye ilân edip kitaplarda okuduğu maceraları aynen yaşamaya karar verdi. Zaten şövalyelerin akla hayale sığmaz maceralarından başka hiçbir şeyle ilgilenmediği için, bu masal kahramanlarını taklit etmek Alanzo Quixiano'ya zor gelmeyecekti. Yaşlı şövalye ilk iş olarak adını değiştirdi ve Don Kişot de La Mancha oldu. Büyükbabasının babasından kalma zırhlı elbiseyi giyince kendini gerçekten bir şövalye gibi görmeye başlamıştı. Rosinante adında zayıf ve hastalıklı atına da binince kahraman şövalyenin maceraları başlamış oldu. Kasabanın sınırından henüz ayrılmıştı ki, karşıdan

bir atlı grubun geldiğini gördü. Kahraman şövalye, gelenlerin haydut olduklarını zannetmiş ve onlarla kahramanca dövüşmeyi vazife bilmişti, önce neye uğradıklarını anlayamayan tüccarlar, Don Kişot'un saçma sapan konuşmalarını duyduktan sonra onun delinin biri olduğuna kanaat getirdiler ve biraz aklı başına gelsin diye zavallı şövalyeyi adamakıllı dövdükten sonra yollarına devam ettiler.

Don Kişot, yara bere içinde kasabasına döndü. Bu halinin sebebini soranlara ise haydutlarla tek başına savaştığını anlatmak zorunda kalmıştı. Kasabanın papazı Pedro Perez, iyi kalpli, yardımsever bir ihtiyardı. Arkadaşı berber Nicholas ile beraber Don Kişot'un yaralarını sardı, günlerce ona baktı. Fakat papazla berber, arkadaşları Don Kişot'u okuduğu kitapların etkisinden kurtarmak için daha başka çarelere de başvurmak gerektiğine inanmışlardı, iki kafadar baş başa verip bir çare buldular. Don Kişot'un kitaplığını yakacaklardı. Fakat Don Kişot kitaplarını sihirbazın ortadan kaldırdığına inanmıştı. Bunu da bir şanssızlık işareti sayıyordu. Kaderiyle mücadele etmesi için yeniden uzaklara gitmesi gerektiğini düşünüyordu. Sancho Panza adındaki saf köylüyü de yanına seyis olarak alınca Don Kişot'un eski neşesi yerine geldi. Don Kişot, sevdiği Prenses uğruna kendini ölüme atmaktan çekinmeyen asil ve âşık şövalye rolünü benimsemişti. Hayalindeki prenses ise gerçekte kasabanın en iyi et tuzlayan güzel kızı Dulcinea idi. Don Kişot, kıza hayalinde bir de isim uydurdu ve herkesin gayet iyi tanıdığı işçi Dulcinea'yı Toboso Prensesi Dulcinea olarak hayalinde canlandırmayı başardı.

Şövalye ile kâhyası gece ortalık kararduktan sonra kimseye görünmemeye gayret ederek kasabadan kaçmışlardı. Fakat onlar; hayallerinde bu kaçışı kahramanca bir davranış olarak canlandırmışlar ve buna da inanmışlardı. Zayıflıktan bir deri bir kemik kalmış atın üzerindeki yaşlı adam ile onun arkasında bir eşek üzerinde ilerleyen esmer uşağı Sancho Panza ilginç bir manzara arz ediyordu. Yaşlı adam kılıcını beline takmıştı. Sancho Panza'nın ise küçük bir çuval ve bir mataradan başka bir şeyi yoktu. Saf

Sancho efendisinin onu adalardan birine vali yapacağına inandığı işin peşinden gitmeyi kabul etmişti.

Don Kişot, ilk serüvenini Montiel düzlüğünde yaşadı. Hayalperest asilzade, büyük bir değirmeni ölüm saçan devlere benzetmiş ve kılıcını kınından çıkarıp değirmene hücum etmişti. Bu arada zavallı atı Rosinante'yi ise durmadan mahmuzlayarak ayakta bile zor duran zavallı hayvancağızı dörtnala koşturmaya çalışmıştı. Bu arada değirmene iyice yaklaşan Don Kişot'u değirmenin dönen kollarından biri çarpıp yere düşürmüştü. Olayı karşıdan dehşet içinde seyreden Sancho, efendisinin yardımına koştuğu zaman Don Kişot, büyücülerin devleri değirmen kolu şekline soktuklarını, söyledi.

İki kafadar bir süre daha yollarına devam ettiler. Günün birinde içinde bir kadın bulunan bir arabaya ve onun yanında ilerleyen iki rahibe rastladılar. Arabayı atlı muhafızlar korumaktaydı. Don Kişot hemen hayalgücünü zorladı ve arabadaki kadının bir esir prenses olabileceğini düşündü. Bir şövalye güzel bir prensesin bu duruma düşmesine seyirci kalamazdı. Hemen zavallı esiri kurtarmak için harekete geçti. Bu arada rahiplerden birini atından inmeye zorladı. Gayet sert bir tavırla prensesi serbest bırakmalarını, aksi halde durumlarının daha kötüleşeceğini söyledi. Prensesin muhafızları bu arada zavallı Sancho'yu bir güzel dövdüler. Don Kişot, muhafızlarla düello yapmaya kalkıştı. Adamın kılıç darbeleri altında can vermek üzereyken sanki mağlûp olan kendisi değilmiş gibi düşmanına onu bir şartla serbest bırakabileceğini söyledi. Muhafız, Toboso'ya gidip Prenses Dulcinea'ya Don Kişot'un kahramanlıklarını anlatacaktı. Ada valiliğine kavuşmak için sabırsızlanan Sancho, efendisinin kanlı olaylara karışmasını da istemiyordu.

Don Kişot ile Sancho Panza yol üzerinde bir handa gecelemeye karar vermişlerdi. Han sahibi, Don Kişot'a yattıkları odanın ücretini ödemelerini söyleyince sahte şövalye bu duruma çok kızdı. Bir şövalyeden para istendiği hiç görülmüş, duyulmuş şey miydi? Ertesi sabah Don Kişot, hancıya parasını vermeden arka

kapıdan çıktı. Fakat efendisinin borcuna karşılık Soncho'nun eşeğini alıkoymuşlardı.

Şövalye ile kâhyası yol üzerinde tozu dumana katarak ilerleyen bir koyun sürüsüyle karşılaşmışlardı. Don Kişot koyunların bir Ortaçağ ordusunun gözlerini kan bürümüş askerleri olduklarına inanmıştı. Hemen orduya karşı koymak üzere kılıcını kınından çıkardı. Çobanlar, bu çılgın yabancıya haddini bildirmekte güçlük çekmediler.

Gece, Don Kişot bir cenaze alayını ava çıkan canavarlara benzetti. Tabiî gözüpek bir şövalye, canavarları serbest bırakamazdı. Don Kişot'un cenazeye katılanlara hücum etmesi pek de başarılı bir sonuç yaratmadı. Don Kişot ile Sancho ufak sıyrıklarla bu maceradaki kendilerini kurtardılar. Geç vakit kulaklarına çok tuhaf sesler gelmeye başlayınca Don Kişot gene heyecanlandı. Bu sesleri devlerin çıkarttıklarını düşünmüş, hemen hücuma geçmeyi tasarlamıştı. Fakat bu defa Sancho efendisini belâdan korumak için atı Rosinante'yi sımsıkı bağladı. Ertesi sabah da gürültünün yakındaki değirmenden geldiğini anladılar.

Don Kişot, bir berbere hücum etti, onun traş tasına el koydu. Bu, Don Kişot'a göre Mambrino Kontu'nun ünlü altın miğferiydi ve ancak bir şövalye onu başına geçirebilirdi.

Berberden tası aldıktan sonra Don Kişot ile Sancho yollarına devam ettiler. Günün birinde karşılarına yol yapmaya götürülen zincirli mahkûmlar çıktı. Don Kişot, mahkumları derhal serbest bıraktırmak istiyordu, içlerinden birkaçıyla konuştu. Adamlardan hiçbiri serbest kalmak istemiyordu, ama Don Kişot onların sözlerini anlamamıştı. Nihayet Don Kişot mahkûmları zincirden kurtarmıştı, ama bu defa da Sancho, efendisine hiç de iyi bir iş yapmadıklarını, ölümden kurtulmak için dağda saklanmaları gerektiğini söyledi. Dağda bir keşişe rastladılar. Adam, onlara uzun uzun aşktan söz etti ve birkaç hikâye anlattı. Don Kişot gene duygulanmıştı. Hemen Dulcinea'ya bir mektup yazdı ve Sancho'ya da mektubu hiç vakit kaybetmeden Prensese götürmesini söyledi.

Sancho kasabaya dönünce başından geçenleri Don Kişot'un arkadaşlarına anlattı. Bunun üzerine ihtiyar asilzadenin arkadaşları da Sancho'nun peşine takılıp dağa geldiler. Niyetleri Don Kişot'u bulmak ve ona bir oyun oynayarak böyle hayal içinde yaşamasını önlemekti. Don Kişot'un dostlarından biri olan papaz, imdatlarına yetişti. Din adamı köyün genç kızlarından biri ile anlaşıp onu Don Kişot'un aşık olduğu Prensesin hüviyetine sokmayı kararlaştırmıştı. Gerçekten de Don Kişot'u kandırmak güç olmadı. Açlıktan ve yorgunluktan âdım atacak hali kalmayan sahte şövalye dostlarının sözlerine de çabucak inandı ve kasabaya dönmeyi kabul etti.

Kafile kasabaya dönerken vaktiyle Don Kişot ile Sancho'nun para vermeden kaçtıkları handa konaklamaları gerekti. Bereket ki, bu defa da papaz imdada yetişti. Han sahibine Don Kişot'un durumunu anlattı. Han sahibi de çok kitap okuyup roman kahramanlarının etkisi altında kaldığını papaza itiraf etti. Bu durumda han sahibinin Don Kişot'a kızmaya, ondan bir şeyler istemeye hakkı kalmamıştı. Fakat buna rağmen Don Kişot rahat edemedi. Uykusunda gene devlerle dövüştü ve farkına varmadan kılıcını han sahibinin şarap tulumlarına geçiriverdi.

Dert bu kadarla bitse iyi... Don Kişot'un döndüğünü haber alan berber de hana uğrayıp şövalyeden traş tasını geri istedi. Berberin isteği yerine getirildikten sonra ortaya yeni bir dert çıktı. Don Kişot ile kâhyası Sancho pranga mahkûmlarının kaçmalarını sağladıklarından ötürü tevkif edileceklerdi. Hana gelen bir subay, aldığı emri oradakilere açıklayınca işler iyiden iyiye karıştı. Papaz, arkadaşının akli dengesinin bozuk olduğunu söyleyerek subayı geri gönderdi.

Bu durumda Don Kişot'un gürültüsüz patırtısız kasabaya dönemeyeceği de anlaşılmıştı. Dostları, Don Kişot için bir kafes yaptırıp onu bir öküz arabasına yüklediler. Kendileri de kılık değiştirdiler. Kafeste yolculuk yapmak şövalyeye pek güç gelmişti. Kaçmayacağına dair arkadaşlarına söz verince onlar da Don Kişot'u kafesten çıkardılar.

Don Kişot'un kasabaya dönüşünün üzerinden pek fazla zaman geçmeden papaz ile berber, şövalyeyi evinde ziyaret edip ona İspanya ve çeşitli dünya meseleleri hakkında bilgi verdiler. Türklerin İspanyollara hücum etmelerinin söz konusu olduğunu da anlatınca kahraman şövalye gene heyecanlandı. Kralın İspanya'da ne kadar asil varsa hepsini toplayıp düşmanı geri püskürtmek için çareler araması gerektiğini söyledi. Bu esnada Sancho yanlarına gelip Don Kişot ile yaşadıkları serüvenleri anlatan bir kitabın yayınlandığını bildirdi. Sancho'yu görünce Don Kişot'un şövalyelik damarı yeniden kabarıvermişti. Hemen yeni serüvenlere atılmak üzere hazırlığa başladı. Dostları ne söyledilerse, ne yaptılarsa Don Kişot'u kararından caydıramadılar. Nihayet kasabalı gençlerden biri, ihtiyar şövalyeyi yarı yoldan döndürebileceğini söyleyince herkes rahatladı.

Don Kişot, ilk olarak Prenses Dulcinea'nın yaşadığını sandığı El Toboso'ya gitmeyi kararlaştırmıştı. Kasabaya yaklaştıkları zaman Don Kişot ormanın kuytu bir yerine gizlendi. Sancho'yu da kasabaya Prenses Dulcinea ile görüşmeye gönderdi. Sancho, efendisine Prensesi bulmalarının imkânsız olduğunu anlatmaya çok uğraşmıştı, ama ihtiyar kitapkurdu onu dinlemiyordu bile. Nihayet uşak da çaresiz kalıp El Toboso'nun yolunu tuttu. Daha kasabaya girer girmez gözüne üç köylü kızı ilişmişti. Hemen geri döndü ve efendisine Prensesin iki yardımcısıyla beraber kasabada dolaştığını müjdeledi. Don Kişot, Sancho ile beraber kasabaya geldi ve köylü kızlarıyla konuşmaya başladı, ihtiyar şövalye kızlardan birinin Prenses Dulcinea olduğunu sanıyordu. Kızlar, bu garip kıyafetli adamın saçma sapan sözlerini dinlemek istemediler, daha doğrusu yabancıdan korkmuşlardı. Hemen bir kolayını bulup oradan uzaklaştılar. Don Kişot ise Prenses Dulcinea'nın büyülendiğini, bu yüzden ondan kaçtığını düşünüyordu.

Don Kişot ile Sancso Panza geceyi ormanda geçirmeyi kararlaştırdılar. Onlar uyumaya hazırlanırken de başka bir şövalye ile kâhyası ormana geldi. Yabancı şövalye bütün İspanya şövalyelerini rahatlıkla yenebileceğini söyleyerek övündü. Don Kişot

bu kendini bilmez adama iyi bir ders vermeyi aklına koymuştu. Ertesi sabah erkenden düello yaptılar ve Don Kişot, yabancı şövalyeyi yendi. Don Kişot'a yenilen şövalye ise gerçekte ihtiyar şövalyeyi kurtarmaya söz veren delikanlıdan başkası değildi. Delikanlı hiç ummadığı halde Don Kişot'a yenilmiş olmasına fena halde üzülmüştü. Ormandan uzaklaşırken Don Kişot'tan intikam almasını aklına koydu.

Don Kişot ile Sancho bundan sonra kafese kapatılmış iki aslanı kasabaya götüren bir arabaya rastladılar. Don Kişot'un sert emri üzerine arabacı aslanlardan birinin kafesini açtı. Fakat hayvanat bahçelerinde kafes içinde yaşamaya alışmış olan aslan bütün uğraşmalara rağmen kafesinden dışına çıkmadı. Böylece kahraman şövalyenin ormanlar hâkimini esaretten kurtarma çabası da boşa gitmiş oldu.

Bir süre sonra Don Kişot ile Sancho bir düğün alayına rastladı. Onların peşine takılıp düğün şenliklerine katıldılar. Gelini eskiden beri seven fakir delikanlı, düğün eğlenceleri arasında gelini zengin nişanlısının yerine kendisiyle evlenmeye razı etti.

Bundan sonra şövalye ile kâhyası Montesine mağarasına girdiler. Don Kişot bir saat sonra mağaradan çıktığında bir saraylar ülkesinde üç gün üç gece kaldığını ve bu arada sevgili Dulcinea'sını da doya doya gördüğünü anlattı.

İki serüvencinin yolları gene bir hana düşmüştü. Don Kişot handa bir hokkabazın yanında taşıdığı maymunla ilgilendi. Hokkabazın para kazanmak için uydurduğu hikâyeye inandı ve hayvanı kurtarmak için harekete geçti. Bu arada hokkabazın dekoruna zarar verdi. Tabii adamın zararına karşılık ona bir miktar para vermek zorunda kaldı. Handan çıkar çıkmaz da Elbro nehrine doğru ilerlediler. Nehrin kıyısında bir sandala atlayıp karşıya geçtiler. Akıntı onları gene bir değirmenin düşman tarafından zapt edilmiş bir şehir olduğunu zannedip şehri kurtarmak için hücuma geçmeyi düşündü. Değirmende çalışanlar Don Kişot'u bir güzel dövüp suya attılar.

Ormanda bir kadın avcıya rastladılar. Kadın onlara bir şövalye dostundan söz etti ve Don Kişot ile Sancho'yu bu iyi kalpli adamın malikânesine götürmek istedi. Şatoda şövalye ile karısı Don Kişot'u çok iyi karşıladılar, iki kafadarın serüvenlerini de okumuşlardı. Gece şatoda Don Kişot'un şerefine eğlence düzenlediler.

Bu serüvenden sonra Sancho'ya ev sahipleri bir ada hediye ettiler. Sancho iyi bir ada sahibi oldu. Bir hafta içinde çok olumlu işler yaptı, halkın haklarını koruyacak kanunlar çıkarttı. Fakat bir hafta sonra da eski günlerin hasretine dayanamayacağını anladı. Sancho ile efendisi Saragossa'ya gitmek üzere yola çıktılar. Fakat Don Kişot yarı yolda, bir Saragossalının onların serüvenlerini yalan yanlış anlatan bir kitap yazmış olduğunu öğrenince, yönünü değiştirdi, Barcelona'ya gitmeyi kararlaştırdı.

Barcelona, Don Kişot ile Sancho için yepyeni bir dünyaydı. Şehrin güzelliğine hayran oldular. Deniz, liman, gemiler ve daha birçok yenilikler gözlerini kamaştırmıştı. Günün birinde Barcelona'ya gelen bir şövalye, Don Kişot'u düelloya davet etti. Bu yabancı, daha önce yaşlı şövalyeye yenilmiş olan delikanlıydı. Düelloda, genç şövalye Don Kişot'a hayatını yalnız bir şartla bağışlayacağını söyledi. Don Kişot doğup büyüdüğü kasabaya dönmeyi kabul etmediği takdirde ölecekti. Don Kişot da söz dinleyip kasabasına döndü. Çobanlık yaparak ömrünü doldurmaya niyetliydi. Fakat aradan kısa bir zaman geçtikten sonra Don Kişot hastalandı. Artık eski gücü kalmamıştı, ölmeden önce de şövalyeliğin saçma bir şey olduğunu, buna kimsenin inanmaması gerektiğini söyledi. Gerçekte ise iyi kalpli, yardımsever saf bir insan olarak o, şövalyeliği çoktan hak etmişti.

DRİNA KÖPRÜSÜ

IVO ANDRIÇ

Ivo Andriç, 1892 yılında Bosna'da dünyaya gelmiştir. İvo Andriç, babasının ölümünden sonra, annesi ile Drina Irmağı yakınındaki Vişegrad'a taşınmıştır. Çocukluğu burada geçmiştir. Viyana, Zagreb, Krakov ve Graz üniversitelerinde öğrenim görmüştür. Felsefe, Slav tarihi ve edebiyatı okumuştur. Politika ile yakından ilgilenen İvo Andriç, Slav ulusunun kurtuluşunu sağlamaya çalışan devrimci gençlik örgütüne girmiştir. Bir yıl kadar hapiste yatmıştır. İkinci Dünya Savaşına kadar konsolosluk ve elçilik yapmıştır.

ESER HAKKINDA

İvo Andriç'in en ünlü eseridir. Pek çok kez basılan bu roman 1961 yılında Nobel Edebiyat Ödülü almıştır.

Romanın başkişisi Drina köprüsüdür. Köprünün kaderiyle benzer kaderi olan insanların hayatı, gelenek ve görenekleri, inançları anlatılmaktadır. Eserde köprü vesilesiyle Osmanlı İmparatorluğunun çöküş süreci ve Birinci Dünya Savaşı da işlenmektedir.

ÖZET

Drina, sarp dağlar arasında akan bir ırmaktır. Drina'nın sağ tarafında Vişegrad kasabası bulunmaktadır. Sol kıyısında ise bir başka mahalle vardır. Kasaba ve mahalleyi birbirine bağlayan çok güzel bir köprü vardır: Drina köprüsü. Köprü, Bosna'yı Sırbistan'a, Osmanlı imparatorluğuna, hatta İstanbul'a bağlayan tek bağdır. Köprünün sol tarafında yaşayan Hıristiyanlarla sağ tarafında yaşayan Müslümanlar iç içe yaşamaktadır.

Köprü yapılmadan önceki devirlerde, köprünün hayalini ilk kez, buradan 1516'da İstanbul'a götürülen bir erkek çocuğu

kurmuştur. Bu çocuk, Osmanlı'nın ünlü sadrazamı Sokullu Mehmet Paşa'dır. Drina yakınlarında bir köyde Hıristiyan bir aileye mensup olan Sokullu Mehmet Paşa on yaşlarında devşirme olarak Osmanlı sarayına götürülmüş, kısa sürede yükselmiş, Osmanlı İmparatorluğunun genişlemesinde çok büyük katkıları olmuştur.

Sokullu Mehmet Paşa, hâlinden çok memnun olmakla birlikte bazen asıl memleketini ve Drina'yı hatırlamakta, içinde buruk bir acı hissetmektedir. Bu acıyı dindirmek için, Drina'ya çok mükemmel bir köprü inşa ettirmeye karar verir. Sokullu Mehmet Paşa'nın karar verdiği yılın ilkbaharında inşaat başlar. Kasabaya çok kalabalık bir kafile gelir. Köprünün mimari Abid Ağa'dır. Geldiği ilk gün halkı, acımasızlığıyla korkutur. Sonbahara kadar inşaat devam eder, köprünün birinci kısmı sona erer. Abid Ağa, baharda geri döneceğini, döndüğünde köprüyle ilgili en ufak bir zarar olursa halkın tamamını cezalandıracağını söyler.

İlkbaharda yanında Dalmaçyalı taşçılarla yeniden gelir. İşçilerin çokluğu kasabayı huzursuz etmekte; fakat kasabalı korkudan ses çıkaramamaktadır. Abid Ağa, halktan pek çok kişiyi köprüde karşılıksız çalışmaya zorlamaktadır. Köylüler isyan etmeye başlar, köylülerden Radisav adında biri halkı galeyana getirmektedir. Gece, geç saatlerde hıncından köprüye zarar verir. Radisav yakalanır. Radisav'ın önce tüm vücuduna kızgın zincirler vurulur, halkın önünde kazığa geçirilir. Bu olay, Abid Ağa'nın katı yürekliliğini ve korkunçluğunu köylüye daha iyi gösterir. Gece olunca işkenceden ölen adamı yakınları gizli bir şekilde Drina'nın yakınlarında bir mezara gömerler. Aralık ayındaki sert kışla işkenceler ve inşaata tekrar ara verilir ve Abid Ağa kafilesiyle köyden ayrılır.

İlkbaharda inşaat için gelen Abid Ağa değildir. Abid Ağa'nın köyde yaptığı eziyetler sadrazamın kulağına gitmiş, sadrazam Abid Ağa'yı sürgüne göndermiştir. Abid Ağa'nın yerine gelen Arif Bey, yine bir kafileyle gelir. Arif Bey, son hızla köprünün yapımı için uğraşırken herkese hakkını ödemektedir.

Yıllar geçmekte, köprü ve yanında yapılan han çok yavaş ilerlemektedir. Kasabadakiler yavaş yavaş köprüden ümitlerini kesmişlerdir. Bu arada kasabalının hemşeri olarak gördüğü Sadrazam Mehmet Paşa öldürülmüştür. Bir cuma maiyetiyle birlikte camiye giderken meczup bir derviş sadaka istemek için sadrazama elini uzatır. Sadrazam para verilmesi için emir verip arkasına döndüğünde derviş bir kasap bıçağı ile sadrazamı öldürür. Kasaba bu olayı duyduğunda çok üzülür. Drina üzerindeki muhteşem köprü ve han onun eseri olarak sonsuza dek yaşayacaktır.

Köprü yapıldığından bu yana, bir yüzyıl geçmiştir. XVII. yüzyılın sonlarında kasabada değişiklikler olmaya başlar. Türk orduları Macaristan'dan çekilmektedir. Bosna'da sadece bu olay konuşulmaktadır. Askerlerin çekilmesiyle buralardaki vakıf malları imparatorluğun sınırları dışında kalır. Han ve köprüdeki hizmetkârların parası ödenmemekte, bu binalar gittikçe bakımsızlaşmaktadır. Hanı, Davut Hoca idare etmekte, yardım için başvurduğu her yerden eli boş dönmektedir.

Han, gittikçe bakımsızlaşmakta, ziyaretçileri her geçen gün azalmaktadır. Bu yüzyılda, Drina için önemli olaylardan biri de, kasabayı birkaç yıl gerisine sürükleyen sel felaketidir.

Sırbistan'daki ayaklanmalar Bosna'yı da etkilemektedir. Asiler kasabadaki Müslüman ve Hıristiyanları aynı derecede rahatsız etmektedir. Kasabaya dışardan gelenler bir karakol ve kulübe yaparlar. Sırp isyanı bastırılmasına rağmen bu topraklarda, devlet ciddi tedbirler almaktadır. Bu yüzden, masum misafirler olan Yelisey ve Mile, karakol tarafından halkın gözü önünde öldürülür. Böylelikle halk sindirilmiş olmaktadır. Drina köprüsü, bu cesetlerin atıldığı bir yer olmuştur. Kasabalı artık bu köprünün yanından dahi geçmek istememektedir.

XIX. yüzyılın ortalarıdır. Osmanlı, gitgide sınırlardan çekilmekte, siyasi dengeler değişmektedir. Bu değişikliklerle birlikte kasabada veba ve kolera salgını olur. Bununla birlikte, halk bu etrafına kapalı kasabada sessiz, sakin yaşamaktadır. Bununla birlikte, kasabada bazı olağan dışı olaylar cereyan etmektedir.

Olay, Velyi Lug'la Nezuka'nın hikâyesidir. Velyi Lug, kasabanın en önde gelen ailelerindendir. Avdaga Osmanagiç ise hatırı sayılır bir toptancıdır. Yeni evlenme çağına gelmiş bir kızı vardır. Kızı Fato, güzelliğiyle ün salmış bir genç kızdır. Kasabadaki bütün gençler, kızın kibarlığından bahsetmektedir. Pek çok kişi evlenme teklif etmiş; fakat ret cevabı almıştır. Nezuka köyünde de Hamziç kardeşlerin evleri bulunmaktadır. Avdaga Osmanagiç, kızını Hamziçlerden biri ile evlendirmek isteyince Nezuka kendini Drina köprüsünden atarak intihar eder.

Kara Corc isyanından sonra Sırbistan'da isyan çıkmıştır. Sınır boylarında Sırp ve Müslüman evleri yanmaya başlar. Osmanlılarla Sırplar arasındaki savaş bir süre yatışsa da içten içe bu alanlar kaynamaktadır. Avusturya ordusunun Bosna'ya gireceğine dair söylentiler baş gösterir. Bosna'yı padişahın hiç karşı koymadan bıraktığı söylentileri yayılmaya başlamıştır. Yalnız, Plevlie müftüsü Avusturyalılara direneceğini söyleyerek Drina'ya gelir, amacı yardımcılar toplamaktır. Mütevelli Ali Hoca, bu isyana karşı çıkar. Kasabanın eskiden zengin, önde gelen ailelerinden birine mensup olan Ali Hoca, dürüst, bilgili, mantıklı bir insandır. Silahlı bir direnişin ancak halka zarar vereceğine inanmaktadır. Ona Plevlie müftüsü, "gâvur, vatan haini" ithamlarında bulunur. Aralarındaki kavga gittikçe büyür. Halkı galeyana getiren müftü, Ali Hoca'nın kulağından köprüye çivilenmesini sağlar. Ali Hoca hareket ettikçe canı yanmaktadır. Ancak Avusturya ordusunun kasabaya girmesiyle bir hasta bakıcı sayesinde kurtulur.

Kasabaya Avusturya birlikleri hâkim olmuştur. Müslüman evlerinde umutsuzluk, Hıristiyan evlerinde ise güvensizlik vardır. Kasabadaki din temsilcileri İbrahim Molla, Müderris Hüseyin Efendi, Rahip Nikola, Hahambaşı Davit Levi Avusturya albayını karşılamak üzere çağrılmıştır. Dördü de çok korkmaktadır. Onları neyin beklediğini bilmemektedirler. Hepsi hoşgörü içinde yaşayan bu farklı din temsilcileri aynı zamanda birbirleriyle dosttur. Albay, kasabada düzenin korunması gerektiğini, aksi takdirde cezalandırılacaklarını söyler. Hepsi derin düşüncelere dalmış şe-

kilde evlerine dönerler. Birkaç gün sonra hayat eski seyrini alır. Fakat işgal altında yeni bir çağ başlamıştır. Kasabanın her yerinde askerden daha fazla bir şey yoktur. Kasabanın görünüşü her geçen gün değişmektedir. Kuruş ve para ile hesaplar görülmeye başlanmıştır. Ağaçlar kesilmekte, yollar onarılmakta, yeni yollar yapılmakta, belediyeye ait binalar inşa edilmekte, mağazalar açılmaktadır. Taş Han ise yıktırılmıştır. Yerine bir kışla yapılmıştır. Kasabada tek değişmeyen ve ayakta kalan şey "Drina Köprüsü" dür.

Kasaba gece gündüz aydınlık, modern bir şehir görünümü almıştır. On iki yıl önce kasabaya gelen Milan, kasabadaki eğlencelerden faydalanan kişilerin en önde gelenidir. Milan, kumar oynayarak bir gecede tüm servetini kaybetmiştir. Buna da yanamayan Milan intihar eder. Cenazesinin Hıristiyan mezarlığına gömülüp gömülmeyeceğini soran olur. Rahip Nikola'nın hoşgörüsü Hıristiyan mezarlığına gömülmesini sağlar.

Zorunlu askerlik uygulaması kasabadaki gençleri etkilemiş, işgal yıllarında işaretlenen evlerdeki gençler zorla askere alınmıştır. Önce dehşetle karşılanan bu olay zamanla kasabada olağan bir hadiseye dönmüştür.

19.yüzyılın sonlarında kasabada bir sükûnet baş göstermiştir. Kasabada çeşitli imkânlar serilmiştir. Kasabadaki Sırplar ve Yahudiler giyimleri ve davranışları ile yabancılara benzemeye çalışmaktadır. Kasabaya yerleşen memurlar hayatı etkilemektedir. Halk farkında olmadan fazlaca vergi ödemektedir. Müteahhitler, mühendisler, işçiler gelmektedir. Kasabada para artmakta; fakat alım gücü azalmaktadır. Bir de kasabaya otel açılmıştır. Oteli açan Debore ve Mina'dır. Lotika, oteldeki eğlenceleri yürütmektedir. Zengin ve hovarda gençler, bu otelin müdavimleri olmuştur. Lotika, oldukça popüler bir kişidir. Otelde patırtı çıkaran müşterilere gereken ceza verilmektedir. Bu arada Tek göz isimli saf bir adam, kasabanın en güzel kızı Paşa'ya âşık olur. Paşa, zengin bir adamla evlenince dünya başına yıkılır. Drina'nın buz tutmuş yüzeyinde yürür fakat ölmez.

İşgal altında yirmi yıl geçmiştir. 1908 yılıdır. Fiyatlar yükselmiş, kâğıt para, hisse senetleri iniş çıkışlara başlamıştır. Sırbistan'da taht değişikliği baş göstermiştir. Kasabada askeri otorite etkisini gittikçe artırmaya başlar. Demiryolunun yapılması kasabaya daha çok askerin gelmesine neden olmaktadır. Dünyadaki savaşlar bu kasabada da etkisini hissettirmektedir. Osmanlı İmparatorluğunun parçalanması Müslüman halkı derinden üzmektedir. Sırplar ise çok rahattır. Kasabanın gençleri, Viyana, Prag, Zagrep gibi üniversitelerde öğrenim görmeye başlamıştır. Kasabaya döndüklerinde direniş için toplanmaktadırlar. Kasabadaki otel de artık iyi işlememektedir.

1914'te, Drina köprüsü üzerindeki hikâyenin son yılı gelir. Arkası kesilmeyen bombardıman yüzünden köprüden artık hiç kimse geçmemektedir. Köprünün etrafındaki mahalleler de bombardıman yüzünden boşalmıştır. Fakat Ali Hoca, bütün uyarılara rağmen dükkânını terk etmez. Evine dönerken Ali Hoca "Allah'ın Drina'yı terk ettiğini" düşünürken yolda can verir.

FARELER VE İNSANLAR

JOHN STEINBECK

John Steinbeck, 1902 yılında doğdu. California'da ırgat bir ailenin çocuğu olan John Steinbeck, yaşıtları gibi küçük yaşlarda çiftçilik yaptı. Üniversitede okuyabilmek için duvarcılık, boyacılık, kapıcılık, eczacılık işleri yaptı. 27 yaşında ilk romanı "Altın Kadeh'i yazdı. Bu yıllarda; balıkçılar, serseriler ve her türden renkli kişilerle ilişkiler geliştirdi. John Steinbeck eserlerinde, ferdi konulardan ziyade toplumsal meseleleri işledi. Ele aldığı konuları gerçekçi bir yaklaşımla işledi. 1968 yılında öldü.

ESER HAKKINDA

Tiyatro eseri şeklinde yazılmış olan kitap, üç gün içinde geçen bazı olayları anlatmaktadır. Bu kısa zamanda, Curly'nin eli parçalanır, karısı bir cinayete kurban gider. Lennie ölür ve George en samimî arkadaşını vurur. Bu sıkı örgülü eserde, dekorun ve olayların tabiiliği, konuşmaların güzelliği dikkati çeker. Steinbeck, eserlerinin bütün kahramanlarına beslediği derin sevgiyi "Fareler ve İnsanlar"ın kahramanlarına da gösterir. Fareler ve İnsanların kişileri o kadar kuvvetli anlatılmıştır ki, okuyucu onları uzun zaman unutamaz.

ÖZET

Bir gün öğleden sonra eşyaları sırtlarında olan iki adam ağır ağır Salinas nehri kıyısına giden yolda ilerliyorlardı. Adamlardan biri, arkadaşına George diyordu ufak tefek, zayıf bir adamdı, öbürü iri yarıydı, kolları omuzlarından iki yana serbest bir şekilde sarkıyordu.

Bir çiftliğe gidiyorlardı, orada çalışacaklardı. Weed'deki son işlerini kaybetmelerine Lennie sebep olmuştu. Lennie, orada gördüğü bir kızın kırmızı elbisesinin çekiciliğine kapılmıştı. Elbisesine dokunulunca kızın attığı çığlık, Lennie'yi o kadar korkutmuştu ki George, onu kendine getirebilmek için tokatlamak zorunda kalmıştı. Sonra da iki arkadaş linç edilmek korkusuyla kaçmak zorunda kalmışlardı.

George, arkadaşına yeni patronlarıyla konuşmamasını sıkı sıkı tembih ettikten sonra Lennie; arkadaşına birçok kereler dinlediği bir hikâyeyi anlatması için yalvardı. Bu, günün birinde sahip olacakları çiftliğin hikâyesiydi. Çiftlikte kümes hayvanları, tavşanlar, bir de sebze bahçesi olacaktı. Tavşanlara Lennie bakacaktı.

Lennie, George'un sözlerini dinlemezse, tavşanlara yem veremeyecekti, bunun için çiftlikte hiç sesini çıkarmadı. George'un önceden aldığı tedbirler ne olursa olsun, çiftlik sahibi hiç de geçinmesi kolay bir adam değildi. Çiftlik sahibi, George'un Lennie'ye konuşma fırsatı vermemesinden şüpheye düşmüştü.

Adamlar yemek zilinin çalmasını beklerken patronun oğlu Curley, babasını aramak için yanlarına geldi. Asıl maksadı, yeni işçilere şöyle bir göz atmaktı. O gittikten sonra Candy adındaki zenci uşak, yeni gelenlere Curley'in armağan kazanmış bir boksör olduğunu, hasımlarını her zaman adamları arasından seçtiğini, pasaklı karısını da çok kıskandığını anlatıp dikkatli olmalarını söyledi.

Lennie'nin içine birtakım kötü şeyler olacağı doğmuştu, çiftlikten ayrılmak istiyordu, ama oradan oraya gidecek paraları kalmamıştı. Zaten akşamüstü Lennie'nin eski neşesi de yerine geldi. Slim'in köpeği, bir gece önce yavrulamıştı. Slim bu yavrulardan bir tanesini bön görünüşlü Lennie'ye armağan etti.

Slim konuşkandı. George o gece tek başına dinlenirken, yeni arkadaşına Weed'deki olayı anlattı. Tam sözünü bitirdiği sırada, Lennie yanlarına geldi, köpek yavrusunu da ceketinin içine saklamıştı. George, Lennie'ye köpeği ambara götürüp bırakmasını söyledi. İşçilerin kaldıkları barakada Candy'den başka kimse yoktu. Lennie bir kere daha çiftlik hikâyesinin anlatılması için arkadaşına yalvardı. Hikâye bittiğinde zenci uşak da konuştu. Üç yüz elli dolar biriktirmişti, daha uzun zaman çalışamayacağını da biliyordu. George'la Lennie'nin ortağı olmak istedi. George bunu kabul etti, çünkü Candy'nin parasıyla kendilerine bir çiftlik alabilirlerdi.

Curley, karısını aramak üzere barakaya geldiğinde Lennie hâlâ sevinç içinde gülümsüyordu. Adamın kendisine güldüğü hissine kapılarak öfkelenen Curley, iri yarı Lennie'ye saldırdı. Lennie, George'un tembihlerini hatırlayarak kendini korumak için ilkin hiçbir harekette bulunmadı. Ama sonra Curley'nin bir elini kavradı sıkı sıkı... Bıraktığında adamın elindeki kemiklerinin hiçbirinde hayır kalmamıştı. Curley, elini tedavi ettirmek üzere şehre gidecekti. Slim ona elini bir makineye kaptırdığını söylemesini tembihledi, iyi bir yalan uyduramazsa, gerçeğin kısa zamanda meydana çıkacağını da söyledi.

Öbürleri Curley'le birlikte şehre gittikten sonra, Lennie, zenci hayvan bakıcısı Crooks'la konuşmaya başladı. Crooks'un

hayvanlara yakın bir yerde ayrı bir barınağı vardı. Lennie'nin saf hali karşısında Crooks'un soğukluğundan eser kalmadı.

Lennie ona çiftlik projesinden bahsederken Candy de yanlarına geldi. Üçü birden çiftlik tasarısının hararetli tartışmasına daldıkları sırada Curley'in karısı göründü. Kocasını arıyordu. Kocasının elini makineye kaptırması hikâyesine kanmamıştı. Kadın, söz arasında Lennie'nin yaptıklarından ötürü onu beğendiğini de çıtlattı. Erkeklerin tartışmasını kesmiş olan kadın, öbür adamların şehirden geldiklerini duyunca yavaşça oradan uzaklaştı.

Lennie ambarda köpeğini seviyordu. Dışarıda öbür işçiler atları nallamaktaydılar. Lennie farkına varmadan vurduğu şiddetli tokatlar yüzünden köpeğin öldüğünü anlamıştı. Samanların üstünde otururken Curley'in karısı da oraya geldi. Lennie, tavşanlara yem vermesine izin verilmez korkusuyla yanlış bir iş yapmaktan çekinerek önce kadınla konuşmak istemedi, ama kadın biraz sonra ona saçlarını okşatmayı başardı.

Kadın başını çekip kurtarmak istediği zaman Lennie saçlarını sımsıkı tuttu. Hele kadın bağırmaya başlayınca, öfkesi büsbütün arttı, en sonunda onu şiddetle sarsmaya başladı, kadının boynunu kırdı. Candy, Lennie'yi aramak için ambara geldiğinde Curley'in karısı samanların arasında yarı gömülmüş bir halde yatıyordu. Lennie'nin gittiğini anlayınca George'a koştu, durumu anlattı. Çiftlikte alarm çanı çalınmıştı. Katili yakalamak Curley için ele geçmez bir fırsattı. Aralarında George'un da bulunduğu silâhlı bir toplulukla birlikte Curley yola çıktı.

Lennie'yi bir su kenarında çalılıklar arasında saklanırken bulan George oldu. Telâşla, arkadaşına çiftlik ve tavşan hikâyesini anlattı. Bunun üzerine Lennie hemen gidip çiftlik aramaları için yalvardı. George, arkadaşının Curley'in elinden asla kurtulamayacağını biliyordu. Onun için silâhının namlusunu Lennie'nin başının arkasına dayayıp tetiği çekti, ötekiler geldiği zaman, Lennie ölmüştü.

FAUST

GOETHE

Johann Wolfgang Von Goethe, 23 Ağustos 1749'da Frankfurt'ta dünyaya gelmiştir. Zengin bir ailenin çocuğu olduğundan iyi bir eğitim almıştır. Goethe'nin, eğitiminde anne ve babasının yoğun bir etkisi olmuştur. Hukuk alanındaki eğitimini doktora aşamasına kadar sürdürmüştür. Resim ve doğa bilimi ile de yakından ilgilenen Goethe hayatının geri kalan kısmını edebiyata adamıştır. Yazar, Weimar Dukalığında müşavirlik yaparken Weimar Tiyatrosu'nda da görevine devam etmiştir.

22 Şubat 1832'de hayata gözlerini kapayan Goethe'nin son sözleri şunlar olmuştur: "Işık, daha çok ışık!"

ESER HAKKINDA

Goethe bu eseri oldukça genç bir yaşta yazmış, daha sonra olgunluk döneminde yeniden ele alarak son hâlini vermiştir. Kendi kişisel dünyasından ve hayatından izler taşıyan eser, manzum tarzda bir tiyatrodur. İnsanı temsil eden Faust'la şeytanın mücadelesini anlatmaktadır.

ÖZET

Eser, "Tiyatroda ön oyun" başlıklı bölümle başlamaktadır. Bu bölümde, tiyatro müdürü, ozan ve palyaço arasında diyaloglar söz konusudur. Tiyatro müdürü, sahnelenecek bir oyun üzerinde ozan ve palyaço ile konuşur. Her oyunda onlara yardım ettikleri için mutludur. Fakat aralarında görüş ayrılıkları vardır. Tiyatro müdürü, sahnelenecek oyunun seyirciyi merak ettirecek olaylardan oluşması gerektiğine inanmaktadır. Ona göre tiyatro, halkın ruhunu doyurmalıdır. Ozan ise kusursuz bir yapıtın, uzun yılların ve emeğin sonucunda olunabileceğini düşünmektedir. Seyircinin

beklentisi yeterli değildir ona göre. Palyaço ise seyircinin sadece eğlenceyi istediğine inanır. Neticede, tiyatro müdürü bütün imkânları kullanarak iyi bir oyun düzenlemelerini istemektedir.

Oyun, gökyüzünde mukaddime ile başlar. İsrafil, Cebrail, Mikail ve Mefistofeles arasında bir diyalog geçer. Mefistofeles ile diğer melekler arasındaki farklılık bu konuşmayla ortaya çıkar. Konuşmalardan Mefistofeles'in şeytan olduğu anlaşılır. Konuşmaya Tanrı da katılır. Mefistofeles, Tanrı ile bir yarışa girer. Bir insanı yoldan çıkartacaktır şeytan. Gökyüzü kapanır ve melekler dağılır.

Yüksek tavanlı, dar, gotik tarzında bir odada Faust tek başına oturmaktadır. Pek çok ilme vâkıf olan Faust, kendisinin aslında bir şey bilmediğini düşünmektedir. Bu yüzden, artık öğrencilere bir şeyler anlatamayacağına inanmaktadır. Ayrıca eski huzurunu yitirmiştir. İlahî olana karşı şüphe içindedir. Bugünlerde bu boşluğu doldurmak için büyülerle ilgilenmektedir. Nosrtadamus'un el yazmasını açar. Doğayı nasıl kavrayabileceğini düşünür. Doğa ruhunun işaretini söyleyince gizemli bir ruh ortaya çıkar. Ruh onun kendisine benzemediğini söyler. Aralarındaki konuşmayı duyan Wagner içeri girer. Faust'un bir tirad okuduğunu sanır. Faust, Tanrı'yı, varlığın anlamını sorgulamaktadır. Paskalya kutlamalarının olduğu o gün, o, Hıristiyanlıktan uzaklaşmış durumdadır.

Şehir kapısının önünde pek çok insan törenlerde eğlenmek için gelmiştir. Neşe içinde, eğlenmeyi hayal etmektedirler. Bu ilkbahar günlerinde Faust ve Wagner de bu kalabalığa katılır. Halk, babası ve kendisinin halka büyük yardımları olmuş bu doktoru yanlarında görmekten dolayı çok mutludur. Oysa Faust onların iyi niyetleri karşısında çok üzgündür. Çünkü aslında bir doktor olan babası ona göre pek çok kişinin ölümüne neden olmuştur. Wagner'le bunları konuşurken garip bir köpeğin geldiğini görür.

Faust, fino köpeği ile çalışma odasına girer. İncil'i açan Faust, onu farklı anlamlandırmaya başlar. Şüpheler içinde kıvranmaktadır. Köpek, bir öğrenci kılığına bürünür. Faust, onun kötü bir ruh olduğunu anlar. Önce köpek, sonra öğrenci kılığına bürünen varlık,

Tanrı ile bir insanı yoldan çıkarma anlaşması yapan Mefistofeles'tir. Mefistofeles, Faust'la konuşarak onu kandırmaya başlar. Mefistofeles onu haz ve eylemlere sürükleyebileceğini ve mutlu anlar yaşatabileceğini söyler. Bu süreç içinde hep yoldaşı olabilecektir. Ancak bir anlaşma yapmalıdır onunla. Faust, gözünü boyayarak onu kandırabilirse anlaşmayı kabul edeceğini söyler. Mefistofeles kanla yazılmış yazılı bir anlaşma da ister ondan.

Mefistofeles önce akıl ve bilimi bırakmasını ister ondan ve çalışma odasından birlikte ayrılmaya karar verirler. Faust hazırlanmak için gittiğinde odaya gelen bir öğrenciyi Mefistofeles kısa sürede kandırır ve şeytanlığıyla onu yoldan çıkarır. Faust ve Mefistofeles pelerinlerini açarlar ve uçarak bir meyhaneye giderler. Neşeli bir topluluk içine girerler. Mefistofeles oradaki insanların nefislerini kullanarak onlara en iyi içki ve şarap mahzenlerini gösterir. Gerçekte bir hayal olan bu görüntülere ellerini uzattıklarında görüntüler ateş olur; çünkü cehennemden gelmişlerdir.

Meyhaneden sonra Faust ve Mefistofeles, cadıların kazan kaynattıkları bir mutfağa giderler. Çok çirkin görüntüleri olan bir cadı ailesi ile karşılaşırlar. Faust 30 yıl önceki gibi kendini dinç hissetmek için bu kazanda kaynatılan iksiri içmek zorundadır. Faust orada bulunan büyülü bir aynada arzularını harekete geçiren bir kadın hayali görür. Faust, büyülü iksiri içer. İksiri içtikten sonra bütün kadınları çok güzel görmeye başlar. Mefistofeles, onu yoldan çıkarmaya başlamıştır.

Caddede gezen Faust yolda Margarete'i görür, onu çok güzel bulur ve yanına yaklaşır. Ona eşlik etmek ister. Ahlaklı bir kız olan Margarete buna müsaade etmez. Faust, Mefistofeles'e o kızı kendisine ayarlamasını söyler. Mefistofeles, bunun zaman alacağını; çünkü kızın dindar olduğunu söyler. Faust, tamamen arzularının esiri olmuştur.

Mefistofeles, Margarete'i baştan çıkarmak için çok pahalı bir mücevheri gösterişli bir kutu içinde dolabına koyar. Fakir bir kız olan Margarete hayretler içinde kalır. Mücevherleri kimin koyduğunu anlayamaz. Önce nefsine çok hoş gelir, takar. Sonra

annesine verir. Dini bütün bir kadın olan annesi de mücevherleri kiliseye bağışlar. Bu arada Margarete, Faust'u unutamamaktadır. Onun çok yakışıklı olduğunu düşünmektedir.

Margarete'e yeni bir mücevher daha gelmiştir. Komşusu Marthe'nın yanına gider ve bu sefer mücevherleri vermek istemediğini anlatır. Onun evine gelip canı isteyince mücevherleri takacaktır. O da yavaş yavaş yoldan çıkmaktadır. Bu arada Mefistofeles, Marthe'nın evine gelir. Ona kocasının öldüğünü söyler. Şahit olarak da arkadaşı Faust'u getirecektir. Kadına sadece ölüm yalanını uydurmakla kalmaz, kocasının onu aldattığını da söyler.

Akşam olunca Mefistofeles ve Faust güya şahitlik yapmak için Marthe'nın evine giderler. Faust, Margarete'i kandırır. Ona onu sevdiğini söyler. Bir süre sonra Margarete'e sahip olur. Fakat arzularını yenemeyen Faust, bütün insani değerlerini kaybetmediğinden vicdan azabı duyar. Margarete'in kirlendiğini ve bir de çocuk beklediğini ağabeyi öğrenir. Mefistofeles, Faust'la Margarete'in abisinin yan yana gelmesine sebep olur ve Faust'a zorla onu öldürtür.

Faust, şeytan yüzünden her kötülüğü yapmıştır. Kendini kötü hissetmektedir. Margarete'in hapiste olduğunu ve idam edileceğini öğrenir. Onu kurtarmak için Mefistofeles'le bulunduğu hücreye giderler. Margarete, yaşadığı olaylardan sonra yarı deli hâlinde, pişmanlık içinde kıvranmakta, günahlarının bağışlanması için Allah'a dua etmektedir. Faust'la gelmeyeceğini, günahlarının cezasını bu dünyada çekmek istediğini söyler. Melekler, Margarete'in yüce katta kurtulduğunu söylerler. Faust şeytanla birlikte oradan ayrılır.

GORA

TAGOR

1861 ile 1941 yılları arasında yaşamıştır. Hindistan'ın, kökü 11. yüzyıla kadar uzanan önemli ailelerinden birine mensuptur. Babası varlıklı bir din adamıdır. Hindistan'ın geleneksel kast sınırlarını aşan, gelenekleri kıran Brahmo Samaj adlı bir mezhebin önde gelenlerindendir. Babası onun çok iyi bir eğitim almasını sağlamış, üniversite için Londra'ya göndermiştir.

Tagor, Hindistan edebiyatında yepyeni bir çığır açmıştır. Yaptığı yeniliklerden dolayı pek çok saldırıya maruz kalmıştır. 1901'de adını Sükûn Barınağı koyduğu bir okul açmıştır. Eserlerini kendisi İngilizceye çevirmiştir. 1913 yılında Nobel Edebiyat Ödülü almıştır. Başlıca eserleri: Gora, Sabah Şarkısı ve Kitan Jali'dir.

ÖZET

Yağmurlu bir günde Binoy, birinci kattaki apartmanından dışarıyı seyretmektedir. Tam o esnada bir kaza olur. Bir faytonla bir kira arabası çarpışmıştır. Binoy, yardım etmek için hemen yanlarına koşar. Kaza yerinde yaşlıca bir adamla, 17 yaşlarında bir genç kız vardır. Onları hemen evine alır ve doktor getirir. Doktor, adamı tedavi ettikten sonra ücreti Binoy öder. Yaşlı adam, ücreti ödeyeceğini söyleyerek teşekkür edip oradan ayrılır. Binoy, genç kızdan çok hoşlanmıştır. Bir süre sonra, Satiş adında 7 yaşlarında bir erkek çocuğu, doktora ödediği ücretini getirip verir. Binoy, çocuktan ailesinin adını öğrenme fırsatı bulur. Yaşlı adamın ismi Pareş Babu'dur. Binoy, arkadaşı Gora'nın evindedir. Gora, Hint Vatanseverler Birliği'nin başkanlığı yapmaktadır. İkisinin arasında ufak tefek görüş farklılıkları olmakla birlikte birbirlerini çok sevmekte ve iyi anlaşmaktadırlar. Gora, arkadaşının Hindu inançlarına yeteri kadar bağlı olmadığını düşünmektedir.

Anandamoyi, Gora ile Binoy'un aralarının açılmasına çok üzülmektedir. O, Hindu inançlarının pek çoğuna inanmamakta ve bu gibi sebeplerle iki çok iyi arkadaşın tartışmalarına anlam verememektedir.

Binoy, vicdanı rahatsız bir şekilde evine döner. Gora ile tartışınca annesi gibi sevdiği Anandamoyi'nin üzüldüğünü düşünür. Çocukken ailesini kaybetmiş olan Binoy, Anandamoyi'i annesi gibi sevmektedir. Akşam olunca Gora'nın evine gider. İkisinin arasında Hindistan'ın kurtuluşu adına bir konuşma geçer. Gora'nın babası Krişnadayal, kendisini tamamen Hindu dinine vermiş, sofu bir adamdır. Oğlunun Hindu dinine bu kadar girmesini istememekte ve ona bu dini anlayamayacağını söylemektedir. Gora, bir türlü buna anlam vermemektedir. Anandamoyi ikisinin aralarını bulmak için çırpınıp durmaktadır. Anandamoyi gerçeği Gora'ya anlatmak istemekte; fakat kocası kasttaki yerinin sarsılacağından ve cezalandırılacağından korktuğu için ona engel olmaktadır. Gora, aslında yanlarına sığınmış bir İrlandalının oğludur. Anne ve babası ölünce Anandamoyi onu büyütmüştür. Fakat bu, Hindu dininde ve geleneğinde büyük bir suçtur. Bu arada Binoy, perhizini bozarak Anandamoyi'nin odasında Hristiyan bir hizmetçinin hazırladığı yemekleri yiyerek Hindu dinine ilk başkaldırısını gerçekleştirir. Ondan sonra Pareş Babu'nun evine gider. İlk defa, erkeklerden kaçmayan genç kızlarla karşılaşır burada. Özellikle Lolita'dan çok etkilenir. Orada bütün inançlarına aykırı olarak bu genç kızlarla bir erkek arkadaş gibi samimi olur, hazırladıkları yemeklerden yer. Hiçbiri kast sistemine, putlara inanmamaktadır. Hristiyanlığa daha yakındırlar. Binoy'a bu konuyla ilgili sorular sorarlar. Pareş Babu ve ailesinin bu huzurlu yaşamı onu derinden sarsar. Aynı gün, babasının arkadaşı olan Pareş Babu'yıı ziyarete Gora da gelir. Fikri ayrılıklardan dolayı özellikle Gora ve Suşarita'nın nişanlısı arasında bir tartışma olur. Yolda, Binoy ile Gora arasında da bir tartışma olur. Gora, o ailenin yanına gittiği için Binoy'u suçlar. Binoy arkadaşını çok sevmektedir. Onunla ilişkisinin bozulmasını istemez. Fakat Pareş

Babu ailesinden, inançlarından ve kızlarından çok etkilenmiştir. Bu yüzden, Gora'nın ağabeyi Mohim'in kızıyla evlenmesi teklifini kabul eder. Böylelikle Gora'nın ailesine dahil olacak, Pareş Babu ailesinden uzaklaşacaktır. Bu teklifi duyan Gora önce karşı çıkar, ona göre Binoy, sürekli Hindu inançlarında olacak biri değildir. Sonra kabullenir, arkadaşı ile arası düzelir.

Bu arada, Suşarita dar kafalılığı yüzünden nişanlanmak üzere olduğu Haran'dan gittikçe soğumaktadır. Haran Babu ise nişan gününe biran önce karar verilmesini istemektedir.

Binoy ise gitgide Pareş Babu'nun kızları ile olan samimiyetini artırmaktadır. Onları sirke dahi götürür. Bunun duyan Gora ile araları iyice açılır. Binoy, yavaş yavaş Mohim'in kızı ile evlenme fikrinden caymaktadır.

Bir gün, Gora ile Binoy beraber Pareş Babu'nun evine giderler. Aralarında yine bir din çatışması olur. Kızlar, Gora'dan ve fikirlerinden çok etkilenir. Gora gittikten sonra Baroda, yargıcın evinde oynanacak piyeste Binoy'un oynaması için ısrarcı olur. Lolita'nın da etkisiyle Binoy kabul eder. Bu arada Gora, Suşarita'dan çok etkilenmiştir. Hayatında ilk kez bir genç kızın varlığını hissetmiştir. Bunun için kendisine çok kızar ve kendini tamamen dine vermeye zorlar. Yaya bir gezintiye çıkıp, yardıma ihtiyacı olanlara yardım etmeye karar verir. Böylelikle Pareş Babu'nun evine bir daha gitmeyecektir. Annesinden izin alır ve kısa bir yolculuğa çıkar. Piyes için çok iyi hazırlanan Binoy, Lolita'yı kendisine hayran bırakmak için kendi bölümüne çok iyi hazırlanır ve gerçekten İngilizcesine herkes hayran olur. Suşarita'yı da bir düşüncedir almıştır. Gora'nın düşüncelerinden çok etkilenmiştir. Sürekli odasında kitap okumaktadır.

Gora şehirden ayrılınca Binoy daha rahat bir şekilde Pareş Babu ailesiyle daha yakın ilişki kurar ve Lolita ile aralarında platonik bir aşk başlar. Halkın yoksulluğunu ve adaletsizliği yakından gören Gora'nın başı yargıçla belaya girer ve hapse atılır. Bunun üzerine haksızlığa hiç dayanamayan Lolita, tam yola çıkacakları zaman Binoy'u yanına çağırarak yargıcın evindeki

piyeste rol almamaya karar verir. Ne büyük bir düşman kazandığını umursamamaktadır. Binoy'la beraber evine geri döner. Babası bu olaya hiç karışmaz. Yalnız evde bir misafir vardır: Suşarita'nın teyzesi. Koyu bir Hinduist olan bu kadın, ailesi onu terk edince buraya sığınmıştır. Ertesi gün Bayan Baroda eve dönünce Lolita'yı çok azarlar. Bu arada durumlardan iyice yıpranan Binoy da Anandamoyi'nin yanında kalmaya ve arkadaşının yokluğunu hissettirmemeye çalışır. Anandamoyi Binoy'un Lolita'ya olan hislerini anlar. Lolita da Binoy'u sevmekte fakat bir Hindu genciyle evlenmesinin olanaksızlığını bilmektedir. Suşarita eve gelen teyzesi ile gittikçe yakınlaşır ve babasının da iznini alarak teyzesiyle onlara yakın bir yerde olan evine taşınır. Haran'ın nişan teklifini de kesin olarak reddeder. Çünkü içten içe Gora'yı sevmektedir.

Bu arada Lolita ve Binoy bütün engellere rağmen evlenmeye karar verirler. İkisi de dinini değiştirmeyecek, birbirlerine hoşgörülü davranacaktır. Bu, o dönem Hindistan'ında kabul edilemez bir durumdur. Anandamoyi onların en büyük yardımcısıdır. Onlar için elinden geleni yapmaktadır.

Gora, hapisten eve döner. Olan bitenleri duyunca Binoy'la kavga eder, onu dinine sadık olmamakla suçlar. Fakat Suşarita ile engel olamadığı bir samimi ilişki kurar. Zamanla ona karşı farklı hisler beslediğini anlar. Suşarita'nın teyzesinin onu bir başkasıyla evlendirmek istediğini öğrenince duygularından emin olur ve kendini ondan uzaklaştırarak Tanrı'ya adamaya karar verir. Suşarita da Gora'nın düşüncelerinden etkilenerek Hindu olmaya karar verir. Bütün yakınların karşı çıkmasına ve Brahmo Samaj ile Hindu dininden kabul edilmemesine rağmen Binoy ile Lolita evlenirler. Bu süre içinde tek destekçileri Pareş Babu'dur. Gora, tüm olup bitenlerden sonra kendini tanrıya adamaya karar verir ve arınma töreni için Ganj nehri kıyısındaki yer hazırlanmaya başlar. Babası buna karşı çıkar. Gora, zaten kafası karışık olduğu için hiçbir anlam veremez. Gora, tam arınma işlemine geçeceği sırada törene biri gelir ve babasının ölmekte olduğunu, onu

yanına çağırdığını haber verir. Kendini ölüm döşeğinde sanan Krişnadayal, Gora'ya gerçeği anlatır ve onun bir İngiliz soyundan geldiğini söyler. Bütün geçmişi, değerleri, inançları, ailesi sarsılır. Gora âdeta yıkılır. Artık kastı da olmadığından dinini yitirmiştir. Hemen Suşarita'nın yanına giderek onları ayıran bir kastın ve dinin olmadığını, evlenebileceklerini söyler. Sevincini paylaşmak için daima annesi olarak göreceği Anandamoyi'nin yanına koşar.

GÜLİSTAN

SADİ

Asıl adı Ebu Abdullah Muşarrif bin Muslih el-Şirazî olan, ancak Sadi-i Şirazî olarak tanınan şair, İran'ın yetiştirmiş olduğu en büyük şairlerdendir. 12 yaşında yetim kalan Sadi, ilk tahsilini Şiraz'da tamamladıktan sonra, Moğol istilası üzerine 1225 yılında Bağdat'a gelir. Bağdat'ta Nizamiye medresesinde tahsilini tamamlar, ardından Şark-İslam ülkelerini gezmeye başlar. Kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla Sadi öncelikle Elcezire, Suriye, Anadolu, Mısır, Merakeş, Azerbaycan, Belh, Gazne ve Pencap yolundan ilerleyerek Gücerat'a uğrar. Uzun süre Delhi'de kalır, meşhur şair Emir Husrev-i Dihlevî ile burada tanışır. Sonra yolculuğuna devam eder, bir ara Kudüs'e giderken Frenklerin eline düşer. Daha sonra Trablus ve Şam'da esirlerle birlikte hendek kazarken, ileri gelen bir Halepli kendisini 10 dinar karşılığında esirlikten kurtarır. Esirlikten kurtulan Sadi, Halep'e geldikten sonra bu adamın kızıyla evlenir. Bu uzun ve maceralı yolculuktan sonra Sadi, 1257 yılında Şiraz'a döner. Bu yıllarda Salgurlular'dan Ebu Bekr bin Şad bin Zengî (1231-1260) Moğollarla anlaşma yapmış ve rahat bir dönem başlamıştır.

Bu hükümdar tarafından iyi bir kabul gören Sadi, önce Bostan'ı, bir yıl sonra da Gülistan'ı kaleme alır. Şöhreti bir anda ülke

sınırları dışına taşan Sadi'nin güzel yılları uzun sürmez. Şiraz'a gelişinden beş yıl sonra hem devrin padişahı hem de oğlu vefat eder. Ardından 1264 yılında ülke Moğolların hâkimiyeti altına girer. Bunun üzerine Sadi, Şiraz'dan ayrılır, Mekke'ye gider, uzun seyahatlerden sonra tekrar Şiraz'a döner. Ömrünün son yıllarını burada ibadetle geçiren Sadi, 1292 yılında vefat eder, mezarı Şiraz'dadır.

ESER HAKKINDA

Sadi'nin hiç şüphesiz en meşhur eseri Gülistan'dır. Eserde düz yazı ile şiir karışık olup bir önsöz ve sekiz bölümden meydana gelir. Konular daha çok ahlak ve terbiye ile ilgilidir. Ayrıca anlatılmak istenen her konuyla ilgili hikâyelere de yer verilmiştir. Bu hikâyelerin bir kısmı yazarın kendisine aitken, bir kısmı da duyduklarına ve okuduklarına dayanmaktadır. Eser üslup bakımından da mükemmeldir, bölümler sıralanırken, birbirleri ile olan ilgileri dikkate alınmış ve düz yazı ile şiirler arasında bir denge sağlanmıştır. Ayrıca fikirler kısa ve veciz bir şekilde ifade edilmiştir.

ÖZET

Allah dostlarından birine bir başkası hakkında şikâyette bulundum ve dedim ki: "Falan adam benim hakkımda kötü şeyler söylemiş." Allah dostu bana dedi ki: "O ne kadar kötü olursa olsun, sen onu iyiliğinle utandırmaya çalış."

Sen iyi bir insan olmaya çalış
Kötü düşünceli insanlara fırsat verme
Sazının ahengi doğru olursa
Mızraba boyun eğmek zorunda kalmaz

Şam'da yaşayan mutasavvıflardan birine "Hakiki tasavvuf nedir?" diye sordular. Bu mutasavvıf şöyle cevap verdi: "Bizden önceki Allah dostlarının dış görünüşleri perişan ve dağınık gö-

rünmesine rağmen, gönülleri toplu ve güzeldi. Şimdi mutasavvıf geçinen bazı insanların ise dış görünüşleri çok güzel ve düzgün, gönülleri ve içi perişan ve dağınıktır."

Mademki gönlüm elinde olmadan bir yerlere gidiyor
Nerede olursa olsun onu güzel şeylerle meşgul edeceksin
Eğer onu kötü şeylerden temizleyebildinse
Halk içinde olsan bile Halk'la olacaksın

Bir papağanla bir kargayı aynı kafese koymuşlardı. Papağan, karganın çirkin görüntüsünden sıkılıyor ve diyordu ki: "Ne çirkin bir yüz, ne iğrenç bir görüntü. Keşke aramız doğu ile batı kadar açık olsaydı da senin yüzünü görmeseydim."

Bir insan sabahleyin kalksa ve yüzüne baksa
Sabahın aydınlığı ona zindan olur
Senin gibi bir uğursuzla aynı kafeste mi olacaktım
Senin gibi çirkini bulmaya imkân var mı?

İşin ilginç yanı karga da papağandan memnun değildi. Devamlı ah çekerek talihsizliğe üzülüyor ve "Bu ne talihsizlik, benim şerefime uygun olan kendim gibi bir karga ile bir bağ duvarı üzerinde zıplaya zıplaya gezmekti.

İyi bir insanı hapse atmakla
Kötülerin arasına atmak aynı derecedir

Her ikisi de birbirleri için: "Acaba günahım neydi de böyle ahmak, kendini beğenmiş saçma sözlü bir yabancının arkadaşlığıyla mecbur oldum." demekteydi.

Eğer bir duvarda senin resmin bile olsa
Kimse o duvarın altına gelmek istemez
Eğer sen cennetlik olursan,
Cennete gidecek pek az insan bulunur

Bu örneği şunun için verdim: Âlimler, cahillerden ne kadar nefret ederlerse, cahiller de âlimlerden yüz kat daha fazla nefret ederler.

Allah dostlarının meclisi her ne kadar gül bahçesi gibi de olsa
Çirkin insanların nazarında orası bir dikenliktir
Sen onlardan nasıl nefret edersen
Onlar da senin varlığından o derece nefret ederler

Allah dostlarının meclisi bir çiçek bahçesi gibidir
Kötü insan içlerine girmiş bir inek gibidir
O kötii insan onların arasında buz gibi donmuştu
Bir ilkbahar içinde soğuk rüzgâr gibiydi

Bir gün gençliğin verdiği cahillikle anneme karşı sert konuştum. Gönlü kırılarak bir köşeye çekildi ve ağlamaya başladı. Sonra da dedi ki: "Demek ki çocukluk zamanını unuttun da şimdi beni böyle azarlarsın ha?"

Gönlü kırık anne ağlayarak
Kötü söz söyleyen oğluna: Ey gözümün nuru
Çocuklukta senin için yaptıklarımı düşünseydin
Dilin benim üstüme böyle uzanmazdı
O zamanlar sen zavallı ve yardıma muhtaçtın
Bugün ise ben yardıma muhtacım, sen ise güçlüsün

Cimri bir zenginin nazlı bir çocuğu hastalanmıştı. Adamın dostları dediler ki: "Bu çocuğun iyileşmesi için Allah'tan yardım iste. Bunun için de ya fakirlere yardım etmeyi ya da Kuran'dan ayetler okumayı vesile yap." Adam düşünmeye başladı ve sonra da dedi ki: "En iyisi ben Kuran'dan bir hatim indireyim, yani onu baştan sona okuyayım. Diğer taraftan kurban kessem de olur; ancak şimdi sürü çok uzakta, buraya getirmek zor olur."

Bu sözler bir bilgenin kulağına gider. Bilge kişi hemen nükteli bir cevap verir ve: "Bu cimri adam Kuran'ı hatmetmeyi şunun için tercih etmiştir: Kur'an bu tür insanların dilinin ucundan gelir, hâlbuki keseceği kurban, ta canının içinden çıkacaktı."

Ey gafil sen bütün mallarını versen
Yine Allah'ın sana verdiği nimetlerin birini bile ödeyemezsin
Hâlbuki sen malından vermek yerine
Bir Fatiha dense yüz tanesini birden okuyorsun.

GÜN OLUR ASRA BEDEL

CENGİZ AYTMATOV

Yazarın özgeçmişi için bakınız sf.: 312

ESER HAKKINDA

Roman, başkahraman Yedigey vasıtasıyla Sovyet rejimindeki bozulmayı ve çöküşü okuyucuya çarpıcı bir şekilde sunmaktadır. Eser, tertemiz aşkları, efsane ve masalları, Sovyet Rusya rejiminin acımasız faaliyetlerini bir arada anlatmaktadır. Aytmatov, eserde 'İnsanları mankurt olmaktan kurtaralım.' mesajı vermektedir. Mankurt, burada geçmişini ve geleneklerini unutanlar için kullanılmıştır. Genel olarak, Aytmatov, mankurt efsanesi ışığında Rusya rejimi sırasında dinini, dilini, ailesini unutan bir nesli gözler önüne sermektedir.

ÖZET

Gece yarısıdır. Tren istasyonunda görevli olan Yedigey, karısının kendisine doğru yaklaştığını görür. Kötü bir haber getirdiğini anlar. Karısı Ukubala, Kazangap'ın evinde vefat ettiğini, şimdi de yalnız olduğunu söyler. Yedigey, hemen şefe

haber vermesini ve yerine birini göndermesini ister karısından. Karısına tüm haneleri uyandırmasını da tembihler. Bir süre sonra Uzun Adilbay görevi devralmak için gelir.

Yedigey, hanelere doğru yola alırken Sarı Özek adı verilen uzay üssünün bulunduğu yerden ateş hortumu gibi bir şeyin yükseldiğini görür. Kozmonotlar hakkında çok şey duymuştur; ama yine de boş bulunarak şaşırır. Bu uzay gemisi Otorite'de oluşan olağanüstü bir durumdan dolayı gizlice gönderilmiştir. Konvansiyon uzay gemisi, Amerika ile Rusya'nın ortak projesinin ürünüdür. Parite uzay istasyonu kenetlenmeye hazır uzay gemilerine cevap vermemektedir.

Sekiz küçük haneden oluşan Boranlı köyünde uzun yıllardan beri ilk kez biri ölmektedir. Ölünün nereye gömüleceğine bir türlü karar verilemez. Yedigey, Kazangap'ın kutsal Ana Beyit mezarlığına gömülmesi gerektiğini söyler. Vasiyeti bu doğrultudadır. Başta Kazangap'ın oğlu Sabitcan herkes buna karşı çıkar. 30 km uzaklıkta olan bu yere götürmenin gereksiz olduğunu söylerler. Sabitcan, acele işinin olduğunu, o kadar vaktinin olmadığını diyecek kadar ruhsuzdur.

Yedigey, çok sinirlenir ve isterse cenaze töreninde bulunmayabileceğini, kendisinin arkadaşı Kazangap'ın son yolcuğunda üzerine düşeni yapacağını anlatır. Bu tartışmadan sonra Kazangap'ın vasiyetinin yerine getirilmesine karar verilir. Bu arada, Sabitcan gibi şehir dışından gelen Kazangap'ın kızı Ayzade abisine bağırır ve zahmet edip de karısının gelmemesine kızar. Sonra sohbet koyulaşır. Sabitcan içip gülerek yeni fırlatılan uzay gemisi hakkında çok biliyormuş gibi bir şeyler anlatır. Yedigey, bir evladın babası daha gömülmeden bu kadar neşeli olabileceğine inanamaz.

Yedigey, köyde ölü yıkamayı âdet ve dine göre tek bilen kişi olduğundan sabah erkenden kalkar ve arkadaşını yıkayıp kefenler. Adilbay'a da işi öğretmeye çalışır. Çünkü kendisi öldüğünde onu yıkayacak, duasını yapacak kimse yoktur. Bu işlemleri yaparken bir yandan dua etmekte, diğer yandan bütün hayatı gözlerinin önünden geçip gitmektedir. Savaştan ayrılışı, eşi ile bu köye

gelişi, Kazangap'la dostlukları bir bir hatırına gelir. Daha sonra Kazangap'ın naaşı bir keçeye sarılarak traktöre konur. Yola çıkılır.

Yedigey ve diğerlerinin Ana Beyit'e iki saatlik yolları kalmıştır. Yedigey, Ana Beyit efsanesini hatırlar. Eskiden bu topraklara Juan Juanlar denilen çok vahşi ve gaddar bir millet sahip olmuştur. Bunlar ele geçirdikleri esirlere çok büyük bir işkence yapmaktadır. Ele geçirdikleri esirlerin saçlarını keserek üzerine deve derisi yapıştırırlarmış. Esirlerin saçları uzadıkça deriden dolayı beyne doğru yönelir. Bu hâlde olanların büyük kısmı beyni delinecek şekilde acılar çekerek ölür. Kalanları ise beyni tamamıyla saçla dolduğundan tüm geçmişini unutur. Bir hayvan gibi sadece yer, içer ve sahibinin emirlerini yerine getirirmiş. Bu tip insanlara "mankurt" denilmekteymiş. Buralarda Nayman Ana isimli bir kadının çocuğu bir savaş sonrasında bir daha bulunamamış. Nayman Ana, oğlunun ölüsü olmadığı için ondan umudunu hiç kesmemiş.

Bütün bunlar olup biterken, Parite'de ilginç şeyler olmaktadır. Konvansiyon uzay gemisi, bütün dünya ile ilişkisini kesmiştir. X gezegeninde araştırma yapacak olan bu gemi Amerika ve Rusya için çok önemlidir. Bir başka uzay gemisi gönderilir bu gemiye ulaşmak için. Fakat gemide kimse yoktur. Yalnızca bir mektup bırakılmıştır.

Mektup, iki kozmonota aittir. Bu iki kozmonot bazı uzaylılarla irtibata geçmiştir. Orman Göğsü isimli bir gezegene mensup olan bu uzaylılar onları gezegenlerine davet etmiştir. Dünya dışı bir uygarlığı merak eden kozmonotlar görevlerini bırakarak bu gezegene uzaylıların yardımı ile gitmeye karar vermişlerdir. Yöneticilerine de iç savaş ve dünyadaki gereksiz kavgaların son bulmasını tavsiye etmektedirler. Kozmonotlar, son olarak gittikleri gezegenden onlarla bağlantıya geçip gördüklerini anlatacaklarını söylemektedir. Bu olağan dışı gelişme üzerine Amerika ve Rusya yetkilileri gizli görüşmelere başlarlar.

Uzayda bilinmeyen bir gezegende olan iki kozmonottan tekrar mesaj gelir. Orman Göğsü gezegeni hakkında bilgi veril-

mektedir. Başka bir güneş sisteminde bulunan bu gezegende insanlar koyu tenlidir. Manzaranın çok güzel olduğu, yeşillerle kaplı bir yerdir. Şehircilik doğaya uygun olarak gerçekleştirilmiştir. İnsanlar 200 yaşına kadar yaşayabiliyormuş burada. İklimi denetleyebiliyorlarmış. Savaş ve kavgaya asla yer yokmuş bu gezegende. Işık hızındaki aygıtları ile rahatlıkla dünyaya gelebilirlermiş bu insanlar. Fakat dünyalıların rızası doğrultusunda gelip burayı tanımak istiyorlarmış. Kozmonotlar, uzaylıların dünyaya gelmek için izin rica ettiklerini iletirler. Bunun üzerine yetkililer bir toplantı gerçekleştirir. Toplantı sonunda karar verilene kadar kozmonotların hiçbir harekette bulunmamaları kararlaştırılır.

İKİ ŞEHRİN HİKÂYESİ

CHARLES DICKENS

İngiliz romancıları arasında en fazla okunan Charles Dickens, orta sınıf bir ailenin çocuğu olarak 7 Şubat, 1812'de doğdu. Daha sonra, David Coperfield'de Mr. Micawber olarak görünen babası, donanma dairesinde çalışan tesirsiz bir kâtipti ve malî durumu da iyi ve kötü arasında sürekli gidip geldi. Charles dokuz yaşına geldiği zaman, ailenin durumu çok kötüleşti. Borcunu ödemediğinden ötürü babası hapsedilince, Charles, Londra'daki bir boya fabrikasında küçümsenen ve ezici bir işte çalıştı; sokaktan gelip geçenlerin gözleri önünde, şişeler üzerine etiketler yapıştırdı.

Çocukluk yıllarındaki bu tecrübe, bu ihtiraslı çocuk üzerinde silinmeyen izler bıraktı, sonraları yazacağı romanların çoğunu şekillendirdi. Dickens'lerin mali durumu düzelince, Charles yeniden okula başladı. Dickens, 1835'te bir gazetenin parlamento muhabiri oldu ve 1836'da, Londra Hayatının Manzaraları adlı seri resimler çizdi. Ertesi sene, Picwick'in Evrakı, aylık tefrikalar hâlinde yayınlamaya başlayınca Dickens adı dillere yerleşti.

Çok çalışmanın doğurduğu yorgunluk ve Ellen Ternan adındaki genç bir aktrisle geçirdiği mutsuz bir aşk macerası, Dickens'in hayatını daha da zorlaştırdı. Dickens, 1867'de, Amerika'yı bir defa daha ziyaret etti ve bu ülkeyi bu defa daha fazla sevdi ve halk da kendisine, önceki ziyaretinden de fazla sevgi gösterdi. Ertesi yıl, tamamen bîtap bir hâlde İngiltere'ye döndü. 9 Haziran 1870'de de bu dünyaca ünlü fakat küskün adam, kent merkezinde inşa ettirdiği konağında öldü.

ÖZET

1775 senesinin Kasım ayının dondurucu bir gecesinde, eski ve hürmet edilen Tellson bankasının temsilcisi Mr. Jervis Lorry, bir posta arabası ile Dover şehrine gider. Orada son günlerde, Londra'dan geri dönmesi için ülkesine çağrılan Lucie Mannett adında güzel bir Fransız ile buluşacaktır. Beraberce Paris'e giderler. Manette, babası, Dr. Manette, Deferge'lerin meyhanesinin üstündeki küçük bir tavan arasında gizlenmektedir. Dr. Manette, Bastille hapishanesindeki bir hücrede tek başına onsekiz yıl hapis tutulmuştur. Şimdi, akli dengesi bozulduğundan, İngiltere'ye mülteci olarak götürülmektedir. Lorry Cruncher adında sadık, garip görünüşlü bir müstahdemi de refakat eder.

Defarge'lerin meyhanesi, Paris'teki ihtilâlcilerin merkezidir. Eski rejimin baş düşmanları olan Defarge'ler, tavan arasını Dr. Manette'ye vermişlerdir ve Dr. Manette de her gün saatlerce mazisini hatırlamaya çalışmıştır.

Lucie ve Jarvis Lorry'nin, yaşlı Dr. Manette'yi Londra'ya getirmelerinden beş sene sonra (burada kendilerine sadık Jerry Cruncher bakar) John Barsad adındaki bir adamın İngiltere aleyhine casusluk yapmakla itham ettiği Charles Darnay adındaki yakışıklı bir Fransızca öğretmeninin yargılanmasında bulunurlar. Manetteler, beş sene önce Fransa'dan İngiltere'ye dönerlerken Darnay'la vapurda tesadüf ettiklerini söylerler. Darnay'ı parlak bir avukat olan Sydney Carton kurtarır. Carton sanığa o kadar benzer ki, diğer avukat Mr. Stryver, sanığı tanıyanların ifadelerini alt üst eder.

Muhakemeden sonra, Darnay ve Carton, Manette'lerin mütevazı evlerini sık sık ziyaret ederler. Darnay'ın, St. Evremonde'ler denen soğukçasına bencil Fransız aristokratlarının varisi oldukları anlaşılır. Onlarla hiç bir alış verişte bulunmamağa azmeden Darnay, bir Fransızca hocası olarak Londra'da yaşamaya karar vermiştir.

Parlak fakat istikrarsız biri olan Carton, Mr. Stryver'in yüklendiği davaların hazırlanması ile görevlendirilirse de, çok defa sarhoş olduğundan duruşmalarda hazır bulunamaz. Her iki genç de Lucie'ye kur yaparlar. Kız Darnay'ı seçtiği zaman, Carton asil bir hareketle, Lucie için veya Lucie'nin seçtiği bir kimse için hayatını feda etmeğe hazır olduğunu söyler.

Darnay ve Lucie evlenirler. Fransa'da ihtilâl patlayıp ihtilalciler, nefret edilen Bastille hapishanesini basarak mahkûmları serbest bıraktıkları vakit küçük kızları altı yaşındadır. Uzun yıllardır acı ve ıstırap içinde kıvranan Fransız köylülerini gazaba getiren bir hadise, Charles Darnay'in amcası hissiz St. Evremonde Markisinin kullandığı bir arabanın küçük bir çocuğu öldürmesi olmuştur. Çocuğun babası, Markisi mahkemeye getirmeyi başaramayınca yatağında öldürmüş ve bunun neticesinde de asılmıştır.

Bir gün İngiltere'deki yeni St. Evremonde Markisine bir mektup gelir. Darnay, mektuptan, ailesinin eski hizmetçisinin ihtilâlciler tarafından hapsedildiğini öğrenir. Markis'e müdahele ederek kendisini kurtarmasını rica eder, zira tevkif edildiği zaman, Charles'in emirlerini yerine getirmeye çalışarak, halka, aile namına tazminat vermektedir. Darnay, şerefli bir düşünce ile Fransa'ya giderek bir şeyler yapmağa karar verir.

Böylece, Paris'e Tellson bankasının bu şehirdeki bir işini yürütecek Jarvis Lorry ile birlikte gider. Darnay, şehre gelir gelmez, ülkeye dönen bir aristokrat diye kendisini tevkif ederler. Haber, İngiltere'ye ulaşır ulaşmaz, Lucie ve Manetta, yardım için Fransa'ya giderler. Bastille zindanında uzun yıllar hapsedilen Dr. Manette, bu olayın, damadının kurtulmasında yardımcı olacağını düşünür.

Manette'ler Paris'e geldiği zaman, Terör Rejimi tam bir hâkimiyet kurmuştur. Kana susamış ihtilâlciler, yaşlı doktora hürmet ediyorlarsa da, Defarge'lerin St. Evremonde ailesi mensuplarına besledikleri nefret öylesine derindir ki, Darnay, mahkeme önüne çıkarılmadan önce, bir buçuk yıl hapsedilir. Bütün bu müddet zarfında da, Lucie'nin, kocasını görmesine müsaade edilmez.

Darnay, nihayet, mahkeme önüne çıkarılır. Charles, St. Evremonde'lerle hiç bir alış verişi olmadığını ısrarla anlatır, gerçekte ailenin servetinin yıllarca zarar verdikleri halka geri verilmesini emrettiğini söyler. Halkın hürmet ettiği Dr. Manette damadının lehinde konuştuğu zaman, mahkemedeki dinleyiciler kendisini alkışlarlar. Darnay serbest bırakılır.

Mahkeme kendisini serbest bırakmakla beraber Darnay'ın, Fransa'dan İngiltere'ye gitmesine müsaade edilemez. Manette'ler bu zaferi henüz kutlamışlardı ki, Darnay yeniden tevkif edilir: Defarge'ler ve kimliği belirtilmeyen esrarengiz bir şahit onu, halk düşmanlığı ile itham etmiştir. Darnay, hücresinde teselli edilemez bir vaziyette, kendisini itham edenin kim olabileceğini düşünürken, Lucie'nin eski sadık hizmetçisi Bayan Pross, uzun yıllardır kayıp kardeşini Paris sokaklarında görür. Bu senelerce önce İngiltere'deki muhakemede Darnay aleyhine şahitlik eden hain John Barsad'dır. Şimdi, Sydney Carton da Paris'tedir, ihtilâlcilerin bir casusu olan Barsad'la görüşür. Kendisini, daha önce İngiltere için casusluk yapmış biri diye teşhir edeceği tehdidinde bulunarak, onunla gizli bir anlaşma yapar.

Darnay'nın yeni mahkemesinde, M. Deurge, St. Evremonde'leri iğrenç suçlarla itham ederek bir liste çıkarır. Adam, Dr. Manetta'yı da, Darnay aleyhindeki şahitler arasında gösterir. Bu önemli ve lanetleyici belge, ihtiyar doktor tarafından Bastil'deki uzun hapis yılları sırasında yazılmış ve ihtilâlciler burasını ele geçirdikleri zaman, Daferge, belgeyi Dr. Manette'nin hücresinde bulmuştur.

Belgede, St. Evremonde Markisinin suçsuz bir aile üzerinde işlediği dehşet saçıcı bir suçu öğrendiği için, Dr. Manette'nin nasıl tevkif edildiği anlatılmaktadır. Soyluların hukukuna göre,

Markis, Bayan Defarge'in kız kardeşi fakir bir köylü kızının ırzına geçmiştir. Kız ölüm yatağında iken, Dr. Manette, St. Evremonde'nin bu suçunu öğrenmiş ve bu yüzden Bastille'e atılmıştır. Dr. Manette, bu belgede, bütün st. Evremonde ailesini lanetlemektedir.

Uzun yıllardır unutulan bu belgenin, hâkimler üzerinde tesiri olur. Bunu yazdığını reddetmesine ve hâkimlerden merhamet dilemesine rağmen, Dr. Manette'nin sözleri göz önüne alınmaz. Darnay'ın, ecdadının işlediği suçların cezasını çekmesi gerektiğini kanaatiyle yirmi dört saat içinde, giyotin altında öldürülmesine karar verilir.

Fakat yıllardır kendini terk eden Sydney Carton, şimdi sevdiği kadının kocası namına hareket etmeğe karar verir. Şantaj yaptığı Barsad'ın yardımı ile Carton'un hücresine girmeğe muvaffak olur. Kendisi ile bir elveda içkisi içeceğini söyleyerek, Carton, Barney'nin içkisine uyuşturucu madde katar; onunla elbiseleri değiştirir ve Barsad'dan arkadaşını hücreden çıkarmasını ister. Mahkûma çok benzediğinden, Carton, Darnay'nın yerine, giyotin altına yatacaktır. Hapishane dışındaki halk, çevrilen oyunun farkına varmaz ve Darnay ailesine kavuşur.

Tümbrel denen iki tekerlekli arabalar, mahkumları öldürecekleri yere götürürken, Bayan Defarge'in bulunmadığı dikkati çeker ve hakkında bahsedilir. Tumbrellerden birinde, sonuna kadar asaletini muhafaza eden Sydney Carton da vardır. Yanındaki, intikam peşinde giden mahkemenin ölüme mahkûm ettiği fakir ve suçsuz bir kadın terzisini teselli etmeye çalışır.

Giyotin düşmeden önce, Carton der ki: "Şimdiye kadar yaptığım her işten çok daha iyi bir şey yapıyorum. Şimdiye kadar böylesine bir huzura kavuşmamıştım."

KELİLE VE DİMNE

BEYDABA

Kelile ve Dimne'nin yazarı miladın ilk yıllarında yaşadığı tahmin edilen Beydaba isimli bir Brahman'dır ve eseri Hint hükümdarlarından Debşelem Şah için kaleme almıştır. Bunun dışında elimizde yazar hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Kelile ve Dimne'nin bu ilk hâli kaybolduktan sonra M.S. 300'lü yıllarda Keşmir'de tekrar derlenir. Böylece eser ikinci kez hazırlanır ve Pança-Tantra adıyla meşhur olur. Hindistan'da bir halk kitabı hâline gelen eserin sayısız değişik şekilleri meydana gelmiştir.

ESER HAKKINDA

Kelile ve Dimne hükümdarlar için hazırlanmış olan ahlakla ilgili bir Hint masal kitabıdır. Eserin ismi masalın iki başkahramanı, yani iki çakal olan Kalilag ve Damnag'dan adını almıştır. Bu masal kitabı öncelikle Sanskritçe'den Pehleviceye ve Pehleviceden Arapçaya tercüme edilmiştir. Ardından Batı dillerine de çevrilen eser, hem Doğuda hem Batıda büyük bir rağbet görmüştür.

Hikâyeler Binbir Gece Masalları'nda olduğu gibi iç içe girmiş çerçeve hikâyelerden oluşur. Pança-Tantra beş bölümle bir girişten müteşekkildir. Her bölümde bir çerçeve hikâye, onun içinde de hikâyecikler, manzum hikmetler vardır.Hikâyenin yazılış gayesi, Mehapur hükümdarının tembel üç şehzadesini adam etmektir.

ÖZET

İki Güvercin Hikayesi

Vaktin birinde Hindistan ülkesinde Debşelem Şah adında bir hükümdar yaşardı. Halkı ve ülkesi için çalışmayı çok severdi. Gecesini gündüzüne katardı. Bu yüzden ülkesi geliştikçe gelişmişti. Halkı da oldukça mutluydu.

Debleşem'in ilginç bir özelliği vardı. Çok çalışmanın yanı sıra eğlenceden de çok hoşlanırdı.

Günlerden bir gün, bir eğlence kurdurdu. Yediler, içtiler. Sofrada kuş sütü bile vardı. Çalgıcılar türlü şarkılar çaldılar, söylediler. Padişah eğlence bittikten sonra bazı bilgin ve düşünürleri huzuruna çağırttı. Onlarla söyleşmek istedi.

Konu cömertliğin yararlarıydı. Bilginler ve düşünürler eli açık olmak gerektiğini savundular. Bu konuda çok ileri gittiler. O denli övdüler ki cömertliği, padişah Debşelem heyecanlandı, bütün hazinelerinin kapısını açtırdı. Ne varsa hazinesinde halka dağıttı. Yoksullar zengin oldu. Zenginler daha da zenginleştiler. Ülkede bir tek yoksul kalmadı.

Padişah Debşelem o gece bir rüya gördü. Düşünde nur yüzlü bir ihtiyar Debşelem'e şöyle diyordu:

— Ey yüce padişah, hazineni Allah yolunda halka dağıttın. Bundan Allah çok hoşnut kaldı. Ve seni ödüllendirecek. Sabah kalkar kalkmaz atına bin. Doğuya doğru git. Orada seni bir hazine bekliyor. Dünyanın bütün hazinelerinden daha büyük bir armağandır bu sana.

Debşelem Şah sabah uyanır uyanmaz yola düştü. Doğuya doğru yol almaya başladı. Günlerce at sürdü. Sonunda yüce bir dağa kavuştu. Dağın eteğinde karanlık mı karanlık bir mağara gördü, önünde güleç yüzlü, aksakallı bir ihtiyar oturuyordu. Debşelem, ihtiyarın yanına gitti. Hâlini hatırını sordu. Gönlünü sevindirdi. İhtiyar da padişaha derin, anlamlı sözler söyledi. Tatlı bir söyleşi başladı aralarında. Debşelem Şah, hazineyi unutmuştu. Ayrılmak üzereyken yaşlı bilge, padişaha seslendi:

— Padişahım bu mağaranın çevresinde eşsiz bir hazine gizli. Benim dünya malında gözüm yok. Adamlarınıza emredin, hazineyi buldurun.

Debşelem, ihtiyar bilgenin bu sözleri üzerine rüyasını anlattı. İhtiyar bilgenin sözünü ettiği hazine, Debşelem'e düşünde vaat edilen hazineydi. Derhâl adamlarına haber gönderdi. Geldiler, aramaya başladılar gömüyü. Dört bir yandan kazıya başlandı.

Günlerce sürdü kazı. Sonuçta altın, gümüş ve türlü mücevherlerden oluşan eşsiz bir hazine ortaya çıkarıldı.

En çok mücevher, mahzendeydi. Mahzende ayrıca değerli taşlarla süslü bir sandık da bulunmuştu. Sandığın çelikten bir kilidi vardı. Usta bir çilingir getirildi. Sandık açıldı. Mahfaza içinde bir hokka çıktı. Hokkayı padişah Debşelem'e verdiler. Padişah hokkayı açtı. İçinden beyaz renkte ipek bir levha çıktı. Levhada İbranice yazılar vardı. Padişah, İbranice bilmiyordu. Yazıda neler olduğunu ancak bir çevirmen bulunduktan sonra anlayabildiler. Tercüman levhadaki yazının anlamını şöyle özetledi:

"Ben, hükümdar Hoşing Cihandar'ım. Bu hazineyi Hindistanlı büyük hükümdar Debşelem Şah için gömdürdüm. Ona hazineye sahip olacağı düşünde bildirilecek. Hazineyle birlikte ona bir de vasiyet bırakıyorum. Bu öğütleri dikkatle okusun. Mücevherlere kalbini bağlamasın. Dünyada her şey gelip geçicidir. Üzerinde fena damgası olan hiçbir şeye bağlanmamak gerekir. Bir gün insanı bırakır gider. O bizi bırakmadan biz kalbimizden onu söküp atmalıyız. Bu vasiyetteki gerçeklere bağlananlar dünya durdukça saygıyla anılırlar."

Vasiyetname on dört bölümden oluşuyordu. Debşelem ve çevresindekiler çevirmenin okuduklarını ilgiyle dinliyorlardı. Tercüman okumayı sürdürdü. Padişah Debşelem ilgiyle dinliyordu. Vasiyet, dinleyenleri çok etkilemişti. Yazıyı çeviren adam, bu öğütlerin bir eki olduğunu söyledi. Onu da dilimize çevir, dediler. Tercüman vasiyetin ekini de okudu:

Bu öğütleri daha iyi anlatmak için on dört tane öykü vardı. Eğer hükümdar Debşelem onları da öğrenmek istiyorsa, Serendip Dağına gitmelidir. Debşelem Şah: Çok ilginç, dedi. Derin bir düşünceye daldı. Öğütler kendisini çok etkilemişti. Mağaradan çıkan hazinenin hepsini halka dağıttı. Kendisine hiçbir şey kalmamıştı. Serendip Dağını düşünüyordu. Levhada yazılanların ne anlama geldiğini tam olarak kavramayı çok istiyordu. O hikâyeler... Onları mutlaka öğrenmeliydi. Yola çıkmak istediğini

açıkladı. Bu konuda vezirlerinin düşüncelerini öğrenmek istedi. Onları çağırttı. Düşüncelerini sordu. Vezirler, bu konuda karar verebilmek için bir gün süre istediler. Padişah izin verdi.

Ertesi gün vezirler tekrar huzura geldiler. Başvezir söz aldı. Padişahım, dedi, vasiyetteki öğütleri daha iyi anlamak güzel bir şey, bunun için de Serendip Dağı'na yolculuk yapmanız gerekecek. Çileli bir yolculuk olacak bu. Doğrusu gönlümüz razı değil.

Vezir konuşurken padişahın zihninde hep Serendip Dağı vardı. O öyküleri öğrenmek istiyordu.

Başvezir ilginç bir öneride bulundu:

— Eğer uygun görürseniz, İki Güvercin hikâyesini size anlatayım. Konuyla ilgisi olduğunu sanıyorum.

Padişah, vezire öyküyü anlatması için izin verdi. Başvezir İki Güvercin hikâyesini anlatmaya başladı.

Ayı ile Dost Olan Bahçıvan

Zamanın evvelinde, mekânın bir yerinde yalnız mı yalnız, mutsuz mu mutsuz bir bahçıvan yaşarmış. Hayatta kimi kimsesi yokmuş adamcağızın. Bütün ömrünü, bağı bahçesi için harcamış gitmiş. Günün birinde yalnızlık tak etmiş canına. Gitmiş sabah erkenden bahçesine. İki elinin arasına almış başını, düşmüş yalnızlıktan kurtulma tasasına.

"Şimdiye dek bütün gücümü, enerjimi bu bahçeye harcadım. Çeşit çeşit meyveler, çiçekler yetiştirdim. Yalancı bir cennet yaptım bağımı. Fakat ne oldu sonunda? Mutsuzluğuma çare oldu mu bu güllük gülistanlık bahçe?" diyerek tasalı tasalı düşünmüş.

"Olmaz!" demiş içinden bir ses, "Yalnızlık çekilmez, cennette bile!" bahçıvanı almış bir tasa. Mutlaka bu yalnızlıktan kurtulacak. Kötü dahi olsa beraberlikle bölecek yalnızlığını. Ne yapmalı, ne etmeli, bilmem ki nereye gitmeli, diye düşünürken bakışları, karşıda yükselen yüce dağa çevrilmiş ansızın. Nasıl olduğunu bilmeden, kendisini dağa doğru giderken bulmuş. "Nasıl olsa sonuçta beni yalnızlıktan kurtaracak bir eş bulurum." ümidiyle

yola koyulmuş. Bir de dönüp bakmış ki arkasına bağı bahçesi görünmüyor. Dağın eteklerine vardığında bahçıvan, içindeki yalnızlık daha da artmış. Bir süre ara vermiş yolculuğuna, yanında getirdiği azık torbasını çözüp sofrasını yapmış, karnını doyurmaya koyulmuş. Derken, çok geçmemiş aradan, sevimli bir ayı görünmüş ağaçların arasından. Tıpış tıpış gelip adamın sofrasına kurulmuş. Bahçıvanın dili tutulmuş. Ne diyeceğini şaşırmış. Ayı ile birlikte paylaşmış azığını. Bir müddet sessizce oturmuşlar. Bahçıvan kalkıp gidecek olmuş. Ayı, konuşmuş:

— Nereden geliyor, nereye gidiyorsun?

Şaşırmış adam "Ayı konuşur mu?" diye zihninden geçen düşünceyi bir tarafa itip:

— Uzaktan geliyorum, dağa gidiyorum, demiş.

— Ne yapacaksın dağda?

"Allah Allah, sorgu meleği sanki!" diye düşünmüş adam, ayı için:

— Yıllardır yalnız yaşadım. Artık canıma tak etti. Bir arkadaş bulmaya gidiyorum, demiş.

Ayının yarasına parmak basmış sanki hop oturmuş hop kalkmış hayvancağız. Bahçıvan bakmış, ayının gözünden yaşlar süzülüyor.

— Yahu niye ağlıyorsun, diye sormuş.

Benim de, demiş ayı, derdim aynı. Ben de yalnızım, ovada bir arkadaş bulurum ümidiyle ben de dağdan geliyordum. Adam düşünceye dalmış bir zaman, sonra aklına ilginç bir fikir gelmiş:

Ne dersin, bizi kader buluşturdu galiba, gel arkadaş olalım. Ayı da sevinçle kabul etmiş bu öneriyi. Ve birlikte dönmüşler bahçıvanın çiftliğine. Günler yel gibi akıp giderken... Bahçıvanın mutluluğu bir ölçüde de olsa yerine gelmişken... Hiç olmaz bir şey olmuş. Bahçıvan uyuduğu zaman, ayı, üzerine konan sinekleri kovalarmış. Yine bir gün bu işi yaparken bakmış ki sinekler bir türlü kaçmıyor. Yerden kaptığı bir kayayı, bahçıvanın sinek üşüşen alnına indirivermiş. Ayı ne yaptığını bilir mi? Adamcağız böylece göçüp gitmiş öteki dünyaya.

Kelile, bu hikâye ile arkadaşına hainlerle kurulacak dostlukların sonunda zararlı olacağını anlatmak istemişti. Kurnaz çakal Dimne, bunu anlamıştı.

— Yani dedi Kelile'ye sen de çok safsın. Ben, efendime kötülük etmek ister miyim hiç?

— Bak Dimne, dedi Kelile; beni kandıramazsın. Alnımda enayi yazıyor mu bir bak bakalım. Aldanıyor görünebilirim, fakat asla kolay kolay oyuna gelmem. Tıpkı akıllı tacir gibi.

— Akıllı tacir mi, o da kim, diye sordu Dimne.

Kelile, anlaşılan yeni bir masal daha anlatacaktı arkadaşına.

— Dinle, dedi Kelile, iyi dinle, sana kurnaz bir tacirin öyküsünü anlatacağım.

Sabırlı Yılan

Vaktiyle bir yılan yaşlanmış, kurbağa avlayamaz olmuştu. Öteden beri kurbağa dışında bir şey yemeyen hayvan, açlıktan neredeyse ölecek bir duruma gelmişti. Kurbağa eti ve kurbağa kanı... Bundan başka hiçbir şey yılanın iştahını çekmiyordu. Günlerce düşündü taşındı. Bir çare bulmak için açlığına, binbir türlü plan kurdu aklınca. Sonunda kurnaz kurnaz gülümsedi. Aklına ilginç bir fikir gelmişti. "En çıkar yol bu." diye düşündü. Kalkıp kurbağalar padişahının huzuruna vardı. Önce yılanı görünce ürktü padişah.

— Korkmayınız efendim, dedi yılan, benden size zarar gelmez. Kurbağaların hükümdarı şaşırdı.

Nasıl olurdu, ezeli düşmanıydı yılan onların.

— Ben, dedi, artık yaşlandım, geri kalan ömrümü size hizmet ederek geçirmek istiyorum.

Herkes şaşkınlık içindeydi. Yılan:

— Hayret ettiniz farkındayım. Fakat size öykümü anlatınca bana hak vereceksiniz.

Günün birinde bir kurbağanın peşine düşmüştüm. Amansız bir şekilde izlerken, kaybettim onu. Dervişin evine girmişti. Ben de arkasından içeri daldım. Ağzıma yumuşak bir şey dokundu. Hemen ısırdım meğer dervişin küçük çocuğunun ayağı olmasın

mı? Adam beni fark etti. Kaçmaya çalışırken etkili bir tılsım yaparak yakaladı. "Sana..." dedi "Aklını başına getirecek bir ceza vereceğim. Bundan böyle, kurbağalara binek olarak hizmet edeceksin. Eğer kaytarırsan, tekrar sihir yaparak yakalar, bu kez öldürürüm seni." Ben de bunun üzerine derhâl buraya geldim. Artık emrinizdeyim. Nereye isterseniz oraya taşırım sizi.

Yılanın bu kurnaz öyküsüne kurbağalar kandı. Zavallı padişah, bundan böyle nereye giderse yılanla gider oldu. Bir anda çabucak gezmeleri çok sevindirmişti onları. Yılan bir şey yemiyordu bu sırada. İyice zayıflamıştı. Padişah:

— Yahu açlıktan ölecek bir duruma geldin. Niçin bir şey yemiyorsun, diye sordu.

Yılan kendisini acındırarak:

— Efendimiz, dedi, kurbağadan başka bir şey yiyemem ben. Dervişe, sizin hizmetinizde olacağıma dair söz verdim. Bu durumda kurbağa da avlayamıyorum. Yapacağım bir şey yok.

Kurbağaların padişahı yılana acıdı:

— Ölmek üzere olan kurbağaları sana vereceğim, dedi. Ve o günden sonra sadece ölmek üzere olanları değil, sağlıklı kurbağalardan da birer ikişer armağan etmeye başladı yılana.

MADAME BOVARY

GUSTAVE FLAUBERT

Ünlü Fransız romancılarından Gustave Flaubert, 1821'de Fransa'da Rouen'de doğdu, 1880'de öldü. Babası, tanınmış bir cerrahtı, oğlunu da ailenin geleneklerine uyarak doktor yapmak istiyordu. Küçük Flaubert ise daha pek genç yaşta edebiyata merak sarmıştı.

Baba Flaubert, oğlunun doktor olmak istemediğini anlayınca onu hukuk öğrenimi yapmak üzere Paris'e yolladı. Fakat yirmi

iki yaşındayken bir sinir hastalığına yakalanması Flaubert'in hukuk öğrenimini yarım bırakmasına yol açtı. Genç Flaubert, babasının ölümünden sonra kendini edebiyata verdi, ilk eseri "L'Education Fentimentale"i 1869'da tamamladı. Yazar bu eserini kendi yaşantısından örnek alarak yazmıştı. Eserin başlıca kişileri de kendisiyle gerçek hayattaki sevgililerinden biriydi.

Gustave Flaubert'in en ünlü eseri hiç şüphesiz ki "Madame Bovary"dir. Eser yayınlandığı zaman Fransa'da büyük fırtınalar koparmış, birçokları, yazarın cezalandırılmasını istemişlerdi.

Flaubert, eserlerinde hayal ile gerçeği gayet ustaca birbiriyle yoğurmuştur. Kendisi de yaşamı boyunca düş ile gerçek arasında bocalamış durmuştu. Son yıllarında "kendini iyice çalışmalarına veren yazar, yalnızlıktan hiçbir zaman şikâyet etmemiştir. Parada ve ünde hiç gözü yoktu. Yazarın tarafsız olması tezini savunurdu. "Tanrı gibi yazarın da, taraf tutması doğru olmaz." diyordu. "Aynı zamanda yazarın her yerde gözü olmalı, fakat o kimseye görünmemeli.

ESER HAKKINDA

Flaubert'in en ünlü eseri Madame Bovary'dir. Yazar, bir doktorun şehvet düşkünü karısını, aşk maceralarını gerçekçi bir deyimle anlatmaktadır. Eserde anlatılan gerçekler dokuzuncu yüzyıl Fransa'sında fırtınalar koparmaya yetmişti.

ÖZET

Yer, Normandiya; çağ ondokuzuncu asrın ikinci çeyreği emekli bir subayın oğlu olan Charles Bovary –ki sağlam yapılı, çalışmakta isteksiz ve tahayyül gücü zayıftır– adın da, kır bölgesinde büyümüş bir çocuk, okula gitmek üzere Rouen'e gelir. Büyük bir yeteneği yoksa da, annesinin zoru ile nihayet, bir sağlık görevlisi olmayı başarır. Annesi, onun Tostes adlı küçük bir kasabada mesleğini yürütmesi imkânını sağlar ve hatta evlendirir. Kadın, Charles'den çok daha yaşlı bir duldur; Charles üzerinde hâkimiyet kurar ve kıskançtır.

Charles, kendisine başka zevkler bulur ve hastalarından biri olan Rouault adında zengin bir çift ile dostluk kurar. Adamın, eğitimini rahibelerin yönettiği bir mektepte tamamlayan, zevk sahibi nazik tavırlı biri olduğu iddiasında Emma adında güzel bir kızı vardır. Charles'in karısı kıskançtır, fakat bir kanama sonucunda öldükten sonra Charles artık Emma ile evlenebilecek durumdadır. Onun indinde, evlilik bir aşk oyunudur ve Charles, sakin gösterişsiz tavırlarıyla tamamen mutlu biridir.

Öte yandan, Emma, zevklerini çağın hissî roman ve şiirlerinden almış bir romantiktir. Evlilikte, okuduğu kitaplardaki gibi, derin bir hissî bağlılık bulacağını umar. Fakat balayından sonra, canı sıkılmağa başlar, bu vurdumduymaz, ihtirassız adamla geçirdiği rutin hayatın, rüyalarında yaşadığı evlilik olabileceğine inanmaz. Hele Markis d'Andervilliers'in yemek ve balosuna davet edildiği zaman huzursuzluğu artar. Zengin ve lüks hayata şöylece bakışı dahi, Tostes'ten daha da fazla hoşnutsuzluk duyması için yeterlidir. Artık moda dergileri okur, Paris'te yaşamanın hayalini görür ve burjuva evine bir miktar zarafet vermeye çalışır. Nihayet çaresizlik ve can sıkıntısı sonucunda Charles, kadının sıhhati uğruna (şimdi hamiledir), Yonville l'Abbaye adında küçük bir ticaret kasabasına taşınır.

Yonville, uyuşuk, belirli bir özelliği bulunan bir yerdir. Bovary'lere hoş geldiniz diyenler arasında, yeni doktor üzerinde iyi bir izlenim bırakmak ve onun desteğini sağlamak isteyen Monsieur Homais adındaki eczacı ile Homais'in Leon, Emma'nın romantik hayallerini paylaşmak suretiyle onun üzerinde iyi bir intiba bırakmak ister. Bovary, her zamanki rutin yaşayışına başlarken Emma, kendisinin Leon'a âşık olduğunu sanır, bu hayallerle yaşar: Bu, gerçekleştirilmemiş veya hatta belirtilmemiş bir aşktır. Bu hayata artık tahammül edemeyen Leon, Paris'e gitmek üzere kasabadan ayrılır.

Bütün hislerini kaybeden Emma şimdi, civarda yerleşen ve çağa ayak uyduran centilmen bir çiftçinin, Rodolphe Boulanger adlı bir bekârın ilgisini çeker. Kadın onun metresi olur. Bu ilişki,

Boulanger için hoşça vakit geçirmekten başka bir şey değildir; fakat Emma uzun zamandır hasretini çektiği gerçek bir aşkın ümidini taşır. Gittikçe pervasızlaşan Emma, her gün biraz daha müsrifleşir ve kocasının haberi olmaksızın kasabadaki dükkân sahibi Monsieur Lheureux'a çok fazla borçlanır.

Bu arada Homais, Charles'i bir handa seyis yardımcısı olan Hipolyte adındaki bir çocuğun düztaban ayaklarını ameliyatla düzeltilmesine ikna eder. Emma da, nihayet, kocasının, kendi mesleğinde başarılı olması için eline fırsat geçtiğine inanır ve o da Charles'i zorlar.

Charles bu konuda gerekli maharetten yoksun olduğu halde ameliyatı yapar. Çocuk kangren olur ve bacağı kesmek için bir cerrah çağrılır. Hastanın haykırışları kasabada yankılanırken, tüm ümidini kaybeden ve mahcubiyetten sokağa çıkmayan Charles evinde oturmaya mecbur kalır. Artık kocasından tiksinen Emma, Rodolphe'la kaçmağa karar verir. Rodolphe ise Emma'dan bıkar ve devamlı bir ilişki kurmak istemez. Kadına bir mektup göndererek, aralarındaki ilişkiyi kopardığını söyler. Emma, nöbet, geçirir, sarsılır, çırpınır ve aylarca hasta yatar. Nihayet iyileşir ve kocası onu Rouen operasına götürür. Orada, Paris'ten çok daha fazla dünya görmüş ve yanıltıcı davranışla dönen Leon'a tesadüf ederler.

Emma, şimdi Leon'a ilişki kurar ve musiki dersi bahanesiyle haftada bir defa Rouen'e giderek Leon ile buluşur. Bu yolculukları karşılamak için Lheureux'tan borç alır ve kocasını ikna ederek, onun malî işlerini de noter kanalı ile kendisine aktarır. Kadın, bu gücünü, kocasının haberi olmadan hastaların ödeyeceği ücretlerin kendisine verilmesinde ve hatta emlak satmak için kullanır.

Nihayet, Leon ile kurduğu ilişki de normal seyrini tamamlar; zira adam, bu ilişkinin, kendi meslekî hayatında yükselmesini engelleyeceğini görmüştür. Bir gün, Leon'la kavga ettikten sonra, eve döndüğü zaman, yirmi dört saat zarfında 320 frank ödemesi gerektiği ile ilgili olarak mahkeme kararının kendisine iletildiğini görür.

Emma, şimdi ümitsizlik içinde yarı çılgın bir haldedir. Tefecilere koşar, geri çevrilir; Leon'u, zimmetine para geçirmeye ikna eder ve kendisine gayet soğuk muamele eden Rodolphe'a yalvarır. Yardım etmek için gittiği bir avukat, onun bu durumundan istifade etmek ister. Sonunda, çılgıncasına, Homais'in dükkânına girer; yardımcısını, ecza deposunun anahtarını kendisine vermeye zorlar, avuç dolusu arsenik yutar ve ölmek için evine gider. Kadının çırpınışları arttıkça, Charles, felce uğrayacak kadar paniğe kapılır ve Honfleur'dan çağrılan tanınmış doktor da iş işten geçtikten sonra gelir.

Cenazeden sonra Charles, derin bir kedere boğulmuş olmasına rağmen, evin işlerini bir düzene koymaya çalışır. Tedricen, karısının insafsızlığını ve sadakatsizliğini öğrenir. Nihayet, Rodophe ve Leon'un mektuplarını da bularak, Emma'nın, kendisini sevmemiş olduğunu anlar. Tamamen perişan bir halde, kısa bir müddet sonra o da ölür ve kızı Berthe, büyütülmesi için büyük annesinin yanına gönderilirse de, kadın o yıl ölür ve Berthe ardından, kızı, bir fabrikada işçi olarak çalıştıran fakir teyzesinin yanına gönderilir. Homais, diğer taraftan, zenginleşir ve bir sürü hileli ve dolambaçlı ve kendi kendisini reklâm eden bayağı yollardan geçtikten sonra en büyük ihtirasına kavuşur: Kendisine Fransız devletinin şeref madalyası verilir.

ONLAR DA İNSANDI

CENGİZ DAĞCI

Cengiz Dağcı, 1920 yılında Kırım'ın Kızıltaş köyünde dünyaya gelmiştir. Çocukluk yılları, savaş, deprem, yoksulluk ve eziyet içinde geçmiştir. Özellikle Rus emperyalizminin zulmü altında yaşamak zorunda kalmıştır. Kırım Pedogoji Enstitüsü'nde iki yıl öğrenim görmüştür. Okulu bitmeden İkinci Dünya Savaşı dola-

yısıyla askere alınmıştır. Almanlara esir düşmüştür. Londra'da yaşamaktadır. Cengiz Dağcı, romanlarında Kırım Türklerinin çektiği zulümleri anlatmaktadır.

ESER HAKKINDA

Roman, yazarın kendi köyünde geçmektedir. Bu köy vasıtasıyla, Kırım'ın Ruslar tarafından nasıl ele geçirildiği, nasıl Ruslaştırıldığı anlatılır. Eserde pek çok milletin bir arada yaşadığı topraklarda yaşanan eziyetler ve zulüm konu edilmektedir.

ÖZET

Bekir, adı Macik olan çok sevdiği ineğini yakın köylerden birine götürmüş, oradan geri dönmektedir. Macik, doğum yapacağı için çok mutludur.

Bekir'in bir tütün tarlası vardır. Tütünleri toplama zamanıdır. Fakat ailesi üç kişiden ibaret olduğu için işleri yavaş gitmektedir. Bunları düşünerek yürürken bir gün, üstü başı perişan iki Rus'la karşılaşır. Bekir, onların kendi topraklarını almak için geldiğini zanneder ve çok korkar. Çünkü civar köylerden birine Ruslar gelmiş, Türklerin topraklarını istila etmiştir. Kızı Ayşe'yi bu Ruslarla konuşması için gönderir. İsimleri İvan ve Kala Mata olan Ruslar iş aramak için köye gelmişlerdir.

Bekir, bu iki Rus'a acır ve onlara tarlasında iş, evinde yer verir. Köylü bu durumdan hiç memnun olmaz. Fakat Ruslar sayesinde Bekir'in tarladaki işleri kolaylaşır. Ruslar'ın gelmesiyle evde bazı aksaklıklar da olmaya başlar. Macik çok kötü hastalanır, ancak Seyd Ali sayesinde iyileşebilir. Esma, Bekir'e Rusları kovmasını, yoksa uğursuzlukların devam edeceğini söyler.

Bir süre sonra, Bekir'in tarlasında iki Rus görünmeye başlar. Tarlayı ölçmektedirler. Bekir, tarlasını alacaklarından korkar, ne olursa olsun tarlasını Ruslara vermemekte kararlıdır. Bekir, adamların elindeki metreyi görünce onları sihirbaz zanneder. İki adam, ona Kuşkaya'yı tarlasına devireceklerini söyler, o asla inanmaz.

Tütünlerin demet yapılma zamanı gelince köylüler yıllık ihtiyaçları almak için Yalta'ya gitmektedirler. Bekir, yalnız başına gider. Çıfıt Lepik isimli bir Yahudi'den gerekenleri alır, Çıfıt Lepik, onu gaza getirerek daha çok mal satar. Oradan ayrılınca uzun zamandır arası açık olan Seyd Ali ile karşılaşır. Araları yumuşar, kucaklaşıp ağlaşırlar.

Bu arada, İvan tarladan dönen Ayşe'ye saldırır, onu döver. Ayşe, korkusundan durumu babasına söyleyemez. Öteden beri sevdiği Remzi ile evlenmek için annesini ikna eder. Kısa süre sonra da Remzi ile evlenerek onların evine gelin gider.

Köyde yol yapımı başlamıştır. Ruslar hırsızlık yapmaya başlar. Bir gün, Seyd Ali'nin küçük oğlu İvan'ı döver. İvan, Bekir'in evine sığınır. Ona masum biri imiş gibi davranır. Bekir, bir ara dayanamayıp İvan'ı döver. İvan kısa bir süre sonra eve otomobille gelir. Yanında Rus komiseri vardır. Yol yapımı devam ettikçe Ruslar yavaş yavaş köye hâkim olmaya başlamışlardır. Ruslar, İvan'a da köyün yönetimini vermişlerdir. İvan, köyde her türlü rezilliği, zulmü yapmaktadır. Ruslar da, köyde Müslümanları yeni yaptıkları hapishaneye atmaya başlamışlardır.

Köyde bir gün deprem olur. Hapishane duvarı yıkılır, Türkler kaçar. Deprem sırasında Bekir'in evinin duvarı da çöker, Kala Mata yıkıntının altında kalarak ölür. Remzi ile Bekir cesedi gömmek için bir Rus mezarlığına giderler. Yolda bir uçurumun kenarında duran Remzi'ye İvan araba göndererek ölümüne sebep olur.

Bahar geldiğinde köyde yine yol yapımı devam etmektedir. Remzi ölmüştür. Ayşe ise hamiledir. Remzi ölünce Bekir'in evine dönmüştür. Asfalt, köyün içine iyice sokuldukça Ruslar çoğalır. Zamanla yol vasıtasıyla köyde istilalara başlarlar. Vapurlarla bir sürü Rus köylüsü köye gelir. Pek çok evi ve dükkânı yağma ederler. Köyde hayvanlar, mallar çalınmaktadır.

Bekir, üzgün üzgün dolaşırken Rusların Kuşkaya'yı dinamitleyip tarlasına zarar vereceklerini görür. Bekir tarlasını kimseye vermemekte kararlıdır. Rusların ikazına rağmen tarlasını bırakmaz. Dinamitlenen kayanın parçalarının altında can verir.

Kış gelince, Esma ve Ayşe, Seyd Ali'nin evine taşınırlar. Ayşe'nin doğum vakti yaklaşmıştır.

Köyün etrafı Ruslarca çevrilmiştir, pek çok Türk öldürülmüş, büyük kısmı da hapse atılacaktır. Böyle bir ortamda doğum yapan Ayşe çocuğunu Çilingirin Selim'e teslim eder.

Köyde tüm Türkler sürüleceği için toplanır. Enver, boyun eğmeyince öldürülür. Kızıl taş'a Ruslar yerleşmiştir. Ruslar çok memnundur. Roman yazarın diliyle şu cümlelerle son bulur:

"Evet, onlar da insanlar... Paulenkolar, Ivanlar, Kostüyükler, Vasıl Dimitroviçler, Stepanlar belki bunu gülünç görecekler; ama nasıl görürlerse görsünler ben eserimi tekrar sakin bir dua ile bitirmek istiyorum.

Romanımı kapatırken, "Tanrı'm" diyorum, onlar da insan, acı onlara... Kendileri gibi başkalarının da insan olduklarına inandır onları...

ÖLÜ CANLAR

GOGOL

Nikolai Vassilievich Gogol 1809'da doğmuş, 1852'de ölmüştür. Gogol'un kısa süren hayatı müşküller içinde geçti. Ukrayna'da, küçük bir toprağa sahip olan bir ailede 1809 yılında doğdu. Atalarından biri, Polonya krallarının hizmetinde bulunmuştu, fakat ailesindeki bu yabancı izi onu daima mahcup bıraktı. Hayatının oldukça erken bir çağında, Polonya dilini hatırlatan Gogol Janovsky adını, sadece Gogol olarak kullanmaya başladı. Nikola, henüz on yaşlarında iken babası öldü; bir dediğini iki etmeyen anası ondan daha uzun yaşadı.

Ondokuz yaşında Nyezin lisesini bitiren Gogol, Saint Peterburg'a gitti. Bir ara aktör olmayı düşündü ve kısa müddet için de devlet memuru olarak çalıştı. Önemli ilk kitaplarının konuları

Ukrayna hayatından alınmıştır. Ukrayna kır hayatını ve folklorunu anlatan bir kitabı, ona geniş bir okuyucu kitlesi kazandırdı.

Gogol'un Ukrayna'ya beslediği sevgi, nihayet Kazakları konu alan ve Sir Walter Scot'un üslûbunda yazılan Taraş Bulba adındaki kabadayıca romanda kendini gösterdi. Viy adındaki romanı (1835) grotesk folklora olan tutkusunu gösterir; roman, şeytanların ortadan kaldırdığı bir adamın hikâyesidir. Palto (1842), Rus hikâyeciliğinde önemli bir kilometre taşıdır. Hikâye, güzel bir paltoya sahip olmanın hayali içinde yaşayan bir devlet memurunu anlatır.

Müfettiş adlı kitabının (1836) tezi, devlet dairelerindeki soysuzlaşmadır. Kitabın (piyes) konusu, hükümet müfettişinin beklediği bir kasabaya gelen sevimli bir sahtekârdır. Bir sürü yolsuz işlerle iştigal eden mahalli devlet görevlileri, onu, kıyafet değiştirmiş müfettiş sanır ve kim olduğu meydana çıkana kadar, bir ziyafetten diğerine davet eder, eğlendirirler. Piyes, hakiki müfettişin beklenmedik bir anda gelmesiyle son bulur.

Bu kitap, birçok hususlarda, Ölü Canlar'ın temelini hazırladı. Aynı yıl, Rusya'dan ayrıldı ve kısa ziyaretler dışında, hariçte yaşadı. Rus hayatının unutulamayacak manzaralarını önümüze seren Ölü Canlar, Roma'da yazıldı.

ÖZET

Pavel Ivanovich Chichikov maharetleri ile yaşayan biri. Kendisinin, "üniversite danışmanı" olduğunu söyler. Gerçekte ise, gümrük dairesinde çalışmış ve kaçakçılarla işbirliği yaptığı için kovulmuştur. Başlıca özelliği övücü sözlerle, zengin ve nüfuzlu kimselerin güvenini kazanmasıdır. Bu mahareti, ustaca tertiplenen çabucak zengin olma plânının uygulanmasında kendisine yardım eder.

Çağın Rus kanunlarına göre, toprak sahipleri, malikânelerinde çalışan "canlar"ın yani serflerin sayısına göre vergi ödüyordu. Her nüfus sayımında tespit edilen bu rakam, ölümlerin, hemen hemen doğumları dengeleyeceği düşüncesi ile bir sonraki nüfus

sayımına kadar değiştirilmezdi. Chichikov, ülkede dolaşarak, son nüfus sayımından itibaren ölen "ölü canlar"ın ölüm belgelerini satın alır. Toprak sahipleri, böyle bir alış verişten memnundur, zira vergi memurlarına, kendi mallarının satıldığını gösteren belgeleri takdim ettikleri takdirde, onların, malikânelere biçtikleri fiyat da o derecede düşük olacaktır. Chichikov'un alanı, bu belgeleri –ki hukuku belgelerdir– toplamak ve mevcut olmayan mülkiyeti rehine koyarak para almaktır.

Romanın birinci bölümünde, Chichikov, bir kasabaya gelir ve kasabanın ekonomik durumunu, belli başlı toprak sahiplerinin adlarını, devlet memurlarının karakterlerini ve serflerin sayısını iyice öğrenir. Mahallî eşraf, onu, önemli ve sevimli bir kimse sanarak aralarına alırlar. Kendisini eğlencelere, evlerine davet eder ve karıları ve kızları da Chichikov'a kur yaparlar. Bu arada, satın alabildiği kadar ölü can belgesi toplar ve tabiî, bu alış verişin mahiyetini de gizli tutar. Alış-veriş mahallî mahkemede kayda geçtiği zaman, Chichikov'un, efsanevî zenginliğe sahip biri olduğu şayiaları yayılır. Kendisi de, Ukrayna'da bir çiftliği bulunduğunu ve serfleri orada çalıştıracağını söyler.

Chichikov'un iş yaptığı kimselerin tedbirsizliği yüzünden, işin içyüzü meydana çıkar. Toprak sahibi bir kadın, kendisinin aldatıldığını anlayarak, ölmüş serferin piyasadaki fiyatlarının ne olduğunu sorar. Valinin balosunda bir diğer toprak sahibi, sarhoş olur ve Chichikov'un yaptığını anlatır. Fakat kendisi öylesine müzmin bir yalancıdır ki, sözlerine kimse inanamaz. Bazıları, Chichikov'un, valinin kızı ile evlenmek istediğini söyler. Diğerlerine göre ise, bir casus, hatta kılık değiştirmiş Napoleon Bonapart'tır.

Bütün bu sahte değerler dünyasında, başlıca teşhir eşyası Chichikov'dur. Diğerlerinden daha zeki ve temiz olabilir, ama içinde, boş, kendi ruhunun, alış veriş ettiği kimselerinki kadar ölü olduğunu bilmeyen, köksüz veya değer hükümsüz bir fırsatçı. Zevksizliğin ve gösterişliğin, sahtekârlığın bu yeknesak manzarası ortasında, okuyucu, Gogol'un hikâye dışına çıkarak, Rusya'yı tanıtmak istemesini hayretle karşılıyor: Rus dili, ülkenin tabiî man-

zaraları, büyüklüğü, akıldan çıkmayan cazibesi. Burada, Gogol'un, hükümet sansürcülerini aldatmak için böyle yaptığı sanılabilir. Böyle düşünmek doğru değil. Gogol, derin bir Rus milliyetçisi idi. Fakat yazarın sevdiği ülkeyi acımaksızın tenkit edişi, hiç de, onun istikrarsız bir insan olduğunu değil, bilakis, Rusya'yı sevdiğini gösterir. Romanın son sayfasında, allak bullak durumdaki Chichikov, arabasında giderken, Gogol, ülkesini, dünyanın bir ucundan ötekine giden bir atlı arabaya benzetir:

"Ve sen, Rusya nereye gidiyorsun? Cevap ver!" Cevap vermiyor. Arabanın zilleri melodik bir şekilde çalmaya başlar. Hava, sanki parça parça yırtılmıştır ve fırtına çıkar; yeryüzündeki her şey, hızla gelip geçiyor ve endişeli gözlerle Rusya'ya bakıyor; diğer milletler ve ülkeler, onu yalnız bırakmak için geri çekiliyorlar.

ROBINSON CRUSOE

DANIEL DEFOE

Bir kasabanın oğlu olan Daniel Defoe, muhtemelen 1660'da, Londra'da doğdu. Onun, yirmi üç yaşında iken Mary Tuffley ile evlendiği, çorap tüccarlığı yaptığı, Avrupa'da sık sık seyahat ettiği ve 1688'de III. Wiliam'ın ordusuna katıldığı dışında, gençlik yılları hakkında fazla bir şey bilinmiyor.

Defoe, 1702'de, "Muhalifleri ortadan kaldırmanın en kısa yolu" adlı bir broşür yayınlayarak, kendisinin mensubu bulunduğu dini grubun nasıl baskı altında tutulabileceğini istihzalı ve alaylı bir üslupla anlattı. Broşürü, müsamahasızlığı hicvedici olmasına rağmen, Defoe yanlış anlaşıldı. Cezalandırıldı, kendisine işkence yapıldı ve hapsedildi.

Hapishanenin, Defoe'nun karakterine tesir ettiği anlaşılıyor. Artık her şeyden şüphe eden biri oldu ve parasını daha dikkatli

harcamaya başladı. Durmaksızın yazdı; yayınlanan broşür ve kitaplarının sayısı 250'den fazla ve bunların birçokları da politika ile ilgilidir.

Robinson Crusoe'nun yayınlanmasından (1719) sonraki beş yıl Defoe'nun, en iyi romanlarından bazılarının yayınlandığı senelerdi. Moll Flanders ve Roxano, ahlaken sağlam olmayan iki kadını konu alan klasik kitaplardır. Bu sırada yayınlanan bir diğer eseri Journal of! He Plague Year (Veba Salgını) idi. Defoe, bu eserinde, realist bir yazar olarak, yeteneklerini tam manasıyla gösterdi. Kitapta, 1665'te, Londra'da binlerce kişinin ölümüne sebep olan Büyük Taun'u, gözleriyle görmüşçesine anlattı, hâlbuki o yıl, sadece beş yaşında idi. İngiliz edebiyatında roman türünün yerleşmesinde onun muazzam bir rolü oldu. Romanlarında idealleştirilmiş hayaller yerine günlük hayattaki konuların işlenmesi İngiliz romanını derinden etkiledi.

Defoe, aynı zamanda, velud bir gazeteci idi. The Review adlı gazetenin dokuz cildini o yazdı, bu arada başka gazetelerde de yazılar yayınlandı.

Daniel Defoe, 26 Nisan 1731'de, Londra'daki evinde öldü.

ÖZET

Gerçi babası, kendisinin bir avukat olmasını istiyorsa da genç Robinson Crusoe, denizci olmaya azimli. Böylece ondokuz yaşındaki bu çocuk, 1 Eylül 1651'de, Hull adındaki liman kasabasından, Londra'ya hareket edecek bir gemiye binmeye karar verir. Limandan ayrılır ayrılmaz, şiddetli bir fırtına kopar ve genç Crusoe, eğer sağ salim bir limana varırlarsa, anne ve babasına daima itaat edeceğine ve bir daha denize çıkmayacağına söz verir. Fakat deniz sakinleştiği zaman, bu sözünü unutur. Denizcilerin cesaretlerinin ve kendisine gösterdikleri yakınlığın tesiri altında kalan Crusoe, gemici olarak macera peşinde gitmeye karar verir.

Afrika'dan ticari eşya taşıyan bir gemide çalışırken, gemi, korsanların hücumuna uğrar ve Crusoe bir köle olarak satılır.

Hayatını tehlikeye atarak, küçük bir kayıkla kaçar ve Brezilya'ya giden bir Portekiz şilebi tarafından kurtarılır. Orada, şeker kamışı ziraatı yapmaya başlar ve oldukça başarılı da olur. Fakat çiftliğinde çalışmaları için kölelere ihtiyacı olduğunu anlar ve diğer bir İngiliz şeker kamışı ekicisi, kendisini beraberce Afrika'ya gidip köle getirmeye ikna eder. Ne var ki, gemi Güney Afrika'nın kuzey doğu köşesindeki bilinmeyen bir ada açığında batar. Crusoe'den başka herkes ölür.

Dalgalar, Crusoe'yi, ıssız bir adaya sürükler, yanında, bıçağından, piposundan ve bir miktar tütününden başka hiç bir şey yoktur. Geminin tamamen batmamış ve kayalar arasında parçalanmış olması Crusoe'yi sevindirir. Ertesi gün, deniz sakinleşince, Crusoe, kaba bir sal yapar ve on beş gün, kayalar arasındaki parçalanmış gemi ile sahil arasında gidip gelerek silah, barut, bir kaç testere, bir balta ve bir çekiç getirir. Yine gemide 36 İngiliz lirası bulunduğunu da görür. Dünyadaki bütün altınların kendisine bu ıssız adada hiç bir faydası dokunmayacağını bilmesine rağmen parayı da alır. Crusoe, hayatını bağışladığı için Allaha şükreder ve bu adada yaşayabileceğine inanır. Başından geçenleri ve düşüncelerini de günü gününe yazmaya başlar.

Bu dehşet verici hadisenin tesirinden kurtulduktan sonra, Crusoe, devamlı olarak içinde yaşayacağı bir kulübe inşa etmeye başlar. Yiyecek ve giyecek için de adadaki yaban keçilerini vurur, etlerini yer, derilerini tabaklar. Gemiden getirdiği arpa ve mısırın yarısını eker, fakat yanlış bir mevsimde ektiği için, boşa gittiklerini dehşetle görür. Yağmur sularını muhafaza etmek için küp yapmanın son derece güç bir iş olduğunu anlar ve kulübesinin çevresine diktiği ağaçlar da bir türlü tutmaz. En fazla canını sıkan şey, kendisini diğer adalara gösterecek bir kayık yapamamış olmasıdır. Büyük bir sedir ağacının gövdesi üzerine beş ay çalışır ve nihayet denize hazır bir tekne meydana çıktığı zaman da yapıldığı yerden sahile taşınamayacak kadar ağır olduğunu görür.

Crusoe, nihayet hububat ekmesini, keçileri ehlileştirmesini öğrenir ve hatta kendisine arkadaşlık etmesi için bir papağanı

bile eğitir. Adada hiç bir insan görmemesine rağmen, kulübesini tahkim eder. Böyle yapması iyi olmuştur, zira adada, on iki sene, süren ve tamamen yalnız geçen bir hayattan sonra, Crusoe, bir gün hayret uyandırıcı bir olayla karşılaşır. Kulübesinden çok uzaklardaki bir sahil boyunca, kum üzerinde, insana ait oldukları belli olan ayak izlerine rastlar onun kim olduğunu öğrenmeye azmeden Crusoe, ayak izlerinin civarında bir mağarada saklanır ve senelerce, adanın bu kısmını araştırır.

Adada yirmi iki yıl yaşadıktan sonra Crusoe, kendisini dehşete düşürücü bir şey daha keşfeder. Daha önce ayak izleri gördüğü sahilde, insan kemikleri ve parçalanmış insan organları da görür. Güney Amerika kıtasında yamyamların harp esirleriyle buraya geldiklerini ve onları öldürdükten sonra yediklerini sanır.

Crusoe, ilkin böyle bir olay karşısında ürperirse de, öylesine kızgınlık duyar ki, bu vahşi insanlar buraya bir daha geldikleri takdirde, üzerlerine hücum ederek onları öldürmeye karar verir. Bir mağarayı, küçük bir kale haline getirir. Ve bir gün, civarı gözetlediği sırada, otuz kadar vahşinin, bir ateş önünde, tiksindirici bir şekilde dans ettiklerini görür. Crusoe, dolu iki silah ve bir kılıçla üzerlerine hücum ettiği zaman, vahşiler, esirlerden birini pişirmişler ve diğer ikisinde öldürmeye hazırlanmaktadırlar. Crusoe, birçok yamyamı öldürür, diğerleri de, kalelerden birini geride bırakarak kaçarlar. Yirmi dört yıl tek başına yaşadıktan sonra, Crusoe'nin artık bir arkadaşı vardır. Kurtardığı adam da bir yamyamdır, fakat Crusoe, ona, bu eski adetlerinden nefret etmesini öğretir. Köleyi cuma günü kurtardığından, ona "Cuma" ismini verir. Crusoe, Cuma'yı kendi kulübesine getirir ve anlaşabilecek kadar İngilizce öğretir. Aslında zeki bir insan olan ve üstün bir aşiretten gelen Cuma, Crusoe'ye minnettarlık besler ve onun güvenilir bir hizmetkârı ve arkadaşı olur.

Cuma, kendi yaşadığı adada on yedi beyazın köle olarak tutulduklarını Crusoe'ya söyler. Crusoe onları kurtarmaya karar verir. Cuma ile birlikte, bu defa hemen deniz kenarında, sağlam ve her türlü havaya dayanabilecek bir tekne yapar.

Tam denize açılmak üzeredirler ki, üç kayık dolusu vahşi, iki köleyi Crusoe'nun adasına getirirler; kölelerden biri beyazdır. Crusoe ve Cuma, ellerindeki ateşli silahlarla onlara hücum ederler, yirmi bir vahşinin dördü hariç hepsini öldürür ve iki köleyi kurtarırlar. Kurtarılan kölelerden biri Cuma'nın babasıdır. Baba ve oğul sevinç içinde kucaklaşırlar.

Kurtardıkları beyaz adamın, Crusoe'nun senelerce önce parçalandığını gördüğü bir gemide bulanan yaşlı bir İspanyol olduğu anlaşılır. Crusoe, bu İspanyol'u, Cuma'nın babası ile birlikte, diğer beyazları kurtarmaları için, kendi yaptığı yeni tekne ile adaya gönderir. Bu arada, biraz ileride demir atmış bir İngiliz gemisi görür.

Crusoe ve Cuma, gemilerini tekrar ele geçirmeleri için onlara yardım eder ve aynı gemi ile İngiltere'ye dönerler. İsyan eden tayfalar, İngiltere'ye dönüp, mahkeme edilerek sonunda asılmaktansa, Crusoe'nun her türlü yiyecek maddelerini depoladığı adasında kalmayı tercih ederler. Tayfalar geride bırakılır.

İspanyol'un ve Cuma'nın babasının, Cuma'nın adasındaki esir beyazları kurtardıklarını öğrenince, Crusoe, bir gün onları ziyaret etmeyi düşünür.

Fakat ilkin, Cuma ile birlikte otuz iki sene sonra İngiltere'ye döner. Crusoe artık zengin bir adamdır. Batık İspanyol gemisinden aldığı paradan başka, namuslu bir Portekizli kaptan, onun Brezilya'daki tarlasını da onun namına işletmiştir ve şimdi Portekiz'de, 10.000 İngiliz lirası vardır. Ana ve babasının öldüklerini öğrenir. Namına yatırılan parayı almak için Portekiz'e bir seyahat yaptıktan sonra, İngiltere'ye döner, evlenir, çoluk çocuk sahibi olur. Karısı öldüğü zaman, Crusoe, adasının durumunu görmek için tekrar denize açılır.

SAVAŞ VE BARIŞ

TOLSTOY

Lev Nikolayeviç Tolstoy, 1828'de, ailesinin, Moskova'nın güneyindeki Tula şehri yakınındaki Yasnaya Polyana Malikânesinde doğdu. Ailesi zengin toprak sahipleriydiler ve bazıları da, "Savaş ve Barış'taki karakterlere model alındılar.

Tolstoy'un eğitimi özel Fransız hocalarına bırakıldı. Kazan Üniversitesini üç senede tamamlamasına rağmen, diploma almadı. Bir müddet aylak gezdikten sonra, asker oldu.

Kafkaslarda bir kaç sene kaldıktan sonra Kırım Harbi'nde yer aldı. Bu tecrübe, ona, ordu hayatı ile iyice ünsiyet kazandırdı ve o da bu tecrübelerini Harb ve Sulh'unda açıkça belirtti. Avrupa'ya iki seyahat yaptıktan sonra, ailesinin malikânesine döndü, hâkim oldu ve köylünün sofistik olmayan hayatının ahlâken ve entellektüel bakımdan, medeniyetin sunî standartlarından daha sağlam olduğunu söyleyen Rousseau'nun prensipleri yolunda giderek, kendi toprağını işleyenler için bir okul yaptırdı.

Tolstoy'un bir yazar olarak hayatı, 1852'de, çocukluk yıllarını anlatan hikâyesi ile başladı.

1877'de Tolstoy'un hayatında büyük bir kriz görüldü ve kendisini tamamen dine verdi

Siyasî fikirleri de aynı şekilde aşırı idi. Tolstoy'un inanışına göre, devlet şeytanî bir müessese idi ve mülkiyet ve kanunlar da dâhil, devletin bütün müesseseleri hırsızlık veya çıplak kuvvet üzerinde kurulmuştu.

Tolstoy 9 Kasım 1910'da öldü.

ÖZET

Savaş ve Barış, 1805'ten 1813'e kadar süren Napoleon Harpleri sırasındaki Rusya hakkında muazzam bir romandır; kitabın son

sözü 1820'nin şartları göz önünde tutularak yazılmıştır. Hikâyenin tarihî fonunda üstünlük kuran Napoleon'dur; 1805'te kendisini imparator ilân ettikten sonra, bütün orta Avrupa'yı hâkimiyeti altına almak için hareket etmiştir. Napoleon, kendisine karşı cephe alan Rusya-Prusya-Avusturya ittifakını Ulm, Austerlitz ve Jena'da yaptığı savaşlar sonunda mağlûp etti. Çar, bir ara barış antlaşması da imzaladı (Tilsit, 1807) ve dünyayı, bu önceki düşmanı ile bölüşmeyi bile aklından geçirdi. Fakat barış, sadece bir nefes alma devresi idi ve 1812'de Fransızlar tekrar doğruya doğru harekete geçtiler. Bu defa kendi topraklarında harp eden Rus ordusu, geri çekildi ve kesin bir zafer kazanamayan Napoleon'un ikmal hatları çok yayıldı. Borodino'daki kanlı fakat kesin netice vermeyen bir savaş sonunda (7 Eylül 1812), Ruslar, Moskova gerisine çekildi ve şehir Fransızlar tarafından işgal edildi. Napoleon, burada Rusların barış yapmalarını bekledi. Fakat onlar şehri baştanbaşa yaktılar. Şehir artık oturulacak bir yer olmaktan çıktığından, Napoleon, karda kışta Polonya'ya doğru çekildi. Karşı hücuma geçen Ruslar, Fransızları fena halde hırpalıyorlardı. 1812 Aralığında, Fransız ordusu artık erimişti ve Napoleon imparatorluğu da işte o zaman öldürücü darbeyi yedi.

Rusya'daki dahilî politika, bu hâdiseleri yansıttı. Çar, Rus kültürü üzerinde hiç olmazsa aristokrasi arasında, Fransız nüfuzunun tamamen hâkim olduğu 1801'de tahta geçmişti. Aleksander'in kendisi, Avrupa liberalizminin tesiri altında kalmış ve bir ara Kont Speranski'in başvekilliği zamanında, Rusya'da, ilk anayasal reformlar yapılmıştı. 1812'den sonra ülkeye, milliyetçi reaksiyon hâkim oldu ve Fransız olan her şeyden nefret edilmeye başlandı. Speranski atıldı ve iktidara muhafazakârlar geçti. Zulüm, 1825'te, öylesine dayanılmaz bir hâle gelmişti ki, soyluların bazıları isyana teşebbüs ettiler (Aralıkçıların başkaldırması). İsyan, onlar için felâketli oldu.

Tolstoy, bu fon üzerinde, yüksek mevkide bulunan üç gencin hayatını, arkadaşları ve aileleriyle birlikte ele alır. Belki, Çardan serflere kadar yüz kimse isimleriyle anlatılır. Roman, imparatorluk

konseylerinden, erler arasındaki sohbetlere kadar her şeyi kapsar. Maamafih, odak noktaları, üç kişi üzerinde toplanmıştır. Prens Andrey Bolkonski, Cont Pierre Bezuhov ve Kont Nikolai Rostov.

Andrey

Prens Andrey, kızı Marya ile birlikte Smolensk civarındaki malikânesinde cemiyetten uzak bir hayat yaşayan emekli bir subayın, Prens Nikolai Bolkonski'nin oğludur. Andrey evlidir ve Saint Petersburg'da oturan, fakat yaşadığı hayatın baskıları altında huzursuzluk duyar ve cemiyette yükselmek ister. Bu fırsat, 1805 seferberliği sırasında eline geçer ve General Kutuzov'un yaveri olarak Rus ordusuna katılır; hâmile karısını babasının ve kız kardeşinin yanına bırakır.

Avusturyalıların Ulm'da mağlup edilmelerinden kısa bir müddet sonra, Andrey kendisini göstermeye başlar. Avusturya ve Morovya'daki küçük çatışmalarda yer alır ve Austerlit savaşından önceki strateji konferanslarına katılır. Savaşta kahramanca çarpışır, fakat yaralanır ve bu hâli ile savaş meydanında terk edilir. Ailesi, onun öldüğünü sanır, fakat haber karısından gizlenir. Andrey, nihayet Rusya'ya gider ve karısının doğum yaparken öldüğü sırada babasının malikânesine ulaşır. Bebek yaşar, kendisine Nikolai adı verilir ve bakmaları için, Marya ve eski prense (babası) bırakılır.

Andrey, ordudan ayrılır ve vaktinin büyük bir kısmını, babasının malikânesinde düşünceli bir tarzda geçirir. Onun bu emekliliği 1806'dan 1809'a kadar sürer; nihayet, kabuğundan çıkarak kamu işlerinde yer almaya karar verir. Bir ara, Speranski'nin çevresindeki liberaller arasına katılır, fakat kısa bir zamanda hayal kırıklığına uğrar. Daha sonra, Kont Uya Andreiç Rostov'un kızı Nataşa ile arkadaşlık etmeye başlar ve hayata yepyeni gözlerle bakar.

Andrey'in babası yaşlı prens, oğlunun ikinci evliliğine karşı çıkar ve bir sene beklemesini ister. Andrey, bunu müteredditbir şekilde kabul eder ve Nataşa'ya olan hürmetinden ötürü, onun

kendisine bağlı kalmak zorunda olmadığını gösterircesine, nişanlandıklarını ilân etmez. Sonra bir iş için ayrılır, Nataşa'yı, arkadaşı Pierre Bezuhov'a bırakır ve Nataşa'ya, herhangi bir zorlukla karşılaştığı zaman, arkadaşına güvenebileceğini söyler. Pierre'in kötü ruhlu karısı, Andrey'in yokluğundan istifade eder ve Nataşa'yı, kendi erkek kardeşi Anatol Kurağın ile evlenmeye ikna eder. Anatol, önceki gizli bir evliliği neticesinde karısı var ise de, Nataşa'ya, beraberce kaçmayı teklif eder. Nataşa, Andrey ile nişanlılığını bozar, fakat Anatol'in kendisini aldattığını anlar. Küskün ve hayal kırıklığı içindeki Andrey artık, onu görmek istemez.

Pierre

Andrey'in en yakın arkadaşı olan Pierre Bezuhov, Kont Bezuhov'un, Avrupa'da özel hocalarla yetiştirdiği gayrimeşru çocuğudur. Romanın başlangıcında, ölmek üzere olan babasının yanında bulunmak üzere Rusya'ya gelmiştir. Şişman, hantal ve sosyal hayatta beceriksiz bir genç olan Pierre, heyecanlı bir Bonapartçıdır. Babasının ölümünden sonra, Pierre'in durumu birdenbire değişir: Babası, kendisini nüfus kütüğüne geçirmiş ve böylece, Kont unvanını tevarüs edebileceğini belirtmiştir. Kont Bezuhov'un ilk vârisi Vasili Kuragin, hukukî bir şekle bürünmeden önce, bu vasiyetnameyi ortadan kaldırmak ister. Bunda başarılı olamayınca, Pierre ile arkadaşlık eder ve onu, kendi kızı Elena Vasiyevna Kurağın ile evlenmeye ikna eder. Bu mesut bir evlilik değildir. Elena güzel bir kadındır, sosyetede göz kamaştırıcı bir mevkii vardır; fakat son derece bencil, şehvete düşkün, yozlaşmış biridir. Pierre, karısının kayınbiraderi Anatol Kuragin'in sefih arkadışı Dolohov ile ilişki kurduğundan şüphelenir. Nihayet, Pierre ve Dolohov düello yaparlar ve Dolohov yaralanır. Artık beraberce yaşayamayacaklarını anlayan karı koca ayrı yaşamaya karar verirler.

Pierre, şimdi hisli çalkantılar içindedir. Bir ara, kendi mahallî idealizmi, Osip Eleksyeviç Bazdyev adında birisinin ısrarı ile katıldığı Mason cemiyetinde ifadesini bulur. Bu cemiyet, ona, saflaş-

tırılmış bir dinin ve pratik hayır işlerinin bir belirtisi olarak görünür. Bu tesir altında sosyal reformlar getirmek, kendi malikânesinin bulunduğu yerde okul ve hastane inşa etmek ister. Bunda hiç de başarılı olamaz, kendi adamları kendisini aldatırlar. Nihayet, kendi locasının önde giden üyeleri, onun ahlâkî ve sosyal reformuna ilgi göstermeyince, Masonlardan da hayal kırıklığına uğrar. Bazdyev, maamafih bir iş başarır: Pierre'in, hiç olmazsa zahiren, karısı ile barışmasını sağlar.

Prens Andrey, bu sırada, karısının ölümünden sonraki inziva hayatından sıyrılır ve Pierre, onun Nataşa Rostov ile evlenmesini ısrarla söyler. Fakat Nataşa, Anatol Kuragin ile kaçmak istediği zaman, Pierre, Nataşa'ya, evli bir erkek tarafından nasıl aldatıldığını gösterir. Yine Nataşa ve Andrey'yi barıştırmak isterse de, bunda başarılı olamaz. Sonunda Nataşa'yı kendisinin sevmeye başladığını görünce, onunla görüşmemeye karar verir.

İki sene sonra, Pierre'in karısı anjinden aniden ölür ve Pierre artık serbesttir. Fakat ülkede olup bitenler, özel meselelere yer bırakmaz. Fransız kuvvetleri Rusya'yı istilâ etmişlerdir. Pierre, sivil bir müşahit olarak Borodino savaşında yer alır. Pierre, şekil ve kıyafetini değiştirir ve Moskova'da kalır, Napoleon'u öldürmek için bir takım plânlar yapar. Muhtelif maceralardan sonra, kendisini kundakçılıkla itham ederek tevkif ederler ve idam edilmekten kaçarak kurtulur.

Nikolai

Kitaptaki üçüncü aile Rostovlardır. Onlar, ne Kuragin'ler gibi kötü ruhlu, ne de Bolkonskiler gibi maharetli insanlardır. Onlar, alelade, fakat iyi insanlardır; hâdiseler üzerinde derinden derine düşünmezler, insanlara sevgi ile muamele ederler, hayatta olmaktan zevk duyarlar. Babaları Kont Uya Rostov, müşfik ve nazik bir insan olmakla beraber, son derece tutumsuzdur. Evinde dört çocuğu ve kendi ailesinin bir mensubu gibi büyütülen Sonya adında bir yeğeni vardır. Sonya, çocukluğundan beri, ailenin en büyük oğlu Nikolai'ye âşıktır.

Nikolai, bir subay olarak, 1805 yılında Pavlograd alayı ile birlikte Avusturya'ya gider. Rusya, müttefikler üzerindeki baskıyı hafifletmek için bölgeye birlik gönderir. İlk çatışma, onu fena halde ürkütür, fakat yine de, ismini lekeleyecek tarzda hareket etmez. İkinci çarpışmada, Schöngraben'de, hafif bir yara alır ve savaş yerinden kaçar. Yaralandığı haberi ailesine ulaşır ve onlar Nikolai'ye bir kahraman diye bakarlar. Nikolai, savaşı abartılı bir şekilde anlatır, kendisini büyük bir kahraman olarak gösterir. Austerlitz'de vatanseverlik hisleriyle hareket eder ve Çar'a büyük bir hizmet yapmayı tasarlar. Savaş sırasında, Çar'a iletmesi için kendisine bir mesaj verilirse de, Çar'ın bulunduğu yere çok geç ulaşır ve mesaj da böylece değerinden kaybeder ve gerçekte de Çar'ın yanına çıkacak cesareti kendisinde bulamaz.

Napoleon'un Tilsit'de görüşmelerinde bulunur. Artık, iyi bir askerdir, harp tecrübesi görmüş ve korkaklığı kalmamıştır.

Bu arada, Rostovların malî durumları bozulur. Kızlarının evlilikleri yaklaşmaktadır ve onların iyi bir şekilde evlenmeleri de önemlidir. Vera adındaki en büyük kızları, kendisine iyi bir başlık verdiği bir subayla evlenir. Kontes, Nataşa ile evlenmek isteyen bir genci, çok fakir diyerek reddeder. Aynı sebepten ötürü, Nikolai ve kuzeni Sonya arasındaki aşkı söndürmek ve Nikolai'ye zengin birini bulmak ister. Fakat Nikolai, bir bezirgân evliliği yapmak istemez. Nataşa, parlak ve zengin Andrey ile nişanlanır, fakat daha önce belirtildiği üzere, Nataşa, harcat biri olduğunu gösterir ve nişanı bozar. Bu arada, müsrif yaşayış devam eder: Tolstay, Rostov malikânesindeki hayatın avlanma partileriyle, komşulara yapılan ziyaretlerle ve Noel şenlikleriyle hatırdan çıkmayacak manzarasını gözlerimiz önüne serer.

Diğer iki ailenin durumunda da olduğu gibi, 1812 istilâsı, Rostov ailesinde de bir kriz yaratır. Nikolai, alayında görevlidir ve kendisine kahramanlık madalyası verilmiştir. En küçük oğulları Petya da, ağabeyi gibi subay olmak ister. Smolonsk'ten çekildikleri sırada, Nikolai, daha önce anlatıldığı üzere, Marya Bolkonski'ye rastlar ve yardım eder. Burada, ikisi arasında romantik imkânlar

doğarsa da, Nikolai, Sonya'ya söz verdiğinden ötürü pişmanlık duyar.

Moskova yandığı zaman, Rostovlar mallarını mülklerini kaybederler, fakat ailenin maruz kaldığı daha da büyük felâket, Fransızlarla yapılan küçük bir çatışmada Petya'nın ölümüdür. 1813'te yaşlı kont, aileyi iflâs ettirdiğini pişmanlıkla idrak ederek ölür. Malikâne satılır ve aile kiraladıkları başka bir yere taşınır. Bu şartlar altında, Sonya ve Nikolai'nin evlenmesi düşünülemez, zira her ikisi de beş parasızdırlar. Sonya, Nikolai'ye anlayışlı bir mektup yazarak onu, vaadinden kurtarır.

Roman sona ererken, geride kalan gençler, taraflar için yarar sağlayacak tarzda evlenirler. Nataşa, 1813'te, kendisine bir zamandır sessiz bir tarz da âşık olan Pierre ile evlenir ve Nikolai de şimdi Marya Bolkonski ile evlenmek için serbest kalmıştır. Ülkede barış da kurulduğundan, Nikolai, muhafazakâr bir kır centilmeni olarak hayatını sürdürür. Karısının mülkünü sorumlu bir tarzda yöneterek, aileyi, tekrar varlıklı bir hale getirir. Aileler arası evliliklerle birleşen bu üç aile, artık huzur içinde ve mesutturlar.

SEFİLLER

VİCTOR HUGO

Victor Hugo (1802-1885) Napoleon'un generallerinden birinin oğlu idi. Ailesi burjuvadır. Çocukluğu kaotik geçti. Hugo, çocukluk yıllarında, ülke dışında görevli babasının yanında uzun zaman kaldı. General, bir ara Madrit'te idi ve çocuğunun parlak bir istikbali olacağına inandı. Üç İspanyol vilayetinin valiliğini yürüten babasına bir İspanyol kontu unvanı da verilmişti ve çocukları da, İspanyol aristokratları için özel olarak kurulan bir mektebe yazıldılar.

Napoleon düştüğü zaman, Hugo ailesinin durumu da bozuldu. Aile, tekrar Paris'e döndü ve Victor, eğitimini, sistematik olmayan bir tarzda yürüttü. Yirmi yaşında iken ilk şiirlerini yayınladı. Bu şiirlerindeki kesin kralcı hislerden ötürü, XVIII. Louis, Hugo'ya aylık bağladı. Durumunu böylece düzelten Hugo, bir çocukluk arkadaşı ile evlendi.

Kısa bir zaman sonra da, çağın, yükselmekte olan yazarları arasındaki yerini aldı. 1827'de, yeni klâsizmin geleneklerinden tamamen koparak, Cromwell'i yazdı ve böylece romantik hareketin manifestosunu hazırladı.

Hugo 1855'te öldü ve Pantheon'da gömüldü.

ÖZET

Sefillerin plânı muazzam ve muğlâktır, fakat merkez dokusu Jean Valjean adlı bir köyünün, ondokuzuncu asrın ilk otuz senesindeki maceralarını anlatır. Valjean, aç ailesini doyurmak için bir somun ekmek çaldığından bir kadırgada kürek çekmeye mahkûm edilmiştir. Defalarca kaçmak istediğinden, mahkûmiyet müddeti ondokuz seneye çıkarılır. Nihayet 1815'te serbest bırakılır. Valjean şimdi, kızgın, ümidini yitirmiş bir adamdır; güney Fransa'da D. kasabasına gider. Bir kürek mahkûmu olduğundan, kimse onu barındırmak istemez; nihayet, yaşlı ve çok iyi bir insan olan kasabanın piskoposu, yanına alır ve ona gayet nazik davranır. Valjean, onun misafirseverliğine, piskoposun yemek takımlarını çalmakla karşılık verir. Polis, kısa bir zaman sonra onu tevkif eder ve piskoposa getirir. Piskopos, Valjean'ı hayrete düşürürcesine, yemek takımını Valjean'a verdiğini, bir hediye olduğunu söyler ve gümüş şamdanları niye almadığı için de Valjean'ı azarlar. Valjean'ın, seneler sonra karşılaştığı bu müşfik hareket, onu derinden etkiler ve tavrını, düşüncelerini değiştirir, ıslah olur. Ondan sonra, piskoposun bu güvenine lâyık olmaya, mümkün olduğu kadar faziletli bir hayat sürmeye söz verir.

Valjean'ı seneler sonra, Kuzey Fransa'da bir kasabada görüyoruz: Takma bir ad altında, ucuz mücevherat imalatçısıdır. İmalâtta, bir iki basit gelişme gerçekleştirdiğinden, şimdi varlıklı bir

insandır; kasaba halkının güvenini kazanmış ve hatta belediye başkanı dahi seçilmiştir (Bu mahkûmiyet geçirmiş bir kimsenin hukukî olarak yapamayacağı bir iştir). Kasabanın polis müfettişi Javert, tam bir dedektiftir ve âmirinin kimliğinden şüphe eder. Onu tam yakalattıracağı sırada, adının Valjean olduğu bir diğer insanın, başka bir suçtan yakalandığını ve tekrar bir kadırgaya gönderileceği haberini alır. Çok mahcup bir duruma düşen polis müfettişi, belediye başkanından özür diler, onun hakkında şüphelere düştüğünü anlatır ve istifa etmek ister; fakat istifası kabul edilmez. Valjean şimdi, daimî bir güvenlik içinde bulunduğunu hissederse de, kendi ismini taşıyan suçsuz bir insanın acı çekmesi vicdanını rahatsız eder. Kahramanca bir hareketle mahkemeye gider, kendisini tanıtır ve kendi isteği ile kürek mahkûmluğuna döner.

Bir kaç sene sonra, Valjean kaçar ve kuzeye gider; kapitalist olarak geçirdiği yılların mükâfatı olan parayı buraya gömmüştür. Para onu rahatça geçindirebilecek ve çevresine yardım etmesine de imkân verecektir. İlk işi, Cosetta adındaki küçük bir kızı aramak olur. Kız, bir zamanlar yanında çalışan Fantina'nın kızıdır; Fantina kızını bakmak için fahişelik yapmıştır. Fantina artık ölmüştür ve kızı yetiştiren üvey ana ve babası, ona gayet kötü muamele etmektedir. Valjean, kızı evlatlık alır ve ona derin bir sevgi ile bakmaya başlar. Beraberce Paris'e giderler. Valjean, bir rahibe manastırında bahçıvan olarak çalışmaya başlar ve Cosette da, manastırın mektebine gider. Böylece, Valjean, hâlâ kendisinin peşinde giden Javert'ten kurtulur ve senelerce güvenlik içinde yaşar.

Cosette büyüyünce, Parisli bir talebe olan Marius Pont Mercy adında bir genç onunla ilgilenir. Marius'u, eski bir burjuva olan büyükbabası yetiştirmiştir; fakat o, Napoleon'un kendisini baron yaptığı eski bir subay olan babasının hatırası ile yaşar. Yirmi yaşındaki Marius yoksul bir hayat sürer ve radikallerle arkadaşlık eder. Cosette ve Marius, Paris'in Luxemburg Gardens adındaki parkında tanışırlar ve Valjenan'ın kendisini ve Cosette'yi gizli tutmasına rağmen, gizliden gizliye mektuplaşırlar.

Hâdiseler, ülkedeki iç huzursuzluklar sırasında zirveye erişir. Sosyalistler, 1832'de, Paris'te hanedanlığa karşı başarısız kalan bir başkaldırma hareketine girişirler. Marius ve arkadaşları, bu isyanda yer alırlar ve sosyal adalete olan bağlılığından ötürü, kim olduğunun meydana çıkmasına dahi aldırış etmeyen Valjean da isyana katılır. Sokak çatışmalarının ortasında, eski düşmanı Javert ile karşılaşır, onun bütün hayatı şimdi elindedir. Gerçi bir tek kurşun, Javert'i ortadan kaldıracaksa da Valjean, Javert'i serbest bırakır. Valjean'un bu âlicenaplığı, Javert'in, kesin meşruiyet ve hukuka dayanan ahlâki dünyasını alt üst eder. Hayatında ilk defa bir mahkûmun, kanuna saygı duyan bir vatandaştan daha iyi bir insan olacağını düşünür. Bir polis memuru olarak, bütün hayatını, sahte faraziyelere göre yürütmüştür. Valjean'ı tevkif etmek yerine, intihar eder.

Bu arada, barikatların ardına çekilen asiler çevrilir. Karşı tarafın kuvvetleri daha fazladır. Çarpışmalar sırasında Marius ağır yaralanır. Valjean, Marius'u sırtında taşıyarak, yeraltında, lağım kanallarına götürür. Burası hoş bir yer olmasa da, çatışma sahnesinden uzaktır. Kendisini tamamen kaybetmiş ve hemen hemen ölü olan Marius, büyük babasının evine getirilir; Marius, hayatını, kimin kurtardığını bilmemektedir.

Valjean, şimdi Cosette ile Marius arasına girmemeye karar verir. Cosette'nin, Marius'u sevdiğini ve onunla evlenmek istediğini anlar. Cosette'ye büyük miktarda para verdikten sonra, eski bir kürek mahkûmunun, şimdi bir barones olan Cosette'yi mahcup duruma sokacağını düşünerek inzivaya çekilir. Marius, ilkin, bunu kabul eder, fakat hayatını kurtaranın Valjean olduğunu öğrenince, Cosette ile birlikte, son bir defa daha görmek için ihtiyar adamın başucuna giderler. Karşılaşma hazin olur. Her üçü de gözyaşlarını tutamaz. Valjean, ölüm yatağında, senelerce önce, evliya gibi biri olan Piskopoun, inanılmaz bir jestle kendisine hediye ettiği ve böylece Valjean'ın ruhunu kazandığı gümüş şamdanları Cosette'ye hediye eder.

SES VE ÖFKE

WILLIAM FAULKNER

William Faulkner, Amerika'nın Missisippi eyaletinin önde gelen ailelerinin birinin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Düzenli bir eğitim hayatı olmamıştır. Yazar olmaya azmetmiştir, ikinci romanı Ağustos Işığı'ndan sonra şöhrete kavuşmuştur. Sakin bir insan olan Faulkner, gösterişten uzak yaşamayı tercih etmiştir. Hayattayken Nobel Ödülü'ne layık görülmüştür.

Roman, ayrı ayrı bakış açılarıyla anlatılır ve dört bölümden oluşur. Bilinç akışı tekniği ile yazılmıştır. (Yazar, kahramanların bilincinden akan olayları müdahale etmeden sunar). Birinci bölüm, 7 Nisan 1928'de Benjy'nin zihninden olayların anlatılmasından ibarettir. İkinci kısım, 2 Haziran 1910'da Quanten'in intihar öncesi yaşadıklarının onun zihninden yansımasıdır. 6 Nisan 1928'de Jason'ın bakış açısıyla anlatılanlar üçüncü bölümü oluşturur. 8 Nisan 1928'de Paskalya günündeki olaylar ise yazarın bakış açısıyla anlatılır.

ÖZET

Benjy, 7 Nisan 1928
Şimdiki Zaman

Benjy otuz üçüncü doğum gününde, bakıcısı Luster'le golf oyunu seyretmektedir. Bu arada kız kardeşi Caddy'yi hatırlar. Luster de karnaval ücreti için gerekli olan 25 sentini kaybetmiştir ve onu aramaktadır. Bu yüzden, Benjy'yi yalnız bırakır. Benjy, yeğeni Miss Quanten'i karnaval tellalı ile öpüşürken görür. Luster de parasını bulamamıştır. Eve dönerler. Mutfakta Benjy'nin doğum günü pastası durmaktadır. Luster, Dilsey gidince Benjy'yi kızdırır. Fırında Benjy'nin elini yakmasına neden olur. Dilsey, Benjy'nin eline merhem sürer ve eline çok sevdiği Caddy'nin terliğini verir. Benjy ancak Caddy'nin terliğini eline alınca susmaktadır.

Luster, yemek anında Jason'dan para ister. Jason vermez. Miss Quanten'le Jason kavga ederler. Herkes yattığında, Luster, Benjy'yi yatak odasına götürür. Onu uyutmaya çalışırken Miss Quanten'in pencereden atlayarak kaçtığını görür.

Geçmiş Zaman

Sene 1898'dir. Bütün çocuklar henüz küçüktür ve bahçede oyun oynamaktadır. Caddy, bir ağaca çıkarak evdekilerin ne yaptığını görmeye çalışır. Evde büyük bir kalabalık vardır ve herkes somurtmaktadır. Caddy, kalabalığın eğlence için toplandığını düşünür. Oysa büyük annesi ölmüştür.

Benjy, kız kardeşi Caddy'yi çok sevmektedir. O yanında iken kendini iyi hissetmektedir. Bazı duyuları çok kuvvetli olan Benjy, Caddy'nin yağmur gibi koktuğunu düşünmektedir. Jason ise onun kâğıt bebeklerini kesmektedir.

Caddy on dört yaşına gelince makyaj yapmaya başlar. Erkek arkadaşlarıyla daha yakın ilişkide bulunur. Benjy, tüm masumluğuyla bu durumdan nefret etmektedir. Caddy, safiyetini yitirince Benjy ağlar, sürekli yıkanmak ister. Adeta Caddy'nin kirini temizlemek istemektedir. Bir yıl sonra, Caddy evlenir. Caddy'yi gelinlikle gören Benjy ağlar. Caddy evden kocasıyla ayrılınca çok üzülür. Bir ay sonra, Harward Üniversitesi'nde okuyan Quanten ölür. Benjy kardeşini çok sevdiği için onun bu ölüm haberini duymasını engellerler. İki yıl sonra da babası ölür. Cenaze günü, annesi ile mezarlığa gider. Jason, babasının mezarına onlarla gelmez.

Quanten, 2 Haziran 1910

Şimdiki Zaman

Quanten, erkenden kalkar, sürekli saatin tik taklarını dinler. Saatinin camını kırar. Zaman kavramı üzerinde düşünür. Kiliseye gitmemek için yavaş hareket eder. Tıraş olur, temiz kıyafetler giyer ve dışarı çıkar. Yolda saatlerin zamanı doğru göstermediğini düşünür. Bir dükkândan üç demir ütü alır. Cambridge kasabasına

gider. Ütüleri köprünün altına saklar. Köprüden bir fırına gider, simit alır. Küçük bir kız görür ve ona dondurma ikram eder. Çocuk, sürekli onu takip etmeye başlar. Kızın fırsatçı ağabeyi, onu, kızı kirletmekle suçlar. Mahkemeye çıkarılır. Kefaletle serbest bırakılır.

Quanten akşam odasına döner. Elbisesinin lekesini çıkarmaya çalışır. Arkadaşı Shreve'ye bir mektup yazar. Sürekli aklının takıldığı ve sırrını çözemediği saatini de ona bırakır. İntihar etmek için odasından çıkar.

Geçmiş Zaman

Quanten de Benjy'nin hatırladıklarının aynısını hatırlar. Quanten'in zihninde kız kardeşi Caddy'nin bir erkekle olan macerası derin bir iz bırakmıştır. Erkek arkadaşı Caddy'yi öpmüştür. Quanten otla kardeşinin yüzünü siler. Benzer bir olay Quanten'in de başından geçmiştir. Caddy, Quanten'e Taunu hatırlatarak onu kızdırır. Kavga ederler.

Quanten, bundan başka Caddy'nin Dalton tarafından kirletildiği günü hatırlar. Qunanten, Benjy'nin önsezilerini ve koku duyusunun kuvvetini bilmektedir. O gün, Benjy'nin Caddy'den kirli bir koku duyarak inlediğini anımsamaktadır. Quanten, Dalton'u öldürmek ister. Tabancasıyla onu öldüreceği sırada, bayılır. Silah patlayınca, Caddy yanlarına koşar ve Dalton'u kovar. Bütün bu hadiseleri öğrenen Bayan Compson, kızını bir başkasıyla (Herbert'le) evlendirmeye karar verir. Quanten, düğünden önce Herbert'le tanışır; fakat onu hiç sevmez; âdeta kardeşini kıskanır. Quanten, Herbert'in kötü şöhretini bilmektedir. Kardeşini evlenmemesi için uyarır. Kendisiyle gelmesini ister. Caddy ona kızar.

Jason, 6 Nisan 1928

Jason, ailenin reisidir. Fakat o, sadece parayı düşünen, sorumsuz bir kişidir. Caddy'den sürekli para gelmektedir. Ama Caddy terk edilince para gelmemeye başlar. Bunun üzerine, Caddy'nin yıllar önce kızı Quanten için ayırdığı çeki çalar. Jason, bununla

da kalmaz. Annesinin onun için sakladığı bir dükkân hissesini de satar ve otomobil alır. Değişik işlere girer; fakat hep başarısız olur. Quanten'in hoyratlığı onu rahatsız etmektedir. Quanten'i sevgilisiyle yakalamak için uğraşır durur. Quanten'le uğraşmakla yetinmeyen Jason, Luster'i sinirlendirmek için biletleri yakar.

Paskalya, 8 Nisan 1928

Dilsey, aileyi ayakta tutan tek kişidir. Kiliseden dönerken ev içindeki kaosu görür ve ailenin sonunun geldiğini düşünür. Onun düşüncesini doğrulayacak bir olay ortaya çıkar. Quanten, annesinden kalan yüklüce bir parayla kaçmıştır. Jason, onu yakalamak için Quanten'in karnavaldaki sevgilisini bulmaya karar verir. Karnavaldaki adamla kavga eder, yaralanır ve aramaktan vazgeçer.

Romanın sonunda Luster ile Benjy faytonla gezerlerken Luster atları hızlandırır. Benjy çok korkar. Jason'la karşılaşırlar. Jason, Luster'i tokatlar ve Benjy huzurlu bir şekilde elinde, sapı kırılmış nergis çiçeğine bakar.

SOKRATES'İN SAVUNMASI

PLATON (EFLATUN)

Yazarın özgeçmişi için bakınız sf.: 324

ESER HAKKINDA

Sokrates'in Savunması, Mektuplarla birlikte Platon'un diyaloglardan ibaret olmayan tek eseridir. Eserde Platon'un felsefesiyle birlikte, hocası Sokrates'in suçsuz yere idam ediliş aşamalarını, İlk Çağda demokrasi gerçeğini bir arada görmek mümkündür.

ÖZET

Sokrates'i suçlayanlar vardır. Bu suçlayanların tam olarak kimler olduğu bilinmemekte; fakat başlarında Meletos'un olduğu sanılmaktadır. Ünlü komedya yazarı Aristophanes de Sokrates'i Sofistlerle (Şüphecilerle) bir tutmuştur. Sokrates'in kötü, yalancı biri olduğu, her şeye karıştığı, eğriyi doğru diye gösterdiği gibi suçlamalar söz konusudur. Aristophenes, eserine Sokrates'in öğrencilere para karşılığında ders verdiğini, öğrencilerin aklını karıştırdığını yazmaktadır. Oysa Sokrates'in kimseye verecek bilgisi yoktur.

Bir gün, Sokrates'in bir arkadaşı halka Sokrates'ten daha bilgili kimsenin olup olmadığını sormuştur. Tanrı sözcüsü, Sokrates'ten daha bilgili kimse olmadığını söylemiştir. Sokrates bu olanlardan sonra bilgili bir insan olmadığı hâlde Tanrı'nın neden böyle söylediğini düşünüp durmuştur. Sürekli kendinden daha bilgili birisini arar. Sonunda görür ki hiç kimse bilgili değildir. Yalnız kendisinin ayrıcalığı, bilgili olmadığını bilmesidir.

Sokrates daha bilgiliyi arama sürecinde çok düşman kazanmıştır. Çünkü pek çok kişinin gerçekte bilgisiz olduklarını ortaya çıkarmıştır. Önce devlet adamlarının bilgisizliğini ortaya çıkarmıştır. Sonra şairlere gitmiş, onların şiirlerini yalnız içgüdü ile yazdıklarını göstermiştir. Sanat sahiplerinin de aynı kusuru taşıdıklarını, bilmedikleri şeylerden dem vurduklarını ispatlamıştır. Sokrates aslında asıl bilgiye sahip olanın Tanrı olduğunu düşünmektedir. Bu süreçte, Sokrates kafasını meşgul eden soruların cevabını ararken çevresinde olan bitenlerin farkına varmamıştır. Etrafındaki pek çok kişi, onun gençleri doğru yoldan ayırdığını, tanrıların yerine yeni tanrılar koyduğunu söylemektedir. Bu söylentiler onu mahkemeye sürükler. Sokrates, mahkûm olursa suçlandığı gibi tanrıtanımaz olduğu için değil üzerine kin çektiği içindir.

Bu gelişmeler karşısında, Sokrates çok soğukkanlıdır. Ölmek veya mahkûm olmak onun umurunda değildir, o sadece doğruların peşindedir. Tehlike karşısında yılmamak, korkmamak onun prensibidir. Ona göre insanların en çok korktuğu şey olan ölüm

aslında kaçınılacak bir şey değildir. O sadece kötülük yapmaktan korkar.

Sokrates, ideallerinden dönmemekte kararlıdır. O, asla Tanrı dışında kimseye boyun eğmez. Hakkında atılan iftiralar hep asılsızdır. Sokrates'in sürekli öğrencileri olmadığı gibi malı mülkü de yoktur. O dünya hayatına önem vermeyen bilge birisidir. Yargıçları yumuşatmak amacıyla asla mahkemeye ailesini ve çocuklarını getirmez. Kararı, tamamıyla yargıçların iradeleri elinde olan Tanrı'ya bırakır.

Sokrates, mahkemece suçlu görülür. O bunu beklemektedir ve hiç tepki göstermez. O, herkesten farklı bir kişidir. İnsanların geneli gibi makama, mevkiye, dünya hayatına hiç önem vermemiştir ki şimdi üzülsün, insanlara, hep ahlakı, erdemi öğütlemiştir. Böyle bir insana ancak devletin hesabına çalıştığı için ödül verilmelidir. Mahkeme, para cezası vermez; çünkü parası yoktur. Sürgün etmez; çünkü sürgüne gittiği yerlerde yine halkı yönlendirecektir. Nihayet ölüm cezası verilir. O, ölüm cezasına rağmen başkaları gibi ağlayıp sızlamamıştır. Yaptığı hiçbir şeyden dolayı pişmanlık duymaz.

Sokrates'e göre ölüm bir ceza değildir. Sadece bir yolculuktur. Ayrıca öteki dünyada soru sormak yüzünden mahkûm edilme tehlikesi de yoktur. Sokrates, Atinalılardan son bir şey diler: Çocukları erdemden, doğruluktan ayrılırsa kendisinin Atinalılara gösterdiği gibi onlara yol göstersinler. Çocukları kendilerine fazla değer verir ve bu dünyada bir hiç olduklarını unuturlarsa onları azarlamalarını ister Atinalılardan.

Sokrates, ayrılık vaktinde ölüme giderken yargıçlar da yaşamaya giderler. Fakat Platon'a göre, bunların hangisinin daha iyi olduğunu ancak Tanrı bilir.

SUÇ VE CEZA

DOSTOYEVSKİ

Fiyodor Mihayloviç Dostoyevski 1821'de doğmuş, 1881'de ölmüştür. Dostoyevski'nin ailesi orta sınıfa mensup idi. Romanlarının karakterleri köylüler ve asiller değil, talebeler, iş adamları ve devlet memurlarıdır. Sahne, ülkenin bozkırları değil, hükümet merkezi ve onun kalabalık mahalleleridir. Dostoyevsk'nin babası, orduda bir cerrahtı; sıkı bir disipline inanıyordu ve kendi kiracılarından biri tarafından öldürüldü. Annesi, Moskova'daki bir tüccar ailesinden gelmişti; müşfik bir kadın olmakla beraber tesirsizdi, Pulcheria Rakolnikov'a benziyordu. Dostoyevski, on yedi yaşına geldiği zaman askerî bir akademiye gönderildi. Fakat bu hayattan nefret etti; yirmi üç yaşında iken de kendisini yazarlığa vermek için ordudan ayrıldı.

İnsancıklar (1845) adlı ilk romanından itibaren Dostoyevksi, fakirler için kuvvetli bir sempati duydu ve anormal psikoloji ile ilgilendi. Hayatının son yılları, oldukça mutlu ve başarılı geçti. 1867 yılında, Polina Suslova'yı terk etti ve kendisini seven, dehasına hürmet eden ve müzmin kumarbazlığına itiraz etmeyen Anne Grigorievna Sintkina adındaki kâtibesi ile evlendi. Ardından gelen yıllarda en büyük eserlerini yazdı. Kumarbaz (1867), Budala (1868-1869), Ecinniler (1871) ve Karamazov Kardeşler (1880), Dostoyevski, aynı zamanda, faal bir gazeteci ve editördü. Öldüğü zaman (1881) Rusya'nın büyük bir milli şahsiyeti idi ve o zamandan beri de Avrupa edebiyatına derinden tesir etti.

ÖZET

1860'larda Saint Petersburg'da, fakir bir hukuk talebesi olan Rodion Romonoviç Raskolnikov, artık derslerine devam etmez. Kafası, Rusya'ya Batıdan sızan yeni ve teamül dışı fikirlerle

kaynar. İnsanların, iki sınıfa ayrıldıklarına inanır: Kendilerine rehberlik etmeleri için ahlâki kanunların getirildiği alelade sürü ve Sezar ve Napoleon gibi, kendi kanunlarını kendileri yapan istisnaî adamlar. Kendisinin, bu istisnaî bir kaç insandan bir olup olmadığını anlamak için; birini, ölüsünün hiç kimseye bir zararı dokunmayacak, değersiz veya nefret edilen birini, öldürmek ister. Kendisine kurban olarak da, Alonya Ivanovna adında yaşlı tefeci kadını seçer. Kadının zengin olduğu veya söylendiğinden, ölümü bir diğer avantaj daha sağlayacak, Rodion'u sefaletten kurtaracaktır. Kendi kendisiyle yaptığı ıstırap verici tartışmalardan sonra, kadının evine gider ve onu bir balta ile vahşice öldürür. O anda, Alonya ile birlikte yaşayan bir kimseyi rahatsız etmeyen üvey kız kardeşi, beklenmedik bir tarzda içeri gider. Rodion, onu da öldürmeye mecbur kalır. Kendisini tamamıyla kaybettiğinden ve evde para aramayı da unuttuğundan, müşterilerin rehin için bıraktığı bir kaç küçük süs eşyasını alır ve talihinin yardımıyla kimseye görünmeden kaçar.

Rodinon'un suçu, diğerlerine, ailesi ve arkadaşlarına tesir eder. İlkin, eline fırsat geçtiği zaman ona para gönderen, çocuğuna düşkün ve müşfik annesi vardır. Kız kardeşi Dounia, Svidrigailov adında bir adamın çocuklarına dadılık yapar. İşveren kendisine sarkıntılık yaptığı için, oradan ayrılır ve kendisinin önemli biri olduğunu inanan Luzhin adında bir burjuva ile evlenir. Rodion, kız kardeşinin kendisine hem para yardımı yapabilmek hem de meslek hayatında yardımcı olabilmek için ticarî bir evlilik yaptığını idrak edince, bu evliliğe karşı gelir. Hayatındaki üçüncü kadın, Marmeladov adında işsiz bir kâtibin kızıdır! Rodion, onunla ara sıra buluşmuş ve arkadaşlık etmiştir. Aile, Marmeladov'u kazara öldürdüğü zaman, Rodion, aileye yardım etmek ister, para verir. Ve nihayet Rodion'un Razumihin adında iyi bir talebe arkadaşı vardır.

Rodion, öldürdüğü kadının evinden aldıklarını ve diğer delilleri saklayana kadar, âdeta bir çılgın gibidir. Ve ödenmemiş bir borç hakkında, kendisine sorulacak bazı soruları cevaplandırması

için polis karakoluna çağrıldığı zaman, bu baskı daha da artar. Polislerin yanında baygınlık geçirir ve arkadaşı Razumihin, onu odasına taşır ve günlerce süren hastalık ve sayıklamaları sırasında ona bakar. Yatağının başına gelen arkadaşları, kadının öldürülmesini aralarında konuştukları zaman, Rodion'un heyecanı neredeyse onu ele verecek olur. Yine polise giderek, kadına rehin bıraktığı eski bir saatini ister. Orada iken, kadının ölümü üzerinde çalışan polis, kendisine bazı sorular tevcih eder. Meseleye psikolojik açıdan bakan Porfirly Petroviç, kurnaz sezgileriyle Rodion'dan şüphelenir.

Bu arada, Rodion'un annesi ve kız kardeşi de, Dounia'nın Luzhin'ie evlenme törenini hazırlamak için hükümet merkezine gelirler. Rodion, enişteşi olacak adamla hemen kavga eder ve Luzhin de, küstahça bir tavırla Dounia'yı kovar. Dounia'nın önceki hayranlarından Svidrigailov da şehre gelmiştir. Karısı, bir takım garip sebeplerle ölmüştür ve şimdi o, meseleyi Dounia ile görüşmek ister. Luzhin, ona on bin ruble vermeye hazırdır. Rodion ve kız kardeşi, böylesine sahtekâr bir adamla herhangi bir bağın tehlikeli olacağını idrak ederler. İyi bir tesadüf eseri olarak Dounia ile Razumihin birbirlerine âşık olmaya başlarlar ve ikisi arasındaki ilişki, normal bir gençlik aşkı hâlinde gelişir.

Rodion şimdi, polise giderek saatini geri almaya mecburdur; zira bunu yapmazsa, şüpheleri kendisi üzerine çekecektir. Rodion'un suç işledikten sonra tefecinin evine giderek garip davrandığı hakkında bir rapor alan Porfiry Petroviç, Rodion'u tekrar sorguya çeker ve onun düşüncelerini başka tarafa çekmek için âdeta kedi fare oyunu oynar. Fakat görüşme aniden kesilir: suçun işlendiği sırada binada bulunan boyacı Nikolai, birdenbire karakola gelerek suçu itiraf eder. Rodion, hiç beklemediği bir şekilde temize çıkmıştır; fakat suçunu itiraf etmeyi de arzu eder Sonia'ya gider ve her şeyi anlatır.

Sonia, mesleğine rağmen, dindar bir kadındır. Rodion'dan tiksinmez, acır ve suçunu itiraf etmesini ve kefaretini ödemesini söyler. Kısa bir zaman sonra Profiry Petroviç de, Rodion'a aynı

teklifi yapar. Porfiry, boyacının suçsuz olduğunu, onun, dinî bir fanatik olduğundan, dünyanın günahlarının, başkalarının suçlarını yüklenmekle temizleneceğine inandığını anlatır. Boyacı, yalan bir itirafta bulunmuştur; böylece, diğerleri için ıstırap çeken İsa'ya benzeyeceğine inanmaktadır. Deliller, hâlâ, bu cinayeti Rodion'un işlediğini işaret etmektedir. Rodion'u, daha da sarsan bir vakıa, Svidrigailov'un, işin sırrına vakıf olduğunu öğrenmesidir. Svidrigailov, Sonia'nın bitişiğindeki apartman dairesinde oturmaktadır ve Rodion'un, Sonia'ya yaptığı itirafı dinlemiştir.

Svidrigailov, öğrendiklerini, Rodion'a zarar vermek için değil, kendisini bir sevgili olarak kabul edecek olursa, ağabeyinin ülkeden kaçmasına yardım edeceğini söyler. Dounia, gergin bir sahne içinde, kendisini tabanca ile savunur; kurşun Svidrigailov'u sadece sıyırarak geçer ve ikinci bir kurşun sıkmak istemez. Kıza hiçbir zaman sahip olamayacağını anlayan Svidrigailov, Dounia'nın elindeki tabancayı alır, odadan çıkar ve kendisini öldürür. Nihayet, dış tehditlerden ziyade, ahlakî ve psikolojik baskılar altında hareket eden Rodion, karakola giderek suçunu itiraf eder. Rodion, Sibirya'ya sürgün edilir.

VADİDEKİ ZAMBAK

BALZAC

Honore De Balzac, 1799'da Fransa'nın Torus adlı kır bölgelerinden birinde bir avukatın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Balzac, mahalli mekteplere devam ettikten sonra Paris'te hukuk okumuştur. Balzac, bir süre sonra mesleğinden ayrılmış, daha yirmi yaşlarında iken pek çok roman ve hikâye yazmaya başlamıştır. Önceleri yazdığı eserlerde başarıya ulaşamamış, yine de kitap yayıncılığını devam ettirmiştir. Matbaası iflas edince borçlarını annesi ödemiştir. Gece gündüz roman yazma çalışmalarına

kendini verdikten bir süre sonra politikaya atılır. Fransız Millet Meclisine seçilir. Kış aylarında Rusya'ya yaptığı seyahat ve çok çalışması 1850'de ölümüne sebep olmuştur.

ESER HAKKINDA

Balzac için asrının en gerekli yazarlarından biri olduğu söylenmektedir. Çünkü Balzac, kendi çağını eserlerinde çok başarılı bir tarzda yansıtmıştır. Balzac'ın romanlarında genel olarak şu temalar dikkati çekmektedir: Kır hayatı, özel hayattan manzaralar, felsefi incelemeler, analitik incelemeler... Kır hayatının ön planda olduğu romanlarından başta geleni Vadideki Zambak'tır. Realist bir üsluba sahip Balzac'ın Vadideki Zambak adlı eseri ilk kez 1885 yılında yayınlanmıştır. Romanın olayları 1809-1836 yılları arasında geçmektedir.

ÖZET

Aristokrat bir ailenin küçük oğlu Felix de Vandenesse, ailesinin sıcak sevgisinden, ilgisinden yoksun, otoriter bir ortamda yetişmiş, çalışkan bir çocuktur. Restauration devrinin yaklaştığı sırada Felix'i babası Tours'a çağırır. Felix, babasının davetine hemen itaat eder. Tours'a gittikten sonra, bir gün bir baloya katılır. Baloda bir genç kadın görür. Onun güzelliği karşısında âdeta büyülenir, ona karşı derin bir sevgi duyar. Bu genç kadını uzun süre unutamaz.

Bir gün, İndre nehrinin kıyısında Clochegourde şatosunda bu genç kadınla karşılaşır. Genç kadının adı Kontes Henriette de Mortsauf tur. Felix, kadının güzelliğinin vadinin adı ile özdeşleştiğini düşünür. Vadinin adı "Zambak"tır. Henriette de tıpkı zambaklar gibi temiz, saf ve güzeldir. Felix ve Henriette tanışırlar. Henriette, evlidir ve kocası asık suratlı, sert, soğuk bir insandır. Mutsuz bir hayatı vardır. Felix de ona ailesinin hâllerinden, kederli çocukluğundan bahseder. Karşılıklı dertleşmeler her ikisini de birbirine yaklaştırır. Aralarında temiz fakat gizli bir aşk başlar. Sürekli görüşmektedirler. Bir gün, Felix'in mevki sahibi olması

için buradan uzaklaşması gerçeği ile yüz yüze gelirler. Felix, saraya girer, XVIII. Louis'nin dikkatini çekmeyi başarır ve kısa zamanda Danıştay başyardımcılığına kadar yükselir. Aşkına sadıktır, Henriette'yi asla unutmaz, sürekli mektuplaşırlar. İki yıllık bir ayrılıktan sonra tekrar görüşürler. Henriette'nin kocası uzun süren bir hastalığa yakalanınca Henriette ve Felix arasındaki ilişki daha da derinleşir. Fakat bir süre sonra Felix, Paris'e dönmek zorunda kalır.

Felix, Paris'teki hayatı sırasında, elit tabakadan Lady Dudley adında biri ile tanışır. Onun gösterişinden etkilenir ve bir süre âşık olduğunu zanneder. Bu olayı öğrenen Henriette hastalanır, sonunda Felix'i affetse de bu hastalık onun ölümüne neden olur. Güzel, parıltılı İngiliz Lady'den bıkan Felix, Clochegourde'e döner. Geldiğinde Henriette can çekişmektedir.

Henriette, ona bir mektup bırakmıştır. Mektupta aşkı, arzuları ve ahlaki değerleri, eş olma sorumluluğu arasında yaşadığı çelişkiler, çatışmalar yazmaktadır. Henriette, sonuna kadar ahlakını muhafaza etmekle birlikte pek çok kez içinde savaşlar yaşamıştır. Felix, bir süre sonra kendini toplamaya çalışarak Paris'e döner, orada kendini edebiyata, bilime, politikaya vererek avutmaya çalışır.